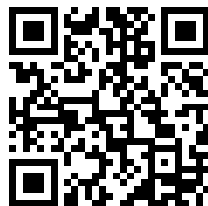

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

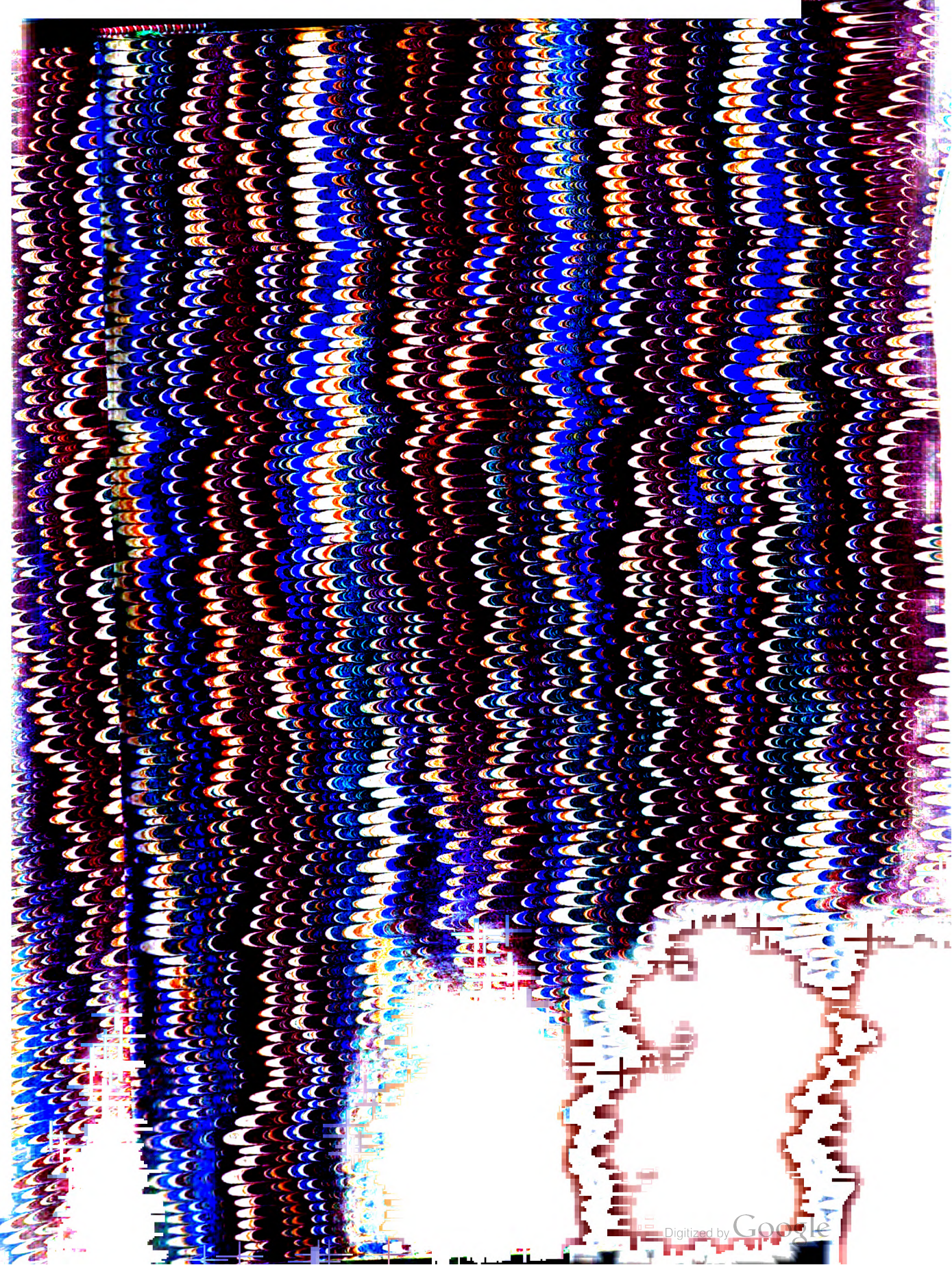
MAIRE
N
TIER

THEEK GENT

Digitized by Google

OUDVLAEMSCH
GEDIGTEN

DER

XIIe, XIIIe EN XIVe EEUWEN,

UITGEGEVEN

DOOR

JONKH.^r PH. BLOMMAERT,

Lid der Maetschappij tot bevordering der Nederduitsche Taal en Letterkunde te Brussel;
der Maetschappij van Vlaemsche Letteroefening (*De taal is gansch het volk*) te Gent,
en van den *Olijftak*, te Antwerpen.

Gent,

DRUKKERY VAN L. HEBBELYNCK,

SPAENJAERDS-KASTEEL, N° 48.

—
1838.

OUDVLAEMSCHE GEDICHTEN

DER

XIIe, XIIIe EN XIVe EEUWEN,

UITGEGEVEN

DOOR

JONKH.^r PH. BLOMMAERT,

Lid der Maetschappy tot bevordering der Nederduitsche Tael en Letterkunde te Brussel; der
Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening (*De tael is gansch het volk*) te Gent, en van
den *Olijfstak*, te Antwerpen.

Gent,

DRUKKERY VAN L. HEBBELYNCK,

SPAENJAERDS-KASTEEL, N° 48.

—
1838,

INHOUD.

	Bladz.
De Trojaensche oorlog.....	1
De borchgravinne van Vergi.....	57
Dit zijn Seneca leren.....	73
Korte rijmkronijk van Braband.....	84
Reis van Sinte Brandaen.....	91
Lyst der verouderde woorden.....	121

DE TROJAENSCH E OORLOG,

DOOR

SEGER DIEREGODGAF.

(XIIe EEUW).

Geene letterkunde in de middeleeuwen was ryker dan de Vlaemsche. Niet slechts Vaderlandsche onderwerpen, waer onder wy den kring van Karlemagne schikken, werden oorspronkelijk behandeld en als ridderromannen ingekleed, maer ook de fabelkring van Artur en der Tafelronde werd in onze tael overgebracht, en de lof van menig held aen Hebreeuwsche of Klassike schryveren ont-nomen weérklonk langs Schelde en Rhijn.

De klassike heldensagen welke de dichters by voorkeur uit de latijnsche en grieksche schriften overnamen, waren de krigstochten van Alexander, Julius Cæsar en den Oorlog van Troie. Alexander werd door Jacob Van Maerlant naer het latijn van Walter van Castillon vertaeld. Maer Julius Cæsar en de Oorlog van Troie werden door vlaemsche dichters in dier voege voorgesteld, dat deze dichtstukken als oorspronkelijk mogen aenzien worden.

De Trojaensche oorlog door Seger Dieregodgaf, welk wy hier in het licht brengen, bezingt voornamenlijk de heldendaden van Hector en deszelfs dood. By de groote gebeurtenissen blijft de dichter nagenoeg de geschiedenis getrouw, maer voor het overig is het plan van eigene vinding en de samenhang van gansch het dichtstuk is niet zonder verdiensten ingericht. Wel is waer beroept de dichter zich meermaels op Darys en ergens gewaegt hy van een romanschen opstel, doch uit deze opgave alleen mag men niet besluiten dat het eene vertaling zy. Immers het was in dit tijdvak eene wijs van voordracht en aenbeveling van zich op latijnsche schryveren te beroepen, niet alleen by de vlaemsche dichters maer ook by duitsche en fransche. Benoit de Saint More, die in het fransch de verwoesting van Troie schreef, beroept zich op een latijnsch schrift; maer in de Hist. litt. de France, t. XIII, p. 423, lezen wy hier over: « En annonçant qu'il a tiré du latin l'histoire qu'il met en roman, Benoit de S'-Maure pourrait n'avoir fait qu'employer

une formule très-commune de son temps. » Ook treft men dit in werken aen, welke noit in 't fransch bestonden, als in de *Historie van Margareta van Limburg*, waer over de H^r L. Van den Bergh (*) het volgende aenteekent : « Op onderscheidene plaetsen beroept hy zich op een walsch voorbeeld : *dwaelsch boec daer ic in las*. Hoffmann, heeft te vergeefs getracht dit origineel op te sporen; wat my aengaet, ik ben geneigd te gelooven, dat het eene fictie van den dichter is, ten einde zijn werk daer door crediet te geven en als het ware op oudere overlevering te doen steunen, gelijk dit meermalen geschiedde; want men kan eenen franschen dichter bezwaarlijk zoo vele kennis aan de duitsche heldensage toevertrouwen als hier gevonden wordt. In de getuigenissen door Grimm (**) uit fransche romans daarvoor by een verzameld, komt enkel de naam Galant of Galans voor, maar in onzen roman die van Wilant, Mimminc, Wedege en de Hunen. »

Het woord *romansch* of *walsch* wordt niet steeds in de beteekenis van *fransch* gebruikt, maer kan ook op *latijnsche*, *italiaensche* en *bretoonsche* bronnen wyzen. In den roman van Walewein waer over de H^r G. J. De Meyer (***) ons nu kortlings een verslag mededeelde, lezen wy :

Constic wel in 't walsche vinden,
Ic soud'se u in dietsche onthinden.

waerop gemelde professor aenmerkt (bl. 33) : « Deze roman is niet uit de waalsche, maer uit de wallische of bretannische taal, *the welch language*, in het dietsch vertaald. »

Op dat men des te gemakkelyker van de oorspronklykheid van 't plan des Trojaenschen oorlog oordeele, geven wy hier kortelyk den inhoud des zelve op.

De eerste zang behelst de beschryving eener feest in het hof van Priam te Troie, en eener vergadering der krijgsoversten, welke over den voort te zetten oorlog geraedpleegd worden, by het eindigen van een bestand dat veertig dagen had geduurd.

In den tweeden zang ziet men de voorname Grieken en Trojanen, by de riviere Clarenten, te samen komen ten parlementen; doch na eenige onderhandeling scheiden zy, zonder een vredetractaet te sluiten en bereiden zich ten stryde.

Derde zang. De krijg wordt hernomen. Hector, Troilus, Parys onderscheiden zich onder de Trojanen. By de Grieken bekomen Achilles, Diomedes, Agamemnon door hunne daden veel roems. Fenys, koning van Cassidonie, door Hectors speer getroffen, blyft op 't slagveld. Achilles verslaet Jachan en Cersubelus, Heetors gezellen, en Hector Merioen Achilles neve, waardoor de haet van Achilles tot Hector

(*) *De Nederlandsche Volksromans* door Mr L. PR. C. VAN DEN BERGH. Amst., 1837; op bl. 32.

(**) GRIMM, *Deutsche Heldensage*. S. 42.

(***) *Nalezingen op het leven van Jesus; verslag van den roman van Walewein, enz.; door G. J. MEYER, hoogleeraer te Groeningen. Groeningen, 1838.*

meer en meer verbittert. Zy worden handgemeen, maer door de komst van Agamemnon van een gedrongen, zijn de Trojanen genoodzaekt in de stad te wyken.

Vierde zang. Des anderen dags herneemt de strijd met meer woede dan ooit. Hector wordt tegen zynen wil in Troie gehouden, door het gebod zijns vaders die door den droom van Andromaca was gewaerschouwd. Hector zag het gevecht van op de stads muren, en toen hy gewaer werd dat de Trojanen het niet konden vol houden, toog hy in weerwil aller voorzeggingen zyne gezellen ter hulp.

In den vijfden zang wordt den strijd van Hector tegen Achilles en Hectors dood beschreven.

De treffende plaets (van v. 2291 tot 2500) uit den IV zang, alwaer Andromaca door een droom beangstigd, vruchteloos Hector van den tocht tracht te weêrhouden, werd door den beroemden dichter den H^r P. Van Duyse op de volgende wijs, in nieuw vlaemsch, overgebracht :

Op de eigen nacht, waerop de vrede een einde nam,
Zag Hector's gâ heur slaep voor nypende angst vervloden.
Haer schrikten teekens af, en droomen : want de Goden
Onthulden voor haer blik de toekomst, vreeslijk zwart.
Hoe sidderde zy voor den liefing van heur hart!
Geen twyfel! Hector zou, dorst hy ten stryde trekken,
Getuimeld van zijn ros, den bloedgen grond bedekken;
«Geliefde man (sprak zy), een voerspook schokt me : ik beef,
• Schoon my uw minnende arm op onze sponde omgeev'.
• Het is my banger, als verliet ik-zelve 't leven.
• De felste ramp, die ooit een gade kan doen beven,
• Ontsluierden de Goën voor my : snelt gy naer 't heir,
• Gedragen op de baer, koomt ge in myne armen weêr.
• De Goden wilden dus, met u en my bewogen,
• ò Teergeliefde man! dien jammer niet gedoogen,
• En gaven daerom, in de laetste vredenacht,
• Zulk teeken, dat de dood u op het slagveld wacht.
• Trotseer mijn beden niet, en wil niet onberaden
• Het heilige gebod des hemels-zelv' versmaden! »

Maer Hector op die tael ontgloeit in woesten moed :

• Een groote stoutheid is 't, dat gy, zoo luttel vroed,
• Een laffe werkloosheid my aenraedt. Brengen droomen
• Zoo diepen schrik u toe, die 't angstzweet uit doet stroomen.
• Welaen! vertel ze my : het harte van een' man
• Klopt in deez' kloeke borst! zoo lang ik mag en kan,
• Wil ik, met stoute vuist, my 't allen tyde weeren,
• Ten trots der vreemden die oud Troje willen deeren,
• En dooden, trek op wraek, ons vorstelijk geslacht.
• Daerom belegren ze ons met saemgestroomde macht.

• Indien de heldensloet (dien wy naeuw tellen mogen,
• Welks honderdduizend tal, zoo koen, met slaeplooze oogen,
• Deez' goddelyke vest reeds menig jaer bewaekt)
• Vernam, dat Hector's moed op eens is uitgeblaekt,
• Om ijdele droomen die gy voor uw bed zaegt waren,
• En dat ik niet meer durf uit deze wallen varen,
• Gewis, 'k waer beter dood! Geen zinbegoochling breng'
• Me ooit zulk een schande by : dat Zeus het niet geheng'!

ANDROMACHÉ zucht diep : een traen rolt uit hare oogen;
Haer roozenwangen zijn met bleekheid overtoegen.

De morgenstond rees op : in PRIAM's gryzen wal
Wast, met een woest rumoer, het schatrend krijgsgeschal.
• Te wapen! • stijgt de kreet. Men ziet de vanen zwenken.
De heldenscharen staen verdeeld op PARIS wenken.
De speren waren sterk, de zwaerden fel gewet,
De rossen wel verdekt, de posten sterk bezet.
Van wapnen goed voorzien, en onvervaard van harte,
Bewoog zich 't leger, dat den dood voor Troje tartte.
Zijn wapendosch eischt Hector, met een forsche stem :
Zijn gade, schoon in rouw verzonken, reikt ze hem.
Zy poogt heur' dappren man den krijgsrok aen te hangen ;
Heur hand bezwijkt : zy voelt haer bonzend harte prangen
Van duld- en naemloos wee, en schreit haer Hector aen,
Dat hy toch luistre naer het hemelsche vermaen,
Wil hy niet roekeloos den draed zijns levens korten,
En al de zynen in een' afgrond, met hem, storten.

Wanneer de ontroosbre vrouw bemerkt, dat niets bedijdt,
Wringt zy de handen saem in radelooze spijt,
En trekt, als zinneloos, de schoone geele lokken
Zich uit het hoofd, en gilt, by 's boezems angstig schokken...
Geen traen of klacht verzet den wille van den held,
Schoon innig 't kloppend hart van teeder wee versmelt.
Zijn gade merkt het op, en, schichtig heen getogen
Ter slaepzael, roept zy droef : • ASTYANAX ! • Bewogen
Door moeder schrik, maakt zy hem, onder 't kussen, warm
Met gantsch een tranenvloed, neemt dien op bevend' arm,
Koomt waer de ontzachtbre held zich in der haeste schoeide,
Werpt aen zijn voeten 't kind waer voor zijn boezem gloeide,
En zegt : • Om 't kindtjen dat daer ligt, en dat ge wont,
• ô Hector, bid ik u, dat gy mijn bede jont.
• Ontferm u myner ! Zie uw kind ! wilt gy 't begeven,
• Dan ziet gy 't nimmer weér : arm weesjen ! Haet gy 't leven
• Zoo zeer, dat ge alles wat u dierbaer is ontvlieft ?
• Uw stam, uw gâ, uw telg, verteedren zy u niet ?

• Als 't weerloos offervec, laet gy aldus ons slachten?
• Hoe zonder u den dood ontsnapt? ò Wee!

Haer krachten

Begeven haer: zy zwijmt, en stort ten gronde neêr.

Dat dit dichtstuk door *Segher Dieregodgaf* geschreven zy, schijnt tot dus ver niet algemeen aengenomen te zijn. Echter by het overleggen der onderstaende aenhalingen, gelooven wy dat alle onzekerheid dieswege zal verdwynen. Voor eerst in het werk zelve treffen wy den naem des dichters *Segher* aen (bl. 47, v. 442).

Hort hier vort daer 't *Segher* liet.

Segher heeft men door *Sager*, *Segger* willen vertalen, doch 'k geloof niet dat dit woord alhier ooit in dien zin werd gebruikt.

In *MAERLANTS Spiegel historiael*, D. I, bl. 110, leest men:

Segher Dieregodgaf
Die maecter af dat pryeele,
Ende als ene battaelgie geheel.

Dieregodgaf welk woord hier geen beteekenis hebben kan, ten zy als eigennaem, neemt allen twyfel weg. *Dieregodgaf* is de later verkorte eigennaem *Godgaf*, in't latijn *Deodatus*, in't fransch *Dieudonné*. Men treft dezen naem veel in vlaemsche charters der vroegere eeuwen aen. In een cijsboek der XIIIe eeuw, berustende in de provinciale archiven te Gent, met opschrift: *Reditus census de Everghem, dominica prima post festum S. Bavonis solvendus*, staen *Arnoldus en Joannes Dieregodgaf* aengeteckend. In de schepenenlyst der stad Gent, door L'ESPIROUX (*Nobl. des Flandres*, p. 341), wordt op 't jaer 1301, een *Simon Dieregodgaf* als vijfde schepen der keure genoemd.

Het dichtstuk van den Trojaenschen oorlog, even als de andere gedichten in dezen bundel gesloten, zijn uit een HS. van wylen den H^r Ch. Van Hulthem (*Cat. Hulth.*, t. V, N° 192) overgenomen. De afschriften derzelve hebben wy aen den heer hoogleeraer C. P. Serrure te danken.

Het zelfde onderwerp (de Troj. oorl.) werd meermaels omgewrocht en in byna alle talen van Europa behandeld.

In het vlaemsch bestaet nog de roman van J. Van Maerlant, waarvan hy gewaegt, in *Spieg. Hist.*, D. I, bl. 110, daer hy zegt:

Die poeten hebbent, alsoe ict hore,
Ontreynet met favelen herde sware,
Dat soe raepden harentare,
Van Benoiten, van Virgilise,
Van Stacius, van Ovidise,
Van Omerusc den grooten clerc,
Ende maecter af oec een werc...

Verders treffen wy twee vlaemsche handschriften aen, in het werk : *Bibl. protygraphique ou librairie des fils du roi Jean, Charles V, Jean de Berri, Philippe de Bourgogne. Paris, 1830*, te weten : N° 1100. Ung autre livre en parchemin couvert d'ais rouges, intitulé au dehors : *l'Ystoire de Troie la grant, en thyois*, en commençant au second feuillet : *hadde en* et au dernier *die vant max*.

N° 1779. Un autre grant volume, couvert de cuir rouge, à tout ung cloant de leton et cinq boutons sur l'an des costez, historié et intitulé : *l'Histoire de Troyes la grant, en thyois*, commençant au second feuillet : *hadde afgeslegken*, et finissant au derrenier : *oec pleghen dies, dat segghet desen brief*.

Later verscheen als volks boek : *Die destructie van de stad Troye, hoe si lestwerf ghedestruert was van den Grieken, ende die schone amoureuusheyt van Troylus ende der schoonder Briseda, Calcas dochter die een verrader was. Gheprint t' Antwerpen, buyten die Cammerpoorte, in den gulden Eenhoorn, by mi Willem Vorsterman, 1512*.

In het hoogduitsch wordt deze krijg in drie groote dichtwerken bezongen :

1° *Der Trojanischer Krieg, durch Konrad von Würzburg, herausgegeben von G. K. Frommann. Quedlinburg und Leipzig, 1838*.

2° *Der Trojanischer Krieg, von Wolfram (zie bl. 216. Lit. Grundr. zur Gesch. des D. Poesie)*.

3° *Herbort's von Fritslar liet von Troye, herausgegeben von G. K. Frommann. Quedlinburg und Leipzig, 1837*.

In het fransch bestaet slechts de opstel van Benoit de Sainte More. In de kon. Bibliotheek te Parys berusten verscheidene HSS. van dit werk onder N° 7189, 7624 en 7595.

In het middeleeuwsch latijn schreef Guido van Columna, rechter te Messana in 1287, eene geschiedenis des Trojaenschen oorlog, meest naer de schriften van Dares en Dictys.

DE TROJAENSCH E OORLOG.

I.

Dits 't prieel van Trojen.

- Dits es leden meneghen jaerdach,
Dat 't grote heer voer Troien lach,
Een deel van dat daer geschiede
Hebben ghehoert vele liede,
Maer die 't romans maecte, ende bescreef, 5
Hi vergat, in weet hoe 't bleef,
Een deel der bester aventueren.
Van diepen grachten, van hoghen mueren,
Die scone waren, vast, ende goet,
Was Troyen herde wel behoet. 10
Daer was die bloeme van ridderscepe,
Over lant comen, ende met scepe,
Van meneghen verre vrenden lande,
Soe vele, ende soe menegherande,
Die de princen horden bi namen 15
Noemen, die daer te sercourse quamen,
Sonder die si met hem brochten,
Men soudt over loghene achten;
Selve die coninc Prian,
Hadde kindre, maghe, ende man, 20
Vele, die goede liede waren,
Ende die hem niet en consten sparen,
Daer goede lieden was te doene;
Dat maecte hem dat herte coene,
Dat hi vele te men ontsach, 25
Dat here dat voer Troyen lach;
Maer doch waren die Grieken crechtech,
Ende van orloghen soe bedechtech,
Dat men se wale mochte ontraden;
Si daden se dicke met scaden, 30
- Alse die van Troyen ute quamen,
Weder keren, soe dat si namen
Scade, die hem was te swaer.
Een deel men dan X jaer,
Duerde d' oerloghe eer 't inde nam. 35
Heelena daers vele om quam,
Was soe utermaten scoene,
Scoender vrouwe en droech noit croene;
Mi en wondert niet een twint,
Al was die scoene vrouwe ghemint, 40
Van andren man dan van den haren,
Daer soe vele ridderen waren,
Die se minde op minde hertelike,
Menich goet ridder ende rike,
Dies haer nie en dede ghewach. 45
Darijs seit dat men gherne sach
Polexina haer zwaefnede,
Die met hare scoenhede
Meneghen ridder maecte goet;
Darijs seit, si was alsoe vroet, 50
Ende alsoe scoene, als vrouwe Helene,
Die twee, ende meneghe andre eene,
Vrouwen, joncfrouwen scoene ende weert,
Daden menech hert sweert
Ontwee slaen, ende menech spere 55
Tusschen der litsen, ende den here
Ontwee steken toter hant,
Ende menech vellen in dat zant,
Daer was ghedaen menech ontmoet,
Dat vreselike was ende goet, 60

Menech avontuere sach m'er liden,
Dicwile den ridders t' enen tiden.

Van der vrouwen daer Darijs eer,
Af sprac, willic u segghen meer;
Hi seit Poxlina was scoene, 65
Haer vader was coninc, ende droech crone
Te Troyen, Hector was haer broeder;
Haers vader kint, ende hare moeder,
Ermogaris, ende Defebus,
Parijs, Helenus, ende Troilus, 70
Ende andren, die ghi hebt horen noemen.
Nu wille Darijs weder comen,
Ter vrouwen, daer hi eer sprac af.

Helene was scoene, ende si gaf
Meneghe haer scoenhede,
Die dicke doer hare wale dede,
Om dat si goede ridderscepen,
Bi der minnen rade begrepen,
Gaf si se de meneghen die willecome,
Was hare om hare vrome,
Deet sij, maer sine minde ghenen,
Dan haren man maer eenen.
Willie u noemen wtvercoren,
Wildijt verstaen, ende horen,
Die hare soe utermaten minde,
Dat men 't wel in 't herte bekinde,
Bi daden die hi daer omme dede,
In de stat, ende om hoveschede,
Die hi daer al der werelt toechde,
Dat was Pollidamas, die doechde
Menech leet doer hare minne;
Hi had se bracht in selken sinne,
Dat haer lief te hoerne was,
Dat men seide: « Pollidamas,
Hevet heden wel ghedaen. »
Si dede hem menege dinc bestaen
Van ridderscap, die bleven ware,
En hadde gedaen 't gheprijs van hare.

Mennoen minde, ende hilt er na,
Die overscoene Poxlina,
Maer hi hadde des groten rouwe,
Hi hadde ene scone vrouwe
Ghesekert, eer hi voer lande,
Ende om dat hi haer te pande
Liet sine man-waerheide,

Ende hem de minne hier dede,
Elder peinsen dan om hare,
Was hi in sorghen, ende in vare,
Hoe die minne, ende dat recht,
Te redenen quamen sonder plecht. 110

Menfloers minde Hectors wijf,
Soe dat hi dicwile sijn lijf,
Doer haren wille avontuerde,
Die wile dat d' orloghe gheduerde.

Die coninc Placanus van Cisile, 115
Die van over meneghe mile,
Te Troyen groet surcoers brochte,
Hi hadde al sijn ghedachte,
Ende syn herte ghekeert

75 Ane ene joncfrou wel gheleert, 120
Die scone was ende goet,
Ende vaste stoet in sinen moet,
Syns weerts dochter, eens hoechs mans,
Die maech was conincs Prians.

80 Al woudic se al, bi namen, noemen, 125
Ic en const niet overcomen,
Die princen, die sonder vaer,
Van verre waren comen daer,
Ende die waren van ridderscepen,
85 Ende met minnen groet begrepen, 130
Daer was soe menech in die stat.

In 't derde jaer dat men se besat,
Waest XL daghe t' enen stonden
Vrede die se in Meye begonden,
90 Doe stonden bloemen in 't scone dal, 135
Ende men hoerde die voeghele al,
Singhen blide ende vroilike.

Die woude waren lovesrike,
Elke natuerlike vrucht,
95 Temperde scone onder die lucht. 140

Die van Grieken waren vroe
Des vrede, ende die van binnen toe,
Daer en was niemen, soe hoech van moede,
Buten noch binnen, hine hadde hoede
100 Van sinen live, ende anxt groet. 145
Soe vele ridders bleven daer doot,
In de selve maent te voren,
Dat si elkes dachs verloren,
Dat beide de siden was te swaer.
105 Si waren int 't herten, sonder vaer, 150

Binnen vreden in die stat. Sint dat here voer Troyen sat, En waren si van vreden alsoe blide, Alse van dien in elke side; Die riddren daden hem ghemac, Elc sach om dat hem ghebrac, Si daden wit hare yseren scueren, Ende maecten haer couvertueren, Van haren wapenen die wilden. Si daden maken nuwe scilden, Haer orssen maerscalcken ende daghen. Die riddren die ghewont laghen, Si waren herde wel bewaert, Daer en was jeghen niet ghespaert, Soe wat soe hem ghehulpen conde, Om te hebbene haer ghesonde, Die daer storven men deder mede, Alsoe recht was ende sede. Dat selve daden si in 't here, Hem quam ghenoech van over mere, Alles dies hem behoefde.			
Ic wane dies nieman en droefde, Die daer hadden soe groten moet, Dat die vrede soe langhe stoet; Binnen vreden ontboet die coninc Priam, Op enen dach sijn hoechste man, Ende daer al sijn raet ane stoet; Daer quam menech ridder goet, Coninghe, graven, ende hertoghen, Die ic qualijc soude noemen moghen, Alle bi hare rechten namen. Die princen, die daer te hove quamen, Si waren ontfanen eerlike; Priamus die coninc rike, Ghinc al te hand in een prieel, Ende met hem hogher liede een deel, Daer hi hem best ghetroude toe; Dat was, eens morphens vroe Een deel na der priemtijt: • Ic bidde u, heren, die hier sijt, Sprac Priamus, dat ghi mi gheeft, Raet die mi oerbore heeft, Na dat ghi wet hoe 't met mi staet, Ic hebbe groten toeverlaet, Op uwen eerliken raet,	155	160	175
Ende noch mede, op uwen grote daet, Dier ic u vele hebbe sien doen, Ons hevet menech hoech baroen, Dats u allen cont, beseten, Daer die raet heeft af vermeten Ons te winne, eer si keren, Nocht hebben wijt met groter eren, Emmer alsoe herde gheweert. Menech achtet ende begheert Dat hem niet en can gheskien, Nemmermeer en moeten si oec sien, Dat si meest aen ons begheren, Sone selen si, moghen wijt verweren. • Siet wat ghi nu viseert, Overmorghen soe faelleert Die vrede, daer wi nu in sijn, Alse verbaert dat sonneschijn, Dies dachs als men ons vrede gaf, Sloeghen si ons vele ridders af, Ende si verloren een der hare, Maer ons scare was openbare, Dan de hare, ende onsen lachter, Wi waren soe met crachte achter, In onse lijtsen ghedaen; Bedi wetic wel sonder waen, Dat si sere sijn verbaut; Haer negheen en es, hine hout Ons algader over mat, Ende wanen dat wi uter stat, En comen meer in eenre maent, En si vrede. Wie des waent, Hi es bedroghen magh ic u, heren! Salc hebben, ende in dien bekeren, Dat ghi in de dagheraet, 'S mergens als die vrede wt gaet, Cousen bint, ende u ghereit, Ende elc die ghenen die hi leit Hier binnen scare, ende berecke, Ende men alsoe te velde trecke, Wanneer dat die sonne op gaet, Bi Hectors rade die hier staet, Na dien dat men 't siet ghescepen. Wi sijn oec in dien begrepen, Dat wi ons wel willen wreken, Dat m' er ewelije af mach spreken.	200	205	210
	170	185	190
	180	185	195
		220	225
		230	235
		240	

Ic wille mine viande verbouden,
Ende langhe in mine lande honden. »

Daer en was niemen, die dit verstaet,
Sine seiden : « Alle al gader u raet
Dunct ons van prise wesen goet, 245
Ende wi willen wel dat men 't doet. »

Doen sprac Hectore : « God love u, heren,
Nie en hoerdic u ontberen,
Saken die wi vorderen wilden,
Ghi wet oec wel dat wi ons hilden, 250
Oit andren raet, dan ghi ons riet,
Hets recht ghi gheniet
Te doene, dat ons ware bequame;
Nu, ga wi eten in Gods name,
Ende houden wi ons aen desen raet, 255
Ondanc hebbe die van henen gaet,
Wine hebben ghedroncken ende ontbeten. »
Si loefdent alle ende ghingen eten.

Veertech coninge ende oec achte,
Rike, ende van hoghen gheslachte, 260
Ende daer toe menech hoghe man
Was metten coninc Prian,
Die hi ten eten hadde met hem.
Ic segghe als een dies seker ben;
Want mi orcont alle worde 265
Darijs die 't sach, ende hoerde.
Niet en liet hi, ende screef al waer,
Na dien dat dit ghesciede daer,
Dat seit Darijs, ende ic ben
Seker orconde van hem, 270
Daer alle die hoghe baroene
Ten etene saten, Hector die coene,
Ende sijn werde broeders dienden
Die de herberghe daer versierenden,
Elc van bevolenen ambachte, 275
Betere noch van hogheren gheslachte,
Dienden in herberghen noit eer,
Noch soe en doen 't nemmermeer.
Van dien menechfouden gherechten,
Mocht ic u vele berechten, 280
Die men daer wel te poente gaf,
Wat holper vele ghesproken af,
Daer was ghedient wel utermaten,
Al den ghenen die daer aten,
Van al dien dat was op erde, 285

Diende men elken na sijn werde,
Daer en was niet vergheten.
Doen men ghedweghen hadde na d' eten,
Toenden die werde menestrele,
Dier daer waren herde vele, 290
Voer die princen groot haer spel.
Elc was sijns spels meester wel,
Ende van toenne herde milde;
Elc hoerde daer dat hi wilde,
Avontneren groot, ende langhe, 295
Nuwe liede met sueten sanghe,
Vedelen, herpen, ende andre spele,
Wat holp 't dat icker noemde vele.

Die coninghinne Ecuba,
Ende haer dochter Polexina, 300
Hectors wijf Andronika,
Ende haer nichte Eliona,
Helene, ende andren scone vrouwen,
Die men daer vele mochte scouwen,
Hadden in de sale gheten. 305
Daer dede selc andren vergheten,
Dat hi doen soude, ende dede.
Vrouwen ende riddren mede,
Dier ic u noemen sal een deel,
Ghinghen hem meyen in een prieel, 310
Daer 't utermaten scone was,
Niet te lanc en was dat gras,
Maer te maten; daer in stonden
Alrehande bloemen daer si op vonden
Den dau noch doe, 't prieel was ront 315
Ghemuert, in midden soe stont
Ene clare fonteine scoene ende goet,
Een ryckelec boem daer op ghebloet
Soe groot ghewassen, dat hi scade
Gaf, met meneghen groenen blade, 320
Der fonteynen ende den prieel,
Nalics in den meesten deele;
Boven in den sop soe saten
Voghelkine, die utermaten,
Wel songhen alretieren sanc. 325

Pollidamas dien de minne dwanc
Van Elenen, hem gheviel stade,
Daer hi sat onder die scade
Van enen eglentier bi hare, 330
Utermaten sere in vare,

Hoe hi hare best dade verstaen,
 Dat hi met minnen ware bevaen,
 Ende sijt ware die hi minde,
 Voer alle vrouwen die hi kinde.
 Al dat selve gheviel Mennoene,
 Ende Menfloerse den ridder coene,
 Van der gheenre die hi met trouwen
 Minde, boven alle vrouwen.
 Dese III heeft geval gesterct,
 Dat si moghen onghemerct,
 Van al dien, die hem waren bi,
 Elc sijn lief spreken, wille hi,
 Te sinen wille, met goeden staden,
 Hine darf 'er niemen af ontraden.

Pollidamas, ende Helene
 Bi hem, sijn vaer en was niet cleene,
 Te peinsene om alsoe hoghen sake;
 Minne riet hem dat hi sprake,
 Echt riet si hem dat hi bruchte,
 Mettien beefde hi, ende vruchte,
 Ende sloech sijn hoet in 't erde neder,
 Ende doe hi was bekomen weder,
 Sach hi bloedelijc op hare,
 Soe dats Helene wert gheware,
 In al dien dat si verkinde,
 Dat hi sekerlike minde,
 Maer sine wiste niet wel wien.
 Hi verboude hem mettien,
 Ende seide te halven worde,
 Soe dat sijt cumelike hoerde:

« Ghenade vrouwe! » ende hi besweec
 Metter talen; ende hi wert bleec,
 Hi versuchte herde onsachte.
 Helene die hare wel bedachte,
 Sach te hant wel wat hem was:
 « Segt mi, seit si, Pollidamas!
 Wat hebdi, jeghen mi, mesdaen,
 Doet mi uwe mesdaet verstaen,
 Daer ghi mi af comt te ghenaden,
 Ic wilre mi gherne op beraden. »
 Hi swech, en si sprac anderwerven:
 « Spreect, dus en maech 't niet bederven,
 Die tale die ghi hebt begonnen,
 Ocht ic moet u wanconnen,
 Als die ghene die jeghen mi

Mesdadich es. Ic segge u, twi
 Ghi lijdt selve uwe mesdaet. » —

« Vrouwe, seit hi, ghi verstaet,
 Bat dan ghi antwerdt, wat ic mene. » —

335 « Ic versta, sprac doe Helene 380
 Dat ghi sijt, jeghen mi, mesdadech,
 Ende baedt dat ic ws ware ghenadech. » —

« Ghenade bad ic, dat was waer,
 Ic seide u dorst ic doer den vaer,
 340 Twi ics badt, ende oec beghere; 385
 Binnen Troyen, noch in 't here,
 En es ridder van soe hoghen name,
 Maer mocht ic minen lichame,
 Geghen den sinen avontueren;

345 Die vaer soude mi men ghedueren, 390
 Dan den vaer dat ic u moet
 Die waerheit segghen; vrouwe, nu doet
 Met mi uwen wille; hebt mijns genade,
 Ende aenhoert mine mesdade.

350 Ic minne u voer alle die leven, 395
 Nemmermeer en moet mi God gheven
 Andren moet, noch andren sin,
 Eest mijn verlies oft mijn ghewin. »

Dat woert nam hi met suchten inde,
 355 Soe dat Helene wel bekinde, 400
 Dat hem al in erste was.

« Ontwaect, seide si, Pollidamas,
 Hoert hoe die voghelkine singhen,
 Al sliep ic, ic waender bi ontspringhen,
 360 Waect nu ende slaept te nacht ghenoech. » —
 « Vrouwe, seit hi, groet onghevoech 406
 Dade hi die sliepe, ende bi u sate. » —

« Dat onghevoech, ende die ommate,
 Ghesciede u nu oec, seit di
 365 Selke dinc slapende te mi, 410
 Haddi se gheseit, al wakende,

U ware vernoy, daer af nakende. » —
 « Sliep ic? » — « Ja ghi dede of en dede,
 Sint ghijt segt, ic lye alsoe mede. » —

370 « Messeidic dan slapende iet? » — 415
 « Ja ghi; maer ghi en wistes niet,
 Bedi willic, in spele, verdragen. » —
 « Magic, sonder mesdaet, vrighen
 Wat ic messeit hebbe? » — « Ja ghi,

375 Ghi segt ghenade 't ierst acu mi, 420

- Doe waendic dat ghi hat gewaect,
 Ende andwerde op dat ghi spraect.
 Ic vraghede welc u mesdaet ware,
 In 't inde seit di openbare,
 Dat ghi mi minnet, als ic dat hoerde, 425
 Ja d' overdadelike worde,
 Daer ghi u te sere af verliept,
 Doe waendic dat ghi sliapt,
 Ende u droemde, doe weckic u. » —
 « Ai! vrouwe dicker dan nu 480
 Heeft men gheseyt te menegher stont,
 Dat es in den moede, dats in den mont;
 Ja, segdi dan dat es in moede,
 Ghenade, scone vrouwe goede!
 Es ocht en es in ders ghewaghen, 435
 Want in mochte niet ghedraghen,
 Uwen evelen moet te dien, dat ic
 Draghe, ende gedraghen hebbe een stic. »
 Helena seide, ende seide waer :
 « Lichte bordene es verre swaer, 440
 Ja, die se verre draghen moet,
 Die mi wel an God gheve hem goet,
 Hets rechts dat ic hem onne wale;
 Nu laten wi vallen dese tale,
 Heeft er iet ghewest te vele, 445
 Dat men 't oec verdraghe te spele,
 Ende horen wi na der voghelen sanghe. »
 Hier met saten si soe langhe,
 Dat der talen was een gheswijch.
 Daer was een boem die menegen swijch 450
 Hadde ghebloit scoene, ende goet,
 Die midden in den priede stoet,
 Vol selker bloemen, als hi droech,
 Wel singhender voghele ghenoech
 Stondcu op den hoem en songhen. 455
 Mennoen die sere was bedwonghen,
 Van goeder minnen, hi hoerder na,
 Hectors suster Pollexina,
 Die hi minde, si sat bi hem :
 « Joncfrou, seit hi, ic ben 460
 In groten vare, ende in bedwange,
 Ende hebbe ghesijn herde lange,
 Ic soude u segghen twi ende hoe,
 Woudire mi geraden toe. »
 Die joncfrou die haer wel verstoet, 465
- Antwerde : « Here, waric soe vroet,
 Dat ic u mochte geraden
 Van dinghen, daer af ghi sijt verladen,
 Daer willic emmer sijn bereet, 470
 Doch ten besten dat ic weet,
 Soe willic u gheven raet,
 Segt mi, here hoe 't u staet? » —
 « Joncfrou ws raets en magh ic niet
 Ontberen; doe ic van lande seiet, 475
 Gheloef die eenre hogher vrouwen,
 Te nemene bi mijnre trouwen;
 'T ierst dat ic quame te lande,
 Ic liet haer mine trouwe te pande,
 Mi bleef mijn herte, ende mijn sin. 480
 Ic hadde hier gheweest min,
 Dan een maent te Troyen binnen,
 Dat ic, bi rade van der minnen,
 Began aen ene scone joeght
 Te merkene hoefsheit, ende doeght, 485
 Scone seden, ende goet ghelaet,
 Ende al dat wel aen vrouwen staet,
 Dat mertic in lanc soe meer,
 'T ghepeinst van hare doet mi wee,
 Om d'wedde dat ic te lande liet;
 Doe quam die minne die mi riet, 490
 Dat ic des ghepeins vergate,
 Die scone metten goeden ghelate,
 Brachte si mi weder te voren :
 Ic moeste haers raets gehoren,
 Daer ane ben ic ghestade bleven, 495
 Joncfrou, wat rade seldi mi gheven?
 Die 't es en weets niet van mi,
 Dat ics haer hele dat comt daer bi,
 Seidic 't, ende si haer vererde,
 Ic wane mine doot niet en merde, 500
 Langher dan ten derden daghe;
 Ende eest dat sake dat ic 't verdraghe
 Iet langher, ic verwoede.
 Edel Joncfrou scoene ende goede,
 Nu gheeft mi raet, op dese sake. » 505
 Ghesinnechlije met soeter sprake,
 Antwerde Pollexina :
 « Here, na dien dat ic 't versta,
 Soe es van beiden swaer dat kiesien,
 Hets swaer den sin verliesen, 510

Ende sterven es noch ergher vele,
 Al hebdi mi raet t' nwen spele
 Ghevraght, nochtan loeddi mi te sere,
 Doet hoefscheit, soete here!
 Ende segt dan hoe 't u staet,
 Hare die u bat mach geven raet,
 Hier toe ic beens omvroet. » —
 « Joncfrou, dat u God gheve goet,
 Raet mi na uwen besten wane,
 Des biddic u, ende mane,
 Bi der gherechtér hovescheden. » —
 « Ghi bidt mi, ende hebt ghebeden,
 Raet van eenre hogher sake,
 Dies ghi mi dunct t' onghemake;
 Dats myn raet als ghi siet stade,
 Segt hare grote ghenade
 Op trouwe, ende op hoefscheit,
 Soe wat u in 't herte leit,
 In wane niet si en si omvroet,
 Of sine hebbe haren moet
 Elre ghekeert, ghi en selt van hare
 Scheden, met vele mendren vare,
 Dan ghi beghinnen selt die tale.
 Here, dit soudic raden wale
 Hector minen lieven broeder,
 Stond hem soe, ende warics vroeder,
 In mocht 'er u niet bat toe raden,
 Ende God onne u goeder staden,
 T'ontdeckene daer ghijs behoeft,
 Ende laet u scheiden ombedroeft,
 Van hare, in weet wie si si. » —
 « Joncfrouwe, seit hi, raedt dijt mi? » —
 « Ja ic, na minen besten rade. » —
 « Nu hebt dan selve mijns ghenade,
 Ghi sijt die ghene daer ane staet
 Mijn troest, ende mijn toeverlaet,
 Mijn doot, ende mijn leven.
 Ghine hadt mi selve raet ghegheven,
 In hads niet ghewaghen dorren.
 Die troest van u, dede mi porren,
 Te segghene dat ghijt selve sijt,
 Die mi mach leiden doen den tijt,
 Blidelijc of met rouwen,
 Ende om dat ic met ghere ontrouwen,
 En wille varen jeghen u,

Soe hebbic u die waerheid nu
 Gheseit, hoe 't mi te lande staet.
 Hoedanen wijs daer met mi gaet,
 In segt u om negheen versconen,
 515 Want ic en beghere u niet te honen. » 560
 Pollexina scaemde hare,
 Ende was sere in vare,
 Hoe si gheven mochte antworde,
 Na der talen die si hoerde,
 520 Hare ere te behoudene met; 565
 Si sprac: « Here! bi mijne wet,
 Mi es lief, dat ghi wel vaert,
 Hier, ende waer ghi henen vaert,
 Soe ware mi lief ghesoede u goet,
 525 Ghi sijt hovesch, ende vroet, 570
 Wert coninc, edel, ende rike,
 Goet ridder, scoone die ghelike,
 Dies wetic die waerheit wel,
 Hebdi in ernste, ofte in spel,
 530 Dese tale ane mi begonnen, 575
 Ic wille u emmer goets onnen,
 Soe wetic wel, soe doet mijn vader,
 Ende mijn broeders allegader,
 Hets goet recht, ghi dient hem,
 535 Met meneghen ridder, hoe ic ben 580
 Beraden van andwerde nu,
 En sceidt niet des biddic u,
 Te droevere, noch te blidere van mi.
 Ic rade elken, soe wie hi si,
 540 Dat hi om een klein ongheval, 585
 Niet te sere ontsien en sal,
 Noch om een goet gheval te hoeghe
 Hem verheffen, maer ghedoege
 Ghesinnechlike lief, ende loet.
 545 Want en es niemant die weet, 590
 Wat hem gheschieden mach in sijn leven,
 Laet ons derre talen begheven,
 Ende handelen eenre andre sake. »
 Mettien lieten si die sprake,
 550 Die hoghe man mijn her Menfloers, 595
 Die te Troyen groet surcoers
 Brachte, eer dat men 't besat.
 Darijs die 't sach seecht dat,
 Dat hi ridders met hem brachte,
 555 Rike, ende hoghe van gheslachte; 600

Selve was hi goet van prise,
 Hovesch, melde in alder wise,
 Weert ridder, ende wel bekint.
 Dese Menfloers hadde ghemint
 Langhe mijns her Hectors wijf,
 Soe datter menech griec sijn lijf,
 Tusschen den here, ende der stat
 Omme verloes. Menfloers hi sat
 Bi hare te sine wille allene,
 Sine hadde gheweten groot, no clene, 610
 Sinen moet te voren. Doe seide hy 't hare
 Blodelike, ende met vare :
 « Vrouwe, seit hi, mi doet wee
 Een swaer ghepeins in lanc soe mee,
 Dat ic langhe hebbe ghedraghen, 615
 Hine leeft niet, dien ics dorste gewaghen,
 Man, no vrouwe sonder u.
 Ic siets soe goeden stade nu,
 Waendic 't doen sonder evelen moet,
 Ic seide vrouwe wat mi doet. »
 Si sweech, ende hi verboude hem :
 « Vrouwe, seit hi, ic ben
 Die u mint, met goeder trouwen,
 Sonder wanc, boven alle vrouwen,
 Die ic weet verre, ochte bi,
 Dat en segghic niet bi di,
 Dat ic wane van uwer minnen,
 Bliscap emmermeer ghewinnen,
 Want ghi hebt enen man,
 Den scoensten die noit lijf gewan,
 Den besten, ende den vroemsten mede.
 Ic dade onwet, ende dorperhede,
 Peinsdic iet om sinen toren,
 Neen ic, dat wet wel te voren,
 Maer ic hebt u bedi gheseet, 635
 Ghesciet mi lief ochte leet,
 Stervic, levic, bi mijnre wet,
 Scone vrouwe, dat ghij' t wet,
 Dat ic u minne. » — « Menfloers, nu laet
 Dese tale, dat es mijn raet, 640
 Ende het es oec wel ghedaen,
 Ghi doet mi een dinc verstaen,
 Daer ic een twint niet af en weet,
 Noch wille weten, mi ware leet
 Waert u in ernste, ic hope neen 't.

Maer doch in welken dat ghijt meent,
 Ic wilt al verstaen te spele,
 Derre talen was te vele,
 Ic en wilre nemmeer hoeren,
 605 Maer des sijt alle, sonder toren, 650
 Mier herten en verdriet niet
 Dat u goet, ende ere ghesciet. »
 Dese tale bleef, ende si te gaet,
 Dien drien viel stade, ende der minnen raet,
 Heeft hem doen liden swaer oerdeel. 655
 Daer waren ridderen in 't prayeel,
 Andren dan dese, die utermaten,
 Sere minden, ende si saten,
 Elc bi der gherre die hi minde,
 660 Daer men die waerheit af bekinde, 660
 Hoe 't hem in 't herte van minnen stoet,
 In conste u niet ghemaken vroet,
 Al waert mi lief van elken worde,
 Dat d' een daer van den andren hoerde.
 620 Doe spraken si onderlinghe daer, 665
 Onthier enter vespertyt was naer.
 Ecuba die coninghinne
 Sprac blidelike, met soeten sinne :
 « Ghi heren! hets tijt dat wi gaen. »
 625 Mettien es si op ghestaen, 670
 Ende die ridderen die met hare quamen,
 Stonden alle op, ende namen
 Bi handen die joncfrouwen daer si saten,
 Hadde hem die coninghine gelaten,
 630 Sine waren noch ghesceden niet, 675
 Maer doch dat si danen sciet,
 En dorste si daer niet langer bliven.
 Si was merkende boven alle wiven,
 Dies moestemese te meer vruchten,
 635 Daer was te schedene menech suchten, 680
 Menech wincken, menech nopen;
 Die ghene die daer was in hopen,
 Dat hi sijn lief soude ghewinnen,
 Hi gheloeofde daer der minnen
 640 Emmer te dienne, sonder wanc; 685
 Die ghene vruchte de minne, ende haer be-
 Dien sijn lief de minne onseide, [dwanc,
 Hi sprac ter minnen, ende seide :
 « Ic hebbe u ghedient dies lanc,
 645 In const noit ghewinnen danc, 690

- Mocht ic noch comen wt uwer strecken,
 Ghi sout wel lange na mi recken,
 Eer ic weder quame daer in;
 Aen u en es gheen ghewin,
 Ghi pint hoe ghi mi moecht orlogen. 695
 In caens langer niet ghedoegeen,
 Ic moet u opgeven u leen,
 Ja welc el negheen,
 Dan pine, verdriet, ende aerbeit,
 Suchten, carmen, menech leet 700
 Hebbic van u te leene.
 Haddic ghehadt van u alleene
 Een cussen met enen goeden gelate,
 Ic dade onwet ende onmate,
 In diende u met mijne cracht. 705
 Maer ghi quelt mi dach ende nacht,
 Wat wondre eest dat ic u hate;
 In diende niet Gode en ware om bate,
 Twi soudic u dienen om niet?
 Ondanc hebbe die 't mi riet 710
 Dat ic u ye wert onderdaen,
 Het ware mi te wensche vergaen;
 Dat was mijn herte, ende niemant el,
 Alsoe hulpe mi God, ic onste haer wel,
 Becochtse allene die mesdaet. 715
 Die ghene die mi gaf den raet,
 Het ware recht dat sijt becochte
 Allene, want si mi daer ane brochte.
 Maer en mach niet sijn alsoe,
 Esse seerech, ochte omvroe, 720
 Heeft si gheluc, oft ongheval,
 Ic moet haer hulpen draghen al.
 In canre jeghen niet ghestaen,
 Doch soe hebbic sere mesdaen,
 Dat ics mire herten ondanc weet, 725
 Want al 't vernoy ende al dat leet,
 Dat mi die minne doet ghedoghen,
 Dat comt mi 't ierst van minen oghen.
 Over hem mag ic met rechte claghen,
 Doe si alder ierst die scoene saghen, 730
 Daden si mi peinsen om hare,
 Ende dicke sijn in groten vare,
 In suchten, in carmen, in bedwanghe,
 Daer mi in staet te sine langhe,
 Ic en hebbe hulpe van der minnen, 735
- Die ic meer wane ghewinnen.
 Ic weet dat wel hets goet recht,
 Bedi ic hebber nu ende echt
 Dicke met talen op gheloepen;
 Hets recht dat sijt mi doet becoepen, 740
 Sint dat sijt wel mach volbringhen,
 Want si heeft macht boven alle dingen,
 Beide moghentheit ende ghebodt.
 Ic hebbe ghevaren, als een sot, 745
 Als een die sijn leet meerren woude,
 Ic wilde wel dat ic 't ontgoude,
 Die dompheit ende die dorperheide,
 En al dat ic noch noit messeide,
 Indien dat ic hare vrienescap behilde. 750
 Waer oec dat sake dat si wilde
 Van mi beternesse ontfraen,
 Ic wilts in haren rade staen
 Van al dien dat si gheboede.
 Dies biddic goddinnen ende gode, 755
 Dyanen ende Apoline,
 Hem allen in mijn hulpe te sine,
 Dat ic vinden moghe ghenade,
 Op die voerwaerde, of ic yet mesdade
 Jeghen die minne emmermeere, 760
 Dat si die mesdaet wrake sere,
 Dat al de werelt ontsaghe haer cracht.
 Ic weet wel in hebbe niet de macht,
 Wilt si mi dooden ofte slaen,
 Dat ic hare niet en mach ontgaen; 765
 Maer ic wane si sonde dade,
 Dade sijt ende ic haer ghenade bade.
 Siet se dat ic te live blive,
 Si es al troest van minen live,
 Ende si wille dat ic ghenese, 770
 Dat doet andre dinc dan dese,
 Dat si manslacht vrucht te sine;
 Soe waric quite meneger pine,
 Menech vernoy, ende aerbeit groet,
 Ochte mi de minne sloeghe doot. 775
 Twi biddic dan omme langhe leven?
 Ic hope si sal mi gheven
 Daer ic langhe om hebbe ghedient;
 Ic weet wel waric nu haer vrient,
 Ic soude haer dienen soe ghetrouwlike, 780
 Dat si mi soude maken rike.

Rike? ja biddic dan om scat
 Mijn lief, biddic hare ende badt,
 Ic ware die rijeste die nu leeft.
 Want al dat vrouwen name heeft,
 En es soe scoene niet ic wane;
 Nu biddic der minnen, ende mane,
 Dat si mi corte mine quale,
 Si es die 't mach volbringhen wale. »
 Daer was verwandelt menege tale,
 Tes si quamen in die sale, 790
 Daer si Prian ende sijn kinderen vonden,
 Die alle t' enen rade stonden,
 Ende spraken om dies si hadden te doene.
 Hector riep Menfloers ende Mennoene,
 Ende een deel der hoechster te rade: 795
 « Ghi heren! wildi dat blive ghestade
 Die dinc die wi voer etene spraken,
 Ende laten om neghene sake,
 Ghine segt hoe 't u in 't herte staet. » —
 « Wi willen doen al uwen raet, 800
 Here, » sprac die coninc Mennoen,
 « Wine mogher niet meer toe doen,
 Voer wi sien hoe 't paerlement vergaet,
 Des smorgens eer die sonne op gaet,
 Was tusschen ons, ende die Grieken genomen.
 Ic weet wel daer sal Menelaus comen, 806
 Ende een deel der hoechster van sinen lieden,
 Si selen ons vragen, wi bieden.
 Ic rade dat wi se te vriende onfaen,
 In dat si die soene ane vaen, 810
 Moghen wijt doen behouden onser eren,
 Ende si moghen oec in dien keren,
 Ende ons eyschen selke dinc,
 Bi der trouwen die ic sculdic ben den coninc,
 Si sal hem sijn onghereet. 815
 In segt bi di niet, bi di ensi mi leet,
 Dat dit orloghe soe langhe duert,
 Maer ons stat es soe vaste gemuert,
 Dat wi se niet dorven ontsien te sere.
 Het ware lachter ende onnere, 820
 Dat wi ane gingen selken soene,
 Die ons niet eerlijc en ware te doene.
 En wille ons die gode helpen, no scaden,
 Ende wi van binnen niet sijn verraden,
 Si moghen hier ligghen dusent jaer, 825

Eer si ons scade doen een haer.
 Twi souden wi se te seer ontraden, .
 Ochte verre gaen in hare genaden?
 Si selen ons haer gedachte ontbinden,
 Ende wi selen ondervinden, 830
 Wie meest den andren heeft mesdaen.
 Hier ane saelt algader gaen.
 Es dat sake dat haer scade
 Meerre es dan onse, bi gemeinen rade,
 Hets recht dan dat hem ghebeter si; 835
 Ende hebben se meer mesdaen dan wi,
 Soe eest recht dat wi de soene ontaen;
 Ende willen sijt hier aen niet laten gaen,
 Ende si d'orloghe soe ser begheren,
 Ic rade wel dat wi ons verweren. 840
 Soe hoe dat hier na vergaet,
 In alsoe vele als 't nu staet,
 Soe seggic, die wille merc't in quade;
 Mine sach noit man te dien rade,
 Hier, noch elre, no te ghere stede, 845
 Daer men lachterlec soendinc dede.
 Mi ware liever bi mijnre wet,
 Dat men mi trocke d'een let
 Van den andren, dan wi daden
 Soendinc dat ons quame te scaden, 850
 Of dat te lachteren ware bi mire scout,
 In wille niet hebben wenschen gewout,
 Ende ic alsoe langhe leven soude,
 Alse Matusale die oude,
 Ochte als nie mensche dede 855
 Van alsoe groter outhede,
 Ende ic met lachtere leide den tijt.
 Ic wille wel dat ghijs seker sijt;
 In hadde liever, ic segt u, heren!
 Onlanghe te levne ende met eren, 860
 Dan met lachtere langhe te leven,
 Ghi wet wel men vint bescreven,
 Dat ere beter es dan gout. »
 Daer was niemen jonc, no out,
 Hine ne prisde dat hire toe seide. 865
 Hector sprac al sonder beide :
 « Her Mennoen, God lone u van desen rade,
 Wet oec wel gheviels oec stade,
 Ende enech uwer vrient aen mi sochte
 Iet dat ics hem dancken mochte, 870

Dat ic soude wel gherne doen.» —

« Here, » sprac die coninc Mennoen,
« God lone u, ic bens seker genoegh,
Het ware onrecht ende onghewoech
Ghine dat doer mi, ende ic doer u, 875
Ghine dorster nemmeer toe seggen nu.» —

« Blijft wel, ic vare ter herbergen wert,
Ghi moet sopperen eer ghi vaert. »
Her Mennoen sprac : « En mach niet wesen. »

Die coninc Pandaris sprac met desen : 880
« Wine moghen nu niet langer letten,
Wi moeten varen, ende besetten
Onse dinc na dien dat staet.

Dies merghens voer dagheraet
Sijt met uwen ghesellen ghereet, 885
Ons en ware eerlec niet Godweet,
Wine hadden onse dinc bat voersien. »

Doe namen se orlof alle mettien,
Ende scieden van den hove ghemelike,
Out ende ionc, arm ende rike, 890

Si voeren ter herbergen om t'aysierne,
Ende om hare dinc te visierne,
Wat orssen, wat perde si willen gereiden,
Wat riddren si willen met leiden,
Wat serjant, garsoene of wat cnapen. 895

Die wilde sopperen, die wilde ginc slapen,
Selc ginc te worptafel, selc ten sclave,
Elc pinde hem zelven te sine te gemake.

Mijn her Hector hadde allene
Die sorghe groet en clene, 900
Niet vele en sliep hi in der nacht;

Hi peinsde om der Grieken cracht,
Hem te verwerne was sijn gedachte.
In wane niet doer al sijn crachte,

Hine was in meneger gedochte, 905
Hoe hi sijn erve verweren mochte,
Hine was niet sonder gepeins in vare.

Men segt, ende het es ware,
En es man negheen die leeft,
Die een pennewerde eren in heeft, 910

Al ware sijn die werelt al,
Hine moeste sorghe, ende sal
Waken als 't es slapens tijt.

Ic late Hector sijn, die strijt
Ende selc orloghe hadde bestaen, 915
Soe vreselijc, ende soe ghedaen,

En sach te voren noch sint man,
Als 't wel sceen. Wat wondre waest dan,
Dat Hector in ghepeinse lach?

'T ierst dat die wechtere blies den dach, 920
Dede hi sine ridders wecken,
Ende ontboet dat hi wilde trecken

Ten parlemente daer 't was genomen,
Die 't ierst wt mochte comen,
Hine beide des anders niet, 925
Doen Hector uter salen sciet.

II.

Wits 't paerlement van Troyen.

Pryamus sone Hector die goede
Reet buten Troyen sonder hoede,
Met hem vele riddren coene,
Die herten hadden als liene;
Si waren dapper ende groet.
Die dulste was conincs genoet,
Ende greden als coninc;

Elc reet een ors dat ginc
Grote spronge al springende. 935
Daer reet er vele al singende
Herde wel in hare wise.

Hector sat op een ors van prise,
Dat hi hadde in menech lant
Gheproeft, ende geduerech vant 940

- Hine const noit gemaken moede.
 Diere cleeder ende goede
 Haddi aen, roc ende sorcoet
 Van eenen dieren samite roet,
 Wel gewracht royele,
 Daer in van goude lionele,
 Al gevoedert met ermine.
 Pentetelie, die amie sine,
 Vander maghden lant de coninghinne,
 Sende hem op rechte minne.
 Noch seldi hoeren hoe si quam
 Te Troyen, ende wat inde si nam.
 Ende eenen mantel al soe mede;
 Het soude schinen onwaerhede
 Wildic u al te visieren
 Van hoe meneger manieren
 Si waren, ende hoe wel si hem saten.
 Hi hadde een scoon hoeft utermaten, [der,
 Blont ende eenen sconen witten hals daer on-
 Daer op een hoeftbant die een wonder 980
 Coste, eer hi gemaket was.
 Sint haddene Eneas,
 Ende gaffene Ydomen sire amien,
 Die hi creech bi rechter vrien.
 Hector reet voren op Galenteyen, 985
 Een ors dat hem wel conste meyen
 In groten perssen van orlogen.
 Hi ende de sine reden in hogen
 Jeghen den Grieken ten paerlementen.
 Op die rivieren van Clarenten 970
 Blevén si houdene alle stille,
 Daer seide elc andren sinen wille.
 Nu willickeru een deel noemen, bi namen,
 Der gene die van buten quamen,
 Om dat men hem ende die van binnen 975
 Te bat sal moghen onderkinnen.
 Aechiles ende Agemoen,
 Ajax ende Telamoen,
 Tonas ende Menelaus,
 Nestor ende Antilogus,
 Calcas ende Palamedes,
 Velyx ende Dyomedes.
 Dese ende diese hebben wilden,
 Seget ons Darijs dat daer hilden,
 Om te ridene te parlememente. 985
- Op die riviere van Clarente
 Blevense houdene alle stille,
 Om te visierene haren wille.
 Si sagen houden menegen Troyien.
 945 Mijn her Achilles voer Hector besien, 990
 Op een spaens ors van prise.
 Hector die hoefsche ende die wise
 Reet jegen hem gesinnechlike,
 Ende sine gesellen hoefschelike,
 950 Onthier ende d'een ten andren quamen. 995
 Sine dorsten hem niet scamen
 Van den gelaten dat se toegden,
 Na dien dat si gedoeerden
 Onderlinge, ende hadden nijt,
 985 Sulc als roof ende strijt 1000
 Maect, soe was manlijc haer gelaet
 Sonder groeten daer 't soe staet,
 Daer d'een den andren niet en mint.
 Hi es dommer dan een kint,
 Groet hine; het ware recht ende sede 1005
 Dat elc sijn groete meynde mede,
 Selc groet den andren hine an hem niet
 Der oghen der hi mede siet;
 Hi sweghe hondert werven bet.
 985 Daer prisc hare wet 1010
 Der Grieken en der Troyene,
 Dat is hem met sconen ondersiene
 Beconden, ende sonder groeten.
 Soude nu elc die mesdaet boeten,
 1015 De werelt hadde te vele te doene, 1015
 Dat seet Darijs. Menech Griec coene
 Quam Hector te besiene,
 Ende sine gesellen die Troyiene.
 Die Hector sach, hem dochte
 Dat hi wel keyser wesen mochte, 1020
 Daer en was ridder die hem geleec.
 Si waren alle gader bleec
 Bi sijne scoender ghedane,
 Hi hadde selke cleder ane,
 980 Diene sierden utermaten. 1025
 Die hoeghste die voer Troyen saten
 Seiden dicke, al stillekine,
 Si hadden liever Hector te sine,
 Dan van al de werelt here,
 985 Ende te levene emmermere. 1030

- Dies daghes was hi sere geprijst,
 Ende dicke metten vinger ghewijst,
 Soe minlec was hi ende soe goet,
 Ende sijn ghelaet dat hem wel stoet,
 Daer warender vele, had 't parlement 1035
 Gheduert een maent al omtrent,
 Si haddent alle geloeft indien
 Dat si Hector mochten besien.
 Soe scoene was hi ende soe goet,
 In sijn gelaet hem niet en mestoet, 1040
 Niet dat men gemerken mochte.
 'T geselschap dat hi met hem brochte,
 Mochti oec wel met eren togen;
 Darne was Griec die sijn ogen
 Van Hector conste gebringhen. 1045
 Mijn her Achilles conste niet bedwingen,
 Hine sprac te Hectore wert fellike,
 Ende Hector die des sinnens was rike,
 Antworde hem met scoender antworten,
 Daer 't vrienden ende viande hoerde: 1050
 • Mijn her Hector, • sprac Achilles,
 • Mi es lief dat hier toe comen es,
 Dat ic u onghewapent sie,
 In sach u met oghen nie,
 Ghine hadt helm in 't hoeft gebonden, 1055
 Te mi wert hebbic u fel vonden
 Ende vreet in allen battaillen.
 Ghi hebt mi wel •V•o maillen
 Doerhouwen van minen halsberge,
 Ende gewont hoe ic 't verberge; 1060
 Ic hebts toren in minen sinne,
 Ghi toget mi herde felle minne,
 Mindi mi iet dats van verren,
 Die goede vriendschap sal lange merren,
 Tusschen mi ende u, ic wane, • 1065
 Alsoe hulp mi God der leget ane
 In 't inde mine doot of d'uwe.
 Mijn toren es mi even nuwe
 Tuwert, ghi hebt mi doerhouwen
 Helm, scilt, in der hem betrouwen, 1070
 Dat ic se te stride bringe mee.
 Her Hector ic ben alge vee
 Jegen u, dats goet te siene.
 VII: werven, ja meer dan tiene
 Hebdi mi bestaen op velt, 1075
- Dat ic noit en gecrech gewelt
 U te doene pennic wert scaden,
 Maer dicke hebdi mi verlaten
 Met groten slagen, ende met stueren;
 In conste nie voer u ghedueren, 1080
 In sciet gewont van u.
 Ic segt hier voer ons allen nu,
 U herte dunct in sinde fel,
 Bedi ghine haet niemen el 1085
 Van uwen dootslagene vianden,
 Sonder mi, dat mach mi anden,
 Soe doet oec dach ende nacht,
 Hen si die sake, dat ic die cracht
 Van uwen armen mach ontsaen.
 Ic ben dies seker sonder waen, 1090
 Soe moetti haestelike sterven,
 Want die rouwe doet mi bederven
 Van Patrocluse mine geselle.
 Als ic om hem peise ende vertelle,
 Hoe hi mi minde ende ic hem, 1095
 Die droefheit daer ic dan in ben,
 Die es ommatelike groet.
 Her Hector! dien sloegdi te doot,
 Dat goet geselschap van ons beiden
 Hebdi jammerlike verscheiden. 1100
 Dat sal u te spade berouwen,
 Bi Gode, ende bi mire trouwen,
 In beghere neghene sake
 Soe hart als van hem die wrake.
 Mochtic u enechsins ghevaen, 1105
 En hadt dies nemmer hope, no waen,
 Dat ic u levende wedergave,
 Om al den scat, no om al de have,
 Daer haer de werelt mede genert.
 Dat heeft gedaen u scarpe swert, 1110
 Ende doert diser van uwen spere,
 Dat sere ontsien es, in ons here.
 Ic segghe u ene dinc voer waer,
 Mochtic leven noch een jaer,
 Ende vindic u dicke in battaillen, 1115
 Ic sal u spelen doen ter failen,
 Soe diere dat spel costen sal,
 Den toeverlaet van Troyen al;
 Dats u lijf daer 't al ane staet,
 Ende van Troyen die cracht ane gaet, 1120

Ene dinc seggic u te voren,
 Ic wille dat sijt alle hoeren,
 Die met mi quamen ende met u:
 Mi hande die ghi hier siet nu,
 Si draghen wel sijt seker dies,
 Uwe doot ende der stadt verlies,
 Ende dat sal cortelike wesen. »

Mijn her Hector andworde met desen
 Lachende met eenen soeten sinne :

« Mijn her Achilles, ghene minne

Maect orloghe dat wetic wel,
 Du lies selve; al ben ic fel
 Jeghen u wat magic dies?
 Ontderfenesse es swaer verlies,
 Des pindi u dach ende nacht,
 Hoe ghi mi moghet met uwer cracht
 Ondtderven ende slans verdriven,
 Maghic 't verweren het sal bliven.
 Hets mi utermaten leet,
 Dat ic u ende d'ander, weet,
 Ghelogiert binnen minen rike,
 Die mi alle pijnt crachtelike
 T'ontdervene van minen goede.

In saels niet wesen sonder hoede.
 Mocht ic een jaer gorden mijn swert,
 Hier nes soe hoverdech, no soe wert,
 Hem en sal leet sijn dat hi hier comen es,
 Ende u te voren, mijn her Achilles!

Maer doch soe hebbic sere messeit;
 Roemen es grote dorperheit.
 Niemen en soude te vele spreken,
 No hem beroemen, die wille wreken
 Sinen lachter, hem behoeft gestade
 Te sine van talen ende van rade,
 Maer in die daet sijn onvervaert
 Op sinen viant als een libaert.
 Doer God, mijn her Achilles!

Oft u die doot zoo leet es
 Van Patrocluse, daer men af seide
 Selke felle dorperheide,
 Die u beiden waren gesciet,
 Als vander scoender Ypodonien,
 Des conincx dochter van Albonien,
 Die ghi dwonct al daer ter stede,
 Dat si uwer beider wille dede.

Her Achilles! soe hoe dat dat es gesciet,
 Es en wilt van uwen t' alven niet,
 Om M^r marc, al soe hulp mi God,
 Nochtan hildic 't over spod.

1125 Den toren van hem ende dit orloge 1170
 Heeft becocht menech hertoghe,
 Ende menech coninc van vromer aert,
 Ende menech ridder van onvervaert;
 Wi souden 't corten ende scheiden,
 1130 Waert u lief, tusschen ons beiden, 1175
 Wi mochten 't noch in beiden siden
 Verdraghen ende liden.

Maer het mach soe lange dueren,
 Het sal sere tusschen ons sueren,
 1135 Want wi sitten te winnen vaste, 1180
 Ende ghi sijt al te sterke gaste
 Te verdrivene aen uwen danc,
 Bedi macht wel gedueren lanc.
 Es dat sake dat ghi mi

1140 Verwint, hebdt al quite ende vri 1185
 Troyen, ende al dat behoert ter stad.
 Ende magic u gemaken mat,
 Soe willic dat dit here kere,
 Ende laten mi, ende mynen here,
 Ende onse vriende met goede leven, 1190
 Des willic dat wi gisel geven,
 In beiden siden ic ende ghi.

Her Achilles dus moechdi,
 Vele bat comen te wraken
 1150 Van uwen geselle, dan met spraken, 1195
 Of met ghedreighe, dus sal elc man
 Den ghenen wreken dies hijs an
 Ende sinen viant sere scaden. » —

« Her Hector, dies benic wel beraden, »
 1155 Sprac Achilles, « bi mire wet, 1200
 Ghi hebt waer geseit, niet bet
 Mogen wi corten dese pine,
 Daer ons lange in staet te sine,
 Hen si dat wijt becorten dus. »

1160 Siet hier mine wedde Antilogus 1205
 Begrepene bi den breidel doe,
 Daer quamen sulke sevene toe,
 Elc was wert coninc ende rike,
 Ende hieldennen alle crachtelike :

1165 « Here, » sprac die coninc Agamoen, 1210

*Ghi wilt bestaen ende doen
 Sulke dinc die bliven moet,
 God weet hen ware ons niet goet,
 Dat ghi bestoet sulke daet,
 Sonder der hogher lieden raet,
 Die hier comen sijn van verren,
 Ende met ons gherne willen merren
 Om te wrekenen onsen lachter;
 Varen wi soe dat men hier achter
 Niet ne segghe dat wi scade
 Hadden voer Troyen, met onrade.
 Want dat men met onrade doet,
 Vergaet het wel, soe eest goet,
 Vergaet oec anders dan wale,
 Soe eest emmer die ierste tale;
 Met rechte heeft die ghene scade,
 Die dompheit doet met onrade.
 Die hem met vrienden ende met maghen
 Beraet, si hulpen hem allegader dragen,
 Ghesciet hem evel ofte goet,
 Van dien dat men bi rade doet.
 Bi Gode, mijn her Achilles!
 Wi weten wel dat u leet es,
 Dat dese sake niet en volcomet,
 Maer ic wane dat ons vromet,
 Dat se blijft te desen stonden.
 Al hebben wi die van Troyen vonden
 Overmoedech ende fel,
 Wi selen se noch ghematen wel,
 Willen wi bi rade varen,
 Sine connen hen niet bewaren
 Jeghen ons, eest cort, eest lanc,
 Wine selen se an haren danc,
 Ja matten ende t' onder doen.
 Maer wille hier elc baroen
 Doen dat hem voeget sonder raet,
 Soe hebben wi bestaen hoghe daet,
 Grotelec t' onser onvromen,
 Ende selen wi sons te boven comen.
 Wi moeten sijn van enen rade,
 Ende na den raet willich ter dade. »
 Met deser talen sijn si ghesceden
 Ende die strijt van hen beden
 Bleef alsoe, si kerden weder.

Van hen twee ne was no weder, 1255
 Hine sciet van andren gram,
 Ende voer weder danen hi quam
 Met groten overmoede,
 1215 Hector voer henen die goede.
 Achilles sprac: « Nu sal ic scande 1260
 Al hier hebben, ende in menegen lande,
 Ende groten lachter sonder blijf,
 Dat ic om eens ridders lijf,
 1220 Dus grote sake sal begheven,
 En scaemdx mi niet in al mijn leven, 1265
 En worde u van mi geholpen mere,
 Want ghi benemt mi mijn ere. »
 Groet gheluut was te Troyen int stede,
 1225 Daer was die mare comen mede,
 Die coninghinne entie vrouwen, 1270
 Daer was ghelaten, bi trouwen,
 Meneghen bittren traen,
 Twi soudic u laten staen?
 1230 Die Troyene ende willens niet
 Om neghene sake wats ghesciet, 1275
 Want si ontsien hem voer ramp.
 Selc mesbaer om eenen camp,
 En hoerde man no wijf nie,
 1235 Sine wilden altoes niet dat gescie;
 Hen allen waest leet wijf ende man, 1280
 Sonder die coninc Prian.
 Hine ontriet stille, no openbare,
 Want sijn herte en was in genen vare,
 1240 Wiere screit ofte hande slaet,
 Op Hector stont sijn toeverlaet, 1285
 Hi souds hem herde wel verbouden,
 Waer 't dat die Grieken wouden.
 Hector was comen uter stede,
 1245 Sine wapene ende sijn swert mede,
 Ende hi wapende hem ghereit, 1290
 Maer den ghenen dien 't was leit,
 Beide coninghen ende graven,
 Die hier toe den raet gaven,
 1250 Dat dese dinc bleef achter,
 Sonder hare beider lachter. 1295
 Dus sciet elc van anderen gram,
 Ende voeren weder danen hi quam.

III.

Dits van den groten Strijt daer hem her Hector ende Achilles in onder spraken.

Eens mergens vroeck ginc wt de vrede, Tusschen den Grieken ende der stede.	Si hadden alle groten vaer, Hoe si opcomen mochten te tide.	1330
Daer wasser vele, sijt seker dies,	Buten, ende binnen in elke side,	
Dien 't utermaten sere verwies,	Sine consten gerusten, no geslapen,	
Dat die vrede soe lange stoet.	Dat seggic u, noch gewaken.	
Want si waren nu soe lange behoet Van dies hem behoefde in beiden siden,	Si daden met haesten haer orssen conreiden, Haer coverturen leggen ende haer gereiden,	
Dat si haer vechten, no haer striden	Haer cousen binden, ende haer banieren,	1336
Ne dorven sparen vorwert meer.	Wit, swert van vele manieren,	
Die daer siec lagen eer	Beide blau, roet, ende groene,	
Sere gequest ende ghewont,	Dies daer manlijc hadde te doene,	
Sijn alle ghenesen ende gesont.	Was daer lettelt goet vergheten;	1340
Daer ne was niemen hine hadde genoech,	Dies wanic wel die waerheit weten,	
Dies hem behoefde in 't ghevoech,	Haer volc daden si ondersceden,	
Nuwe coverturen, ende versche scilde,	Ende te vechtene al bereden.	
Esschene scachte, die se hebben wilde,	Her Hector die hoefche ende die wise	
Haer helme gebrunert, wit haer yser, scaerp	Sat op een ors van dieren prise,	1345
[haer swert,	Hi voer voren uter stat,	
Hadde elc na dien dat hijt geert,	Hi hadde aen een acotoen dat wale sat,	
Die orsse gemarscalct ende gedagt.	Ende enen halsberch van clenen maillen,	
Daer en was niemen die hem beclagt	Ende een scarp swert van goeder tailen,	
Van dat men behoefte in battaillen,	Het hinc hem aen die lucher side.	1350
Niet alsoe vele als van eenre maillen,	Neghene en quam soe goet ten stride,	
Die aen sinen halsberg mocht gebreken.	Hi hadde op 't hoeft enen helm gebonden,	
1320 Hier af en willic nemmeer spreken,	Dies hi nu, ende te menegen stonden,	
Wat holpe dat ic 't u al visierde.	Lest hi sal hebben te doene.	
Des mergens vroeck soe failgierde	Sinen scilt was swert ende ·II· lioene	1355
Die vrede daer in waren doe,	Stonden daer in gecroent van goude.	
Selc was vroe dat comen was soe,	Riddren die hi hebben woude,	
1325 Dat die battaillen wesen soude.	Die sterc waren, ende onvervaert,	
Hi lach ·III· dage onder moude,	Volghden hem ter battaillen waert.	
Die nacht was scoene, die mane sceen claer,	Jc segghe u want ics seker ben,	1360

Daer voeren ·II·M· riddren met hem,
Die alle waren riddren van prisén,
Hoefsch, ende goet in alre wisen.

Hier na quam Troilus, sijn broeder,
Sijns vader kint, ende sire moeder, 1365
Darre alsoe vele, oft meer met voer,
Als er hadde mijn her Hector,
Die alle op orssen ghewapent saten,
Wel verdeckt utermaten,
Met coverturen al doerhouwen 1370
Van sindale; daer mocht men scouwen
Wonder van volke te velde trecken.

Parijs quam met sinen recken,
Metten poertren die hi leedt,
Daer in en was negheen, hi en hadde gereet
Selc wapene als hem doghen, 1376
Ysefen voetboghén ende hantboghén,
Piken, ghelavien, ende quareele
Hadde elc genoech te sinen dele.

Dephebus quam onversaert, 1380
Op een spaens ors Lyeaert,
Daer sijn broedren hilden op 't velt.
Si reden som haren telt,
Om dat si te gader quamen.
Sine dorsten hem niet scamen 1385
Van den geselscape dat brochten,
Daer in was niemen hen in dochten,
Dat hi allene met sinen scaren,
Mochte de werelt doer varen,
Sonder enech wederstaen, 1390
Dit dochte elken sonder waen.
Dese ende menech prince hoeghe,
Menech grave, menech hertoege,
Die ic niet en can genoemen,
Sijn Troyen te sorcourse comen,
Daer die van Troyen te gader hilden.
Daer waren selc die seggen wilden,
Datter ·C·M· riddren waren,
Al verdeckt in haren scaren.

Die van Grieken van der side 1400
Waren al gereet ten stride,
Ende waren wel wildich daer toe.
Menelaus porde doe,
Met sinen geselscapen voer hi voren,
Met groten nide met groten toren. 1405

Hi hadder ·VII· duser wel,
Riddren dapper ende snel,
Starke, coene ende onversaerde
Op haer viande als libaerde.

Dyomedes volghde den coninc, 1410
Dien een groet velt bevinc,
Metten ghenen die hi brochte.
Ic waen se niemen die leeft en mochte
Ghenoomen, al gader bi harre namen,
Die daer in 't geselschap quamen; 1415
Maer ic weet wel dat in sijn heere,
Quam menech scilt, menech spere.

Mijn her Achilles en bleeft niet achter,
Die gerne wreken soude den lachter,
Die den coninc was ghedaen; 1420
Hi ende de sine reden saen,
Daer die bataille wesen soude.
Hi hadder onder jonc ende oude,
Tien duser ofte mee,
Die toenden alle, dat si waren gewoe 1425
Jeghen die van Troyen op dien dach.
Dit orcont Darijs die 't al sach.

Antipus ende die coninc Fenijs,
Die daer hadden groten prijs,
Si waren van Cassidonien geboren, 1430
Si en fineerde niet met sporen,
Eer si in die plaetse waren comen,
Daer die bataille was ghenomen.
Met hem reet menech ridder goet,
Stout, ende van orloghe vroet, 1435
Die oec te voren waren vonden
Coene, ende gheduerich in allen stonden.

Nu quam daer die coninc Agammennoen,
Die hem niet achter en woude doen,
Daer goeder lieden was te doene; 1440
Hi brachte meneghen ridder coene,
Daer toe meneghen coenen serjant,
Die met hem comen waren int dlant,
Om te learne die hoveschede.
Men mochte sien die claerhede 1445
Soe groet van helmen ende van scilden,
Daer si op 't velt te gader hilden,
Al hadt geweest middernacht,
Het hadde hem ghedocht dach.

Ten vinstren, ten palayse lagen 1450

- Vele vrouwen die sere ontsaghen,
 Dat vreselec orloghe, den swaren strijt.
 Ic wil wel dat ghijs seker sijt.
 Ecuba die coninghinne,
 Menech herthoghinne, ende gravinne, 1455
 Ende meneghe scoene vrouwe,
 Die hadden jammer ende rouwe,
 Dat si in ommacht vielen neder.
 Ende als si waren becomen weder,
 Versuchten si ende beneden, 1460
 Met groten jammerheden,
 Als si saghen te gader riden
 Gheen volc ende oec mede striden.
 Wat help 't dat ic 't u maken lanc,
 Daer was van slaghe groot geclanc, 1465
 Want si vergaderden in elke side,
 Als vreeselike vianden in stride.
 Met groten haesten quamen gereden
 Die van Cassidonien, die niet en meden
 Dat si op 't velt beriden mochten; 1470
 Dat si sint wel sere becochten.
 Drie dusent vinghen daer ten scilden,
 Die haer banieren gereet hilden,
 Ende voeren se ontwee steken toter hant,
 Elc de sine op sinen vant. 1475
 De scoenste van al die van binnen,
 Dat was her Hector die men kinnen
 Mochte, bi den slaghen die hi gaf,
 Hi sloeg dies daghes den Grieken af,
 Meneghen ridder, stout ende vroet. 1480
 Fenijs quam in zijn ghemoet,
 Die coninc sat op een ors van Spaingien,
 Hi en derf zijn lijf niet twe carstaingen
 Prisen, diere chins gheraect.
 Zijn wapene waren wel ghemaect, 1485
 Ende wel sittende van goude,
 Van dien dat coninc hebben soude,
 Soe en ghebrac hem niet en twint;
 Ene joncfrouwe, dien hadde ghemint
 Ende diene hadde utermaten lief, 1490
 Gaf hem op minne een coverkief,
 Dat was op sinen helm gebonden.
 Her Hector versaegt tien stonden,
 Ende voer op sinen scilt steken,
 Soe dat de scacht moeste breken 1495
- In twee stucken ofte meer;
 Her Hector en hadde gheen groot seer,
 Op den scilt gheraectine weder,
 Doer den scilt ende doer dat leder,
 Vander corien ende den halsberch dorstac,
 Ende oec en twint niet en brac, 1501
 Eer in die borst dat spere
 Brac, si sagen 't in 't heere,
 Daer moesti vanden orse vallen
 Doot ter herden voer hen allen, 1505
 Ende is bleven doot in 't velt.
 Her Hector nam d'ors met ghewelt,
 Dat weert was zijn ghewicht van goude;
 Hi gaeft dien hijt gheven woude,
 Daer 't wale aen bestaet was, 1510
 Hi gaeft mijn her Pollidamas,
 Die daer des daghes dede gemoet,
 Dat vreselec was ende goet.
 Die van Cassidonien claegden sere
 Den coninc Fenijs haren here, 1515
 Ende hadden rouwe herde groot,
 Dat hare here was bleven doot.
 Des en wondert mi niet.
 Hi sloeg met sporen ende liet
 Loepen; ende si sloeghen op her Hectore, 1520
 Doen moesten si saen trecken op hoere,
 Doer die vrucht van sinen slagen,
 Voer hem en conde niet ghedaghen.
 Si reden op andren dien si vermochten,
 Dien si met selken nide versochten, 1525
 Dat si' er twee hondert daden storten,
 Arme, bene breken, buken, borsten
 Daden si haer scachte doer liden.
 Hen en halp halsberch, no corien,
 Noch platen van ysere weder staen, 1530
 Daer en mochte niemen in vrede gaen,
 Soe lange dat men hadde geseit
 Enen pater noster, al waest hen leit,
 Hine moeste vallen doer bedwanc,
 Ende menech hadde 't herte soe cranc, 1535
 Dat hi in ommacht moeste vallen.
 Her Hecctor quam slaende doer hen allen
 Die de sine hadden verladen;
 Hi dede zijn swert in haer siden baden,
 Met groten slaghen, ende met sueren, 1540

Soe dede hijt hen allen becueren,
En hadde ghedaen sorcors van hem.
Dat seet die boec dies bode ic ben.

Die coninc Antiopus dreef groet seer,
Om den coninc Fenijs daer ic afseide eer, 1545
Het was goet recht het was sijn oem,
Die ghene die des namen goem,
Mochten sien ende hi voer af;
Ten iersten steke dat hi gaf,

Dede hi 'er vive storten ter erden, 1550
Hi brac den scacht ende vinc ten swerde,
Ende sloegher ·XXVI· met,
Die noit meer en ruerden let.

Hi reet op her Hectore sonder sparen,
Hem mochte liever sijn, te waren, 1555
Hadde hi in sine tente ghelegghen,
Doch heeft eene op 't hoeft gesleggen,
Soe sere dat hi keren dede

Den rieme, daer die helm was mede
Ghebonden, ende vast ghemaect, 1560
Dat swert scampelde ende heeft geraect
Die curie den slach ontstoet,

En hadde si niet gewest soe goet,
Hi hadde her Hectore gespeelt een spel,
Dat sijn ware ghewroken wel. 1565
Maer her Hector heeft en soe ghevaen,

Dat hi hem niet en mach ontgaen,
Hi en moet hem 't hoeft te pande laten,
Want hi balch hem utermaten,
Ende sprac te hem al openbare: 1570

• Her coninc ghi wet wel voer ware,
Uwe doot en sal niet lange merren,
Want ghi ende andren die mi erren,
Sloeght mi gerne, haddijs die stade.

U saels berouwen al te spade, 1575
Des ben ic seker sonder waen,
Want ghi hebt grote overdaet bestaen,
Die mi dreigen doot te slane,
Soe hulpe mi God, daer leget ane
Haer ongeluc ende haer verlies. 1580

Wille mi God geonnen dies,
Dat ic een jaer noch leven moet,
Hier en es soe condich, noch soe goet,
Inne sal haesten doen sijn graf,
Ende met desen swerde slaen 't hoeft af. 1585

Nu moghdi weten hoe 't can sniden.
Antiopus en conste niet ontriden,
Hi heeft hem selkenslach ghegheven,
Dat hi hem dede verliesen dat leven,
Ende dat hi helm ende hoet mede 1590
Vanden buke vliegghen dede;
Die buc viel hier ende 't hoeft ghinder.
Vanden Grieken en was meer, no minder,
Sine haddens rouwe ende jammer groot,
Nu heeft mijn her Hector doot, 1595

Oem, neve, twee coninghe van prise,
Hovesch ende vroet in elker wise.
Meneghen grave, menegen hertoghe,
Die comen waren ten orloghe,
Heeft hi ghevelt met sinen swerde, 1600
Ende soeken die erde sonder hoverde,
Ende onder die voete ghefalieert.
Hier worden die Grieken ghescoffiert,
Ende hebben groten scade ontfanen.

Als her Achilles heeft verstaen 1605
Van her Hectors daden die niemare;
Hi quam als of hi ghejaghet ware,
Van al den duvelen uter hellen.
Hi ende al sijn gesellen

Ghereden te her Hector wert fellelike, 1610
Daer en was soe hoghe, no soe rike,
Hi en mochte nu vruchten sere
Die doot van her Hector haren here;
Maer selve was hi onvervaert.

Her Achilles maecte enen scaert, 1615
In sijn volc dat hem meshaghede,
Dat hijs hem wel sere beclaghede.

Nu hoert vanden goeden her Hectore,
Hi reet in de porsse vore,
Om de sine te maken coene, 1620
Dier hi wel sal hebben te doene,
Eer ten avondt comt die dach.

Daer stamphans groet gejach
Vanden Grieken op die Troyene,
Die el en gherde niet te siene 1625
Dan haer vernoy ende haren toren;
Her Achilles quam gheslagghen met sporen,
Die niet en spaerde groet, no clene,
Hi heeft 'er hondert wel allene,
Met sinen slagghen neder ghevelt, 1630

Onder die voete op dat velt.
 Maer dat en was niet saenghedaen,
 Darijs doet ons dat verstaen,
 Dat de ghere stat, no te genen tiden,
 Soe groet verlies en was, als in beiden siden,
 Noch soe grote scade en gheschiede, 1636
 Noch soe groet jammer onder liede,
 Als dies daghes gheschiede daer.
 Her Hector hadde des groten vaer,
 Dat hi was achter gedaen met crachte. 1640
 Twee graven van hoghen geslachte,
 Die van Troyen gheboren waren,
 Werde ridders, goet te waren,
 Beide waren se her Hectors gesellen:
 Ic hebber dic af hoeren tellen, 1648
 Dat si ghenoeemt waren aldus,
 Jachan ende Cersubelus,
 Dit waren riddren van hoghen prise.
 Her Achilles te dien pongise,
 Sloeg hi doot voer her Hectors oghen, 1650
 Al waest hem leet hi moest gedogen,
 Want hi selve was, in groter noet.
 Doer al dat si niet en waren bloet,
 Maer wel gewapent waren si beide,
 Die ziele dede hi uten lichame sceiden, 1655
 Ende meneghen ander ridder goet,
 Hem allen die quamen in sijn gemoet,
 Dede hi rumen haer gereiden.
 Her Hector en mochte niet langer beiden,
 Hi en moeste van den velde trecken, 1660
 Hadde Troylus, met sinen recken,
 Ghemerret yet. Her Hector hi ware
 Sijns lijfs in groten vare,
 Want sijn gheselschap was ghemoedt,
 Ende selve haddi sere ghebloedt, 1665
 In sijn anschijn van ere wonden,
 Die hi hadde ontfaen, te dien stonden,
 Maer en hebbe u gheseit noch niet,
 Hoe hi se ontfinc ende wie se hem stiet.
 Als mijn her Hector siet, 1670
 Dat hi van den velde vliet,
 Bloedech ende met her Achilles crachte,
 Het dede sire herten herde onsachte,
 Als hi sach ten palayse wert,
 Daer meneghe vrouwe stont ververt, 1675

Om hem ende die met hem waren.
 Hi en wiste hoe hi hem mochte gebaren,
 Soe sere scaemde hem ende wert roet,
 Hem ware liever, ware hi doot
 Bleven, dan hi hadde gedaen den keer. 1680
 Ten wighe, danen hi was comen eer,
 Keerde hi als of hi ware verwoet,
 Ende heeft Merioene ghemoet,
 Een coninc van den lande van Inden,
 Dien her Achilles sere minde. 1685
 Hi was sijn neve, het was wel recht.
 Merioen hadde nu, ende echt
 In orloghe wel ghedaen.
 Mijn her Hector heeftene bestaen,
 Ende heeft hem enen slach ghegheven, 1690
 Dat hi doer den noet d'ors heeft begeben,
 Ende den helm metter vintailien,
 Heeft af doen vliegghen sonder failien,
 Ende die herssene uten hoofde springen.
 Noit en hoerde men lesen, no singhen, 1695
 Dat enig man hadde die mogenthede,
 Noch die cracht te doene die her Hector dede.
 Her Achilles waende verderven
 Van rouwen, dat hi daer sach sterven
 Sinen neve ende sinen vrient, 1700
 Hi heeft hem metten scachte gedient,
 Her Hectore dies hi wel mocht ontbaren,
 Soe dat hi hem al, sonder sparen,
 Heeft bi der hant den scilt doersteken,
 Dat die manicle moeste breken, 1705
 En hadde hi niet die hant doen sinken,
 Hi en hadde niet leden sonder minken,
 Ane twee vinghere van der hant;
 Her Hector keerde op hem te hant,
 Ende heeften ghehandelt met twee slagen,
 Van den minsten mocht hem versaghen, 1711
 Die beste ridder die nu leeft,
 Soe vreselec was, elc die hi gheeft,
 Den helm doerhouwen daer hi em geraect,
 Ende dat hoeft soe sere mesmaect, 1715
 Dat men wel wiste, eer hi ghenas,
 Dat mijn her Hector daer te werke was.
 Her Hector sprac tot hem met desen:
 « Her Achilles en mach niet wesen,
 Dat ghi vergadren cont ane mi, 1720

Ghi moet 't ierst weten hoe scarp dat si
Mijn swert; ende mine slaghe kinnen.
Ic hebben mede twee coninghinnen,
Weduwen ghemaect op desen dach,
Mijn swert beghert oec dat het mach 1725
Sat te drincken van uwen bloede,
Mi en wert nemmermeer wel te moede,
Eer ic mijn begheren heb ghedaen,
Ghine connes selve oec niet ontgaen,
Her Achilles, eest cort, eest lanc, 1730
Het salre af smaken sinen dranc. »
Hoverdich, fier ende fel,
Was her Achilles, weet men wel,
Al was hi wroet ridder, ende bekint,
Hi en verswech hem niet en twint, 1735
Maer hi sprac te hem wert fellike :
« Her Hector, ghi toent qualijc die gelike,
Van deser talen, dies en es niet lanc,
Want ghi moestsonder uwen danc,
Dat velt rumen al waest u leet. 1740
Dese tale was u onghereet,
Doen ghi uwen lieden den rugge doet keren;
Doen bejaghedi luttel eren,
Voer die vrouwen die ten palayse lagen,
Ende al gader 't uwert saghen, 1745
Daer ghi had wel groten vaer.
Dit seggic u al over waer,
Bi trouwen die ic ben sculdic u,
Ghi segt, dat wet wel nu
Salc tale ende selc hoverde, 1750
Die u sal van uwenswerde,
Sonder twivel noch doen sceden,
Ende dat gheselschap van u beden.
U swertmoet hebben enen andren here,
Maer en ghecriget nemmermere 1755
Ghenen, al soe wel gheraecten,
Noch van duegden soe volmaecten,
Mijn her Hector als ghi sijt. »
Sine hadden langer stade, no tijt,
Dat si ander tale conden vertrecken. 1760
Troilus was comen met sinen recken,
Dier hi vijfdusent hadde of meer,
Die some waren van over see,
Ende alle riddren wt vercoren;
Some van ander gheborts gaboren, 1765
Daer en was gheen langer stille houden,
Si borghen onderlinge ende gouden,
Grote slaghe ende scachte steken,
Die op scilde ende op helm bleken,
Soe vreselec dat men wel bekinde, 1770
Dat d'een den andren niet en minde.
Daer daden si wel die daer waren comen,
Oec ontgingen sire luttel vromen,
Van den Grieken die si daer vonden,
Maer si en consten niet langer te dien stonde,
Op 't velt ghedueren noch verbeiden, 1776
Si waren met crachte van der heiden
Ende ut haren litsen gedaen.
Si vijf hondert hebben die doot ontfaen,
Die des morgens opstonden gesont, 1780
Ende storven alle, eer avondt.
Het en leet niet lanc daer naer,
Doen quam Menelaus sonder vaer,
Met wel meneghen hoghen man,
Daer die Grieken wel vercoeverden an, 1785
Want si hem te staden quamen,
Ende die bordene op hem namen,
Des willen si wrake sien,
Van her Achilles ende van hem drien
Coninghen, die her Hector sloeg doot. 1790
Groet verlies hadden si ende groten noet,
Die van Troyen en hadden niet ontgaen,
En hadde mijn her Mennon gedaen,
Die hoghe coninc was ende rike,
Ende bracht met hem oec sekerlike, 1795
Tien dusent riddren ende daer toe mee,
Die alle gader staken ontwee [scilde.
Haer scachte op haer lichamen ende op die
Selve was hi van slaghen milde,
Dat men hem te rechte mochte ontsien, 1800
Hi dede daer van den velde vlien,
Allene hondert, ende haer orsse laten,
Die niet meer gesont op en saten.
Hier was de tornoy wel geraect,
Ende menech ridder sere mcsmaect, 1805
Daer reden die levende over die doede,
Daer en was soe stout, noch soe bloede,
Sine moesten hem weren of dlyf verliesen,
Ende van desen tween d'een kiezen.
Hine mochte fineren audren pande, 1810

Dan hoofde, voete, ende hande,
 Sloech men daer af, soe dat bloet
 Hem toten den voeten overwoet.
 Dat heeft ghemaect roet dat gras,
 Dat daer te voren groene was. 1815
 Menelaus joesteerden jegen Mennone,
 Dat elc den scacht metten pinione
 Brac te hant daer si quamen,
 Te gadre met orssen ende met lichamen,
 Ende beide moesten, sonder beiden, 1820
 Rumen met crachte haer ghereiden.
 Ende alsoe die coninc Menelaus
 Vercoeveren waende, quam Troylus
 Ende stacken soe onsachte,
 In midden den borst metten scachte, 1825
 Dat hi viel neder anderwerven,
 Hi hadden sekerlijc doen sterven,
 Maer die halsberch bleef gheheel.
 Maer van den lieden een groot deel,
 Die ten pongise comen waren, 1830
 Dede hi die ziele uten lichame varen.
 Hier heeft her Achilles ontmoet
 Her Hectore, dien hi dicke ghegroet
 Heeft met groten slaghen soe onsochte,
 Ende met grammelike ghedochte. 1835
 Maer die van Troyen hebben ghevaen,
 Dit seggic u al, sonder waen.
 Menelaus hadden metten breidel genomen,
 Maer hine const 'er niet toe comen,
 Ute der perssen daer hi inne hilt, 1840
 Al hadde hi selve ghewilt.
 Soe groet was die strijt van lieden daer,
 Men wiste noit verre, noch naer,
 Even vele volcs dat hem bat werde,
 Als dat gheselschap : want haer swerde 1845
 En spaerden si niet noch haer sceermen,
 Si daden vliegghen hande van armen,
 Hoefden van buken, ende andren lede.
 Het soude schinen ontfermechede,
 Seidic u dat wonder van den lieden, 1850
 Die daer van der werelt schieden.
 Dat ongheluc ende dat verlies,
 Dat daer in lanc soo meer wies,
 En gheseide u niement die nu leeft.
 Als Dyomedes dit vernomen heeft 1855

Waende hi te langhe hebben ghemeert,
 Het scheen wel dat hi was verert
 Op die van Troyen te dien pongise,
 Wel ghewapent ende goet ridder van prise,
 Staken metten sporen haer orsse ghedichte,
 Die van silvere haer ghewichte 1861
 Wert waren, ende hem consten meyen
 Beide in persen ende in moleyen.
 Si reden op haer vianden met haren scachten,
 (*) Breken ende proeven haer crachten, 1865
 Maer dat was al sonder ere.
 Selc stac daer nu ontwee sijn spere,
 Die dat hoeft te pande moest laten.
 Daer wasser vele blide utermaten,
 Dat si daer waren comen toe, 1870
 Het dochte den meneghen herde vroe,
 Dat hi te dien tide daer comen was,
 Dien men daer ligghen sach in 't gras
 Uten ghereide neder ghesteken,
 Ende been ofte arm moeste breken, 1875
 En moch niet sijn sine waren onvroe.
 Ic wane die ghene die men alsoe,
 Siet die darne wt hanghen;
 Daer wasser gheslegghen ende ghevanghen,
 In beide siden herde vele. 1880
 In dien selve nijtspele
 Quam Dyomedes voert gejaegt;
 Daer en was soe moghende die hem verdraegt
 Alsoe vele als van eenre pere.
 Hier ontfinc her Hector in sijn here 1885
 Groet verlies ende grote scade,
 Dyomedes die bi der minnen rade
 Heeft Troylus op den scilt gesteken,
 Soe dat hi dat artsoen dede breken
 Van den ghereide, ende viel op d'erde. 1890
 Hi nam dat ors, dat hi sere begerde,
 Om te ghevene eenre joncfrouwen,
 Die hi sere minde met trouwen;
 Dat was Calcas dochter Brisida.
 Hi riep enen sinen neve na : 1895

(*) Het fragment van dit gedicht, door M. W. C. Ackersdyk uitgegeven, vangt hier aan. Hetzelve is niet slechts in oudere spelling, maer bevat geheel verschillende regelen. Om deze redenen hebben wy het gansche fragment overgenomen en hier achter aan doen plaetsen.

- « Vrient, » seit hi, « ghi moet mi doen
Ene boedscap in gheen pauwelioen,
Daer die aer op staet van goude;
Leid met di dit ors, dat ic hier houde,
Ende segt der scoender Brisida, 1900
Dat sijt op minnen wille ontfā,
Ende dat ic 't hare bi u sinde;
Ic wan't op enen, die si minde,
Ende heden daghes noch doet,
Dat es Troylus, die menech gemoet 1905
Doer haren wille heeft ghedaen,
Ende vele van onse lieden ghevaen.
Bidt hare te peinsene omme mi,
Ende dat si mijns ghenadich si,
Ocht ic moet dicke sijn in vare; 1910
Want mijn welvaren steet ane hare. »
Die knape keerde vanden stride,
Ende sloech met sporen dat rosside,
Soe dat hi langer niet en spaert,
Hi reet ten pauwelioene waert, 1915
Daer hi die welghedane vant.
Als hi daer quam hi beette te hant,
Ende heeft dat ors bi den breidel genomen :
« Joncfrouwe, » seit hi, « ic ben hier comen
Van mijns heren wegghen Dyomedes, 1920
Die al gader u eighen es,
Ende was, sent hi u jerstwerf sach.
Hi ontbiedt u goeden dach,
Ende sent u dit ors op minne.
Ghi sijt soe vaste in sinen sinne, 1925
Dat hi ws niet en can vergheten;
Troylus wasser af ghesteken,
Diere meneghe joeste op dede,
Dien stac hi af, ende andren mede
Heeft hi vanden orsse doen vallen : 1930
In weet niet 't ghetal van allen,
Maer ic weet wel dat mijn ogen sagen,
Die stede darre 'II' hondert lagen,
Die hi velde met sinen spere.
Daer en was niemen hi en hadde dere, 1935
Ende deren sal de naeste maent,
Hi es bedroghen die anders waent.
Ende oec ontbiedt hi u bi mi,
Dat hi es u eighen vri,
Ende pijnt al gader om u houde. 1940
- Bi den ringhe vanden goude,
Heeft si d'ors van hem ontfāen,
Op al dus enen waen :
« Vrient, » seit si, « segt dinen here,
Dat mi en duncket gheen groet ere, 1945
Dat hi mi heeft ghedaen daer met;
Bi Gode, ende bi mire wet,
Ic wane hi heeft gheleit ane mi
Cleine minne; ic segghe u twi :
Minde hi mi, hi soude minnen 1950
Ende eren hem allen die mi minnen.
Ende hem allen die mi goods onnen,
Hi en souds hem niet onthoeden connen,
Hi soudse om minen wille verdragen,
Ende niet om haren lachter laghen, 1955
Noch om haren toren, noch om haer verlies.
Nu wetic wel die waerheit dies,
Oec moeghdijt selve weten wale,
Du heves ghehoert des dorpers tale,
Die seit : dat men den wolf heeft vonden, 1960
Dat hi 't zel cusset ten stonden,
Doer d'orsse wille dien hi minde;
Doer de voestren cust men die kinde.
In wils hem helen niet en twint,
Vanden orsse dat hi mi sint, 1965
Vindic die ghene die 't willen vertellen,
Dat hi van orssen ende van ghesellen
Sal sijn verlies hebben vergouden.
Men derfen niet over gartsoen houden.
Om lachter noch om scade te doene 1970
Sinen vrienden, hi es soe coene,
Ende hi es der bester een die nu levet.
In weet niemen die ridders name hevet,
Die hem gheliket sonder een,
Dats mijn her Hector, ende el negheen, 1975
Noch van Grieken noch van Troyen.
Hi en sal bescudden wel sijn proyen
Herde scoene ende openbare.
Daer en es soe hoverdech, no soe onmare,
Onder dat Griexse heere, 1980
Mach hine gheraken met sinen spere,
Hi sal hebben goede aventure,
Ende hi maect hem sijn ors te suere,
Dat hi daer nu heeft verloren.
Vaer weder ende brinc dijn here te voren

- Van minen monde sonder toren dit: 1986 Mine wondert niet dat si verbouden
 Hi heeft mi lief ende inne haten niet;
 Ende es gheen soe vremden man,
 Die ic wiste die mi goets an
 Ic en onste hem vele te bet. 1990
 Ic wane wel bi mire wet,
 Minde mi dijn here, hi ensoude hem niet pinen
 Te doene dorperheit den minen. »
 Die cnape nam orlof ane hare;
 Ende si antworde : « Vrient nu vare 1995
 Gode bevolen, ic ans di wel. »
 « Joncfrouwe, » seet hi, « blijft wel. »
 — « Neen hi niet in deser stont,
 Blivic in hoghen ende ghesont. »
 Hi voer henen sire straten, 2000
 Vrodelijc na der maten,
 Dien pat dien leide ten orloghe,
 Daer menech grave ende menech hertoghe,
 Ende menech hoech baroen
 Sach om dat wel doen. 2005
 Nu was daer comen mijn her Parijs
 Die meneghen ridder hovesch, ende wijs,
 Ende meneghen seriant met hem brachte.
 Si reden al den stap al sachte,
 Ende spannen voetboghden, ende hantboghden.
 Dicker dat die quarele vloghen, 2011
 Dan des winters doet die haghel.
 Daer en was soe hoeverdech no soe behaghel,
 Hem en dochte hi en hadde wel gevaren,
 Die metten live mochte ontfaren. 2015
 Ic en wilt u langher maken niet,
 Daer es soe groet verloy gheschiet,
 Ende soe groet verlies cortelike
 Dat noit man en sach dies ghelike,
 Dat nu gheschiede an beiden siden. 2020
 Maer die van Grieken tot desen tiden
 En consten niet langer verdraghen;
 Sine moesten vlien daer se d'ander jagen
 Al binnen haren pauwellione.
 Ne ware doer mijn her Agamennone, 2025
 Die hem scorcoers heeft ghedaen,
 Daer en ware negheen ontgaen;
 Si en ware doot of ghescoffiert.
 Dus waest te voren al ghevisiert,
 Dat hi die waerde soude houden. 2030
- Die Grieken; doen si komen saghen
 Op 't velt haer vriende ende haer maghen,
 Dier hi 'X' dusent met hem brochte.
 Ic wane men verre soeken mochte 2035
 Haer ghenote, eer si waren vonden,
 Si saten op haer orsse ende helm gebonden,
 Scilt an hals, scacht in de hande,
 Si sloeghen met sporen op haer viande,
 Ende daden doer borste ende doer siden 2040
 Dat yser vanden spere liden :
 Hem conste die halsberch niet besluten.
 Beide van binnen noch van buten
 Wasser vele in groten vare.
 Die orssen liepen hare ende tare, 2045
 Daer die riddren af waren gesteken,
 Daer mocht men ghereet sien breken
 Arme, bene ende ander lede,
 Daer was grote jammerhede;
 Bi stucken hinghen die coverturen. 2050
 Willic u segghen al die aventuren,
 Die daer gheschiede en const dedoen.
 Mijn here die coninc Agamennon
 Heeft die Troyine weder staen :
 Onder doot ende ghevaen 2055
 Dat sire moesten 'III' dusent riddren laten.
 Hier mesvielt hem soe utermaten,
 Dat si moesten rumen dat velt :
 Dat seet die boec die 't ons vertelt.
 Daer was groet jammer ende groet zeer
 Si en hadden ghelevet nemmermeer, 2061
 En hadde ghedaen mijn heer Pollidamas,
 Die van Damas here was,
 Ende met hem die coninc Fryon,
 Die meneghen prince, meneghen baron,
 Ende meneghen ridder hadden daer. 2066
 Ic wane wel over waer,
 Dat hire 'X' dusent hadde van mesniden.
 Dat gheschal van her Pollidamas lieden
 En canic niet ghesegghen wel : 2070
 Maer meneghen ridder stout ende fel,
 Ende goet gheprijs te meneghen stonden,
 Mocht men met hem hebben vonden,
 Die oec waren sere t' ontsiene.
 Bi desen vercoeverden die Troyine, 2075

- Die sere verloren op dien dach.
 Maer eer 't daer toe quam, was menech slach
 Beide ontfaen ende ghegheven.
 Ic weet wel dat men vint bescreven,
 Eer sise vanden velde dreven, 2080
 Datter om lieten dleven,
 X' dulent riddren ende verloren,
 Starc ende coene ende wt vercoren.
 Recht van den grachte van den mure
 Daer was die vreselijc scoffelture 2085
 Al den dach even groot.
 Daer bleef menech goet man doet,
 Die men te rechte mochte claghen.
 Die vrouwen, die ten paleise laghen,
 Mochten al gader besien 2090
 Vergadren, jaghen, ende vlien,
 Wijt daer wale of anders doet.
 Pollidamas deder menech gemoet,
 Menech pongijs, daer hi ane wan
 Menech ors, ende meneghen man 2095
 Deden si die zielen uten lichame varen.
 Someghe joncfrouwen, die daer waren,
 Wisten sine ghedachten wale,
 Maer aen haer ghelaet ende hare tale
 En wert menes niet gheware des. 2100
 Hi, ende mijn here Dyomedes,
 En quamen niet anders sens te gader,
 Dan of manlic anders vader,
 Ochte anders broeders hadden verslegen.
 Si hadden onderlinghe ghestreden 2105
 Ende lange droegen si haet ende nijt :
 Ic wane dat in al den strijt
 Gheen twee soe fellike en joesteerden.
 Si braken haer scachte ende jockeerden,
 Ende Dyomedes uten ghereide, 2110
 Dat op hem ander heide
 Storte sijn ors, ende hi viel onder voet.
 Daer en was niemen, hem en dochte goet,
 Dat arm noch been hem niet en brac.
 Ende een groot starc ors daer hine af stac,
 Heeft hem een seriant ghenomen, 2115
 Eer Dyomedes op conste comen,
 Daer hi Troyluse present af dede.
 Helene ende andren vrouwen mede
 Saghen die joeste ende dat ghemoet : 2120
- D'een tart den andren op den voet,
 Ende hebbennen metten vinger ghewijst
 Pollidamas, ende sere gheprijst.
 Als Troylus hadde d'ors ontfaen :
 « Vrient, seit hi, mi heeft ghedaen 2125
 Dijn here dicke groot hoveschede,
 Dese ende alle die andre mede,
 Die hi mi ende de mine dede,
 Moet hem God lonen; sag ic noch die stede
 Ende tijt, dat icx hem dancken mochte, 2130
 Ende hi dinc ane mi versochte,
 Daer ic af hadde moghenthede,
 Dat ic doen mochte op hoveschede,
 Soe soudics herde blide sijn.
 Ic wille algader wesen sijn, 2135
 Ende altoes staen tot sinen ghebode. » —
 « Here blijft wel. » — « Vrient, vaert te Gode,
 Ende segt dinen here aldus:
 Het heeft hem vermeten Troylus,
 Hi salder selke joeste op doen, 2140
 Het sal beclaghen selc baroen,
 Die herde stout es ende goet;
 Hi en hebbe mesval ende ontspoet,
 Hi sal hem tonen noch heden,
 Met sire grote behaghelheden, 2145
 Van sine slaghen ende van sine steken,
 Voer sine oghen men salre af spreken.
 Alsoe wijt als 't lant es over al. »
 Doe gheschiede oec, als ic u sal
 Hier na cortelike tellen. 2150
 Maer her Achilles ende sijn ghesellen
 Hielden die van Troyen soe cort,
 Dat meneghen slach ende meneghen hort
 Hebben si daer van hem ontfaen;
 Si moesten sterven of bestaen 2155
 Hem te wrekenen of te werne :
 Dies en stont hem niet t' onberne.
 Nochtan dat si hem daden ten were,
 Maer her Achilles deedse met sinen spere
 Vanden orssen vallen ter neder, 2160
 Ende als si waren op ghestaen weder;
 En consten si hem niet ontgaen :
 Si waren alsoe voer hem ghevaen,
 Dat hise onder die voete reet.
 Her Achilles was soe wreet, 2165

Dat die van Troyen sijn ontdaen,
 Hem en come sorcoers ende hulpe saen.
 Troylus sat op Pesselande;
 Ic wane dat men in ghenen lande,
 Verre noch na in ghene stat, 2170
 Beter ors en vonde dan was dat.
 Hi hadde enen witten halsberch an,
 Betren en sach noit man,
 Soe en doet oec nemmermere.
 Hi droech her Hectors scilt min no mere 2175
 Met enen palestene groene;
 Enen scacht met enen roeden pinioene,
 Die hem Brisida sine amye
 Hadde ghegheven op goede vrye,
 Heeft hem sijn cnape in sijn hant gegeven,
 Daer menech met verloes sijn leven. 2181
 Hi hadde enen helm gebruneert van stale,
 Daer menech steen van cristale
 In stont ende menech goet sardijn,
 Die blieten jeghen dat sonneschijn, 2185
 Alsoe ocht ontsteken ware.
 Troylus was worden gheware
 Van enen sinen ridder, die voer joesteren,
 Daer Achilles quam met sire banieren,
 Ende heeft den ghenen soe ghesteken, 2190
 Dat sijn herte moeste breken,
 Dat hi daer neder viel op 't gras.
 In weet hoe sijn name was;
 Maer Troylus hadde groten rouwe,
 Want hi was hem wel ghetrouwe 2195
 Ende emmer te sinen dienste ghereet;
 Hier omme eest recht dat hem si leet.
 Ende mach hi het sal sijn vergouden,
 Hi en conste hem langher niet onthouden,
 Hi sloech te hem wert met groten nide: 2200
 In middewaert vander luchter siden.
 Heeft hi her Achilles gheraket,
 Ende heeft hem ene wonde ghemaket,
 Dat dat yser voer al dore ende dore,
 Die halsberch en dede hem geen orbore:

Hi liet hem sinken als die vroede, 2206
 En ware hem nemmermeer vergaen te goede,
 Ware hi sittende bleven stijf,
 Hi hadder in ghescoten sijn lijf;
 Maer doch die steke die hi ontfinc, 2210
 En was niet soe clene, dat hijs ontginc
 Soe lichtelike, hi en moeste
 Sijn ghereide maken woeste,
 Ende ghewont was soe onsochte,
 Dat hi die naeste 'XIII' nachte 2215
 Moeste ligghen op sine bedde:
 Hi hadder ghelaten lievere wedde,
 En ware hi niet te hant op ghesprongen,
 Men mochte hem wel hebben ghesongen,
 Een requiem eternam; 2220
 Tierst dat hi d'ors metten breidel nam,
 Ende dat aertsoen metter hant gegreep,
 Spranc hi in den stegreep;
 Ende Troylus en had soe niet ghelaten,
 Alle die voer Troyen saten 2225
 En haette hi niet, soe sere als hi hem dede.
 Hi vinc ten swerde daer hi hem gaf mede
 Soe vreselije enen slach,
 Daer was over al groet gheiaicht,
 Soe groet verdruich, soe groet geloep, 2230
 Daer vielre wel vertech over hoep;
 Daer mijn her Hector quam ghereden,
 Oec hebben sijt sonder scade niet leden,
 Die de broederen tsens gheraken:
 Si sloeghen met swerden ende si staken,
 Soe dat hem niemen en dorsten genaken,
 Si daden arme ende bene craken, 2237
 Si braken schachte, scilde, ende artsoene.
 Daer vloghen dicke die trinsoene,
 Dan snee des winters ofte reghen, 2240
 Si sloeghen meneghen coenen degghen;
 Ende hebbene sere ende vele verloren.
 Hine wert nie van moeder geboren,
 Noit dat wanic, bi onsen tiden,
 Die hoerde spreken van selken striden. 2245

IV.

Dits hoe dat her Hector ute der stat voer die van Troyen te hulpen.

Och! wat jammer ende wat rouwen Sal men hier saen mogen scouwen, Ende hoe swaer een ongheval, In weet hoe ic 't ghesegghen sal. Mi wondert dat die van der stat, Nie alle daer om en bliven mat, Om alsoe scadelike sake, Droeve sere, ende t' onghemake, Waren si t' allen tiden voert, Noit en was daer na in die port Bliscap, want hoe mochtet wesen. Nu hoert hoe 't quam te desen, Ende hoe die wijch daer na verghinc, Nemmermeer en hoerde dinc, Soe droeflec onder een, ende ander, Dat voersproken heeft Cassander, Moet gheskien in corter tijt. Men hielt den vrede sonder nijt, De XXX daghe leden, binnen desen Die ridders die sijn alle genesen, Menech man hevet grote joye, Dat hi ten vreseliken tornoye Des anders daghes wesen sal. Daer 't gheschiede dat ongheval, Ter quader tijt was hi bestaen, Ende gheëndt ende voldaan.		Darijs segt over waer Dat edelije was ghemaect, Blont, ende wit, ende wel gheraect, Ende van andren kindren bloeme. Nu hoert hoe ic dat ander noeme, Alsoe ic 't in boeken vant, Astionaca waest ghenant, Het en was maer twee jaer out, Doen hem die wile wert onhout. Hoert wat daer doen was bracht, Recht op den selven nacht, Doen die vrede inde nam. Dleet dat der vrouwen te voren quam, Mochte haer des sinnes doen verwerren. Die Gode toegghden't haer van verren, Beide bi tekene, ende bi droeme, Dies nam si herde goede goeme Om hare scade, om haren rouwe. Des nacht ghedoechte die vrouwe Pine, jammer, ende verdriet; Maer dies en twifelde haer niet, Vaert her Hector wt ter battailien, Hi blijft doot sonder faillien; Ende hi die plaetse niet en rumet, Eer hi doot vanden orse tumet. Andromaca was seker das, Want hare te voren comen was, Dies was haer liden te meere, Verdroevet utermaten sere, Ende dat en dochte mi gheen wonder, Want si seit hem al besonder : « Here, » sprac si, » hoert herwaert Van ere dinc ben ic vervact Soe sere daer ic ligge bi u, Dat mi te moede es al nu,	2250 2255 2260 2265 2270 2275 2280	2285 2290 2295 2300 2305 2310 2315
---	--	--	--	--

Als of mijn lijf soude vergaen;
 De Gode deden 't mi verstaen,
 De dinc daer ic om ben onblide,
 Dats dat ghi niet en vaert ten stride,
 Sijt seker dies ende onghoeont,
 Die Gode hebben 't mi vertoent,
 Eest dat ghi heden comt dare,
 Men bringt u doot op ene bare.
 Der Gode raet en wille dat niet,
 Dat die dinc aldus gheschiet,
 Ende ghi aldus verliest u leven,
 Selc teken hebben si mi ghegheven
 Eest dat ghi ute ten wighe rijdt,
 Dat ghi blivet doot in den strijt,
 Na dien dat ic u segghe hier af,
 En vaert niet sonder minen orlof,
 Ende laet u hier af bevroeden
 Voer alle dinc selde u hoeden
 Te doene, gheloefdi mi,
 Dat jeghen der Gode wille si. •
 Her Hector wert erre op hare,
 Want hare woerdht heeft hi ommare,
 Ende dat si bringhet voert,
 Heetelike hi haer antwoert :
 • Nu meer soe wetic oec dat,
 Ende ghevroet soe lanc, soe bat,
 Dat ghi clene, no groet en vroet,
 Grote stoutheit eest dat ghi doet,
 Mi te radene dese sake.
 Waerdi van droeme t'onghemake,
 Tellet mi al sonderlinghe,
 Droeme dat sijn bedroghen dinghe,
 Daer en houdic mi niet an,
 Alsoe langhe als ic mach, ende can,
 Willic mi t' allen tiden weren
 Jeghen die ghene die mi willen deren,
 Ende doot hebben mijn gheslachte,
 Daer toe belegghen mi met crachte.
 Waert dat alsoe gheschiede,
 Dat quame onder die felle liede,
 Ocht onder die heren vander stede,
 Dier ons wel ·C· M· sijn mede,
 Dat ic ware aldus versaeght,
 Omme enen droem, vrouwe, dien ghi saeght,
 Dat ic niet ute en dorste varen,

Beter waric doot, te waren,
 Nemmermeer en moghet God ghehingen,
 Dat ic vervaert si van dien dinghen,
 En sprekes mi niet, dats dat ic mene,
 2320 In doets doer u groet no clene. • 2365
 Andromaca weende ende versuchte,
 Om die sake die si vruchte,
 Dat rode blie dat haer stont wale,
 Wert swert, bleec, ende vale,
 2325 Wel na wert si uten sinne. 2370
 Den coninc gaf si dat inne,
 Dat hi her Hector binnen houde,
 Ochte hine levende hebben woude,
 Ende hi boven alle dinc neme ware,
 2330 Dat hi ten stride niet en vare. 2375
 Priam was hovesch ende goetertieren,
 Hier af wert hi in vare sciere,
 Hi en troeste hem niemens dan her Hectors,
 Dats alte male sijn sorcoers.
 2335 Blivet hi dat weet hi te voren, 2380
 Si nemens scade ende toren;
 Dus en der hi hem niet ontbieden,
 Te varen wt met andren lieden,
 Hi kint de vrouwe van selken rade,
 2340 Dat men best haren wille dade, 2385
 Want sijt hem brachte doer doghet ane.
 Parijs nam sine compane,
 Ende Troylus, ende Eneas,
 Coninc Mennoen, ende Pollidamas,
 2345 Ende van Lancolie coninc Eufenus, 2390
 Coninc Serpedoen, ende Clautus,
 Cupesus die groete ende die sterke,
 Jhaphes heeft sine marke,
 Ende Remus, ende Altuaus,
 2350 Ephisteeplus, ende Adroscus. 2395
 Coninc Efeus Forcaus,
 Die here was vanden Philistine,
 Hadde daer oec alle die sine.
 Philemeus die scoene, die vroede,
 2355 Ende andre vele coninghe goede, 2400
 Hevet Parijs al ghescaert,
 Wel beset ende bewaert.
 Die scaren waren lanc gherect,
 Ende die orssen wel verdeect,
 2360 Die banieren wel beset, 2405

Die speren staerc, d'yser wel ghewet,
Van wapenen waren si wel verwaert,
Ende van herten onvervaert.
Doe gheboet die coninc Priam,
Want hi was een wel gheraect man, 2410
Dat die heren ten selven tiden,
Ghetoghelike wt soudén riden,
Want die Grieken mochtens hem beroemen,
Dat si ten litsen waren comen.

'T ierst dat her Hector wist die milde,
Dat sijn vader niet en wilde, 2416

Dat hi voere ten tornoye,
Hi was in groten vernoye,
Dat hi die vrouwe Andromaca,
Te blouwen hadde daer na. 2420

Hi swert si hadde sijn hulde verloren,
Dat sijt hem brachten te voren,
Sere dreyghedise utermaten,
Ende swert dat hise altoes sal haten,
Hets wonder dat hise niet en slaet. 2425

Sine wapen eeyste hi daer staet,
Die waren gheborghen over side;
Dies eyschens was die vrouwe onblide,
Si gaeft hem ende hi deedse ane.

Andromaca, na minen wane, 2430
Was in onmacht ter selver stede,

Als hi die wapene ane dede,
Si maecte groot hantgheslach,
Want si ontsach den wreedén dach,

Sere bat si hem dat hi woude bliven, 2435
Ende hem selven niet en ontlive.

Dicke bat si hem ghenade,
Als si siet dat hijs niet en dade,
Noch doer roepen, no doer bede,

Noch doer ghene sake mede, 2440
Dat hi niet laten en woude die vaert,

Om dat si weent ende mesbaert.
Al sout haer al de werelt vromen,
Dede si alle die vrouwen comen,

Ecuba, ende sijn suster mede. 2445

Die alle drie weenden gherede,
Alle drie hebben sine besworen,

Dat hi hare bede wilde horen,
Ende hi binnen soude bliven.

Hets al om niet dat si bedriven, 2450

Hi en acht screyden, noch spel :

« Sone, sprac die moeder, wet dat wel,
Dat ghi mi verget algader,

Ende den coninc uwen vader, 2455
Wi maken groot onghedout,

In weet om wiens ghijt horen wout.

Lieve kint, wildi ons begheven,

Hoe selen wi sonder u moghen leven,

Wat dode soudén wi dan becoren,
Ochte wi u aldus verloren. 2460

Hier en es vrouwe die mocht ghedueren,

Haer en soude haer herte scueren;

Ai, lieve kint, nu doet ende blijft,

Ende merket doch op dese wijf. » 2465
Si screyen alle groot ende cleene,

Pollexima, ende vrouwe Helene,

Woudene bi den clede houden,

En diedde niet al dat si scouden,

Wat si baden alle die vrouwen, 2470
Dat was om niet, bi miere trouwen,

Hine wiste van moede wat doen mere.

Andromaca die dreyghdi sere.

Als si siet dat niet en diet,

Slaet si haer handen ende maect verdriet,
Groot gheweent ende groot mesbaer, 2475

Si sleet haer scone ghelu haer,

Als of si ware des sinnes ane.

Metter haest soe liep si dane.

In ene camere ghinc Andromaca, 2480
Om haren sone Astionaca,

Dien maecte si met tranen warm,

Si nammen sciére op haren arm,

In die sale liep si vermoit,

Daer her Hector sijn cousin scoit, 2485
Voer hem warpsi sijn kint ende seght :

« Here, om t' kint dat vore u leght,

Dat cleine es, ende ghi selve wont,

Soe biddic u, dat ghi mi des ont,

Dat ghi mine woord bekint.

Ontfarme u mijns! dit es u kint, 2490
Ghine sieghet meer na desen tijt,

Eest dat ghi vaert inden strijt.

Ghi stervet in dezer reze,

Dat kint blijft van u wese,

Verwoet wolf, verdoemt ries, 2495

- En ontfarmt u niet dies.
 Dat ghi soe sere haet u leven,
 Twi seldi soe saen begheven,
 Beide mi, ende uwer moeder,
 Vader, kinder, suster, broeder? 2500
 Twi seldi ons laten verslaen?
 Hoe selen wi sonder u ontgaen,
 O wi! o wi! deser aventuren. •
 Mettien soe viel si, ter selver uren,
 In onmacht, in die sale neder. 2505
 Helene hiefse saen op weder,
 Die grote rouwe in 't herte doeghde,
 Om hare als si van buten toeghde.
 Her Hector was die niet en dede,
 Noch om kint, noch om bede, 2510
 Hi en es clene, no groet vervaert.
 Mettien bracht men hem sijn paert,
 Hi wilt wt riden hoe soe't gaet.
 Mettien spranc op Andromaca,
 Si maecte soe groet gherochte, 2515
 Dat men 't verre horen mochte;
 In 't paleis van Troyen binnen,
 Mocht elc hoeren ende bekinnen.
 Si deder weenen vele tranen :
 •O wi! owi! sprac si, • nu gaet ons ane, 2520
 Die ure dat wi doot wonden wesen. •
 Andromaca ghinc wech met desen,
 Tot Priamus den coninc rike,
 Slaende haer hande jammerlike,
 Cume mach si ghespreken van moede, 2525
 Doch riep si alse die vroede :
 • Seght mi, dul man, du dunct mi riesen,
 Du saelt noch heden wel verliesen,
 Vaert her Hector buten in den strijt,
 Hi blijft 'er doot, des seker sijt. 2530
 Ic weet wel dat alsoe moet gien,
 Die Gode daden't mi verstaen,
 Ic hebt vorsien in dier ghebare.
 Comt hi in die griexsce scare,
 Si slaene doot, wat doestu dan. 2535
 Neummermeer siede minen man,
 Gaet houtennen, here mijn.
 Astionaca mijn kint, ende 't zijn,
 Leidic te sinen voeten heden,
 Sine moeder, heves hem ghebeden, 2540
- Pollexima, ende vrouwe Helene,
 Maer en diet groet, no clene,
 Hi en woude haers willen niet gheweten;
 Recht nu was hi op gheseten,
 Here, doe ic liep te di. 2545
 Ganc henen, ende houten mi,
 Hi heeft mi sere versproken weder. •
 Mettien worde viel si neder.
 Doe rechtse op, die here goet,
 Priam was stout, ende vroet, 2550
 Ende sinen viant herde wreet,
 Na dien dat men die waerheit weet,
 Hi en was te licht niet in die tale,
 Maer hovesch ende ghesedech wale.
 Als hi van hare heeft ghehoert 2555
 Selc mesbaer ende selke woert,
 Die woerde ghinen hem ter herten naer.
 Hi hadde vrese ende groten vaer,
 Swaer versuchten ginc hem ane;
 Mettien begonsten hem wt te gane 2560
 Die tranen vut sinen oghen bede,
 Die droeghde hi met sinen clede.
 Sijn herte dede hem dic messchien,
 Op een paert sat hi mettien,
 Vut der salen es hi ghereden, 2565
 Peysende met serecheden.
 Her Hectore ontmoette hi in der straten,
 Sere vererret utermaten,
 Van moede hadden sine doen sweten,
 Die hem baden omme beten. 2570
 Op die Grieken stont hem die moet,
 Onder sinen stalinne hoet
 Was sijn anschijn roet als een vier,
 Sijn oghen waren hem soe fier,
 Ende soe vreselijc ontsteken. 2575
 Nu hoert hier wonder af spreken,
 Ghelijc den brande waren si roet;
 Lyoen noch beesten clene no groet,
 En es van sinne niet soe vreesam,
 Vor waer gheseit als ic 't vernam. 2580
 Hine es soe stout, bi miere trouwen,
 Diene in die oghen dorste ane scouwen,
 Ja die honde van dier stede,
 Vloen als sine saghen mede.
 Ghewapent sat hi op Galenteye, 2585

Ane sine zide sine espeye,
 Die wel helme sniden can;
 Biden breidele namen Priam,
 Ende seide: « Ghi blivet hier, t' waren,
 In late u heden buten varen, 2590
 Ic bid u besiet u bet,
 Bi den Goden van onser wet,
 Manic u te deser tijt,
 En si mijn wille dat ghi niet wt en rijt.
 Ic en wille oec niet dat gheschiede, 2595
 Dat ghi dadt dat ic u verbiede,
 Hets recht dat ghi doet mijn ghebodt,
 Ghine vaert niet ute, alsoe hulpe mi God,
 Heden meer; nu hoert wat wenen
 Driven die vrouwen alle ghemenen, 2600
 Hoert hoe sere si mesbaren.
 Hem allen ontfermt ws, te waren,
 Lieve kint nu beet gherede. »
 Her Hectore was te moede lede, 2604
 Sinen vader en dar hi niet vergrammen,
 Noch hi en dar niet bliven van scamen,
 Onteert waent hi sijn emmermere :
 « Ay here! sprac hi, here! here!
 Ghi en sijt hier op niet wel bepeinst,
 Om dat een dul hevet gheveinst, 2610
 Ende vertellet haren droem,
 Ende ghi daer wt nemet goem,
 En varic niet ute, wet over waer,
 Men saelt mi lachteren verre ende naer,
 Dat mi een wijf hier bliven doet, 2615
 Met rechte sout u duncken goet,
 Dat ic den onsen stonde in staden,
 Die noch heden werden verladen. »
 Deser woerden en acht Priam niet,
 Soe vele bat hi hem ende hiet, 2620
 Dat hi keerde al dede hijt niet lichte.
 Maer soe vreselike was sijn ansichte,
 Hi en es soe coene die op hem siet,
 Ontwapennen en wilt hi heme niet,
 Sonder vander ventalien allene. 2625
 Priam sende groet ende clene,
 Al dat hi wt senden mochte,
 Wat manne die te wapenne dochte,
 Trac al ute op den velde,
 Opten pleine met ghewelde. 2630

Die Grieken hebben cleine gelet,
 Sine hebben hare scaren beset,
 Scoen volc hadde Dyomedes,
 Ende die stoute mijn her Acilles, 2635
 Ajax, ende Thelamoen,
 Menelaus, ende Agammennoen,
 Ende Pollamedes die wise,
 Hadde riddren van prise,
 Die banieren ende die helme claer,
 Die in 't heyr waren al daer, 2640
 Verlichten al dat plaine velt.
 Dyomedes met sijnre ghewelt,
 Maer Troylus ende die hem toe horen,
 Die quamen ghepongiert voren.
 Dese 'II' scaren vielen te samen, 2645
 Die een groot deel der plaetsen namen,
 Die orssen daden si lopen voert,
 Dat men't verre hadde ghehoert,
 D'erde duende onder die calcoene.
 Met scarpen speren daer ane ponioene, 2650
 Scilde braken, halsberghe scuerden
 Die daer luttel yement duerden,
 Menich storte doer die vlucht,
 Die speren vloghen in die lucht.
 Want men daer wel joesteren sal, 2655
 Moet menich vallen swaren val,
 Die nemmermeer op en staet,
 Wie dat daer den spere ontgaet,
 Trect dat sweert scaerp ende claer,
 Daer was die wijch groot ende swaer. 2660
 Troylus riep lude sijn tekijn,
 Hi waent wel wreken die vriende sijn,
 Doe sloechiere meneghen te dier stont,
 Daer bleef soe meneghe doot ende ghewont,
 Dat men dat velt sach bedect. 2665
 Dyomedes quam voert ghetrect,
 Verert als hi sijn volc sach slaen,
 Ende die Troyne over hen gaen.
 Op Troylus sinen viant,
 Stac hi met enen spere te hant, 2670
 Ane die mouwe van singlatoene.
 Hi staeckene doer den liene,
 Die in sinen scilde stoet,
 Die haelsberch scuerde al was hi goet;
 Maer Troylus diene niet en ontsiet, 2675

Mercte sijns ende ghemeste niet.
 Den scilt stac hi hem al duere,
 Ende inden halsberch ene scuere,
 Soe datter 't roede bloet wt liep.
 Maer die wonde en was niet diep, 2680
 Soe dat 't sweert ten live wt ginc,
 Si begaven selken dinc,
 Ende streden met beiden handen,
 Met vreseliken branden;
 Ic wane si en verschden niet,
 Eer elc anders bloet daer siet.
 Nu quam Menelaus dare,
 Wel 'III' dusent in sine scare,
 Hi stac van Frigie Emiteres,
 Als een die verbolghen es;
 Soe sere liepen die orssen te samen,
 Dat si die scachten daer si quamen,
 Doer die scilde daden varen.
 Emiteres die viel af, te waren,
 Op hem verswaerde die strijt, 2695
 Vanden Grieken ter dier tijt,
 Soe datten niement van sire siden,
 Bescudden en mochte in ghenen stride.
 Daer wert die coninc sciëre ghevanghen,
 Hi en ware niet ontganchen, 2700
 En hadde ghedaen mijn her Pollidamas,
 Die stout ende onvervaert was.
 Hoe soe dat vergaet die sake,
 Emiteres die comt sciëre ter wrake,
 Ende ontsiet in dien ternoy. 2705
 Pollidamas riep : « Anoy! anoy!
 Troylus ic sie u verliesen,
 Die Grieken delen ende kiezen.
 Si wanen ons driven sonder keer,
 Her Hector en comt niet hedemeer, 2710
 Sinen troest hebben wi verlooren,
 Sint dat ierst wert gheboren,
 Ne hoerdic nye tellen noch zaghen,
 Dat ridder liet wapen te draghen,
 Doer drome die men versiert, 2715
 Hier wert sonder hem ghetorniërt. »

Troylus antwerde saen :
 « Den coninc van Frigie hebben si ghevaen,
 Sie waer hi met ghenen lieden vaert,
 Wi hulpen hem best metter vaert. » 2720

Mettien reden si na hem erre,
 Sonder eneghe langher merre,
 Staken si op die scilde sonder dueren,
 Die halsberghe daden si scueren.
 Daer was die porsse vanden stride, 2725
 Men vacht daer met groten nide.
 Wel hondert Grieken staken si ave,
 Daer dmeeste deel af moeste ten grave,
 Soe datter selke die men sach,
 2685 Sijn gheweide voer heme lach. 2730
 Menech was daer ten tornoye,
 Daer was die porsse vanden vernoye.
 Pollidamas die quetster vele,
 Met sire cracht in dien nijtspele,
 2690 Onder hen tweën ontsietten si dare. 2735
 Emiteres was in groten vare,
 Want si hadden hem af ghedaen
 Die cofe, ende souden hem 't hoet af slaen,
 Want sine behouden niet en conden.
 2695 Maer Troylus quam ten selven stonden, 2740
 Die meneghe hi die hant af sloech,
 Hi quetst'er meer dan in 't ghevoech,
 Met sinen sweerde dat scarp was,
 Wonde hi meneghen die niet en ghenas.
 Doe quam Ajax Thelamons sone, 2745
 Drie dusent ridders hadde die gone,
 Wel ghewapent na hare manieren,
 Ende wel ghereden met banieren,
 Blau, roet, ghelu ende meneghertieren,
 2705 Hare covertueren waren diere. 2750
 Dit heer versachte meneghen daer,
 Dans gheen wonder die 't merken claer,
 Want het waren ridders goet,
 Ende quamen met groten overmoet;
 2710 Oec hebben si soe goede here, 2755
 Sine conden verbeteren nemmermere.
 Die Troyne waren niet te dien tide
 Soe verscheden van den stride,
 Om der ierster heren doen,
 2715 Ende dade Ajax ende Thelamoën, 2760
 Die op hem al versch quamen.
 Si reden op hem te samen,
 Daer ontfinghen groet verlies,
 Die vander stat, sijt seker dies,
 Want sine mochten se niet verdriven, 2765

Menech ridder moest 'er bliven,
 Die gherne danen hadde ghevloen,
 Hadde hi iet ghemoghen doen;
 Die meneghe was daer in groten noede,
 Die erde was bedect metten dooden, 2770
 Die strijt was daer herde wreet,
 Som vloen si wech ghereet,
 Ende peisden dat sijt hadden verloren.
 Thelamon die deeds hem voren,
 Pollidamas heeft hi ghesteken, 2775
 Ic en weet niet wel wies hem mach wreken,
 Soe dat hi vanden orsse vel,
 En hadde ghedaen Troylus ende niemant el,
 Hi ware ghevaen diet tsewert verdroech,
 Ende meneghen over hem sloech; 2780
 Met vromcheden ende met groter eren,
 Bescudde hi den groten here,
 Sijn volc ontfloet hem uter porssen.
 Troylus help hem op den orsse,
 Pollidamas sat op met desen; 2785
 Die groter vresen es ghenesen,
 Want wet wel dat hi daer vel,
 Daert hem te stuer was ende te fel.
 Si toghen achter hare verde,
 Men stacker vele vanden perden, 2790
 Eer si die Persiene vernamen,
 Die met hare boghen quamen,
 Ende waren wel ·VII· dusent ofte mere,
 Die daden meneghen Griec wel zere,
 Quarele scoten si ende ghesichte, 2795
 Daer en was halsberch soe ghedichte,
 Sine doer scotene in corter stont,
 Hem dusent hebben sire ghewont,
 Soe dat men sach wel dat dat bloet,
 Al doer die sterke halsberch woet. 2800
 Daer was ghescoten menech peert,
 Parijs was stout ende onvervaert,
 Hi dede hem scade ende groten lachter,
 Een deel toghen die Grieken achter,
 Want si soe vele volcs verloren, 2805
 Dat sijs hadden groten toren,
 Si peinsden mochten sise noch belopen,
 Die van Troyen soudent 't becopen.
 Ten stride quam mijn her Achilles
 Die ghemerket hevet des, 2810

Dat die Grieken al te samen
 Verlies ende grote scade namen,
 Meer bleferoec dan yement waent,
 Den sinen bidt hi oec ende vermaent
 Te peinsen om die werelt ere, 2815
 Want daer waest te doene sere.
 Mettien liet hi sijn spere sincken,
 Dat sat van bloede mach drincken,
 Ende meneghen riddere vellen echt,
 Eer si meer werden gherecht; 2820
 En es gheen man dien u cont daden
 Dat vernoeuy, ende die scade,
 Die si hadden die van binnen,
 Si werden hem wildijt bekinnen,
 Maer soe vele wert'er doer reden, 2825
 Datter meer vloe dan daer streden,
 Ende ruumden hem dat velt,
 Ter stat weert met ghewelt.
 Ende als her Achilles wert gheware,
 Dat si alle vloen van vare, 2830
 Sloech hire vele metten swaerde,
 Want hire niemant en spaerde.
 Daer was herde swaer 't verlies,
 Ende die scade die altoes wies.
 Die Troyne lieten 't henen gaen, 2835
 Want si en mochtens niet ghestaen.
 Die Grieken jaghense soe sere,
 Ende pijnden hem in lanc soe mere,
 Nauwe te maken den pas.
 Daer weerde hem wel Pollidamas, 2840
 Ende Troylus in sire siden,
 Dicke keerden si in den stride,
 Hets wonder hoe sijt gheheerden,
 Si bescudden metten sweerden
 Meneghen die daer neder lach. 2845
 Parijs die sloech meneghen slach,
 Hi sloecher meer dan ·III· werf sesse;
 Wel deedt die coninc van Daresse,
 Dese dadent even vele,
 Si haddent 't quaeste vanden spele, 2850
 Dese bescudden die bastarde,
 Die swoeren dat si metten swaerden
 Becopen selen dien si beriden,
 Metten sweerden ginghen si striden,
 Die Grieken gingen hem doerbreken, 2855

Meneghen hebben sire af ghesteken,
Die daer doot bleef ofte mat.
Here God! wat ridders waren dat,
Beide in porssen ende in stride,
Groet slaghen te slane met nide, 2860
Hoe edelije dat si vochten!
Want si die Grieken vluchtich brochten,
Met haren scarpē snidenden branden;
Si cloefender vele daer toten tanden,
Ghevellet wert daer Thelamon, 2865
Ghevaen hadde Margarion
Enen bastard die Achilles stac,
Met enen spere dat ontwee brac,
Maer dyser bleef hem in den buuc,
Ende vanden houte een groet stuc. 2870
Dies wert menech Troyin gram,
Eer hi vanden orsse quam,
Hebben sine ontfangen ende ghedraghen.
Deus God! hoe sere sine claghen,
Want hi was een ridder alsoe goet, 2875
Soe scone, vromich ende vroet.
Dat sijs te rechte waren gram.
Maer eer men hem dat hout wt nam,
Hebben sine ghedreghen in die port.
Ay mi! wat rouwen was daer ghehoert, 2880
Het weenden riddren ende vrouwen,
Poertieren, cnapen, ende joncfrouwen,
Het riep al: o wi! o wach!
'Tierst datten her Hector sach,
Wert hem dat herte alsoe swaer, 2885
Dat hi ter erden viel wel naer,
Op ene bedde leiden si den zieken,
Dies moghen si dancken den Grieken.
Her Hector vraghede wie 't hem dede,
Doen hi wiste die waerhede, 2890
Wie 't hem dede ende in wat twiste:
• Te waren, • sprac hi doen hijt wiste,
• Ic mach met rechten sere mesbaren,
Dat ic daer vut niet en mach varen,
Hoe mochtic nu meer ontheiden, 2895
Daer vut moetic an der heiden,
Ende desen wreken op dat ic mach;
Vindickene op desen dach,
Ic wane dat hi daer selken pant laet,
Dat hi onthelt dese overdaet. 2900

Hoe verwondic meer den lachter,
Ochtic nu toghe des strijts achter,
Wat soe hulpen mach of letten,
Ic moet onse volc ontsetten. •
Her Hector hiet den spriet vut tien 2905
Margarioen, ende riep mettien:
• Haelt mi mijn ors, ic wreke desen,
Al soudics nemmermeer ghenesen. •
Doen hi opsat, sijn vader quam,
Die 't met pinen hem benam. 2910
Recht buten der stat op die fosseiden
Was dien tornoy an der heiden,
Want Eneas die was comen,
Die vele der plaetsen heeft ghenomen,
Met VIIe dusent riddren wel, 2915
Die ten orloghe waren snel,
Al over waer seggie u dat.
Si verhoeghden wel die vander stat,
Maer dies waren si vele te bloeder,
Ende oec stridens si te noeder 2920
Dat her Hector wech was, haer gheselle.
Als't her Achilles wiste die felle,
Gaf hi om hen allen te min,
Hi sweert hi sal se driven in.
Agamennon seide dit doe: 2925
• Here, • sprac hi, • comt ghi'er toe,
Laet se ons vanghen ende slaen,
Ons en mach er gheen ontgaen.
Her Hector en es oec niet daer, 2930
Twi souden wi dan hebben vaer.
Hi en comt heden meer uter stat,
Si sijn allegader mat,
Als si sonder hem striden.
Brinct u volc in corten tiden,
Wi selen se alsoe bestaen, 2935
Het selen si dusent becopen saen. •
Her Achilles voer voren hi was ga,
Agamennon volghde hem na,
Nu wert daer schiere sere ghestreden,
Eer si scheden van daer heden. 2940
Die hertoghe van Athenen quam voren
Met III dusent riddersen vecoren,
Op spaensche orssen al op gheseten,
Al te hant oec, wildijt weten,
Ghinghen si horten ende steken, 2945

- Ende die starcke scilde breken,
Maer vele der harre bleven doot;
Die wijch was starc ende groet,
Vreselike soe was desen dach,
Dat men wonder af segghen mach. 2950
- Philemeus van Paflaganie,
Die overstoute ende die vrie,
Josteerde op die van Athenen.
Noit en hoerde man van neghenen
Tellen, dat in soe corter tijt 2955
Soe menech bleef, in enen strijt.
Starc waren die Paflagoene,
Ende achten cleine op die griffoene,
Van bloetheiden en wisten si niet,
Den Grieken daden si groet verdriet. 2960
Wel deedt daer selve Philemeus,
Van meneghen soe haddijs prijs;
Hi joesteerde op den hertoghe,
Boven den scilde stac hine hoghe,
Dat hem 'III' tande vut vloghen, 2965
Ende hi neder viel van hoghen.
Hine en consten niet ghevaen,
Want van soe meneghen was hi bestaen,
Alsoe die lieden van haren here pleghen,
Die sine wech hebben ghedreghen, 2970
Van den velde ten tinten waert;
Daer men sere om hem mesbaert.
Pollidamas heeftene ghemoet,
Die sere daer omme verwoet,
Ende sweert dat sijt selen becopen, 2975
Dijet daden op dat hi se mach belopen.
Die scilde namen si ende reden,
Daer si luttel yemens meden.
Noit en hielden si op den toghel,
Maer si vloghen als een voghel, 2980
Ende quamen daer men sere street.
Si daden die meneghen groet leet,
Waest op scilde, waest op orsse,
Haer speren braken in die porse,
Som op ridders die bleven doot; 2985
Die wijch was daer starc ende groet,
Ende daer toe meneghertieren anoet,
Ende van persen groet ghestoet.
Hier in desen fellen tornoy,
Hadde die meneghe groet vernoy, 2990
- Dat men 't ghescriven niet en conde,
Sine mochten in neghere stonden
Ghedueren daer, sijt seker dies,
Al te swaer was haer verlies,
Doer die litsen heeft men se ghedreven. 2995
Daer moeste menech laten dleven,
Vele vielder daer in die fosseit,
Eer die derde in quam ghereit,
Verloren si soe meneghen man,
Dat men't vertellen niet en can. 3000
Die Grieken wonden an haren danc,
Die uterste litsen sonder wanc,
Si dreven se binnen den berbecane;
Parijs die reet hem daer bat ane,
Hi heeft hem daer af gheslegghen 3005
Meneghen vromen coenen degghen.
Troylus dede selke saken,
Dat hem niemant en der ghenaken,
Hi wasser meneghen te fel,
Daer toende hi sijn stouthheit wel. 3010
Pollidamas dede wonder groet,
Hi hielt sijn goede sweert al bloet,
Soe groet leet hi den Grieken doet,
Hi baedde sijn sweert in haer bloet,
In sinen keer hi was ghestade, 3015
Diere vercoept hi hem die scade.
Philemeus die scone ende die vrome,
Wasser die beste die ic noeme,
Telken sloech hi enen doot,
Met sinen sweerde, dats wonder groet. 3020
Al dadent dese wel nochtan,
Dats dat hem niet ghehulpen en can,
Want liede die wel striden connen,
Hebben 't velt op hem ghewonnen,
Sine connen se niet, in waren saken, 3025
Vut ghedreven noch vluchtich maken.
Binnen der poert nu merket dan,
Sijn comen selc 'X' dusent man,
Daer niemen af in langhen tijt,
En gheert te comen in den strijt. 3030
In die stat mocht men roepen horen,
Dat sijt 't velt hebben verloren,
Daer soe was selc hantgheslach,
Dat nieman andren troesten en mach,
Si en weten waer van vresen porren. 3035

Som liepen si op die torren,
Alle wanen si clene ende groot
Ghevaen sijn ofte wesen doot.

Her Hector vernemt ende siet
Dat wonder dat daer ghescoiet, 3040
Ende die scade van dien daer bliven,
Die nieman en mochte volscriven.
Die stat sacht hi in roere ende in vare,
Ende hi heeft oec vernomen die niemare,
Dat si binnen der porten vloghen; 3045
Hem liep dat bloet onder die oghen,
Van groter overmoedecheit.
Sinen helm nam hi ghereit,
Dien bant hem der cnapen een;
Doen vernuwde daer dat gheween. 3050
Meneghe vrouwe in die sale,
Wert cranc ende van rouwen vale,
Om her Hectore was hen wee,
Wet God, si en sienne nemermee,
Noch en werden blide meer hier naer. 3055
O wi! wat scheyden viel al daer,
Dat die wile niet en mocht ontvlien,
Daer hem af soude alsoe meschien.

Binnen der salen sat op sijn peert
Her Hector ende gorde sijn sweert, 3060
Den scilt nam hi ende reet ute.
Andromaca screyde overluit,
Jammerlike si haer gheliet;
Priamus en was daer niet,
Hadde hire gheweest het ware bleven, 3065
Maer hi die niet en ontsiet sijn leven
Reet die strate nederwaert;
Menech neech hem in die vaert.
Als 't ghemeene volc vernam,
Waren si blide dat hi quam, 3070
Jeghen hem liep menich een,
Van jammere dreven si groot gheween :
« Here, » seiden si, » die griexe scare
Es, dies worden wel gheware,
Heden tot desen tide, 3075
Dat ghi niet en comt ten stride,
Si hebbens wel ghehad den prijs,
Van ons es groot dat verlies.
Si hebbender heden vele belopen,
Maer nu selen't sijn doch becopen, 3080

Ende ontghelden in corten tiden. »
Her Hector comt al daer si striden,
Maer die persse was soe groot,
Van dien die weken doer den noet, 3085
Dat hi cume vut comen mochte. 3085
'T ierst dat hi quam in 't gherochte,
Sloech hi Curipluse te doot,
Die van Cortanie was here groot.
Isidris was een coninc rike, 3090
Stout ende vromich sekerlike, 3090
Enen slach dat hem her Hector gaf,
Dat hem die arm voer af,
Dat hi bleef doot in ghenen spele.
Daer hoerde men tekene vele,
Daer mocht men t' eenre wilen hoeren 3095
Menech trompe, menech horen, 3096
Die hoghe torren luudden weder,
Ende die dale al daer neder.
Her Hector wert soe bekint aldare,
'T ierst dat sijns worden gheware, 3100
Traken die Grieken te samen
Op den velde danen si quamen.
Pollidamas hebben si ghevaen,
Philemeus hadden bestaen
T'ontsettene; maer dat es bleven. 3105
Dies waren si vroe dienen henen dreven,
Want hi hem menechwerf beriet
Grote scade ende verdriet,
Dies gaven si hem meneghen slach,
Op den helm daer hi voer hem lach. 3110
Sijn ontset es op ghegheven,
Hi waender selve wel sijn bleven.
Dicke was om her Hectore ghevraecht,
Van hem die men daer henen jaeght, 3115
Maer bekint hebben sine bi dien, 3115
Dat sine hebben van achter besien,
In 't herte was hem te bet.
Pollidamas die wert ontset,
Her Hector liet op hem lopen,
Si moesten 't swaerlijc becopen, 3120
Dat sine soe dorperlike leeden,
Dat gheselschap wert saen verscheden.
Hi sloecher metten sweerde doot
Meneghen ridder stout ende groot,
Hi doerreet al hare heere, 3125

Vele verloren si ane die weere,
Pollidamas moeten si begheven,
Ochte alle bi hem laten dleven.

Die Troyne sijn vercovert,
Aldaer fosseit steil was gheovert, 3130
Hebben si die Grieken bestaen.
Daer was menech doot ende ghevaen,
Bider daet die her Hector dede.
Twi soudic u laten hier mede?
Te velde dreven si se verre, 3135
Dies waren die Grieken droeve ende erre.
Een ammirael Loecetes,
Was neve na Dyomedes,
Rike als ons die jeste wijst,
Doer sine stoutheit was hi sere gheprijs;
Dien heeft die coene her Hector doot, 3141
In midden daer die strijt was groet,
Stac hine doot onder al dat here.
Op sinen scilt, met enen spere,
Aldaer van goude stont Islupaert, 3145
Scoerde hi den scilt metter vaert,
Die halsberch faillierde saen,
Dat yser esser dore ghegaen,
Soe dat si dene pomoen
Doer ginc op dat achterste artsoen, 3150
Dat levere ende longhe vut voeren beide.
Doot viel hi van den ghereide,
Ende 't ierst dat her Hectors spere brac,
Metter vaert hi 't sweert vut trac,
Hi proefde hoe dat sniden conde, 3155
Daer maecte hi meneghe diepe wonde.
Die Troyne daden't wel ten stride,
Nu meer sijn si vroe ende blide,
Nu riden si den vianden an;
Dat doet her Hector die edel man. 3160

Als her Achilles sach dat wonder,
Dat her Hector doet besonder,
Die sine prinsen dus verslaet,
Sijn herte segt hem ende raedt, 3165
Eest dat hi langhe te live blivet,
Al dat volc hi ontlivet
Sonder enech weder keer.
Maer hi souden ontliven eer,
Waert dat hine conde beringhen,
Ende hijt dan conde volbringen, 3170
Hi sloechene selve, waert dat hi mochte,
Daer ane sette hi al sijn ghedochte,
Anders niet hem in 't herte ginc.
Hier omme laet hi alle dinc,
Altemale set hi daer in 3175
Sijn ghedachte ende sinen sin.
Nemmermeer en wert hi blide,
Eer hine doot heeft in den stride;
Hi sach 't folc jaghen al ghemene. 3179
Soe vele crachts heeft her Hector allene,
Dat hijt al wederstont met sire ghewelt,
Ende hi hem rumen doet dat velt.
Die Troyne sijn wel becomen,
Meneghen hebben si dlijf ghenomen;
Al 't folc trac ute der stede. 3185
Sint dat God die werelt dede,
En sach noit man in ghenen tijt
Salc ghevecht ende soe vreeseliken strijt,
Bi hondert, bi dusent bleven si doot.
In die stat was 't ghehuv soe groet, 3190
'T folc liep al dat het mochte,
Die erde beefde dat hem dochte,
Ghelijc als of si scoren soude,
Menech doode lach daer op die moude.

V.

Dits her Hectors doot.

Pollicetes een coninc wtvercoren,	3195	Op die helme die ludden clare,	
Van over Cassitus was hi gheboren,		Soe dat alle die bande ontspronghen,	
Dats ten lande weert van Endi.		Ende hen die hande weder songhen.	3230
Meneghen riddere soe hadde hi;		Maer her Hector heeft een sweert ghetrect,	
Stout was hi ende wel gheacht,		Dat scarp was ende sere bleet,	
Ende een man van groter macht,	3200	Met beiden handen hi oec slaet	
Noit en sach men ghenen man,		Op her Achilles hoe soe 't gaet;	
Beter wapene hebben an;		Maer hine en consten niet ghevelen.	3235
Met dieren stenen ende met goude		Dat vechten lieten haer ghesellen,	
Waren si versiert menichfoude.		Die ghene die waren daer ten stride,	
Dies pensic dat hi hem verhieft.	3205	Ende maecten hem ene plaetse wide.	
Her Achilles haddene herde lief,		Maer her Achilles sonder waen,	
Bedi dat hi hem soude gheven		En mochte jeghen hem niet ghestaen,	3240
Sijnre suster, behielde hi dleven.		Hi trac op oer wel sere ghewont,	
Selve was hi een ridder vermaert,		Hi was erre, dat wert u wel cont.	
Van sinen viant onvervaert,	3210	Gheen man en mochte droever sijn,	
Dies daghes sloech hi meneghen Troyen;		Dat dede hi herde wel in schijn,	
Maer her Hector heeft belopen dien,		Hi dede vermaken sine wonden,	3245
Dat hi hem niet en mochte ontgaen,		Ende verbinden soe hi best conden;	
Daer moeste hijs biechte ontfaen.		Sinen helm hi oec binden doet,	
Ten tanden sloech hine aldare,	3215	Enen spriet nam hi starc ende goet,	
Ende doen hi sach dat rike ghegare,		Ten stride keerdi danen hi sciet,	
Soe scone, soe rikelijc, ende soe diere,		Om sine wonden en laet hijs niet.	3250
Wilde hijt af trecken sciere.		Her Hector waecht hi t' alre stont,	
Doen hijt hem pijnde hoe hijt af trake,		Hi wille sterven alsoe ghewont	
Quam her Achilles sijn wedersake	3220	Sweert hi; ofte hi wilten doden,	
Op hem slaende op die heide.		Dies en laet hi hem niet verbloden.	
Daer ruumde menech sijn ghereide.		Scarp ende wreet soe was die strijt,	3255
Die wijch verswaerde daer soe groet,		Daer bleef menech in corten tijt.	
Dat daer menech man bleef doot.		Onder die Grieken wert een ghehu,	
Her Hector ende her Achilles quamen tesamen		Sie riepen : « Her Hector hevet nu,	
Die grote slaghe gaven ende namen,	3226	Enen coninc ons af ghevaen,	3259
Elc sloech anderen al dare,		Wi en connen jeghen hem niet ghestaen. »	

Enen anderen hielt hi bi der veintallien,
Ende tracken nt der battallien,
Metten scilde al onghedeckt.

Her Achilles siet dat hire niet op en mect,
Sijn ors sloech hi met sporen, 3265
In sijn herte soe hadde toren,
Op her Hectore hi hem wreken wilde.
Hi stackene beneden den scilde,
Met enen spere dat scarp was,
Dies her Hector nemmermeer en ghenas.
Want hine van achter stac al dure, 3271
Hem en help halsberch, no coverture.
Dat was rouwe ende jammer groet,
Daer bleef die goede her Hector doot,
Want sijn levere ende longhe beide, 3275
Vielen voer hem in 't ghereide.

Ay her Hector, bloeme van ertrike,
Noit en vant men vus ghelike,
In allen saken waerdi volmaect,
In allen doeghden wel gheraect, 3280
Hovesch waerdi ende goet,
Scone, milde ende vroet.
Gheen dinc en messat ane u.
Dat ghi hebdt verloren nu
U leven dat sal sijn meswende, 3285
Die van Troyen in haer ende.
Oec allen heren ende vrouwen,

Die't horen lesen, hem mach wel rouwen.

Ay her Achilles, boese deghe,
Hoe fellike hebdi versleghe, 3290
Den stouten ende den starcken her Hectore.
Dat dune van achter stakes dore,
Moedelike naemdi hem dlijf.
Trouwe dies hadde ghesijn een blijf,
Hadstune in d'ansichte ghesien, 3290
Dat en hadde di niet moghen gheschien.
Dune saeghesten nie, dune en waers vervaert,
Di heeft dicke sijn scarpe swaert
Meneghe wonde in dijn lijf ghehouwen,
Daer't saghen heren ende vrouwen, 3295
Onghelije was dine cracht.

Dune hadts jeghen her Hector ghene macht,
Haddi ghevochten hant jeghen hant,
Dijn hoet waer bleven her Hectors pant.
Ay stat van Troyen, wes droeve sere, 3300
Du heves verloren raet ende here.

Ghi Troyne vliet haestelike,
Die bloeme es doot van uwen rike.
Ay nu weert u stat te broken!
Ende ghi selt bliven onghewroken, 3305
Die ghene die u te wreken plach
Es doot : nu maect groet hantgheslach.
Hadde her Hector tot nu moghen leven,
Troyen ware te winnen bleven.

EERSTE FRAGMENT.

Het onderhavige fragment werd reeds door Mr W. C. Ackerdyc in de *Nieuwe werken van de maetschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, D. I, bl. 201, uitgegeven. Het behelst 739 verzen en kooft gedeeltelijk in bovengedrukt dichtstuk (bl. 22) van v. 1865 tot 2245 voor.

Liever dan de verscheidene lezingen onder aen elke bladzyde te plaatsen, hebben wy geheel het fragment hier overgenomen. Beide afschriften immers zijn met elkander zoo zeer verschillend, dat men naeuwlijks één vers zou vinden welk in het een en ander HS. zich volkomen gelijk voordoet. In dees is de spelling, in geen de woordplaatsing veranderd, vele zinnen zelfs staen in andere bewoordingen uitgedrukt, en dit wel voornamelyk ter volgende plaatsen :

HS. van Mr C. VAN HULTHEM.

V. 1942.

Heeft si dors van hem ontfæen,
Op aldus enen waen.

V. 1980.

Die seit : dat men den wolf heeft vonden
Dat hi 't zel cuset ten stonden,
Doer d'orse wille dien hi minde;
Doer de voestren cust men die kinde.
Ic wils hem helen niet en twint,
Van den orse dat hi mi sint,
Vindic die ghene die 't willen vertellen.

V. 1986.

Van minen monde sonder toren dit :
Hi heeft mi lief ende inne haten niet.

V. 2004.

Ende menech hoech baroen
Sach om dat weldoen.

HS. van Mr W. C. ACKERDYCK.

V. 82.

Die an den toegel was gedaen
Heft si dat ors van hem ontfæen :

V. 100.

Die seit : de gene die mint den man,
Dat hi sinen hont goedes an.
Ic ontbiede hem wel te voren,
Ic sal noch eer van dage horen,
Vandic den genen die 't wille vertellen.

V. 124.

Van minen monde sonder brief,
Ic haten niet heft hi mi lief.

V. 142.

Ende wel menech hoge baroen
Moeste jammerliken inde doen.

V. 2010.

Ende spannen voetboghen ende hantbogen.

V. 2094.

Menech ors, ende meneghen man
Deden si die zielen uten lichame varen.

V. 2111.

Dat hem an der heide
Storte sijn ors ende hi viel onder voet.

V. 2204.

Dat dat yser voer al dore ende dore,
Die halsberch en dede hem geen orbore.

V. 2218.

En ware hi niet te hant opghesprongen
Men mochte hem wel hebben ghesongen
Een requiem eternam;
'T ierst dat hi d'ors metten breidel nam,
Ende dat artsoen metter hant gegreep,
Spranc hi in den stegreep;
Ende Troylus en had soe niet ghelaten,
Alle die voer Troyen saten
En haette hi niet, soe sere als hi hem dede.
Hi vinc ten swerde daer hi hem gaf mede
Soe vreselije enen slach,
Daer was overal groet ghejacht.

V. 148.

Ende spannen selscutten ende bogen.

V. 231.

Menech ors ende menegen man
Dede hi daer sterven en mesfaren.

V. 247.

So dat hi ende sijn ors beide
Op 't erde stonden onder voet.

V. 340.

Die sinen scilt durgaten dede,
Halsberch ende side mede.

V. 354.

Ware hi niet te hant opgesprongen,
Men mochte hem wel hebben gesongen,
Alse men vor den doden duet;
Mar hi was so dapper ende so goet,
Ende ten ersten dat hi op quam,
Ende hi d'ors metten breidele nam,
Ende d'aertsoen metten hant gegreep,
Spranc hire in sonder stegereep:
Ende Troilus had niet so gelaten,
Alle die vor Troien saten
En haette hi niet, als hi hem dede.
Hi vinc te swerde, daer hi hem mede
Enen slach so vreselic gaf,
Dat ons Daris seit der af,
Eest also als hijt vertelt,
Die slach heft anders niet gehelt,
Dan of het ware 't donreslach.
Daer wart over al so groet gerach.

De vergelyking van verscheidene afschriften van 't zelfde dichtwerk kan niet weinig tot het hervinden van het rhythmus der Ouden en het herstellen van den oorspronklyken tekst mede helpen. Onder het verbasterend afschryven der onkundige copisten zijn weinige dichtstukken van dit vroege tijdvak, onveranderd tot ons overgekomen, en het is geen wonder dat men by de oppervlakkige inzage dezer onnaeuwkeurige schriften algemeen van gedachte geworden was, dat de oude dichters op toon noch maet pastten, maer alleenelyk naer het rijm omzagen.

De H.^r J. H. Bormans, professor der vaderlandsche letterkunde aen de hooge school te Gent, trok nu onlangs de aendacht der taelkundigen op dit belangrijk

punt, in eene verhandeling over het episch fabeldicht Reinaert de Vos [*Messenger des Sciences et des Arts*, 1837, bl. 93] : « Je suis convaincu, » zegt hy, « que tous les vers de *Van Maerlant*, de *Jean De Clerc* et des autres poètes de leur époque, ont eu un nombre fixe de syllabes (sept ou huit, rarement d'avantage), une espèce de repos (autant qu'il en faut dans les petits vers), et qui plus est, deux à deux le même rythme, quelquefois iambique, mais plus souvent trochaïque. Si jusqu'aujourd'hui on y a méconnu tout cela, la faute en est en partie aux copistes, qui ont misérablement défiguré presque tous les Mss., en partie aussi à nous, qui avons négligé de nous enquérir des règles que nos pères observaient en faisant et en lisant leurs vers. »

Jacob Van Maerlant klaegde reeds ten zynen tyde over de weinige oplettendheid met welke men de dichtstukken overschreef. In zijn *Wapen Martijn*, 3 B., I, S., voert hy deze onkundige copisten de volgende woorden toe :

Ic mane manne metten wiven,
Die dit gedichte lesen ende scriven,
Op den hoechsten ban,
Dat sijt laten reene bliven,
Ende siere niet in en driven
Woert, lettere af ochte an.
Doen sijt oec hen zal becliven
Mijn ban, ende siere selenne afwriven
Niet gemogen nochtan.
Heus! geen spot dit van katyven,
Hets daer ic mi liever om liete ontliven
Eer icker sciede van.
Nu hore die leeren can.

De verkortingen in het HS. voorkomende, werden in den eersten druk van dit fragment behouden, deze zijn alhier voluit geschreven. In plaats van eñ, *ende*; brekē, *breken*; niem, *niemen*; hāt, *kant*; com, *comen*; mīne, *minne*; hē, *hem*; qm, *quam*, m, *men*; omē, *omme*, parlem̄t, *parlement*; h', *her*; he', *here*; sond', *sonder*; d', *daer*; m', *maer*; v'lies, *verlies*; antw'de, *antworde*; b'chte, *brochte*; v'uwe, *vrouwe*; co., *coninc*; d⁹, *dus*; g^as, *gras*; enzv.

Ook hebben wy de afgebrokene rymen, en achtergelatene woordjens in cursyve letteren naer de aanmerkingen van Mr Ackersdyck, ingevuld.

Breken ende proeven haer crachte,
 Maer dat was niet sonder were.
 Selc brac daer ontwee sijn spere,
 Die 't hoeft te pande moeste laten.
 Daer wasser vele blide utermaten,
~~Mar dat en was niet sonder were~~
~~Selc stac daer ontwee sijn spere~~
~~Dier 't hoeft te pande moeste laten~~
~~Daer waser blide vele utermaten~~
 Dat het daer was comen toe,
 Ende menegen dacht ooc al te vroe,
 Dat hi ten stride comen was,
 Die men daer liggen sach op 't gras
 Uten gereide neder gesteken,
 Dat bene ocht harme moesten breken,
 En mach niet sine hi en was onvro.
 Ic wane *dat hi* oec was also,
 Dien men die darmen ut sach hangen;
 Sere gewont ende gevangen
 Blevet in beiden siden vele.
 In dien selven nijtspele
 Quam Dyomedes toe gejaget;
 Daerne was niemen, die hi verdraget
 Also vele als van sine spere.
 Oec ontfinc hi in sijn here
 Groet verlies ende grote scade,
 Dyomedes die bi der minnen rade
 Heft Troiluse opten schilt gesteken,
 So dat hi d'artsoen dede breken
 Vanden gereide, ende viel op 't erde.
 Hi nam d'ors, dat hi sere begerde,
 Dur te gevene ere jonfrouwen,
 Die sij beide minden met trouwen;
 Dat was Calkats dochter Briseida.
 Hi riep enen sinen neve na,
 Ende seide: « Vrient gi moet mi doen
 Ene bodscap in geenre pawelioen,
 Daer die aer in staet van goude;
 Voert daer dit ors, dat ic hier houde,
 Ende segt der scoenre Briseida,
 Dat sijt dur minen wille ontfā,
 Ende dat ic 't hare met u sinde;
 Ic vanc't op enen, dien si minde,
 Ende noch heden des dages doet,
 Dats Troilus, die menech gemoet

Doer haren wille heeft ghedaen,
 Ende onser liede vele gevaen.
 Bid haer te pensene over mi,
 En dat si mijns genadech si,
 5 Of ic moet dicke sijn in vare; 80
 Want mijn welvaren staet an hare. »
 Die cnape kerde van den stride,
 Ende sloech met sporen sijn rosside,
 So dat hi langer niet en spaert,
 10 Hi en reet ten pawelioene waert, 55
 Daer hi die scoene jonfrouwe in vant.
 Doe hi daer quam, beette hi te hant,
 Ende hevet d'ors hi den breidele genomen :
 « Jonfrouwe, » seit hi, » ic ben hier comen
 15 Van mijns heren alven Dyomedes, 60
 Die algader u eigen es
 Ende was, sint hi u ersten sach.
 Hi ontbiet u goeden dach,
 Ende sendet u dat ors op minne.
 20 Ghi sijt so vaste in sinen sinne, 65
 Dat hi us niet can vergeten.
 Troilus, dier op was geseten,
 Ende menege joeste daer op dede,
 Stac hire af, ende andre mede
 25 Heft hi van orsen gedaen vallen : 70
 In weet 't getal niet van hun allen,
 Mar ic weet wel dat mijn ogen sagen,
 Datter 'CC' neder lagen,
 Die hi velde met sinen spere.
 30 Daer nes geen, hi waent hem dere, 75
 Ende deren sal dese naeste maent,
 Hi es bedrogen die anders waent.
 Ende oec ontbiet hi u bi mi,
 Dat hi al es u eigen vri,
 35 Ende pijnt algader om u houde. » 80
 Bi den cnoppe, die was van goude,
 Die an den toegel was gedaen,
 Heft si dat ors van hem ontfāen :
 « Vrient, » seit si, » sege dinen here,
 40 Dat dinket mi wel lettelt ere', 85
 Dat hi mi heft gedaen hier met;
 Bi gode ende bi miere wet,
 Ic wane hi heft geleit ane mi
 Clene minne, ic segdi twi;
 45 Minde hi mi, hi soude minnen 80

- Ende eren met rechte, die mi kinnen,
Ende hem allen die mi goeds onnen,
 Hi en soude hem niet onthouden connen,
 Hi en soudse altoes verdragen,
 Ende niet haren lachter jagen, 95
 No haren toren, no haer verlies.
 Hier bi wetic de waerheit dies,
 Ende oec machtu 't selve weten wale,
 Die heft gehort des dorpers tale,
 Die seit : de gene die mint den man, 100
 Dat hi sinen hont goedes an.
 Ic ontbiede hem wel te voren,
 Ic sal noch eer van dage horen,
 Vandic den genen die 't wille vertellen,
 Dat hi van orse ende van gesellen 105
 Sal sijn verlies hebben vergouden.
 Men darven over garsoen niet houden.
 Om lachter ende om scade te doene
 Sinen vianden hi es so coene,
 Ende een der bester, die nu leeft. 110
 In weet man, die ridders name heeft,
 Die hem geliket, en si een,
 Dats mijn her Hector ende el negeen,
 No van Grieken no van Troien.
 Hi sal bescudden sinen proien 115
 Harde scone ende openbare.
 Daer nes so hoverdech no so marc
 Onder al dat griecse here,
 Mocht hine groete metten spere,
 Hi en sal hebben goede aventure, 120
 Of hi maect hem sijn ors te sure,
 Dat hi nu hevet verloren.
 Vare weder ende brinct dinen here te voren
 Van minen monde sonder brief,
 In haten niet, heft hi mi lief; 125
 En es geen so vreemt man,
 Die ic wiste dat mi an
 Guets, in onste hem te bet.
 Ic wane wel bi mire wet,
 Minde mi dijn here, hi soude niet pinen 130
 Om dorperheit te doene den minen. •
 Die cnape nam orlof an hare;
 Ende si antworde : • Vrient nu vare
 Goden volen, ic ans di wel. • —
 • Jonfrouwe, seit hi, blivet wel. • — 135
- Ic doe vrient, • seit si, • in dere stont.
En blivic in hogen no gesont

 Die cnape volgede die strate,
 Diene leidde ten orloge, 140
 Daer menech grave ende hertoge
 Ende wel menech hoge baroen
 Moeste jammerliken inde doen.
 Nu was comen mijn her Parijs
 Met menegen ridder hovesch ende wijs, 145
 Die menegen sarjant met hem brochte.
 Si reden gesinlec ende al sochte,
 Ende spannen selscutte ende bogen,
 Dat dicker die quarele vlogen,
 Dan te wintre duet die hagel. 150
 Daer nes so stout, no so behagel,
 Hem en dinct dat hi wel heft gevaren,
 Mach hi metten liven ontfaen.
 In wilt u langer maken niet,
 Daer es so groet vernoei gesciet, 155
 Ende selke scade cortelike
 En sach noint man des gelike,
 Dat nu gesciede in beden siden.
 Mar die van Grieken tesen tiden
 Si en consten niet gedagen; 160
 Si en vloen daer si d'andre sagen
 Al binnen haren pawelioene.
 Mar dur mijn her Agammennoene,
 Die hem succoers daer heft gedaen,
 Daer en waerre geen ontgaen, 165
 Si en waren doet of gesconfiert.
 Dus waest te voren gevisiert,
 Dat hi die waerde houden soude.
 Mi wondert niet dat si verbouden
 Die grieken, doe sine comen sagen • 170
 Beide met vrienden ende met magen,
 Daer hi X.m. met hem brochte.
 Ic wane men verre sueken mochte
 Haer genote, eer si waren vonden,
 Gereden op orse, helme gebonden, 175
 Scilt om hals, scachte in hande,
 Ende sloegen met speren op haer viande,
 Ende daden dur herten ende dur siden
 Die isere van haren speren liden :
 Hem costen halsberch niet besluten. 180

Beide van binnen ende van buten		Si mochten wel algader sien	
Waser vele in groten vare.		Vergadren, jagen ende vlien,	
Die orse rennen harentare,		En wien't daer wel of anders stoet.	
Daer die riddere waren afgesteken,		Polidamas dede menech gemoet	
Daer mocht men sien gereiden breken, 185		Ende menech pongijs, daer hi bi wan	230
Bi stucken hangen coverturen.		Menech ors, ende menegen man,	
Wildic u seggen al d'aventuren,		Dede hi daer sterven ende mesfaren.	
Die daer geschieden, inne const gedaen.		Some die jonferen, die daer waren,	
Die coninc mijn her Agamennoen		Wisten sine gedochte wale,	
Heft die van Troien wederstaen :	190	Mar an haer gelâet en haer tale	235
Onder doet ende gevaen		En wart men niet geware des.	
Moesten si m. riddren laten.		Hi ende mijn her Dyomedes	
Hier mesvielt hem utermaten,		En quamen niet anders te gader,	
Dat si moesten rumen 't felt :		Dan of manlic anders vader,	
Dat seit die boec die 't ons vertelt.	195	Of anders broeder hadde verslegen.	240
Dat groot verlies ende dat seer		Si hadden onderlinge gedregen	
Ne hadden si verwonnen nembermeer,		Lange haetscap ende nijt :	
Ne hadde gedaen Polidamas,		Ic wane daer in al den strijt	
Die van Damase here was,		Negene twee so fellike josterden;	
Ende met hem die coninc Fioen, ,	200	Si braken haer scachte daer si pongerden,	
Die menegen prince, menegen baroen		Dyomedes voer uten gereide,	246
Ende menegen riddere hadde daer.		So dat hi ende sijn ors beide	
Ic wane wel weten overwaer,		Op 't erde stonden onder voet.	
Dat hire Xm. hadde van maisnieden.		Daer ne was niemen en docht hem goet,	
'T getal van Polidamas lieden	205	Dat hi harm no been ne brac.	250
En canic niet getellen wel :		Een groet starc ors, daer hi op sat,	
Nemaer menech riddre snel		Dat heft hem een serjant genomen,	
Ende goet geproeft te menegen stonden		Eer hire op weder conste comen,	
Waren met hem, die dur de wonden,		Diere Troiluse present af dede.	
Die si houwen, waren 't ontsiene.	210	Helene ende andre vrouwen mede	255
Hier bi vertoenden die Troyene,		Sagen die joeste ende dat gemoet :	
Die sere verloren op tien dach.		Die ene tart d'andre opten voet,	
Eer 't hier toe quam, was menech slach		En hebben metten vingre gewiset	
Beide ontfangen ende gegeven,		Polidamase ende sere gepriset.	
Ende menech hoge man daer bleven.	215	Alse Troilus d'ors hadde ontfæen,	260
Ic weet wel dat men vint gescreven,		• Vrient, • seit hi, • mi heft gedaen	
Eer sise van den velde dreven,		Dijn here menege hoveschede,	
Dat si X. v. riddren verloren,		Deze ende alle d'andere mede,	
Starc ende coene ende utvercoren.		Die hi mi enten minen dede,	
Recht optie gracht bi den mure	220	Dat lone hem God; sagie die stede	265
Was die vreselike sconferture		Ende tijt, dat ic hem danken mochte,	
Al den dach al even groot.		Ende hi danc ane mi sochte,	
Daer bleef menech goet man doet,		Daer ic af hadde mogenthede,	
Die men te rechte mochte clagen.		Daer ic hem dienen mochte mede,	
Die vrouwen, die ten palaise lagen,	225	So soudic harde blide sijn :	270

Ik wille algader wesen sijn,
Ende altoes staen te sinen gebode. » —

« Here blivet wel. » — « Vrient vaert te gode,
Ende sege dinen here aldus :
Hem heft vermeten Troilus,
Hi salre selke joeste opdoen,
Het sal breken selc artsoen,
Dat noch vast es ende goet;
Hi en hebbe mesfal ende ontspoet,
Hi sal hem togen so noch heden,
Men sal van sire behagelheden,
Bede van slagen ende van steken,
Vor sine scone amie spreken,
Ende in al dat land al overal. »

So dede hi oec, als ic u sal
Hier en cortelike vertellen.
Also her Achilles ende sine gesellen
Hilden die van Troien so cort,
Die menegen slach ende hort
Hadden daer van hem ontfæen;
Si moesten sterven ochte bestaen
Hem te wreken ende te werne :
Desen stont hem niet t'onberne.
Nochtan dat si hem dade ter were,
Deedse Achilles met sinen spere
Van den orse vallen neder,
Ende als waenden opstaen weder,
Ne consten si hem niet ontgaen :
Si waren so van hem bevaen,
Dat hise onder die voete reet.
Her Achilles was so wreet,
Dattie van Troien sijn ontdaen,
Hem en come helpe saen.

Troilus sat op Pelselande;
Ic wane men in genen lande,
No na, no verre in gere stat,
Beter ors vonde dan was dat :
Hi hadde enen witten halsberch an,
Scoenren ne sach noint man,
So ne duet oec nembermere;
Hi droech Hectors scilt min no mere
Met enen palenstene groene;
Enen scacht met enen roden ponioene,
Dat hem Briseida sine amie,
Hadde gegeven op goede vrie,

Hefmen hem in die hant gegeven,
Daer menech mede verloes sijn leven;
Hi hadde enen helm van goeden stale,
Daer menech groet steen van kerstale
320 Stont in ende menech sardijn, 320
Die bleete jegen dat sonnescijn,
Als of hi al ontsteken ware.

Troilus was worden geware
Van enen sinen ridder, die voer jostieren,
280 Dat Achilles quam met sire banieren, 325
Ende heft den genen so gesteken,
Dat hem sijn herte moeste breken,
Dat hi nederviel op 't gras.

In weet hoe sine name was;
285 Mar Troilus hads groten rouwe, 330
Want hi was hem wel getrouwe
Ende te sinen dienste ghereet;
Hier omme es recht dat hem es leet.

Troilus dochte dit wert vergouden,
290 Hine costen hem niet lang onthouden, 335
Hi en sloech te hem waert met nide :
In middewaert van der luchter side
Heft hi den here Achilles geraect,
Ende heft hem ene wonde gemaect,

295 Die sinen scilt durgaten dede 340
Halsberch ende side mede :
Hi liet hem sinken als die vroede,
En ware hem niet vergaen te goede,
Waer hi sittende bleven stijf,

300 Hi hadder in gelaten dlijf; 345
Mar die steke, die hi ontfinc,
Was niet so clene, dat hi ontginc
So lichtelike, hi en moeste
Sijn gereide maken woeste,

305 Ende wart gewont so onsachte, 350
Dat hi die naeste viertien nachte
Moeste liggen op sijn bedde :
Hi hadder gelaten beter wedde,
Ware hi niet te hant opgesprongen,

310 Men mochte hem wel hebben gesongen, 355
Alse men vor den doden duet;
Maer hi was so dapper ende so goet,
Ende ten ersten dat hi op quam,
Ende hi d'ors metten breidele nam,

315 Ende d'aertsoen metten hant gegreep, 360

- Spranc hire in sonder stegereep :
 Ende Troilus had niet so gelaten,
 Alle die vor Troiën saten
 En haette hi niet, als hi hem dede.
 Hi vinc te swerde, daer hi hem mede 365
 Enen slach so vreselic gaf,
 Dat ons Daris seit der af,
 Eest also als hijt vertelt,
 Die slach heft anders niet gehelt,
 Dan of het ware 'I' donreslach. 370
 Daer wart overal so groet gerach,
 So groet geluet, so groet geloep,
 Si vielen bi viertegen over hoep;
 Daer mijn her Hector quam gereden,
 Daer hebben sijt niet sonder scade leden,
 Die hem bi waren moet h... geraken : 376
 Hi en sijn broeder sloegen en staken
 So dat niemen hem durfte genaken :
 Si daden buke ende harme craken,
 Si braken scachte, scilde, artsoene, 380
 Daer vlogen dicker die trentsoene,
 Dan snee te wintere ofte regen,
 Si sloegen menegen coenen degen;
 Oec hebben sire vele verloren.
 Hine wart van wive nie geboren, 385
 Dat wanic wel, bi onsen tide,
 Die horde spreken van selken stride (*).
 Daer daden die Troyene pine,
 Ende namen op hem grote bordine
 Om Achillese te vaen; 390
 Si haddens oec so vele gedaen,
 Dat daer al comen ware so doe,
 Ne mar Telamon dier quam toe,
 Entie hertoge van Atene,
 Die sijn goet hilt van hem te lene, 395
 Hi ware anders gevaen bleven :
 Mar dat si hebben gegeven
 Ende ontfangen menegen slach,
 Het hadde geweest de leetste dach
 Achilles vrienden ende sinen magen, 400
 Dien si nie met ogen sagen,
 Hadden die twee langer iet gemert,
 Want hi was den sinen ontvert,
 Dat sine cume scouwen mochten,
 Doch drongen si ende vochten, 405
 Dat sine uter persen brochten.
 Maer eer 't daer toe quam, ic waent, becoch-
 CCC. Grieken met vive min. [ten
 Hier bejaechden si clene gewin,
 Dat si dur enen man verloren 410
 So menegen riddre utvercoren;
 Doch waest hem liever sijt seker dies,
 Dan hi doet ware, want haer verlies
 Hadde meerre geweest XX fout;
 So sterk was Achilles ende so stout, 415
 Ende daertoe vreeslic in sijn gelaet,
 Op hem was al haer toeverlaet.
 Wat mag icker af seggen mee,
 Scachte ende scilde braken ontwee,
 Daer si te gader voeren josteren 420
 Men mochte daer sien gereet fauceren
 Halsberge, helme ende curien,
 Si en pijnden niet om ondervrien
 D'een den andren doe sijn wijf,
 Maer om te neme ulc anders lijf. 425
 Dus hevet al den dach geduret
 Ende ember in lanc so meer versuret,
 Onthier enthem de nacht benam,
 Die dach leet, die avont quam,
 Die se niet liet onderkinnen. 430
 Beide van buten ende van binne
 390 Trocken si op hoer ende voeren *danen*,
 Dies si ontraden ende wanen
 Manlic sinen geselle slaen.
 Dies dages waser nemmeer gedaen, 435
 Noch gegeven steken no slage;
 Dus gedurde 't XXX dage,
 Dat si elcs dages enen volcwich *hilden*,
 Ende noch nie versceden *wilden*,
 Onthier ense die nacht verdreef; 440
 Dat seit Daris die 't Romans *beschreef*.
 Hort hier vort daer 't Seger *liet*,
 Ende hi van der jeesten *sciet*
 XXX dage was die strijt *groet*,
 Daer bleef menech riddre doet 445
 Ende gequetst in elke side,
 Eer si scieden van den stride.

(*) Hier eindigt het verhael in het HS. van *Van Hulthem*.
 v. 2245.

'S conincs II bastaerde bleven,
 Daer si rouwe omme dreven
 Binnen Troien hare mage.
 In den tornoi binden erste *dage*
 Was Hector in 't ansijn gewont
 Dur de veictaelie, dats u cont,
 Met enen quarele also groet,
 Dat hi na was bleven doet,
 Ende hi daer na in 'XX' dagen
 Gene wapene mochte dragen,
 No buten mure van Troien riden;
 Dies hadsi scade groet tien tiden,
 Sine vrient die buten reden,
 Alsi sonder heme streden.
 Si hadden altoes swaer *gerach*,
 Dies clagen si nacht ende dach
 Ende liet'er omme menegen traen,
 Die daer scade hadden ontfæen,
 Om haer vrient die ginder bleven;
 Dicke waersi in gedreven,
 'T archste hadsi t'allen kere :
 Want si niet hadden haren here,
 Was hem die zege ongereit,
 Si clageden sine vromechheit.
 T'enden rade waren si sere,
 Ende droeveden in lanc so mere,
 So vele ridder blever doet,
 Dat vele nieveren was bloet;
 Het screef degene, die 't selve sacht,
 Datter so vele verslegen lach,
 Eer men se brachte onder moude,
 Dat mens cume geloven soude.
 Nune constsi nemmeer geliden,
 Sine wisten op wat velde striden,
 Die quade lucht was daer groet,
 Daer ne was velt no plein bloet :
 Ende om Hectors wonde mede
 Dede Prian sueken vrede.
 Hi sacht sterven alle dage
 Sijn volc, des maecte hi grote clage
 Het scheen wel, dat hi was en wege,
 Daer si bi dicke vochten zege.
 Boden sende die coninc Prian,
 Die waren wel geraecte man,
 Tote Agamennoe, ende baden hem das,

Die here van den Grieken was,
 Dat men hem II jaer (*) maecte vrede
 450 Tusscen den Grieken enter stede. 495
 Dat dede men sonder wedertale,
 Want si loveden't alle wale,
 En maecten vast in beiden siden.
 Het folc versamede tien tiden,
 455 Om de dode te gravene doe. 500
 Si ne rusten spade no vroe,
 Eer si voldæen hadden die dinc,
 Daermen omme te velde ginc,
 Ende 't folc verbrant was of begraven.
 460 Daerne waren coningen no graven, 505
 Si en waren vro des lants vreden.
 Dat here dat lach buter stede
 Doer voedren, menen consts ontberen,
 Want sire verre omme moeste veren.
 465 Des conincs kinder die bastaerde 510
 Waren beweent ende bracht ter erde :
 Si waren met groter have
 Geleit in harde diere grave,
 Al daer haer broedre lagen,
 470 Na de sede van haren magen. 515
 In paise waer si, telmen mie,
 Een alf jaer, dat daer nie
 Orloge was in gere stonde;
 In dien genasen alle die gewonde.
 475 Bori die surgien was wijs, 520
 Van wonden had hi groten prijs,
 Beide van wonden ende van plaestre.
 In die camere van labastre
 Genas hi Hectore den here,
 480 So dat hi niet wiste van sere. 525
 Daer quamen maechde en vrouwen
 En daertoe al die jonfrouwen,
 Diene nacht no dach begaven :
 Daer quamen prencen ende graven,
 485 Die alrebeste van den hove 530
 Entie waren van meesten love,
 Polexina sijn suster quam daer,
 So dede Helena, dat es waer,
 Diene lief hadde, alsi hem togede,
 490 Ende sine wonde bant ende drogede 535

(*) *Hem II. jaer* Dit moet waerschyndelyk zijn : een *alf jaer*. Zie v. 517.

Met utermaten goeden wille.
Daer was gevraget lude ende stille,
Welc den lieden best behaget,
Ocht vrouwe Helene, ochtie maget;
Mar si ne weter wat af seggen,
Och oec iemene den prijs an leggen,
Want ons herte no gedochte,
Die dat iet besceden mochte.

In die camere, dat es waer,
Die van abreuscen goude was claer,
Stonden die edele XII stene,
Die God vercoren heft al degene,
Dies hiet hise precieus bi namen,
Jaspis ende saphir te samen
Miraude ende calcidonia,
Sardius ende sardonis,
Bede jacintus ende crisout,
Topaes, die beter es dan gout,
Crisoprassus ende ametiste,
Die scrivet Jhan *evangeliste*

.....
'T hemelsce Jherusalem.
D' re waren vele in 't gevoech
Binnen der cameran genoech.
Anders geen licht was daer,
Dan daer af: nie was so claer
Dach somertijts, sijt seker das,
Als het daer bi nachte was.
Van prasinen ende van sardinen,
Van carbonclen ende alabondinen
Waren die lijsten al beset,
Ende met goude verheven net,
Van historien, van scrifturen
Ende van meneger figuren,
Die an die want stonden bescreven
Met finen goude wel verheven:
Des ruck ic u te telne niet,
Want het ware te horne verdriet.
Mar daer waren horneke viere
In elke pilaer scone ende diere:
D'een was gemaect van I latoene,
D'ander van enen jaspere groene,
Die derde een onikel, merket des,
Entie vierde een gagates.
Die dickste dies merken woude

Was meneger marc wert van goude,
Ens niemene, als ics gevroede,
Also rike nu van goede,
Die II de minste becosten mochte.
540 Die poëte van wisen gedochte, 585
Die veel nigromansien wiste,
Hadse gemaect bi selken liste,
Dat op elken pilaer stuet
Een gebeelde diere ende guet:
545 Menne wouder geen goet tegen sparen. 590
Die twee, diere scoenst waren,
Hadden gelike van jonfrouwen,
D'andre, des moechdi getrouwen,
Dochten II joncheren vro,
550 Scone ende gevarwet also, 595
Dat noint man sach beelden so diere
Geformeert in dere maniere.
Die se sach dat hem dochte,
Dat elc een ingel wesen mochte.
555 Ene jonfere, die daer stuet, 600
Hilt enen spiegel diere ende guet.
.....
Die spiegel was niet loes,
560 Mar al den lieden vraai altoes: 605
Wie so in die camere quam,
Sine gedane hi vernam,
Ende sach wel ter selver stat,
Wat saken an hem messat.
565 Also was die spiegel gemaect 610
Ende soetelike geraect,
Dat se sonder enech waen
Al die waerheit mochten verstaen,
Die jonferen, als hem haer hoet
570 Of haer mantel niet walc stoet, 615
Of wimpel of coverkief;
Dat was hem dicwile lief,
Want si hem scamen te min
Ende werdens te boudier in haren sin.
575 Waren si niet t'ongemake, 620
Ofte dul oec van gelate,
Die spiegel deed hem te verstaen
Gelaet, cleder ende gedane,
Wat so elc hadde segemen mi.
580 Hort wies diende d'andre drie, 625

Die jonfere an d'ander side Die was t'allen tiden blide : Si tumde, danste ende spranc Boven opten pilaer lanc, Wonder waest dat si niet viel <i>neder</i> , Dicke ginc si sitten weder, Ende speelde ende warp vier messe, C. spele ende daer toe sesse Toget si dicke in den dach : Op ene tafle, die vor hare lach, Lanc ende breet van finen goude, Deedsi wonder menechfoude Gejacht van herten ende van lupaerden, Van evren, van tigren, van libaerden, Gebeet van haveke ende van sparecaren, Van valke die scone te siene waren, Spel van vrouwen tegen jonfrouwen, Parlement mocht men daer scouwen, Orloge, verranesse ende lage, Scepen in de zee zeilen bi dage, Ende daertoe vissce menegertiere Krupen, vechten na haer maniere. ende menegerande wonder Toende dat beelde al besonder : Haer maniere en haer gedane Herde van elken te verstone, Daer af elc pleget te dienne, Ende was dit wonder te siene, Want niemen mochten weten wel, Waer si voeren na dat spel. Hi was van vele saken vroet Ende sine werke waren goet, Diese maecte ende wrachte Ende die bendecheit gedachte. Die dwonder anesach, hem dochte, Hoe dit gewesen mochte, Ende hoe die sake es gesciet, Dat ie God selke dinc wesen liet. Elc man vergat, die se sach, 'T gepens dat in sijn herte lach; So gerne sach hi an dat spel, Datten beelde sat so wel. Danne mocht van de beelde	630 635 645 650 655 660 665	 hier speelde uter cameren gegaen, Daer moechdi wonder an verstaen. In d'ander side die jonchere Hi was volmaect in allen kere, Om hoge staende op enen pilare Gemaect van enen stene aldare, Die men officiate heet : Dats een diere steen godweet. Ic seg u, wies ic seker ben, Diene hadde over hen, Die soude verjogeden te waren, Entie vaerwe soude hem verclaren : Doch hi en vererret sere niet, Diene eens des dages anesiet. Geent beelde hadde ene crone Van goude gemaect scone, Met robinen van geven lichte, Dat verclaert al sijn ansichte, Dat toget menech snaerspel. Noint ne conste David so wel Harpen, dat het iet geleec De note, die dat beelde streec. Gigen, harpen, simphonien, Pleien, vedelen, armonien, Salterion, sunbees, tympanon Monocorden, chore, licion, XII instrumente van musike, Ludde gevet beelde subtilike : Cume es der inglen sanc so scone, Noch lud, daer hem die IX trone Mede mergen onderlinge Ne dochte niet so suete dinge. Als men daer inne slaept oeh waect, Of tale hout die suete smaect, So es daer niet dan sconen sange, Daer si de gene van herten vange Quiten, die dat moeten horen : Geen dul gepens comt hem te voren, Den genen, die dat horen moet. Dit was den jongelingen goet. Dien leet was dat men hare tale Horde dies si hadden hale	675 680 685 690 695 700 705 710 715
---	---	--	---

Den mageden docht goede saken
..... onderlinge spraken
Van *reine* minne vele worde
Die haer leet, ware dat mense horde.
Dese jonchere, die so scone was ,
'T eerste dat inde sijn geblas,
Nam hi bloemen menegertiere
Scone ende vrisch van meneger maniere,
Ende warp se bi omtrent
Op dat scone pavement,
Sodat si al den vloer beleggen.
Geen winter mocht hem ontseggen;

Dit duet dit beelde dicke daer binnen.
Waer bi dats niemen mach bekinnen,
Noch niemen mach verstaen, 730
Wanen si comen ende waer si gaen.
Boven den beelde stont een areu,
Goudijn wel geformeert te waren,
Entie stont diere ende guet.
Nu hort wat gene aren duet, 735
Jegen hem overstont gemaect
Een ander beelde wel geraect, 725
Daer op een jonchere snel
An dat verwelf staende wel. 739

TWEEDE FRAGMENT.

Dit tweede fragment behelst het volgende: De Trojanen wyken voor het grieksche heir. Pytoplex trekt hun met 8000 oorlogsknechten, waer onder één Sagittaer, ter hulp. Deze recht in de Grieksche benden een groote slachting aen, doch wordt eindelijk door Diomedes verwonnen en andermael worden de Trojanen op de vlucht gedreven.

Deze plaats welke in bovenstaende dichtstuk, uit het HS. van Mr Van Hulthem, niet voorkomt, is waerschynelyk aen een ander opstel ontleend en mogelyk wel aen het dichtwerk welk Jacob Van Maerlant over den Trojaenschen oorlog schreef.

Het geschrift van dit fragment dagteekent van het midden der XIVe eeuw; het is een parkementen vel in-folio, welk tot schutsblad aen een ouden band verstrekte. Elke bladzyde vervat drie kolommen. Het behoorde eerst aen den heer professor L. d'Hulster, en thans aen den heer C. P. Serrure, leeraer der vaderlandsche geschiedenis by de hoogeschool te Gent, aen wien de eerstgenoemde hetzelfde ten geschenke heeft gegeven.

.n doen dat hi begherde, [Bl. 1.]	g Hectore groet gheval,	
.al staet hi daer te voet,	...are hi weder vonden niet	
..hi hout hi hem ghemoet,	...are qualike ghesciet,	
....ne evere si die winde	...de verloren nose ende mont.	
....redene wie dattene kinde	5wart erre daer hi stont,	25
...sine hi slaedse weder entrouwen	n sprac hi: «Ic ben gescent,	
....dret saen 'I' geluut van vrouwen.	...aet en si ghehent,	
....here conveers, » sprac Cedrus »	...slach dat hi hem gaf,	
....nemmermeer en keerdi t'hus,	n die rechtre aerm voer af,	
...mijn broeder die wert gewroken,	10die clovedi sine side.	30
...dat ghi nu hebt te broken	...sagen si durent in den stride,	
...eselschap van ons tween. »	e hi saen versceden was,	
...em stac hi als't wel seen,	...quam daer Eneas,	
...ien spiete alse die boude	htene weder upten orsse.	
...e dorden scilt van goude,	15rt harde groot die porse,	35
...hine schoren dede,	...Parijs hi quam wt Troyen,	
....stic af varen mede,	...t dusentich Persoyen	
....nderen steke gaf hi sciere	st hem toten nijspele,	
...rechts hinder lumiere,	...g brachtere Alid vele,	
....et die cromde voren al,	20uamere oec tien selven male	40

.... durent bi ghetale;		Daer hi groot wonder mede doet,	
.... mas ende Atenor die wise,		Hi maket om hem al een bloet.	
.... n met Filiminise,		Een coninc hiet Eufemenijs,	
.. amen uter stede,		Die daer bejagade groten prijs,	
... si ·XXX· durent mede	45	Dien slouch Achilles, des geloeft,	90
.... yenen die over side.		Metten swerde af sijn hoeft,	
.... ken waren keerden ten stride,		Dat sal Prianne wesen leet,	
.... s slouch enen coninc doot,		Ende siere dochtre alsoe 't weet,	
.... e was staerc ende groot,		Want si waren na ghemaghe,	
.... as den Grieken onbequame,	50	Dies wert te meerre daer de clage,	95
.... eus was sine name.		Vele verloren die van der stat;	
.. ctor doet al te sticken breken,		Maer die ghene die niet es lat,	
... ied si hem quaat hi saels hem wreken		Hector die bloeme van hem allen,	
... ghenen die daer quamen,		Siet den sinen sere mesfallen,	
... die Grieken doot te samen	55	Dies haddi den rouwen groot	100
.... elamoen, Menelaus, Ulixes,		Dat goede swert hilt hi al bloot,	
.... enisteus, ende Dyomedes,		Hi was die den keer eerst gaf.	
.... n hem wel doe in staden		Twee coningen slouch hi hem af,	
... sere waren verladen,		Rike, ende staerc, ende wel becant,	
.... am daer Agammennoen	60	Ende sere moghende in haer lant.	105
... lus ende Machaoen.		D'een was gheheten Alpinor,	
Io wane elc daer met hem brochte,		Van eenen lande heet Libanor;	
Al dat hi gheleesten mochte,		Dorius was d'ander ghenant,	
Die strijt wart daer van fellen doene,		Salateye hiet sijn lant,	
Coningen, graven, ende baroene	65	Dicken haddi bejaget prijs.	110
Blevenre vele up ghenen dach;		Deus, hoe wel deet daer Parijs!	
In weet twi ic 't letten mach,		Wat herdde hi in corten stonde,	
Dicken des dages horic spreken,		Vele doodde hire ende wonde,	
Dat die Grieken achter weken;		Vercoevert sijn wel die Troyene,	
So daden oec die van der steden.	70	Daer dodent wel si ·X· waerf tiene;	115
Doet wel naer was middach leden,		In maegt u al niet bringen voren,	
Versaemden echt, met ghewelt,		U souds vernoyen soudijt horen,	
Die Grieken haer volc up 't felt,		Wat dat elc man ghinder dede.	
Ende scaerden hare liede saen;		Maer te Troyen in die stede	
'Teersten dat dat was ghedaen,	75	Was een coninc van Lysonie,	120
Quamen si voer die Troyene gevaren.		Met eere scoenre conpaengie,	
Si dadenre menegen vlien, te waren,		Haddi die stat helpen bewaren	
Wel naer hadden sijt al verloren,		Vele aerbeids gedogedi, te waren,	
Also sere weken si voren,		Pytoplex was hi ghenant,	
Ten ingange van der nauwer straten,	80	Die vroetste, artste die men vant;	125
Moesten sire vele laten;		'Teerst dat de mare quam te dien,	
Die ingang en waser niet wijt,		Van den genen die 't adden gesien,	
Ende daer toe was daer groot de strijt,		Dat die Troyenen adden mesfal,	
Dies was daer die scade groot,		Dedi sijn volc wapenen al,	
Achilles hilt dat swert al bloot,	85	Uter stat quam hi ghereden,	130

Met hem drien durent t' onvreden.
 Met hem bracht hi enen sagitare,
 Die was van felre ghebare;
 Van der navel nederwaert
 Waest ghemaect als een paert;
 Ennes neghene dinc so snel
 Hen sout achterlopen wel,
 Vreselijc waest te siene an;
 Boven der navel waest een man,
 Ende hadde hande, aerme, ende hoeft, 140
 Niet wel gescepen dies gheloeft.
 Neghene cledere hadde hi an,
 Ghehaert waest al paert ende man,
 Twee ogen hadde dat felle dier,
 Die root waren alse een vier,
 Ende bi nachte lichten clare,
 Rechts meere tortytsen gebare,
 Men mocht wel, al sonder ghilen,
 Hebben ghesien over drie milen;
 So vreselijc waest an te siene,
 Dat niet en leven nu, si tiene,
 Hine soudere af sijn vervaert.
 Enen boghe hadde die sagytaert
 Van hornen staerc ende groot,
 Men wiste nieweren dies ghenoot,
 Hi was so staerc datter geen man,
 Niet wel af ghenesen en can;
 In enen cokere haddi hondert stale.
 Ghemaect met harden finen strale,
 In dat grote woeste lant,
 Dat allen mannen es onbekant,
 Wonen si ten zuden waert.
 Nu en make niemene onwaert,
 Weder man, wijf of kint,
 Ende segge niet men en vint
 Al noch diere van sulken doenc,
 Sagitare of sentauroene,
 Al sal ic 't seggen waer bi ic 't weet,
 Dat waer es ende als 't bescreven steet.

In vitas patrum hevet us,
 Bescreven sente Jheronymus,
 Dat sente Anthonijs die met vlite,
 Gode diende ende was hermite,
 Dat hi hadde eenen gheselle,
 Daer ic u wonder ave telle;

Dye was hem in ene wostine
 Ontgaen, dies haddi grote pine,
 Maer hi peinsde dat hi soude,
 Den ghenen souken in den woude,
 185 Ende hevet hem emmer dies vermeten 180
 Dat hi dat ende daer af sal weten,
 Eist dat God ghedoghen wille.
 In dat foreest so ginc hi stille,
 So menech berch, so menech dal,
 In caent niet gheweten al, 185
 Maer doe hi langhe hadde gegaen, [Bl. 2.]
 Quam hem te ghemoete saen
 Een sagytaer, een centauroen,
 Die ghedaen was alse Cyroen,
 145 Of alsic u van desen telle. 190
 Doe vragedi om sinen gheselle,
 Of hi iet wiste waer hi ware,
 Doe wijsdi metter hant aldare,
 Ende sprak onverstandene wort.
 150 Hi vlo ende Anthonis ginc vort, 195
 Ende daer ghemoete hi eenen man,
 Daer noch meer wonders lach an,
 Voren waest man ende achter gheet,
 Twee buxhorne na dat ic 't weet,
 155 Stonden hem gewassen in 't vorhoeft; 200
 Daden brocht hi, dies gheloeft,
 In sine hant ende seide dan :
 • Willecome hier, gods man,
 Ic bem onser gesellen bode,
 160 Wi begheren dattu gode, 205
 Voer ons bids, wi ebben vernomen,
 Dat hi in mensce vorme es comen,
 Te verlossene den man. • —
 • Sech, • sprac hi, • wie bestu dan ? • —
 165 • Ic bem die de heidine Faymoen 210
 Heeten, ochte Saytiroen,
 Ende over gode ane beden,
 Te haerre vermalendijtheden. • —
 • Sech moghestu mi berechten dan,
 170 Waer Paulus wandelt, de gods man ? • 215
 Hi wysdem dat hire af wiste.
 Nu merct danne of hi miste,
 Die goede man Jheronymus,
 Ende ons loghene beschrijft aldus;
 175 Neen hi, dat wetlic scerlike, 220

Omme al dat goet van erderike,
Dit seggie vor d'ongeleerde diet,
Also als ic 't u t' eersten liet.

Pytoplex die voer wt erre,
Sine sochten die Grieken niet verre,
Want si voer die lijtsen vochten,
Maer ic wane sijt seer becochten,
Den Troyenen quam ontsot,
Ten veldewaert drevén sise bet.
Doe quamen die Lisoniene
Si lieten lopen 'X' ende tiene
Daer si groot wonder deden,
Si slougen al dat si bereden,
Menech was daer in groten noden,
Die erde was al bedect met doden.
Een hertoghe van Salamine,
Pollixinaert waest van Vandine,
Neve was hi Telamoene,
Een goet riddere in allen doene.
Dien hevet Hector so gheslegen,
Dat hi hem af hevet gedregen
Sijn hovet, van den halse aldare.

Doe liet men gaen dien sagytare,
Voer die Grieken up dat velt,
Die ghene diene adde in gewelt,
Wijsdem welc die vriende waren,
En welc der vianden scaren.
Doe spranc hi ende maecte joye,
Dies waren blide die van Troye;
Hi riep ende maecte een gerochte,
Dat men 't verre horen mochte,
Die Grieken haddens wonder groet,
Ende doe si saghen dat hi scoot
Haer lieden doot ende el neghene,
Sone waser no groot, no clene,
Sine wordere sere af vervaert.
Alle trocken si achterwaert,
Hi volgede naer, sijt seker dies,
Maer al te groot was dat verlies,
Die sagytaer liep ende scoot,
Teere waerf scoot hire twee te doot;
Hoe sere des den Grieken wondert,
In corter wilen dode hire hondert,
Dbloet voer den diere uten monde,
Also oft ware wt eere wonde;

Die Grieken vielen vor hem gedichte;
Eer ht oec schoot sine scichte,
Venijnde hi se in sulkere saken,
Dat d'yseré in die lucht ontstaken,
225 Ware so sake dat dese torment, 270
Niet also sciére en ware ghehent,
Dat wetic harde wel te voren,
Die Grieken waren al verloren.
Vander daet van den Sagytare,
230 Vele meer dan van den andere vare, 275
Verloren si drie dusent man,
Daer grote vromcheit lach an,
Ghesconfiert waren si daer,
Srijft ons Dares overwaer.
235 Dor die tenten vloén si mede, 280
Daer men hem grote scade dede,
Alle waren si bleven doot,
Beede cleene ende groot,
Ne hadde gedaen ene aventure,
240 Die Grieken namen hare sconferture, 285
Nochtan t'ors ende te voet,
Hilden si menech ghemoet.
Maer si verloren een groot here,
Also alsí stonden ter were,
245 Dorliepse alle die sagytare, 290
Daer was menech man in vare,
Omme sine ghevenijnde pile,
Hi was doot in cortre wile,
Waen so hire mede gherochte,
250 Alsberch, no scilt die en mochte 295
Ieghen dat strael niet gedoen.
Rechts jeghen een pawelyoen,
Was Dyomedes gheweken,
Die Sagytar quam na gestreken,
255 Tydeus sone adde ene wonde, 300
In 't anscijn bi sinen monde,
Hi was erre ende sere vervaert,
Omme 't verlies dat ginder waert,
Up Pesselande hilt hi aijn paert,
260 Al bloot hilt hi sijn goede swaert, 305
Hi keerde hem upten Centauroen,
Want hine wiste wat anders doen,
Dat beetten docht hem scande groot,
Ende blijft hi, hi waent wesen doot,
265 Wel ·XXX· dusent quamere. . . . 310

Die van den diere hadden v...
 Hi saghet up hem ghelope.
 Dat hem die were hadde b.....
 Die sagytaer die cosene....
 Hi maecte een vreselijke gh.....
 Die erde donderde onder die...
 Doe scoot hi upter deghehen...
 Met eenen strale al dor den sc...
 Dien hi uptie zide hilt,
 Dor den alsberch in der ziden,
 Maer hine stervet met ni...
 Nochtan hadt bet in ghew...
 Hine waers nemmermeer.
 Die hant stac hi echt tien p...
 Maer Dyomedes in cortre.....
 Reet hem eer een deel bet...
 Ende gaf hem enen slach so...
 Dat hi hem no min no m...
 Slouch dan beede die ziden...
 Datter was mensce viel...
 Nu sullen Grieken keren...
 Ende dattere vorme hadde v...
 Liep in 't here siere vaerde...
 So dat die Grieken dat v...
 Dies wanic dat si sindent...
 Ne hadde Tydeus sone g...
 Die Grieken waren all....
 Also die sagytaer was ver.....
 Dronghen hem die Griek...
 Ende daden met crachte sae...
 Die van Troyen achter ga..

Ende drevense weder up da...
 Meneghen slougen siere n...
 Een coninc was daer
 Scone ende vromech n... 345
 315 Fillias was hi ghen...
 Gheboren was hi in een l...
 Dat men heetet Pallatine,
 Hiet die aventuren sine.
 Up Achillese wilde hi jo... 350
 320 Daer hi hem niet en moc...
 Want Achilles die staken...
 Die was hem eene sware...
 Hector saget het was he...
 Up Achillese dat hi reet 355
 325 Elkerlije deet rechts alse...
 Want si waren vromech...
 Ende daer toe van grote we...
 Si braken die vaste sper.
 Ende vielen beede ter erden 360
 330 Maer si spronghen saen u...
 Achilles, spranc up met...
 Hi slouch sijn hant an t...
 Galenteye heeft hi ghen...
 Ende keerde danen hi was... 365
 335 Nu mach hi wel te rechte...
 Mach hijt te sinen lieden b...
 Hector was gram hi riep
 Dat si omt ors souden p...
 Ghi heren haelt mi dat 370
 340 Nemmermeer en werdic...

DE BORCHGRAVINNE VAN VERGI.

Dit dichtstuk werd in het begin der XIVe eeuw vervaerdigd, en zoo als men in de laetste verzen vindt aengeteekend, den 24 mei 1315 voleind. Het zelfde onderwerp, in het oud fransch behandeld, treft men aen, op bl. 296, D. IV, der *Fabliaux et contes des poètes françois des XIe, XIIe, XIIIe, XIVe et XVe siècles*, par Barbazan. Paris, 1808. Deze opstel vervat aldaer slechts 960 verzen en voert tot opschrift : *Ci commence de la Chastelaine de Vergi qui mori por loialment amer son ami.* Ik schrijf hier het begin over :

Une maniere de gent sunt
Qui d'estre loial sanblant funt,
Et de si bien consoil celer,
Qu'il se covient en aus fier;
Et quant vient qu'aucuns si decuevre,
Tant qu'il sevent l'amor et l'uevre,
Si l'espandent par le pais,
Et en font lor gas et lor ris.
Si avient que cit joie en pert
Qui le conseil a descouvert :
Quar tant com l'amors est plus grans,
Sunt plus marri li fin amans,
Quant li uns d'ax de l'autre croit
Qu'il ait dit ce que celer doit.
Sovent tel meschief en avient,
Que l'amor falir en convient
A grand dolor et a vergoingne,
Si com il avint en Borgoingne
D'un chevalier preu et hardi,
Et de la dame de Vergi.

.

Dit fransche, even als het volgende oud-vlaemsche dichtstuk, vervat een mingeval der borchtgravin van Vergi met een ridder uit het hof van Bourgondie. De hertog aen wie de liefde dezer alleen bekend was, vertrouwde dit heimelijk, met bedreiging der dood, zoo zy 't ooit openbaerde, aen zyne echtgenote. Doch op een feest kort daer na te Dijon gegeven, deed de hertogin aen de borchtgravinne van Vergi verstaen dat hare minnaryen niet onbekend waren. Dit verwijt kwetste haer hart zoo diep, dat zy door pijn getroffen zich vertrok en schielijk bezweek. Haest koomt het den hertog ter oor, die in gramschap opgelogen, gedurende dit zelfde feest met een zwaard in de danszael tredende, aldaer zyne vrouw het hoofd afsloug (1).

Door dit oppervlakkig verhael, ziet men genoegzaam dat dit gedicht in geene deelen met het onderwerp, welk Dubelloy als treurspel behandelde overeenkomt, schoon dit ook het zelfde opschrift draegt. Dubelloy in gemeld treurspel, en M^w. De Lussan, in *Anecdotes de la cour de Philippe-Auguste*, stellen de plaets dezer gebeurtenis in Bourgondie; het staet echter vast dat dit in Vermandois, dicht by S. Quintijn voorviel, en dat de gelijkheid der namen *Vergi* en *Le Vergies* als oorzaak dezes mislafs moet aanzien worden. De treurige avonturen van *Gabrielle De le Vergies* vindt men in *Voyage dans la Belgique, par Paquet-Syphorien*, t. I, p. 58, op de volgende wijs kortelijk beschreven: « Omtrent het jaer 1196 huwde Albrecht van Fayel (2) met Gabrielle, dochter van den heer van Le Vergies, dorp niet ver van Fayel gelegen. Raoul van Coucy was reeds lang op deze juffer verliefd, Gabrielle was aen zijn minbetoon niet ongevoelig gebleven, en had haer hand aen Du Fayel slechts door dwang harer ouders toegestaan. Hunne wederzijdsche liefde vermeederde van dag tot dag, en de banden beider harten waren naeuwer dan ooit toegehaeld, toen Coucy geroepen werd om den koning in een tocht naer Palestinen te vergezellen. Hy nam oorlof van Gabrielle die hem, als pand harer eeuwige trouw, een met edele steenen bezet hoofdsieraed schonk. Coucy werd in het beleg van Acre doodelijk gekwetst. In zyne tent gebracht zijnde, deed hy zijn schildknaep Monlac roepen, en gebod hem na zijn dood zijn hart met zyne juweelen in een kofferken te sluiten om aen Gabrielle Du Vergies in eigene handen te bestellen. Een brief werd er bygevoegd waer in hy haer verzekerde, dat het aangeboden hart nooit had opgehouden voor haer te blaken. De schildknaep kwam in zijn vaderland terug, maer toen hy het kasteel van Fayel naderde, om den laetsten wil van zijn heer te volbrengen, werd hy door den echtgenoot van Gabrielle aengevallen en gedood. Du Fayel, na dat hy den brief, in het kofferken gesloten, gelezen had,

(1) Dit ziet mogelyk op den hertog Hugo I, die zyne vrouw ten jare 1078, onthalsde.

(2) *Fayel*, kasteel een kwaert uers van S. Quintijn, op den weg van Kamerijk.

nam, door deze ontdekking in gramschap vervoerd, een wreed besluit om zich over zyne, zoo hy dachte ontrouwe echtgenote te wreken. Hy deed het hart als eene pastei bereiden en haer voordienen. Daer zy er met smaek van at, noopte hy haer lust, en vroeg haer eindelijk wat zy van die spyze dachte: *Ik weet niet wat ik geëeten heb*, zeide zy, *maer 't beviel my ter dege*. Du Fayel stelde haer dan den brief van Coucy ter hand. Gabrielle kon de lezing niet voleinden, maer bezwymende besproeide zy dit schrift met hare tranen, en zeide tot haer wreed en onrechtvaardigen echtgenoot: *Ja, die spijs was my allersmakelijkst en ik acht ze zoo hoog dat geene andere ooit my tot voedsel zal strekken*. In haer vertrek gesloten, weigerde zy alle vertroosting en door onheerbare droefheid overrast liet zy zich van honger sterven. »

Het kasteel Vergi, waervan in het onderstaende gedicht wordt gesproken, was in Bourgondie naby de gemeente Reulle, drie uren en half van Dijon gestaen. Het verhief zich op den top van een hoogen berg, welk met steile rotsen bezet, een zeer moeilyken toegang opleverde. Eenige schryven de stichting dezer in de middeleeuwen zeer ontziene sterkte aen Vercingetorix toe; anderen beweren dat zy door den romeinschen bevelhebber Virginius werd opgeworpen. Het is bekend dat dit slot ten tyde van S. Leger reeds bestond, daer graef Guerin, broeder van genaemden heiligen, aldaer door uitzendingen van Ebroin in 673 werd gesteenigd. Manasses de Oude bewoonde Vergi in 880. Lodewijk VII bood het in 1159 den paus Alexander III aen, om aldaer als in een oninnemelijk fort (*Vergiacum castrum quod erat inexpugnabile*), de woede der zegevierende legerbenden van keizer Frederic te ontgaen. De hertog van Bourgondie Hugo III omsloot het in 1183, en het beleg duerde gedurende achttien maenden tot in 1185 voort. Doch de heer van Vergi stond het als leen aen Philips-Augustus af, die met eene aanzienelyke heirkraft naer Bourgondie trok, Chatillon innam en den hertog tot het opbreken des belegs dwong. In 1198 ging het aen Bourgondie over, door het huwelyk van Alix van Vergi met Eudes III. Lodewijk XI schonk dit kasteel aen Willem van Vergi. In 1490, werd het belegerd en ingenomen, en in 1609, op order van Henrik IV geslecht.

De Borchgravinne van Vergi.

Gherechte minnare waer ghi sijt,
Sijt op u hoede in alder tijt,
Ende heelt dat u te helene steet;
Maect van uwen lieve niet u leet,
Het soude u namaels deren sere,
Ende het ware groot onnere.
Hout u wort bi u allene,
Ende sijt in u herte rene,
Ende en laet u herte niet verstaen,
Ende het ware sere mesdaen
Ochte ghi gheswighen niet en cont,
Ende ghehouden uwen mont.
Hoe saelt een ander dan ghehelen,
Hoe nauwe ghijt hem wilt bevelen,
Maer hoedt altoes u waerde
Jeghen ghebaerde ende ongebaerde;
Want men vint vele lieden,
Die hem altoes ghereet bieden,
Te dienste hem allen die se kinnen,
Om dat se van hem willen winnen
Haer heimelicheit, ende weten al,
Ende segghen dat nemmermeer en sal
Mensche van haren monde weten,
Des si saen hebben vergheten,
Want sijt haestelijc ute bringhen;
Huedt u altoes van dien dinghen,
Die heimelike minne dracht
In u herte die u wel behaecht,
Heelt se vrienden ende vianden,
Sone worde niet te scanden;
Want alst iement vremders weet,
Soe es hire met soe ghemeet,
Dat hijt vertelt te ·VII· staden;
Dus blivet die minne verraden,
Ende moet met rouwen scheeden,

Ende maect ghevriende in veeden,
Daer dic ave comt mesval,
Als ic u vertellen sal,
Dat in Borgoenien gheschiede,
5 Daer toe saghen 't vele liede, 40
Vander borchgravinnen van Vergi,
Die sere minde enen ridder vri,
Die al te vrome was ende coene,
Ende hovesch in al sinen doene,
10 T allen spele in sinen tiden, 45
Ende overdadech in dat striden,
Soe dat die hertoghe der bi
Sere vercoes den riddere vri,
Ende nam desen here met heme.
15 Soe datten minde als ic verneme 50
De borchgravinne al te sere,
Die ic noemde heden ere,
Van Vergi was haer name.
Die vrouwe was scoene ende bequame,
20 Ende gheloofde in allen sinne, 55
Den ridder vriendelijc haer minne
Van al dien dat si vermochte
Verpleghen ende hi an haer sochte.
Maer soe heimelijc si minden,
25 Dat se gheen mensche en kinden, 60
Ja dient sijt verstaen lieten;
Want si ontsaghen dat mesnieten,
Ende hadden vercoren om dat
Ene scoene heimelike stat,
30 In enen boegaert daer hi plach 65
Dic te gane in den dach,
Also ofte si hem vermeien gingen;
Niemen en wiste van dien dinghen
Dan si onder hem ·II· beiden,
35 Soe sere hoeden se hem van scalcheiden. 70

De boegaert dien ic vermane
 Daer die ridder in plach te gane,
 Stont ane die camer der borchgravinnen,
 Ende al die ridder quam daer binnen,
 Soe sach sine wel altoes
 Want sine minde sonder loes,
 Ende hi hare alsoe weder;
 Ic wane ghi noit no seder
 En saeght selc ghelieve twee.
 God die moet hem gheven wee,
 Die selke minne sceeden doet;
 De vrouwe ende die ridder goet
 Sere met goeder herten minde,
 Boven allen man die se kinde.
 Wanneer si vore haer veinster lach
 Waest avont ofte in den dach,
 Ende si dan in den boegaert
 Des ridders gheware waert,
 Ende si was in hare camere allene,
 Ontede si een doerken clene,
 Daer si allene ginc voer staen,
 Ende dede een hondeken ute gaen,
 Dat heimelijc ende clene was,
 Spelen in dat scoene gras;
 Dat hondeken den ridder minde
 Want herde wel hetten kinde.
 Ende als den ridder sach 't hondekijn,
 Sach hi wel dat die vrouwe sijn
 Allene in die camer ware;
 Dan soe ginc hi vort te hare,
 Ende in die camere soe bleef hi
 Al den nacht der vrouwen bi,
 Ende leefden met groten spele.
 Des si hadden herde vele,
 Want ic houde wel over dat,
 Dat beter feeste es, t'selker stat,
 Die men selden hebben mach,
 Dan die men hevet al den dach.

Dus duerde harre tywee minnen,
 Dat se niemen en conde ghekinnen,
 Ene langhe wile tusschen hem tween,
 Entie ridder was allen een
 Jolijs, behaghel ende vrome mede;
 Soe waer men ridderscap dede,
 Over al haddi den lof;

Soe dat hi int thertoghen hof,
 Sere gheeeert wert, wet vorwaer,
 Vanden meisenieden daer.

- Ja sonderlinghe die hertoghinne
 75 Die leide ane hem hare minne, 120
 Dat se hem toende herde dicke;
 Maer sijn sin dat wanicke
 Lach soe vaste t'eere ander stede,
 Dat hem en roechte wat hi dede,
 80 Hine achte twint, dat verstaet, 125
 Dat se hem toende goet ghelaet;
 Sine weten de borchgravinne
 Hadde algader sine sinne,
 Ende hi de hare alsoe weder
 85 Boven hoghe ende boven neder. 130
 Die hertoghinne hadden gherue ghenomen,
 Had sire toe moghen comen
 Des ridders minne, op dat hi
 Niegherincx bestaet en si.
 90 Nu gheviel op enen dach 135
 Dat die hertoghinne sach
 Den ridder in die sale gaen,
 Tot hem esse allene ghegaen,
 Ende seide: « Her ridder, goet ende ere
 95 Moet u gheven God ons here, 140
 Want ghi sijt goet ende scoene,
 Ende mocht met eren draghen croene,
 Van uwer groter vromecheit
 Heeft men herde verre gheseit,
 100 Dies betaemt u wel dat, 145
 Dat ghi mint te selker stat,
 Daer 't u eerlijc ende goet ware. »
 Die ridder antworde hare:
 « Te waren, vrouwe, in hebbe niet
 105 Mi gheset daer toe iet, 150
 Iemen te ghevene mine minne. » —
 « Te waren, » seide die hertoginne, »
 Dese beide es te lanc,
 Laet gaen u herte, ghevet haer ganc,
 110 Des biddic u op alle bede, 155
 Ende legt se t' ere hogher stede,
 Daer u al doghet ende al ere
 Af come des biddic u sere. » —
 « Te waren, vrouwe, in weet waer bi,
 115 Ghi dese redene segt tote mi, 160

In ben grave, no coninc,
 In weet wanen mi dese dinc
 Comen mochte in eneghen weghe,
 Dat ic ene vriendinne ghecreghe
 Soe edel ofte soe wel ghedane,
 Als ghi mi ghevet te verstande. •
 Die vrouwe seide: « Laet dese tale,
 Hier toe seldi comen wale,
 Ende of ic u gave mine minne,
 Beide met herten ende met sinne,
 Want ghijs mi wel dunct wert,
 Segget mi wes ghi beghert,
 Want ic ander u herde wel. » —
 • Mi dunct dat ghi maect u spel, •
 Seide de ridder, • vrouwe wet dat,
 Dat ic hier ende t'elker stat,
 Wil u vrient sijn ende dienen mede,
 Ende altoes op hoveschede,
 Ende altemale t'uer eren;
 Maer jeghen die ere mijns heren,
 Die mi ere doet soe vele,
 Willic in erenste no in spel
 Nemmermeer verradere sijn;
 Dat wet wel, lieve vrouwe mijn,
 Ende ic sal bliven in deser maniere. •
 Doen antworde die vrouwe, sciende
 Ontstekende van groter erheit,
 Om dat hi hare aldus ontseit;
 Si seide: « Her quaet, wie bid u dies? »
 • Niemen vrouwe, ic been ries,
 Dat ic die dinc qualijc versta,
 Maer al sou't mi deren na,
 Ic en dade niet, lieve vrouwe,
 Minen here gheen onghetrouwe. •
 Hier met esse verbolghelike,
 Ghegaen in haer camere rike,
 Die hertoghinne wel ghedaen
 Hevet haer siec ghemaect saen,
 Ende bleef ligghende alsoe
 Des te nacht quam toe.
 'S avons ginc slapen die vrouwe
 Al hadde si in 't herte rouwe,
 Neven den hertoghe haren man,
 Te wenen si doen began.
 De hertoghe ter vrouwen seide:

• Wat bediedt dese droefheide
 Die ghi maect aldus groot?
 Mi dunct des en es gheen noet. •
 De vrouwe seide: « Ic seg't u here,
 165 Mi deert utermaten sere, 210
 Dat gheen goet here en can
 Ghekinnen enen valschen man,
 Ende enen verradere voer enen goeden,
 Dat hire hem vore mochte hoeden,
 170 Ende hem moeten ter oren gaen! • 215
 De hertoghe seide: « In can verstaen
 Niet wale, wat dit bediedt.
 Ic wane mi des niet es ghesciert,
 Want verraders, sem mijn ere!
 175 Hat ic ende scuwe sere, 220
 Noch en versta ic niet wale,
 Werwert dat went u tale. •
 De vrouwe seide: « Ic segt u dan,
 Hi hout hier met u enen man,
 180 Ende enen ridder die vrome si, 225
 Die anleide noch heden mi.
 Van minnen dat mi sere deert,
 Want het hadde mi onwert
 Van sijnre talen ende noch doet.
 185 Doen peinsdic in minen moet, 230
 Dat ic 't u here segghen soude,
 Want ic 't gherne saghe ende woude,
 Dat ghine van u liet gaen.
 Ghi hebdt hem ere te vele ghedaen,
 190 Vondijs noch bat sijn stade 235
 Hi mochte meer doen te quade. •
 Die hertoghe seide: « Vrouwe laet bliven,
 Ic salne altemale verdriven. •
 Die hertoghe die dese claghe
 195 Hadde ghehoort lach toten daghe, 240
 Gheslapen dat hi niet en can;
 Want hi minde den jonghen man,
 Ende sinen wive gheloefdi mede,
 Als noch es der sotter sode.
 200 Ende doen hi was op ghestaen, 245
 Ontboet hi den ridder saen,
 Allene nam hine besiden,
 Ende sprac hem ane in corten tiden,
 Tusschen hem tween heimelike:
 205 • T' waren, • seide die here rike, • 250

Hets scade dat dat ghi soe vrome sijt, Ende soe scoene, ende soe jolijt, Ende ghi mede sijt verrader, Trouweloos, ende oec quader, Want ghi hebdt vele ontrouwen	255	Ende men horet segghen nie. Maer wildi mi nu ter stat, Sweren ende gheloven dat, Bi trouwen ende bi eeden, Dat ghi mi selt die waerhede	300
Ghetoent an mi, ende an mier vrouwen, Dat gh haer gisteren anleit van minnen. Ghi ne wout oec niet bekinnen D'ere die ic u hebbe ghedaen, Doen ghi na mijn onnere wout staen;	260	Segghen, die ic u vraghen sal, Entie waerheit lien al; Ic saels mi wel houden an u, Ende saels di wel verdraghen nu	305
Dies verbiedic u mijn lant Als minen gherechten viant, Ende dat ghi nemmermeer In minen lande doet ghekeer; Ic dade u hanghen als enen dief	265	Der wanconst ende der talen Die ic hier ghelove wale, Die mijn wijf voer waerheit seide. Die ridder die grote droefheide Hadde, ende begherde sere	310
Wien dat leet si ofte lief. Doen die ridder hoorde de waert, Wert hi herde sere beswaert, Ende beefde met allen leden Van rouwen, ende van serecheden.	270	Die vriendschap van sinen here; Want hi node verloes sijn lant, Daer hi in soe dieren pant Laten soude sijn vriendinne Van Vergi die borchgravinne,	315
Hem ghedachte siere vriendinnen, Die hi nemmermeer en waende ghewinnen, Daer hi nu af scheden moet, Ende vort hem soe wee doet, Ende sere meert sinen rouwe,	275	Hier omme soe peinsde hi doe, Entie here sprac hem toe, Ofte sal doen sijn begheren, Hi wil hem in trouwen sweren. Die ridder die clein verstoet,	320
Datten sijn here onghetrouwe Met onrechte heet verrader, Daer hi soe wel met was te gader, Ende seide : « Here wet dat wale, Dat u die waerheit alte male,	280	Ochte wiste des hertoghen moet, Ochte waer omme hi vraghen wille, Ende gherne bleve in den lande stille, Ghelovet den hertoghe met eeden. Ic wane hem noit soe leede	325
Nu niet en es gheseghet. Die hertoghe seide : « Wat dreghet Die onscout en diedt u twint; Mijn wijf en es niet soe kint, Dat se soude die waerheit sparen,	285	En gheschiede als dat hijt dede. Die hertoghe seide : « Bi waerheide, Ic hebbe langhe u vrient ghesijn Daer omme en can ic in't herte mijn, Niet comen dat ghi onghetrouwe	330
Anders dan die redene waren. Ic ben wel seker des besiet Dat de dinc aldus ghesiet, Want mi mijn niet en seide Anders dan die waerheide.	290	Mi sout doen al seit mijn vrouwe, Maer oec wanhaghet mi Dat seggic u wel waer bi, Om dat ghi u hout soe jolijs, Ghi moet emmer sijn amijs	335
Hoe moechti sijn soe fray van sinne, Ghi ne droeghet int therthe minne, Alsoe ghi sijt, dat segt mi, In vernam noit verre no bi, Dat ghi ieweren minnet ie	295	Van vrouwen of van joncfrouwen. Dies duchtig sere mijnre vrouwen, Dat mijn wijf es dien ghi mint; Want selve dede si mi bekint, Ende tusschen ons 't te verstane, Dat ghi haer selven spract ane,	340

Segt mi es sijt selve ofte wie't si,
Want ghi hebt ghesworen mi,
En doedijs niet althant,
Soe verbiedic u mijn lant
Als verbannen ende verdreven
Sonder keren, want u leven
Doe ic u nemen wet voerwaer
Keerdi emmermeer van daer. »

Die ridder die dit hevet verstaen
Bleef in groten anxte bevaen,
Ende en dorste swigen no spreken bloet,
Want beide soe waest sijn doot,
Ochte te rumene sijn lant,
Ochte sijn minne die onbecant
Was, te oppenbaren daer.
Die saken waren hem te swaer,
Noede worde hi verdreven,
Ende node woude hi te kinnen gheven
Sijn vriendinne wie si ware.
Dus stont hi in groten vare,
Want hi wel weet al bloet,
Welc hi doet hets sijn doot.
Oec weet hi wel te voren
Liet hijt dat hi es versworen
Ende over valsch dlant rumen moet,
Ende verliesen vriendinne ende goet,
Maer goet ende lant haddi t'waren
Alte male laten varen,
Haddi allene behouden moghen
Sijn vriendinne diene in hoghen
Ende in peise leven dede.
Hi peinsde om die soetechede
Diese hem dicke hadde ghedaen
Alsoe hi se an sinen armen hadde bevaen:
« Ay moet ic se al hier verraden,
Soe verlies ic se bi miere mesdaden,
Oppenbaric onse mesdaet,
Mi dunct dat mi alsoe staet
Alsoe den Castelein van Coetsi,
Die hovesch was ende vri,
Ende sonder minne en was hi niet,
Dus mag ic singhen wel sijn liet
Dat hi sanc met droefheiden,
Doen hi van lieve moeste scheiden:
« Als ic peinse om die minne,

Ende om die scoenheit die si inne
Hevet, soe eest wonder dat ic duere,
Ende om die scoene creature
Soe verman ic ten beghinne
345 Haer suete woort die mi in kinne 390
Hebben gheset in d'avontuere;
Hets wonder dat ic dan gheduere. »
Alsoe dus die ridder goet,
In den groten anxte stoet,
350 Wat hi mochte ane gaen 395
Wenende herde meneghen traen.
Alsoe dit merken began
De hertoghe die dit sach an,
Ontfarmdijs, want hem te male
355 Dochte dat hi sijn sake wale 400
Niet en der ontecken wel.
Die hertoghe die niet en was fel
Seide: « Mi dunct in u ghelaet,
Dat ghi mi hout over quaet,
360 Ende over valsch, dat ic soude 405
U dinct ontecken alsoe houde,
Mi dunct ghi en betrouet mi niet.
Ay en soudic 't helen niet,
Bi Gode, here! dat kint wel
365 Eer ic 't ontecke iement el 410
Dat mi die liede seiden
Aldus in heimelijcheiden,
Ic liete mi eer d'oghen over lunt
D'een na d'ander steken wt.
370 Waendi dat ic valsch soude sijn, 415
Neen ic al waer 't die suster mijn,
Dat ghi mi seit, nenic bi gode;
Ic soudt vertrecken herde node. » —
« Here « seiti » ghi segt waer,
375 Maer 't fertrecken es mi te swaer, 420
Want seidijt iement die nu levet,
Die de werelt binnen hevet,
Ic sout besterven sekerlike. »
Doen antworde die hertoghe rike:
380 « Dat ghelovic u bi miere trouwen, 425
Dat nemmermeer man ofte vrouwen,
Van minen weghe weten sal,
Dat hout voer die waerheit al
Noch in ghelate, noch in waert. »
385 Die ridder stont sere vervaert, 430

- Ende weende uter maten sere :
 « Hier op sal ic 't u segghen, here,
 Dat ghi vraghet verstaet mi;
 Ic minne uwer nichten van Vergi,
 Die over scoene borchgravinne, 435
 Ende ic weet wel dat haer mijn minne
 Herde ontfanckelijc weder es. »
 Die hertoghe seide : « Berecht mi des,
 Levet enech mensche die weet
 Hoe 't tusschen u beiden steet. » 440
 Die ridder antwerde ende seide :
 « Dat wet, here, voer waerheide
 Dat gheen mensche sonderlinghen
 En weet van onsen dinghen. »
 Die hertoghe seide : « Hoe mocht sijn dat,
 Hoe soudi comen t'enegher stat, 445
 Onderlinghe t'enegher spraken. » —
 « Here, na dien ghi onse saken,
 Aldus vele wet, soe willic u,
 Al de warheit vertrecken nu. » 450
 Doen liet hi hem daer verstaen
 Hoe een hondeken quam ghegaen,
 In 't prieel hemelike,
 Ende hi dan wiste sekerlike,
 Dat tien tide bi hare, 455
 Niemen in die camere en ware.
 Die hertoghe seide : « Es dit waer
 Soe biddic u leidt mi daer,
 'T ierst als ghi daer gaet,
 Te besiene oft aldus staet, 460
 Ic swere u bi der trouwen mijn,
 Dat ic daer alsoe heimelec sal sijn,
 Dats mijn nichte niet weten en sal. » —
 « Here, « seiti » dat lovic al,
 Ic ghetrouwe u alder doghet. » 465
 Die here seide : « Als ghi wel moghet. » —
 « Vort here, seggic u dan,
 Van mi en weet nemmermeer man.
 Here, op dat u vernoit niet,
 'T avont als ghijs doncker siet, 470
 Dan sal ic gaen derwaert,
 Dan moghdi sien op dat ghijt gaert
 Ende mede gaen aldaer ter stede. » —
 « Ja ic bi miere kerstenhede. »
 Si viseerden daer ter stat, 475
- Onder hem beiden dat,
 Waer dat si vergaderen souden,
 Alsi daer wert gaen wouden.
 Dus sijn si ghescheden beide, 480
 Tote in der demsterheide;
 Den hertoghe verlangde sere daer naer,
 Want hi wiste gherne voer waer
 Weder dat sijn nichte si often si.
 'S avons quamen si, gheloves mi,
 Ter stat daer si hadden gheseit, 485
 Ende gingen en wech ghereit,
 Ten boegaerde onder hem beiden
 Met wel groten blijtheiden;
 Doen siere beiden binnen waren,
 Quam 't hondekijn sonder sparen 490
 Alsoe als't te comen plach.
 Alsoe dat die hertoghe sach,
 Soe es hi en wech ghegaen,
 Ende liet den ridder allene staen,
 Om dat hi niet en woude 495
 Dat sijn nichte weten soude.
 Dat hondekijn quam ten here
 Ende toefdene herde sere,
 Daer na quam die borchgravinne,
 Diene ontfinc met bliden sinne; 500
 Daer was ghehelst ende ghecust
 Des hem beiden wel lust,
 Ende menech vriendelijc waert
 Sprac d'een ten anderen waert.
 Die hertoghe sach altoe, 505
 Hoe 't daer mede was, ende hoe
 Si mallic anderen sere custen,
 Dies hem beiden wale luste.
 Die ridder seide : « Mijn vriendinne,
 Sidi boven alle die ic kinne, 510
 Ghi sijt mijn troest ende joie
 Ghi soe huedt mi van vernoie. » —
 « Wel lieve lief, « seide die vrouwe, »
 Ghi sijt mijn feeste sonder rouwe,
 Want ic weet al sonder waen, 515
 Als ic u hebbe in minen aerm bevaen,
 Ghesont ben ic dan ende blide;
 Sone mocht ic dan tien tide,
 Niet ghecrighen op ertrike
 Bliscap al die ghelike. » 520

Die hertoghe diere merct naer,
 Hevet verstaen wel voer waer,
 Dat was sijn nichte ende niemant el,
 Die den ridder ontfinc soe wel;
 Dies liet hi nedervallen stille
 Al gader sinen quaden wille,
 Ende hielt dat vore waerhede
 Dat hem zijn wijf loghene sode,
 Ende valscheit dede verstaen,
 Sijn meswanen liet hi gaen.
 Entie ·II· vriendelijc ghelieve,
 Gingen liggen te haren griewe
 Op een bedde vriendelike,
 Ende loken die dore liselike,
 Daer die ridder in quam.
 Ic weet wel dat elc anderen nam,
 Vriendelijc in die aerme sijn,
 Want in hem beiden was minne fijn;
 Haer feeste en dochte niet vertoghen,
 Dien nacht waren si in hoghen,
 Ende en sliepen nemmer twint,
 Ic weet wel dat eer gheint
 Den nacht was, eer 't hem was lief.
 Anderen daden si gherief.
 Si wouden wel dat een jaer,
 Den nacht hadde moghen dueren daer,
 Dat mach elc merken wel,
 Si hadden joeie ende spel
 Tote den nacht leden was,
 Entie dach comen was.
 Doen moesten die ghelieve scheeden
 Die den nacht onder hem beeden
 Hadden ghehadt vrouden vele,
 Met helsen, met cussen, ende met spele,
 Met hoofschē woorden onder hem beiden
 Diese vriendelijc t' samen seiden,
 Ten scedene lieten se meneghen traen,
 Ende memoch suchten ute gaen;
 Dus es die ridder wech ghegaen,
 Entie vrouwe die loec saen
 Een letteltijn die dore naer;
 Maer si bleef staende daer
 Na hem siende tote dien,
 Dat sine nemmeer en mochte sien,
 Ende sanc oec dit liedekijn :

« Altoes moeten mijn oghen sien,
 Waer si mijn lief vereeschen mogen;
 Want hi heeft al die herte mijn,
 Des moeti hebben met die oghen. »
 525 Doen die hertoghe besloten sach 570
 Die dore, quam hi al dat hi mach
 Den ridder haestelijc ghegaen,
 Ende nanunen om den hals saen,
 Ende claghde dat sijn jolijt
 530 Duerde alsoe corten tijt, 575
 Ende soe cort waren die nachte.
 In dit ghepeins, in dit ghedachte
 Was oec die vrouwe daer hi af sciet,
 Dier hi al sijn herte liet.
 535 Die hertoghe seide : « Bi ousen here 580
 Ic minne u uter maten sere,
 Ende wil u van miere vrouwen,
 Emmermeer vort ghetrouwen,
 Want ic u ghetrouwe wiade
 540 Van dat ic niet en kinde. » 585
 Die ridder seide : « God loene u, here,
 Ic bidde u uter maten sere,
 Dat ghijt heelt voerwaert meer,
 Want quamer toe enech keer,
 545 Dat iement wiste ofte ute quame, 590
 Ic weet wel dat icker seker an name
 De doot, sonder eneghe beide. »
 Die hertoghe antwerde ende seide :
 « Sijt seker dat van minen wegghen,
 550 Ewelijc sal sijn gheswegghen, 595
 Vore elken mensche die levēt. »
 Die hertoghe orlof ghenomen hevet,
 Ende es van hem ghesceiden daer.
 Als 't eten tijt was daer naer,
 600 Entie ridder quam te hove, 600
 Daer hi was van groten love,
 Ende gheprijs herde sere,
 Die hertoghe dedem meerder ere
 Dan hi hadde ghedaen te voren,
 605 Des hadde die hertoginne toren, 605
 Want si sere den ridder haet,
 Om dat hi se hadde versmaet,
 Ende maecte haer siec ende swaer,
 Ende stont op vander tafelen daer,
 610 Ende es in haer camere ghegaen, 610

Ende ginc neder ligghen saen,
Op haer beedde of si siec ware.
Si woude wel dat te hare
Die doot quame daer si legghet,
Doch heeft een knecht gheseghet
Den hertoghe sonder beiden,
Dat se bevaen ware met siecheiden,
Ende op haer bedde laghe die hertoginne:
Die hertoghe die grote minne
Droech te siere vrouwen waert,
Wert te hant sere vervaert,
Ende es haestelijc op ghestaen,
Ende in die camere ghegaen
Ter vrouwen ende vraghe hare
Wat node dat haer ware.

Die vrouwe die haren toren wach,
Ende lettelt goed den man ontsach,
Seide aldus : « Te waren, here,
Mi deert uter maten sere,
Dat ghi mi prijs soe lettelt goet,
Ende soe lettelt eren doet,
Dat ghi den gonen houdt over vrient,
Die an mi wel hevet verdient
Dat men hem name dlijft.
Hi es quader dan een keitjff.
D' onners die hi mi messeide,
Ende die hi mi te voren leide,
Was alsoe wel uwe als mijn,
Maer in maechs niet ghewroken sijn.
Ghi hebten liever dan te voren
Om te meerdere minen toren,
Soe doedi hem meerder ere. » —

« Laet varen, vrouwe, » seide die here, »
Wet wel dat ic niet wesen en sal
Verrader, want ic boven al
Van mier herten verraders haet,
Ende bi mi niet dueren en late;
Wat hulpt die sake die ghi mi
Seidt, dat wetic wel dat si
Al loghen ende niet waerheide,
Soe wel wetic sijn heimelijcheide,
Hine peinsde noit in 't herte niet
Die valscheit die ghi hem antiet.
Het ware beter dat mens sweghe. »
Die here stont op ende ginc weghe,

Entie vrouwe bleef verbolghen,
Die hem node soude volghen.
Maer eer hi emmermeer van hare
Vercrijcht stille oft oppenbare
615 Solaes, hi sal haer weten doen, 660
Dat hi weet van den baroen.
Si peinsde wel dat si sal
Noch van hem weten al,
Mocht sine in haren aern ghecrighen,
620 Hine souts haer niet swighen. 665
Hier na peinsde die vrouwe sere,
Ende pijnder na in allen kere
Hare ensien, om dat se woude
Dat hi haer segghen soude.
625 Te waren, men hevet dicke ghesien 670
Alsoe die vrouwen spannen na dien
Om te weten enech dinc
Dat hem enechsins ontsinct.
Soe anhanghel sijn die vrouwen
630 Ende soe krijghel in goeder trouwen. 675
'S avons als die nacht quam toe
Entie hertoghe quam slapen doe,
Blide, wel, ende in goeder hoghen,
Soe es die vrouwe besiden ghetoghen,
635 Alsoe die haer belghet sere, 680
Maer in sinen aern nam se de here
Ende cusse se vriendelike.
Doen seide die hertoghe rike :
« Ligt met painse ende laet varen;
640 Want valsche man en leeft, te waren, 685
Op ertrike, dan ghi sijt een,
Ende sotter wijf en levet gheen
In die werelt dan ic been ene.
Men soude vroeder van enen stene
645 Sniden ofte houwen dan ic si, 690
Want wat dinc ghi segt mi
Dat ghelovic alte male
Ende u ghelaet en uwe tale,
Dat doet die minne die ic t' uwaert draghe.
650 Ghi segt mi meneghe loese saghe, 695
Ende doet verstaen dat ghi mi mint,
Ende ic ben ooc soe kint,
Dat ic u gheloeye walo
Van dat ghi mi segt te male,
655 Maer dat dit al loghene si, 700

- Dat hebdi ghetoent mi
Om een klein sake maer,
Daer ic u heden vraghde naer;
Hets waer in wilder weten niet,
Dat ghi dus groten valscheit pliet, 705
Dat ghi mi sout helen saken
Die ghi wijst ofte eneghe spraken,
Dat deert mi en segt wale
Dat ghi dese werelt alte male
Niet soe lief en hadt als ghi mi daet; 710
Nu sie ic wel dat ghi mi versmaet
Ende ghi wet doch, lieve here,
Dat ic u minne herde sere,
Ende ic u niet ghehelen en can,
Het es recht ghi sijt mijn man; 715
Waer 't mi goet ofte quaet,
Ic soude u segghen minen raet,
Maer nu seggic u dat ghi
Wel cont helen jeghen mi,
Het doert oec miere herten sere 720
Dat seggic u, wel lieve here. »
Mettien heeft se een suchten begonnen,
Entie weenen, dat haer ronnen
Over d'anschijn die tranen.
Die hertoghe die dit sach ane 725
Het deerdem sere, te waren,
Ende seide : « Goede vrouwe laet varen,
In mochte die tranen niet ghedoeghen,
Die ghi laet wt uwen oeghen,
Noch de grote serechede, 730
Maer wet wel voer waerhede,
Dat de sake die ic weet
U te vertellen niet en steet,
Ende niemen sone weet die,
Ende soe waer 't dan dorpernie, 735
Dat ic se u liete verstaen. »
Die vrouwe antwerde saen :
« Here, soe en segghes mi niet;
Maer mi doet int therte verdriet,
Dat ghi mi niet en gheloevet soe vele, 740
Noch in ernste noch in spele,
Alsoe t' ontecken enen raet,
Ghi hout mi seker over quaet,
Ic waende heimelicker met u
Hebben ghewceest dan ic ben nu. 745
- Ghi haet mi dats goet te siene,
Mi steet des raeds wel t' onsiene. »
Mettien weene se vele meer.
Den hertoghe dien 't herte seer 750
Hadde om sijns wijfs rouwe,
Antworde : « Te waren, vrouwe,
Ic gheloeve u herde wale
Dat ghi emmer die tale
Sout helen die ic u seide, 755
Ende dat ic u die heimelijcheide,
Die ic hebbe in minen sin,
U niet sculdich te helen en bin,
Op dat sal ic 't u doen verstaen,
Maer dat wet, al sonder waen, 760
Bi miere trouwen es der sake,
Dat icker af hore eneghe sprake,
Ghi sterft er omme wetet wale. »
Die vrouwe die hoorde die tale,
Sprac : « Dit gheloevic, want ghi wet wel, 765
Dat ic en ben scalc no fel,
Soe dat ic enech dinc, bi gode,
Jeghen u soude segghen noede. »
Die hertoghe haer gheloeftde,
Daer hi sent sere om droefde, 770
Ende begonste haer te vertellen al
Van siere nichten groot ende smal,
Die borchgravinne van Vergi,
Ende hoe die ridder ende hi
Waren 's avons in den bogaert, 775
Ende hoe hi ginc besiden waert,
Ende hoe dat hondeken quam,
Daer 't den ridder staende vernam,
Ende dat ghevaren alte male
Verteldi hare herde wale, 780
Ende hiet haer dat sijt helen soude
Ofte si haer lijf behouden woude,
Want hijt haer op die doot ôhiet
Op dat sijt vorder seide niet.
Den hertoghe ghelooftde sijt. 785
Maer wet dat se groter nijt
Hadde in haer herte binnen,
Dat die ridder nedere minnen
Soude, ende haer ontseide,
Dochte haer grote versmaetheide, 790
Dat hi haer hadde ghedaen.

Si peinsde in haer herte saen,
 Ja, om die vrouwe van Vergi
 Soe heeft hi versmaet mi;
 Maer op dat ic den sinxen dach
 Met ghesonden leven mach,
 Ic sal haer ene lesse lesen,
 Si salder af bescaemt wesen.
 Dit peinsde se in haren sinne,
 Maer wael haelt die hertoginne.
 Te sinxenen dat daer quam bi,
 Soude houden hof, die hertoge vri,
 Ende ontboet al te hande,
 Al die vrouwen van den lande,
 Entie joncfrouwen mede,
 Want het was altoes sijn sede.
 D'ierste was die borchgravinne
 Die ten ridder droech minne.
 Si quam te hove blidelike,
 Want si was scoene ende rike.
 Maer doen die borchgravinne quam,
 En se de hertoghinne vernam
 Soe ontstac si als een vier,
 Want haer oghen sien se hier
 Dien si haet alder meest,
 Nochtan heeft si se meest ghefeest,
 Ende ghetoeft scoen ghelaet
 Dan enegher vrouwen die daer staet,
 Maer grote pine doet haer verdrach,
 Dat se haer niet segghen en mach
 Dat si wel sere begheert
 T'onteckene te haer weert.
 Doen die feeste leden was,
 Na den eten, gheloevet mi das,
 Soe heeft die hertoginne vernomen
 Die vrouwen die daer waren comen,
 Ende leide se in haer camer binnen,
 Om dat si daer souden beghinnen
 Dansen, reien vriendelike;
 Daer was meneghe vrouwe rike,
 Scene, behaghel ende valiant.
 Die hertoghinne die doe vant
 Hare stade ende haren tijt,
 Moeste oppenbaren haren nijt,
 Dies si hadde in 't herte vele,
 Ende seide ofte ware in spele :

« Vrouwe borchgravinne, sijt blide,
 Want ghi mint nu ten tide
 Een scoen lief ende feitjts
 Ende hebdt enen fraien amijs. »
 798 Die vrouwe antworde spellike : 840
 « Dat wet wel, vrouwe rike,
 Dat ic niet minne niemen en an,
 Dan minen here minen man,
 Dien God gheve blisscap ende ere,
 800 Want ic en minne niement mere. » — 845
 « Neen, vrouwe, dese tale
 Es gheloefflic wale,
 Want ghi hebt gheleert soe wel
 U ambacht, al sonder spel,
 808 An dat clein hondekijn 850
 Dat wel can dat ambacht sijn »
 Die vrouwen hoorden 't alle wale,
 Die daer waren in die sale.
 Maer niet en wisten se wat droech,
 810 Om dat die borchgravinne (*) loech. 855
 Maer die scoene borchgravinne
 Wert bedrueft in haren sinne,
 Si wert altemale ontdaen,
 Ende ginc in ene waerderebbe saen,
 818 Daer in lach ene sieke joncfrouwe. 860
 Op een bedde viel die vrouwe
 Droevende ende clagende sere,
 Ende seide : « Ay god ! lieve here,
 Ontferme u mijns doer uwe godheit,
 820 Wat eest dat mijn vrouwe seit, 865
 Die vermaende van den honden mijn.
 Here god ! wanen mach haer comen sijn ?
 Van iement dan dat hijt heeft,
 Dien ic minne vore al dat leeft,
 828 Hare gheseit ende verraden mi. 870
 Nochtan en dedijs niet, en si
 Dat hi se mint vele meer
 Dan mi, dat mi 't herte seer
 Doet, nu hebbic wel bekint,
 830 Dat hi mi niet en mint, 875
 Alsoe hi mijns gheloeft af gaet.
 Ay suete god ! want mi soe staet,
 Dat icken minne vore al die leven,

838 (*) Lees hertoginne.

Ende hoe mach hi mi begheven,
 Ende een ander vore mi geet,
 Dat soe meeret mi mijn leet,
 Hi es die gone die oit was
 Mijn dedunt ende mijn solas.
 Ay! lieve vrient, hoe es dit comen,
 Dat ghi mi al sijt ghenomen,
 Ende die valscheit ghedaen mi?
 Te waren, lief, ic waende dat ghi
 Mi ghetrouwer gheweest hadt vele,
 Beide in ernste ende in spele,
 Dan Triestram Isauden was;
 Want god kint die waarheit das,
 Dat ic u minde vele mere
 Dan Isaude Triestram dede eere;
 Ja, seerdere mindic u mede
 Dan ic mijns zelfs lichame dede,
 Ende ghi hebdt mi nu verraden,
 Dat sal mi mijn leven scaden,
 Waerlijc ghi daet sonde,
 Want ic sal, op dese stonde,
 Becoren hier die bitter doot;
 Ay! lieve lief, twi makedi bloet
 Onsen raet, dat wondert mi.
 Ic betroudu meer dan ghi
 Mi hier trouwe hebdt ghehoent;
 Ic ben verraden ende ghehoent,
 Want waer god comen sekerlike
 Selve ute hemelrike,
 Ende hadde mi gheloofd sijn vroude,
 Ende ic u daer mede soude
 Verliesen, ic hadt weder seit;
 Ghi waert mijn joie ende mijn blijdtheyt.
 Soe groten rouwe hevet 't herte mijn,
 Om dat ic van u waende sijn
 Ghemint herde ghetrouwelike,
 Dat ghi mi dic valschelike
 Daet verstaen met menegen worde,
 Die ic u selven spreken hoerde.
 Ay! lieve vrient, in waende niet,
 Dat ghi mi soudt laten iet,
 En vertelln onse minne
 Si hertoghinne ofte coninghinne;
 Waer di lief vore mi doot bleven,
 Ene ure en haddic niet willen leven,

Dat wet, sueto lief, voer waer,
 880 Ic hadde liever te sterven daer, 925
 Ende sijn gheleit neven u side.
 Sone maghic nemmermeer soe blide
 Sijn, als ic daer af soude wesen;
 Ay! minne, eest recht van desen,
 885 Dat men 't vertelt ende oppenbaert 930
 Ons begherte ende onse vaert,
 Ghelijc dat nu es ghedaen.
 Hets waer hi woude mi af gaen,
 Want ic seidem al oppenbare
 890 Alse ons minne worde mare, 935
 Dat ic 't emmer besterven soude.
 Nu es ghedaen mine vroude,
 Sent ic scheiden moet van heme,
 Soe biddic gode dat hi neme
 895 Hastelike mijn leven, 940
 Ende sijn ghenade mi wil gheven,
 Ende bidde gode ontfermelike
 Dat hij 't den gonon ewelike
 Vergheven, die mi heeft verraden,
 900 Ende sta hem ewelije in staden, 945
 Ende gheve hem ere ende prijs,
 Ende vergheve hem in alder wijs
 Mijn doot, al heeft hi mi onwaert,
 Mijn herte altoes siere eren gaert,
 905 Ende al heeft hi dit gheseit, 950
 Van hem comt mi selc soetecheit,
 Dat mi te sterven en es gheen pine.
 Haer arme nam die vrouwe fine,
 Ende hevet haer selven bevaen,
 910 Om haer borste ende seide saen : 955
 • Lief, ic bevele u onsen here,
 Suchtende met groten sere,
 Hier met dwane se haer arme toe,
 Dat haer 't herte scoerde doe,
 915 Ende bleef doot liggende daer 960
 Op dat bedde, dats waer.
 Haren vrient ende amijs,
 Die scoene was ende faitijs,
 En wiste niet van deser dinc.
 920 In die camere dat hi ginc, 965
 Daer die dans was ende die feeste,
 Maer en was hem niet dat meeste,
 Hem en behaghes twint niet,

- Want hiere sijn lief niet en siet
 Dat hem wonderde sere,
 Ten hertoghe seide hi : « Here
 Deeus! here, ende waer bi
 Eest dat u nichte niet hier en si,
 Sine hevet niet hier ghewesen. »
 Die hertoghe sach al omme met desen, 975
 Toten ridder seide hi mettien :
 « Gaet in ghene waerderebbe sien,
 Want icker en siere hier niet,
 Ofte si daer mach wesen iet. »
 Te hare liepi haestelike,
 Ende helse se vriendelike,
 Ende custe an haren mont,
 Dic ende te meneger stont.
 Cout vant hi den mont ende bleec,
 Dat si haer selven niet en gheleec,
 Hi sach wel dat se was doot.
 Doen riep hi met rouwen groet :
 « O Vriendinne, dien ic minde sere,
 Nu helpt god wel lieve here,
 Si es doot wat sal ic angaen. »
 Die maget die stont op saen
 Die daer siec lach, doen si hoorde
 Ende verstont des ridders worde,
 Si seide : « Here, het mach wel wesen,
 Want men noit hoerde lesen,
 Van meerren rouwe dan si
 Heeft ghemaect die vrouwe vri,
 Om die doot heeft si ghebeden,
 Sent si hier quam met droefheden,
 Om dies die hertoginne seide,
 Van harer minnen die waerheide,
 Dat haer was herde leet,
 Want in die camere si haer verweet
 Van een hondeken cleene,
 In desen rouwe, in desen weene,
 Heeft si gheweest een wile groet,
 Ende bat dic om die doot.
 Mi dunct si heeft se becort. »
 Alse die ridder verstont die woort,
 Dat hi heeft dood die vrouwe hoghe,
 Om dwoort dat hi den hertoghe,
 Dat hijt hem al liet verstaen,
 Doen wert hi met rouwen bevaen,
 Dat hi beefde met allen leden,
 Ende viel in onverduldecheden, 1015
 Ende seide : « Lacen! lieve amie,
 Dat u mijn oghen saghen nie,
 Ghi waert scoene ende wel gheraect mede,
 U doghet ende u hoveschede
 Die es al te male nu leden 1020
 In wel groter jammerheden.
 Ic ben verradere ende onghetrouwe,
 Ic hebbe u doot, wel lieve vrouwe,
 Het ware recht dat ware ghekeert
 Dese mort te mi weert, 1025
 Die ghedaen hevet dit verract,
 Ende dese grote overdaet.
 Ay mi, ghine mesdaet mi niet,
 Al hebdirre omme dit verdriet.
 Maer u trouwe es soe groot, 1030
 Dat ghi sijt van rouwen doot.
 Nu eest recht dat ic wreke,
 Over mi selven haesteleke
 Die dese verradenesse dede. »
 An ene want hinc daer ter stede 1035
 Een scaerp sweert dat daer hinc,
 Dat trac hi ute ende ginc
 Weder daer die vrouwe lach,
 Die hi droefelijc ane sach.
 Daer hi hare dus stont bi, 1040
 Met weenenden oghen seide hi :
 « Ay! gheraecte vrouwe fijn,
 Nu willic u goet rechter sijn
 Van miere groter valscheden,
 Ende d'ontrouwe die ic u dede. » 1045
 't Sweert nam hi in die hant,
 Dat hi haelde ane die want,
 Ende staec 't hem int therte vore,
 Dat het bander (*) side quam dore,
 Ende viel neder op haere doot. 1050
 Dit sach die maghet, in anxte groot
 Wert si ende sere vervaert,
 Ende liep ten hertoghe waert,
 Ende deedt hem alsoe verstaen,
 Als 't in die camere was vergaen, 1055
 Ende hoe steerf die vrouwe fijn,

(*) Vander side ?

- Om dat haer vanden hondekijn
Verweet mijn die hertoginne,
Vore die andere diere waren inne.
- Als 't die hertoghe hevet verstaen, 1080
Wert hi met rouwen sere bevaen,
Entie joncfrouwen al te male,
Ende hi ginc uter sale;
In die waerderebbe es hi comen,
Ende heeft die ghelieve vernomen 1085
Doot ligghende alle beide.
Een twint hi doe niet en seide,
Al waest dat hem sere deert.
Hi toech uten ridder 't sweert,
Sere verbolghen ende ontdaen, 1070
Ende es in die camere ghegaen
Daer dans was ende feeste groet.
't Sweert soe droech hi al bloet,
Ende es in die dans comen,
Daer hi sijn wijf hevet vernomen, 1075
Ende sloech haer 't sweert op 't hoot boven
Dat haer die hersene cloven,
Ghelijc hi haer gheloofde wale
Doen hijt haer seide te male.
Die vrouwe viel neder doot. 1080
Daer wert droefheit herde groot
Van hem allen, te waren,
Die daer ter feesten comen waren.
Die hertoghe seide saen
Vore hem allen die 't wouden verstaen, 1085
Alle die sake van worde te worde,
Daer 't menech mensche toe hoerde,
Die 't alte rouwelijc claghen;
Als si die ghelieve saghen
Alsoe beide ligghen doot, 1090
Was daer rouwe herde groet,
Dat hof sciet met rouwen daer.
- Die hertoghe dede daer naer
Die like graven sonder letten mee,
Onder enen saere leide hi die twee, 1095
Die soe ghelieve waren.
Dandere leidi oppenbaren
Eerlijc t' eere ander stat.
Entie hertoghe om dat
Hadde den rouwe soe groet, 1100
Dat se om sinen wille doot
Waren, heefti 't cruce ontfæen,
Ende voer over zee saen;
Daer hi te hant wert tempelier,
Ende liet al sijn heerscap hier, 1105
Daer leidde hi een heilich leven,
Ende hevet dese werelt begheven.
Wie dat draghet der minnen doegen,
Trecke dit exempel vore oghen,
Ende hele die minne al te male, 1110
Jeghen die liede soe doedi wale,
Sonder jeghen sine vriendinne.
Soe blivet verholen sine minne,
Want der verraders es soe vele,
Die gherne benemen der minnen spele. 1115
Dies moet se god vermalendien,
Ende algader hare paertien.
Segt alle : Amen, hets wel ghedaen.
Dese rime, wet sonder waen,
Was gheendt sonder saghe, 1120
In mey ·XXIII· daghe,
Doen men screef ons heren jaer
M ·CCC· wet wel voer waer,
Ende ·XV· daer toe mede.
Nu sende ons god sinen vrede, 1125
Des onne ons die hemelsche vader,
Amen segget alle gader.

DIT SIJN SENEKA LEREN.

Het onderstaende dichtstuk is uit het latijnsch prozaschrift : *Excerpta quaedam e libris Senecae*, vertaald. Dit opstel, uit Seneka's werken samengetrokken, behelst vertroostingten tegen de treffendste schokken des lots, tegen de dood, het afsterven van vrienden, het verlies van goederen, enz.

De vlaemsche vertaling, in verzen, als eene samenspraek tusschen Vader en Zoon behandeld, blijft het latijnsche, voor 't geen den gang der gedachten betreft, na genoeg gelijk; doch niet zelden is het breedvoeriger, en soms naer de zeden en gewoonten dezer landen gewyzigd, als op v. 542, alwaer de zoon den vader over het verlies zyner goederen klaegt. Het latijnsch heeft slechts : *Naufragium feci*, welk in de vertaling, op de volgende wijs is omgewrocht :

Vader, ic hadde goet ghewant,
Ende soude varen in Inghelant,
Om wolle, ende om ander goet,
Ende als wi quamen in die vloet,
Doe quam die stroem soe over groot,
Wi waenden alle wesen doot, enz.

Als ic die werelt al dor merke,
Soe en vindic in leke, no in clerke,
Noch out, noch jone, no man, no wijf,
Die gheleiden can sijn lijf,
Sonder draghen ende verdriet;
Want dit alle daghe ghesiet,
Ende niemant hier ute en es ghenomen.
Woude dan een man daer toe comen,
Dat hi troest woude ende raet gheven
Den ghenen die dus swaerlijc leven,
Men mochtene herde gherne horen,

Dit darric segghen wel te voren.
Het quam een boec al in mijn hant,
Daer ic in ghescreven vant,
Papen conste hi troesten ende leka, 15
Een meester ende hiet Seneka,
Hi screef enen sinen vrient,
Dies jeghen hem dicke hadde verdient,
Een boec dat was ghescreven al,
Jeghen alderande swaer gheval, 20
Dat den mensche ontmoeten mach.
Dat beste dat ic je ghesach 10

Van siere groette als ic mercke,
Beide an leke ende an clerke,
Want inne kinne niemene soe bedroeft, 25
Noch die troest alsoe behoefte,
Noch die met rouwen es soe beseten,
Maer wilt hi sinen rouwe meten
Met redene die hier ghescreven es,
Hi wert ghetroest, sijt seker des. 30

In dit boec selen si twee
Te samen spreken ende nemmee,
Dats een sone ende sijn vader.
Die sone sal claghen algader
Sijn vernoy ende sijn verdriet. 35
Die vader en saelt laten niet,
Hine sal den sone t'elken male
Troesten niet gherechter tale.

Die Sone clacht den Vader dat hi sterven moet.

Die sone spreek den vader an,
Ende seide : « Vader het quam een man 40
Die seide dat ic sterven moeste,
Ic hadde te doene van goeden troeste.

Die Vader troeste den Sone.

Die vader antworde ende sprac :
« Lieve sone, houdt dijn ghemaec,
Waeromme quamstu in dit leven, 45
Dattu weder-moets begheven?
Wine sijn hier anders niet dan gaste,
Wine moghen hier hebben negene raste,
Alsoe wi hier een stuc hebben gestaen,
Ten lesten moeten wi henen gaen. 50
Ic waende u ene nuwe dinc ware gescget,
Neent niet, ons allen heeft gheleget
Nature dit inde, wie lange wi leven,
Ende niet sekens oec ghegheven.
Nature heeft dat ghesworen, 55
Alsoe vollec als wi sijn gheboren,
Dat si alle daghe ter doot waert
Ons sal leiden ene dachvaert.
Hets sotheit dat iement soude ontsien
Dinc, dat hine mach ontvlien. 60
Al mach men sterven eenwarf ontstaen,
Altoes en mach mens niet ontgaen.
Dune waers d'ierste niet die staerf.

Dune sterves oec nemmer leestwaerf,
Het esser vele voer di ghevaren, 65
Si comen oec na met grooter scaren.
God ons allen gheeft dit leven,
Hi horet ons oec alsoe ghegheven,
Dat hijt mach nemen als hi wille.

Hets beste dat wi swighen stille, 70
En es niemien die nu leeft,
Die anderssijns sijn leven heeft,
Ochte dan een here van sinen knecht
Niet ne wille hebben dan sijn recht,
Ende hem die knecht dan de (*) beclaget, 75

Wat wondre es datten die here verjaget?
Waeromme en souttu daer niet comen,
Daer niemien en es wtghenomen?
Waeromme en kinstu niemient hier, 80
Dattu best een redelijc dier,
Dat sterven moet, als comt den dach,
Daer du ontsampen niet en mach.
Wat ghemaect es hier beneden,
Dat moet sterven in allen steden.

Die Sone clacht den Vader dat men sijn hoet af sal slaen.

Vader, ic ghestroeste mi dan, 85
Maer mi seide die selve man,
Dat men mi 't hoeft af soude slaen,
Ende dies en mochtic niet ontgaen.

Die Vader castijt den Sone.

Lieve sone, nu antwerde mi,
Het si dat hier een mensche si, 90
Die moeste sonder verdinghen
Ene sware gracht overspringhen.
Wat scade hem dat hi sonder sparen
T'enen male mach overvaren,
Soe dat hi ware soe treghe, 95
Dat hi langhe ware up den weghe.
Ic soude menen oppenbare,
Dat corste d'alre beste ware.

Die Sone clacht den Vader dat hi sal werden verslaghen.

Trouwen, vader, men seide mi dat,
Dat ic soude op ene stat 100

(*) Lees des.

Met vele sweerden sijn verslaghen,
Ende vele wonden henen draghen.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, wat leghet di daer an,
Gave di hondert wonden een man,
Ende dade u daer toe grote noet, 105
Eno wonde en gawe di maer die doot.

*Die Sone claght den Vader dat hi buten lande
sal sterven.*

Vader, mi seide een man te hant,
Inne soude niet sterven in mijn lant,
Maer onder vele liede al gader,
Dat es mi swaer, wel lieve vader. 110

Die Vader castijt den Sone.

Ik segghe di, sone, sekerlike
Hen es lant in al ertrike,
Men vint daer weghe ter doot wert in.
Daeromme en droeve meer no min,
Laet varen hier af al dijn claghen. 115
Dune en maechs nerghent sijn verdraghen;

In allen lande ben ic bout,
Dat ic wille quite mine scout,
Alsoe God niet langer en wilt ontberen.
Men mach mi hier met niet ververen, 120
Den doden mensche des sijt ghewes,
Es eens waer hi begraven es.
Alsoe sachte slaept buten een man,
Alsoe hi t'huus gheslapen can.

*Die Sone claght den Vader dat hi jonc sterven
sal.*

Vader, men seide mi noch meer, 125
Daer mijn herte af draghet seer,
Dats dat ic jonc sterven moet;
Ik ben sterc ende ic hebbe goet,
Ik soude noch herde gerne leven,
Woude mi God ons here verste gheven. 130

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dats een groet goet,
Dat God ons here den mensche doet,
Dat hine doet sterven eer hijt begheert;
Want leefti dat hi es onweert,
Ende den lieden commer groet, 135

Hi mochte hem liever jonc sijn doot.

Sterven es allen tijt ghemene,
Niet ouden ocht jonghen allene;
Die doot es elken even fel,
Si haelt elken als si wel. 140

Die sinen tijt al ute leeft,
Die hem God ons here gheeft,
Hine steerft niet jonc maer hi steerf out;
Dies ben ic te spreken bout:
Men sal niet tellen jaer, no dach, 145
Maer d'inde daer niemant over en mach.

Het mochte oec herde wel oec gescien,
Levestu langhe dattu mettien
Comen mochts in groter noet,
Daer di af losset die jonge doot. 150

Al en waert niet anders dan outhcit,
Ik wille dat ghijt seker sijt,
Die mensche heeft dan al sinen tijt,
Wanneer comt sijn leven ten inde,
Alsoe ic 't ghescreven vinde, 155
Weder hi out si, of jonc van daghen,
Dies dar ic coenlijk wel ghewaghen.

*Die Sone claght den Vader dat hi ombegraven
sal bliven.*

Vader, nu hoert te mi waert,
Hets noch ander dinc dat mi vaert,
Inne caent niet wel wt mi verdriven, 160
Ik moet ombegraven bliven
Als ic doot ben ter selver stont,
Ghelijc ic ware een doot hont.
Dits dat mi werret al te sere,
Nu troest mi, hertellecke here. 165

Die Vader castijt den Sone.

Nu segt mi wel, lieve man,
Alsoe du best doot, sal dan
Dinen lichame ghevoelen of tasten?
Neen hi niet, set di te rasten;
Wat dat hem dan ghesciet, 170
Hine saelts ghevoelen niet.

Alsoe die lichame leghet doot,
Sijn sine slaghe cleine of groet,
Esser min, esser mee,
Si doen hem al even wee. 175

Leefde de mensche het ware hem pine

Dat hem ghegraven stonde te sine,
 Maer als hi des levens en heeft niet,
 Sone saelt hem sijn negheen verdriet.
 Dat men den dooden ter erden doet, 180
 Dats meer om der gherre goet
 Die levende sijn, dan om die doode;
 Want men siet den dooden node,
 Ende dat menne risket ofte siet,
 Dats den levenden al verdriet. 185
 Dits met mannen, ende oec met wiven,
 Hoe vrient si waren in haren live,
 Wiltu dan volghen minen raden,
 Dune saltu daer met niet beladen,
 Wat hen mach deren nacht of dach, 190
 Maer wat di selven letten mach.

Die Sone claght den Vader sine onghesonde.

Ic bidde u, vader, dat ghi mi hoert,
 Ic ben herde sere ghestoert,
 Ende troest mi met uwen monde,
 Inne hebbe neghenen dach gesonde, 195
 Maer ic hebbe die siecheit swaer
 Ghedreghen herde menech jaer,
 Hine can ghesonde hebben niet,
 Dit es mi een swaer verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dune wet wattu claghes, 200
 Op dattu wel te rechte besaghes
 Wat dat siecheit werken can,
 Want nemmermeer en mach een man
 Hem zelven wel kinnen moghen,
 Hine hebbe siecheit ende doghen. 205
 Dan kint hi alre ierst wie sterc hi es,
 Niet in ghesonde, sijt seker des,
 Het is di over waer gheseghet.
 Een mensche die op sijn bedde legget,
 In sine siecheit, in sine quale, 210
 Hi kint hem selve noch alsoe wale,
 Dan te stridene op water, op lant,
 Daer heeft hi hem selven ombecant,
 Ende claccht mi sere over dat goet,
 Datti di selven dus kinnen doet. 215
 Dinc siecheit en sal altoes niet staen,
 Du saels hare, ofte si sal di ontgaen,

Du salse meesteren of si di,
 Harde sciere gheloves mi.

Die Sone claght den Vader over die quade tonghen.

Vader, hets anders dat mi oec let, 220
 Ic hebbe mijn herte in dien geset,
 Soe dat ic in allen stade,
 Altoes gherne wel dade.
 Dit ne mach mi niet in staden staen,
 Die quade tonghen comen saen, 225
 Die trecken 't al te quaetsten weert.
 Dit es dat mi sere deert,
 Ende mine herte droeven doet,
 Want inne peinse anders niet dan goet.

Die Vader troest den Sone.

Sone, mi duncke dattu best 't ries, 230
 Du wils onderwinnen dies,
 Dies niemen en can over comen,
 Wie sere hijs hem heeft ane genomen:
 Dats quade tonghen willen berechten,
 Daer jeghen en hulpt nu negheen vechten.
 Si moeten bliven buten bedwange, 235
 Si hebben onghebreidelt geweest te langen,
 Maer een dinc willic u doen verstaen,
 Die meest met clappene omme gaen,
 Sijn quader dan die ander sijn. 240
 Dit es dicwile wel in schijn;
 Ende si selve sijn sonder lof,
 Ende sonder ere, in elken hof.
 Sone sal di deren niet haer venijn,
 Die selve sonder ere sijn; 245
 Die ghene en can mi niet goet gemaken,
 Die selve ter doghet en can geraken.
 Si sijn selve van soe quader naturen,
 Sine swighen van vrienden no van geburen,
 Al en sien si, noch en horen, 250
 Dat hen haer herte mochte storen.
 Dese clappers sijn ghelijc den hont,
 Die op sine messinne legget selke stont,
 Ende bast, ende habt, ende maect verdriet,
 Nochtan en hoert hi, noch en siet, 255
 Dat hem deren toe mocht bringhen,
 Met negherande dinghen; [gen,
 Maer sine quade nature en latene niet swi-

Noch ghene raste vercrighen.

Maer seide di een goet man dat di mestoede,
Dat soudstu verstaen in groten goede. 261

*Die Sone claght den Vader dat men hem
bannen soude uten lande.*

Vader, ic hoerde van twee mannen,
Ghisteren, dat men mi soude bannen
Wt minen lande emmermeer;
Dies dragic in mijn herte seer, 265
Want node soudic rumen mijn lant,
Daer ic dus wel in ben becant.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic segge di ene dinc,
Wat dat es in der werelt rinc,
Dats onzer alder lant te male; 270
Al vermoghen wi grote dinc wale,
Wine moghen wt onsen lande niet comen,
Ons en worde ons leven ghenomen.

Men mach ons ene stat verbieden wale,
Maer niet onse lant al t'emale, 275
Want altoes comic in mijn lant,
Waer ic henen werde ghesant,
Ende waer dat men mi henen sinde,
Engheen lant en es mijn ellinde.

Maer mi mach sijn een lant, 280
Meer dan een ander ombecant,
Waer dat een mensche wale es,
Dat es sijn lant, sijt seker des,
Ende alsic ghemerken can,
Dats niet in 't lant, maer in den man. 285

Eest dat men den doren sinde
Ute siere stat, dats hem ellinde,
Maer die vroede en wert maer ombekant,
Op dat hi eldre wert ghesant.

Die Sone claght den Vader dat hi bedroeft es.

Vader, ic ben om ene sake 290
Herde sere t' onghemake.
Inne weet oft ghijs iet hebt geproeft,
Ic ben herde sere bedroeft;
Ghi daet wel woddi mi troesten,
Inne can mi selven niet verloesten. 295

Die Vader castijt den Sone.

Sone, es dine bedroefheit cleene of groet,
Altoets es te verdraghene noet.

Te kleinre bedroefheit hoert cleine verdrach,
Maer te groten als ic merken mach,

Soe comt die loen soe over groet, 300
Dat claghens en es ghene noet.

*Die Sone roept den Vader an van doghene dat
hi heeft.*

Vader, mine bedroefheit es soe swaer,
Dat ic moet, al oppenbaer,
Met roepene tonen mijn verdriet,
Des en canic ghelaten niet. 305

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic ben wel seker des,
Wiltu tonen als 't in di es,
Buten dijn draghen ende niet decken,
Soe moestu dijn tonen mecken,
Na dijn draghen dattu heves in, 310
Dit dunct mi in minen sin.

*Die Sone claght den Vader dat hem sijn
doghen es te swaer.*

Trouwen, vader, ghi segt waer,
Maer mijn doghen es mi te swaer,
Ende mine pine, ende mijn verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

Trouwen, sone, des en es niet, 315
Maer du sout meer dine crancheit clagen,
Want God en gheeft niemene draghen,
Neghenen tijt nacht no dach,
Meer dan hi draghen mach.

*Die Sone claght den Vader sijn liden dat
hi lidt.*

Ic ben seker, vader mijn, 320
Dat herde luttel liede sijn,
Die dat souden moghen liden,
Dat ic moet draghen t' allen tiden.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, daer omme es die raet mijn,
Laet ons met den luttelen sijn 325
Vrome, niet metten velen cranc,
Des selen wi van Gode hebben danc.

*Die Sone claght den Vader dat sine nature
cranc es.*

Vader, al dus moetic wel leven,
Hadde mi nature macht gegeven;

Maer, en trouwen, neen si niet,
Daeromme benic in 't verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic segghe u wat ghi doet,
En segt anders niet dan goet
Vander naturen dat radic wel,
Sine was noit niemende soe fel,
Dat si niet gheven en woude,
Daer men met verwinnen soude.

*Die Sone claght den Vader dat hi den doghene
wilt ontflien.*

Trouwen, vader, wattan
Mi duncke ic ben soe crancken man,
Ic wille den doghene al ontflien.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dat en mach di niet gescien,
Dune saelt di niet moghen hoeden dies,
Waer du loeps of waer du vlies,
Dat doghen sal di wesen bi;
Des machstu wel geloven mi,
Ee een leden een ander sal comen,
Dies en wert di nemmermeer genomen,
Noch dit en wert ons ontdeven,
Alsoe langhe als wi selen leven.

Die Sone claght den Vader dat hi aerm es.

Ene dinc es, wel lieve here,
Dat mi te swaer es herde sere,
Dats mijn over grot armoede,
Ende breke van uttersten goede.
Want ic weet wel over waer,
Wie aerm es, hi es swaer,
Ende onwillecome over al,
Eest op berghe, eest in dal.

Die Vader troest den Sone.

Trouwen, sone, ghi hebt onrecht,
Dat ghi op aermoede dus sere vecht,
Want alsoe als ic verneme,
Hens u niet swaer, maer ghi heme.
Sonde en legghet niet an aermoede,
Noch an breke van goede,
Maer si legghen an den man,
Die aermoede niet breken en can.

330 Maer aermoede maect den mensche soe vri,
Al sijn hem rovers ende scakers bi,
Eest op berch, eest in den dale,
Hi es van hem versekert wale,
Sine connen hem ghenemen niet, 370
Maer den riken doen si dike verdriet.

335 Besich die voghelen van den woude,
Ende ander beesten meneschfoude,
Dat si negheen goet in en vuren,
Noch op solre, noch in scuren; 375

Nochtan soe comen se henen wel,
Ende hebben blisscap ende spel.
Ic sal di segghen ene ware tale,
Woude die mensche merken wale,
340 Met wi cleinen dinghen, 380
Nature der mensche can henen bringen.
Hine soude niet hebben soe grot delijt,
Goet te ghederne in allen tijt.

*Die Sone claght den Vader dat hi heeft cleine
macht.*

345 Vader, ic hebbe soe cleine macht,
Dat men op mi en twint niet en acht, 385
Dats mi swaer haddies raet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dat en es di niet quaet,
Settu hier of nu ter verden,
350 Bestu 't nu, du en saels niet werden,
Es di comen een ongheval, 390
Hets beter dat comen sal.

*Die Sone claght den Vader dat men hem
qualijc toespreect.*

355 Vader, ic hore mi qualijc toespreken,
Ende quaet doen, in caent gewreken.
Dat es mi, en trouwen, leet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, best blide dat di soe steet, 395
360 Dattu quaet niet en cans gewreken,
Want alsoe alsic can ghemerken,
Soe sal die mensche houden voer goet
Alle dinc dat hem laten doet,
Dat hem te doene niet en steet, 400
365 Ende daer hi ten sonden met worde leet.

Die Sone claght den Vader dat een vrec man vele penninghe heeft.

Vader, bi mi soe woent een man
Die gout ende silver heeft nochtan,
Soe es sijn herte soe over vast,
Hine gave, doer Gode, niet enen bast, 405
Wie sere dat ieman hadde moet.
Des heeft mijn herte draghen groet,
Dat God gheeft goet oneghen man,
Die weder gheven niet en can.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic wille di segghen slecht, 410
Dus t' eneghen man doestu onrecht,
Hine es here van den goede,
Hi es ghestet maer als ene hoede,
Maer dats die here die comen sal,
Ende dat goet verteren al. 415
Dese man en es maer een vat,
Daer in ghesloten leghet enen scat,
Dat hem onsluten niet en can,
Te sinen scanden quam hier noit an.
Lieve sone, nu hore ende mec, 420
Dese man es sot of hi es vrec,
Es hi vrec en es niet sine;
Maer es hi sot, al sonder pine,
Saelt hem ontvlieten al openbaer,
Hine sal selve connen gheweten waer. 425

Die Sone claght den Vader dat den riken man volghet ene grote scare.

Vader, een dinc es dat mi wert noch sere,
Dese rike man gheeft als een here,
Ende hem volghet ene grote scare,
Ghelijc hi een groot here ware.

Die Vader castijt den Sone

Sone, dune best niet vroet, 430
Hets algader om sijn goet,
Niet om hem, gheloves mi.
Die vlieghe es gherne den honeghe bi,
Ende die wolf suect die priden,
Ernstelijc in allen tiden, 435
Ende die miere volghet den zade,
Waert dat sijt weet in allen stade.
Sine volghen anders niet dese blase,
En doet die soetheit van den ase.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn gheelt heeft verloren.

Vader, ic hebbe groten toren, 440
Ic hebbe mine penninge al verloren,
Al nu in dese selve weke,
Ic salre hebben grote breke.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, en hebt ghenen toren,
Want ic segghe u wel te voren, 445
Du moets emmer dat een kiezen,
Ocht du moets dat gheelt verliesen;
Ochte 't gheelt sal di daer toe driven,
Dattu moest verloren bliven,
Dits waer, gheloves mi. 450
Nu kiese welc di beter si,
Nu sette te vreden dinen sin,
Du heves nu enen vriend min;
Het ware di herde wel comen,
Waerdi des gheels min ghenomen, 455
Metten ghelde dat seggie di,
Soe moestu sijn van herte vri. [verliesen,
Want t' gheelt doe den menegen t' herte
Ende doet hem ander seden kiezen,
Ende ander manieren bringhen voert, 460
Dat t' sire naturen niet en hoert.
Sonder gheelt machtu oec staen,
Al sonder vrese, ende vrilijc gaen,
Waer du wils sonder verdriet,
Men can di ghenemen niet. 465
Dat gheelt dattu mi ghewaghes,
Ende dattu mi dus sere claghes,
Ic wilt di segghen wel te voren,
Het hadde een ander voer di verloren.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn oghen heeft verloren.

Ay! lieve vader, nu gheeft mi raet, 470
Al es hi mi te segghene quaet,
Waer maghic henen, ic ben verloren,
Mi sijn mijn oghen ute ghesworen.
Mi es alte lede ghesiet, 475
Inne sie ene steke niet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, nu hore ende sijt ghewes,
Die nacht die herde doncker es,

Ende van claerheiden harde bloet,
 Hi heeft nochtan ghenuchte groot.
 Meneghen mensche die 't aldaer
 Liever hadde dant ware claer.
 Sidi blint, u es benomen
 Vele quader begherten, die toecomen
 Den mensche, over midts zijn oghen,
 Daer hi af hevet menech doghen.
 Dine oghen die die te voren plagen
 Te siene, dat si node saghen,
 En selen 't vorwert sien niet meer,
 Dat sal di sijn een cleen seer.
 Het mochte noch wale alsoe sijn comen,
 Die oghen die di God heeft ghenomen, 491
 Het mochse di genomen hebben een quaet,
 Over midts dine overdaet.
 Die oghen leiden die meneghen daer,
 Daert sire zielen es te swaer, 495
 Te dieften, ende ten overspele,
 Ende t' andren sonden herde vele,
 Des niet en ware en daden die oghen.
 Dies die ziele moet hebben doghen,
 Soe dat vele liever mochte sijn hare, 500
 Dat hare lichame blint ware.

*Die Sone claght den Vader dat sine kindren
 sterven.*

Vader, mi deert noch ander sake,
 Daer ic omme ben t' onghemake.
 Ic hadde kindren bi mine wive,
 Ic minne se ghelijc minen live, 505
 Si waren scone, ende wel gheraect,
 God heefter mi alle quite ghemaect,
 Hier omme clagic, ende wene,
 Want ic ben bleven, dunct mi, allene.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, du best mi te sot,
 Al dustaneghe dinc doet God,
 Niet, en trouwen, di allene,
 Maer al die werelt doer ghemene,
 Soe dat hi sterven doet, ende leven.
 Hi nemt kinder, hi canse gheven, 515
 Waer wets tu huus, of dorp, of poert,
 Dit en si daer in ghehoert.
 Dits al die werelt wel doercont,

Swich hier af ende hout dinen mont;
 Ofte een boem daer buten steet, 520
 Ende een wint sine vrocht af sleet,
 Daeromme en es die boem niet quaet,
 Op dat hi selve vaste staet.
 Niemen en es soe starc vonden,
 Men machene quetsen, ende wonden, 525
 Es hi aerm, of es hi rike,
 Verdracht dan goedertierlike.

*Die Sone claght den Vader dat sine kindren
 voer hem doet sijn.*

Neen, ic hope wel, lieve vader,
 Dat mine kinder allegader
 Leven soude mine daghe, 530
 Maer neen si niet, dits dat ic claghe.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, du best een ries,
 Nu segghe waer bi waenstu dies,
 Hadstu brieve, ofte borghe daer af,
 Dat die ghene die se u gaf, 535
 Dat hise soude laten te dinen wille.
 Neen hi niet, nu swighet stille,
 Waer omme bestu des omblide,
 Sine waren gheleent maer t' enen tide,
 Alsoe dat hise halen soude, 540
 Die se gaf wanneer hi woude.

*Die Sone claght den Vader dat hi sijn goet
 verloes op die zee.*

Vader, ic hadde goet ghewant,
 Ende soude varen in Inghelant,
 Om wolle, ende om ander goet,
 Ende als wi quamen in die vloet, 550
 Doe quam die stroem soe over groot,
 Wi waenden alle wel wesen doot.
 Ic hadde algader mijn grote goet
 Gherne ghegheven om enen voet
 Sekers lants, dat claghic u. 555
 Tat water was soe over ru,
 515 Wi worpen in 't water al ons goet,
 Doet ons soe swaerlijc stoet,
 Ende hebben dat blote lijf ontdraghen,
 Dit es dat ic wel sere mach claghen. 560

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic sal di ene waerheit seggen,
Dune sout dijn herte daer op niet leggen,
Op 't goet dat legghet in baren,
Maer dattu selve best ontvaren,
Dat sal di wesen een gheval, 565
Dattu saels kinnen boven al.
Al bestu bloet ende naect ontgaen,
U leven dat mach voer al wel staen.

*Die Sone claght den Vader dat hi beroeft was
van mordenaren.*

Vader, ic quam in dese weke gegaen,
In enen bosch daer sagic staen, 570
Drie herde starcke mordenaren,
Die ginghen mi toe al sonder sparen,
Ende namen mi dat ic hadde an,
Ende ic selve met pinen ontran.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, het gheschiet te selke stonde, 575
Dat een man valt in clappers monde,
Salc valt oec in der dieve macht,
Al hoet hijs hem met al sire cracht.
Salc en cans hem ghehoeden niet,
Die scalcke en doet hem verdriet. 580
Ic sie onse leven ende micke,
Ende vinde onse weghe al vol stricke;
Hens gheen wonder al worden wi gevaen,
Danct gode dattu best ontgaen.

*Die Sone claght den Vader dat hi viande
heeft.*

Vader, mi es herde leet, 585
Mi duncke dat ic liede weet,
Die mine grote vianden sijn.

Die Vader troest den Sone.

Sone, nu hore den raet mijn.
Wetstu viande al omtrent,
Ghelijc si waren een serpent 590
Wachtu voer hen, dat radic wel;
Want si selen di wesen fel,
Waer si moghen in aller stede,
Met worden, ende met werken mede.
Ic wille di leren, als mijn kint, 595

Maect vriende, alsoe vele omtrent,
Die dine viande moghen bedwinghen
Ende overmidts hen oec onderbringhen.
Oec boven al, soe radic di,
Lieve kint, dat vrientscap si, 600
Du claghes mi dattu viande heefs,
Swijcht al stille ende begheefs.
Du salt claghen boven al,
Dattu heves soe cleine ghetal
Van vrienden, die ghetrouwe sijn, 605
Ende betert di, dats die raet mijn.

*Die Sone claght den Vader dat hi sinen vriend
heeft verloren.*

Vader, ic hebbe enen vriend,
Dien ic dicke hadde ghedient,
Nu hebbic desen verloren algader,
Dat claghic di, wel lieven vader. 610

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic soude ene dinc gerne weten,
Dorstu di des wel vermeten,
Dat die vrientscap ghetrouwe ware,
Soe mochtstu droeve sijn openbare,
Maer men toent soe vele dies niet en es, 615
Ic soude te bat om ghetrouwen des,
Wiltu ghetrouwe vrienden minden,
Nu hoert, ic sal di wel ontbinden.
Dune can se niet ghekinen wale,
Noch over tafele, noch in die sale, 620
Daer anders niet en es dan spel,
Daer en kinstu se nemmer wel.
Maer hevestu vernoy ende doghen,
Dan saltu vriende kinnen moghen.
Dese volghen om dine ende met di, 625
Dit es waer, gheloves mi.
Dusdaneghe vriend en roke u niet,
Die di begheven in dijn verdriet,
Maer soect den ghenen die di blijft bi,
Weder het soete, ofte suer si. 630

*Die Sone claght den Vader dat hi sijn wijf
heeft verloren.*

Vader, ic hebbe groten toren,
Ic hebbe mijn goede wijf verloren,
Die mi dede groet ghemac,
Buten huse, ende onder dac.

Die Vader castijt den Sone.

Lieve sone, nu antworde mi,
Dit wijf, eer si quam te di,
Was si doe goet, ocht wart si na.
Want was sijt vore als ic 't versta,
God mach een ander alsoe goet noch maken,
Op datture ane cans gheraken. 640
Fest eccht alsoe dat soe si,
Dat si worden es goet bi di,
Al es si doot, die selve man
Leeft noch, die 't goet wijf maken can.
Du segghes mi si was een goet wijf, 645
Nu manic di dan op dijn lijf,
Dat ghi mi selve wiset,
Wat ghi ane hare dus sere priset.
Waest cuusheit, ic antworde di,
Op dattu horen wils na mi, 650
Ic hebbe ghesien wel meneghe vrouwe,
Die haren mannen waren ghetrouwe,
Ende namaels vielen in grote scande,
Dat condech was wel al den lande.
Was si oec eersam, du sout weten, 655
Met hebbens vele vrouwen na vergheten,
Die langhe waren herde eersaem,
Ende daert harde anders na met quam.
Waest oec hare ghetrouwecheit,
Soe si di over waer gheseit, 660
Bat ic van harde quaden wiven
Hebbe gesien harde quade bliven.
Van ghestadeheden hebbic oec vonden,
Dat si harde sere worden onthonden.
Ic hebbe gesien van sulken melden, 665
Bat si volstonden harde selden;
Het si over waer ghescreven,
Alle die ghene die nu leven,
Si sijn alle onghestade,
Ende van harde wandelen rade,
670
Bit was, ende es, ende wesen sal,
Ende vrouwen herte boven al.
Hieromme si di voer waer gheseghet,
Dijn wijf die hier nu doot leghet,
Al was si goet, du best nu vri,
675
Si mochte ghevalen sijn bi di,
Ende mochte te scanden sijn comen,

En hadde die doot haer niet ghenomen.

Want alle dinc leghe langer stille,

635 Dan doet der vrouwen wille. 630

Het es mi herde wale cont,

Dat ic ghesien hebbe selke stont,

Dat wijf, ende man te gader saten,

Die ghevriende waren uter maten,

640 Menech jaer, ende meneghen dach, 635

Ende namaels scieden se, daer't menech sach.

Men soude noch selke vrouwen vinden,

Die harde sere hare manne minden,

Doe si jonc ende starc waren,

645 Die 't namaels al lieten varen, 690

Om dat men cranc was ende out,

Ende anders om neghene scout.

*Die Sone claght den Vader dat sijn wijf
starf.*

Vader, mi dochte in minen moet,

Dat mi mijn wijf ware bleven goet,

Hieromme claghic dat si starf, 695

Si dede mi wale mijn bedarf.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dune wets niet van dien,

Dat hier namaels mach gheskien,

Maer 't sekerste dat ic sie daer mede,

Dats dat se God jonc sterven dede. 700

Du claghes mi sere dinen toren,

Dattu een goet wijf heves verloren,

Ic segghe di met waren moede,

En suecstu neghene dan ene goede,

660 Du sal se harde wale vinden. 705

Maer ic wille di hier onthinden,

Welc ene goede vrouwe sal wesen,

Na dat wi vinden gelesen.

Dune saelt niet setten dinen moet,

Noch op scoenheit, noch op goet, 710

Daer edelheit, als 't nu loopt,

Swaerlijc haer selven om vercoopt;

Dits nochtan waer sekerlike,

Want elc man comt gerne ane ene rike,

Ende ane ene edele, ende ane ene scone, 715

675 Al comet dicke te swaren lome.

Sone, du maecht sijn seker des,

Een wijf die t' onledoch met hare es,

- Beide openbaer , ende stille,
Ende dan jeghen haers mans wille.
Sine mint haren man niet allene,
Maer si mint andren ghemene.
Wiltu dan bliven wel te vreden,
Soe soect een wijf van goeden seden,
Ende die hadde een moeder goet,
Simpel , semel , ende vroet,
Niet die 't goet van haren vader,
Ende van der moeder t' enegader,
T' ene male ane hare legghet,
Ende die 't ter plaetsen al dan dregghet.
Hoet u ooc van hen allene,
Die legghen haer goet ane diere stene,
Ane diere striketten, ende ane langen sloien,
Ende altoes staen ter poien,
Ende an andren diere saken,
Die die liede aerm maken.
Du saels oec die ghene haten,
Die 't huus vele min hebben gelaten,
Dan si te spele wtvert draghen,
Dat si di over waer ghesaget.
Du saelt oec die ghene laten,
Die bat kinnen alle die straten,
Dan der stat van haren hof;
Dese hebben dicke crancken lof.
Soect die ghene die wel om winnen,
Hare huusken vullen binnen
Met arbeide, ende met haren pinen,
Doetstu dit, het sal di scinen,
Aldus t' eneghe wijf machtu leren
- Ende om dine vingher keren ,
Want dese en was niet bevolen ,
Noch gheset ter quader scolen.
Als ic di hebbe nu vertelt,
Du macht wel comen, op dattu welt,
Ane een goet wijf voeghet di.
Nu swijch al luttel, ende hore na mi,
Suster, broeder, moeder, vader,
Die machtu verliesen al t' enegader,
Ende nemmermeer vercrighen weder,
Op dat se die doot sleet ter neder;
Maer wert di dijn wijf ghenomen,
Du maecht wel ane ene ander comen,
Want dwijf es ene varende have,
Men comt 'er ane, men comt 'er ave.
Nu swighen wi alle gader stille,
Ende laten God doen sinen wille,
Dat hi ons allen vaderlike
Bringhen moete te sinen rike.
Ic wille mijns dichtens hier begheven,
Want ic hebbe wel na ghescreven
In dietsche, dat stont in latijn.
Nu latic 't u ghemene sijn,
Want het can troesten elken man,
Die sijn herte set hier an,
Ende het verlicht al swaer gheval,
Maer d'onse hoven al.
Nu bidt vore hem die macte dit ghedichte,
Dat hem God van sonden moet verlichten,
Ende dat hi in allen goeden dinghen,
Sijn leven moet ten inde bringhen.

KORTE RIJMKRONIJK VAN BRABAND.

De tekst der onderhavige Kronijk is uit een HS. van wylen den hoogleeraer **KLUIT** genomen, en is ook in het HS. (N° 192 van den Catalogus) van den heer C. VAN HULTHEM te vinden; de afwykende woorden en versen welke in dit laatste voorkomen, geven wy, onder elke bladzyde op.

Het es goet spreken van den vroeden,
Van den wisen, ende van den goeden,
Die hen voirmaels setten ter eren,
Want men mach er by leeren
Vele dochden ende wijsheden,
Die huer leven daer by willen leden.
Hier na willic u nu segghen,
Ende in corten worden wtlegghen
Van den besten prinsen waerlike,
Die je quamen in erterike,
Daer die edele prinsen sijn
Van Brabant af comen sijn.
Mi wondert wat hem ginc ane,
Te segghene van den Zwane,
Visierden ende brachten voert,
Want dan was nie gehoert
Dat een zwane mensche mocht wesen,

Die aldus lesen
Ende dichten quaden truffen
Daer si 't folc mede versuffen, 20
Doen daer ane sonde groet.
5 Nu hoert hier al bloet
Die corte cornike te hant
Van den princen van Brabant,
Hoe si hieten ende wie si waren, 25
Die bi XXV. hondert jaren
10 Tote op den derden Janne,
Die nu comen es te manne.
God ons here die moet hem gheven
Wijsheit ende langhe leven 30
Eerlijc ende victorie,
15 Ende daer na die eweghe glorie.
Amen segghet met soeten sinnen,
Nu hoert hier na ic sal beghinnen.

In het HS. vanden heer Van Hulthem staet: V. 1. van den goeden. — 2. Van den vromen ende van den vroeden. — 3. Die hem hier voormaels. — 6. Die sijn leven daer na wille leiden. — 7. De versen van 7 tot 34 komen in het HS. van den heer Kluit niet voor. — 22. De vier volgende versen komen in gemeld HS. van den heer Kluit, na v. 38 voor, als volgt:

Hoert hie die corte coronike te hant
Van den hertoghe van Brabant,
Hoe sy hieten ende wie sy waren
Binuen vive ende twintich jaren.

Doen Troien met ghewelt
 Ghedestruceert was ende ghevelt,
 Daer die Grieken met wraken
 Van Helenen dat ontsaken,
 Hectors gheslachte, des heren groet,
 Die noit en vant sijn ghenoot,
 Soe dat des volox ene partie
 Ghetogen quamen in Hongerie,
 Beide met kijndren ende met wiven
 Alsoe die daer wilden bliven;
 Daer bleven zy alsoe voert
 Tote na Christus geboert,
 Omtrent IJ en half hondert jaer,
 Ende om dat hem was te swaer
 Die keyser Valentinaen
 Daer sy jegen hadden mesdaen,
 Soe rumeden sy Hongerien,
 Ende quamen met huere partien,
 Ende besaten alle die termine
 Tusschen der Denouwen ende den Rine,
 Ende maecten daer aldus
 Enen coninc, hiet Priamus,
 Die vroem was en van machte,
 Comen van Hectors gheslechte.
 Dese Priamus die wan
 Mercomorise den vromen man.
 Mercomorus wan Ferramonde,
 Die crone droech in sinen stonden.
 Ferramont wan Clodione,
 Die na hem droech die crone.
 Clodion wan Merowinghe,
 Die soe handelde sine dinghe,
 Dat hijt al wan met gewelt

35 Tusschen den Rine ende der Scelt,
 Ende Camerike alsoe voert,
 Dat noch t'Almaengien hoort. 70
 Dese Merowinghe wan Helderike,
 Ende Helderijk wan zekerlike
 40 Clodovouse den coninck,
 Die yerst kerstendom ontfinc,
 Van den coningen voergenoempt,
 D'ander V bleven verdoempt, 75
 Dese bleef kersten goet van prise
 45 Bi den rade van sinte Remise,
 Diene doekte metter hant
 Ende heefden Lodewijc genant. 80
 Dese Lodewijc wan enen sone,
 Hiet Clotarus, ende die gone
 50 Wan Cilprien den vromen man,
 Die Lotharus den Groten wan,
 Die voert al wan metter hant 85
 Van Sassen tot Spaengienlant.
 Van Daghabrechte sine sone
 55 Die na hem droech die crone,
 Ende van dien coningen al te samen,
 Die na dese coninghe quamen, 90
 Latic hier al stille staen;
 Ende wille op sire dochter gaen,
 60 Blitilt hiet zy, vindic bescreven,
 Ende was te wive ghegheven
 Enen edelen man uytvercoren 95
 Anselberte van Rome geboren,
 Daer hy enen sone aen wan,
 65 Arnout soe hiet die man.
 Ende dese Arnout als't God woude
 Wan den goeden sente Arnoude, 100

Vers 37. Daer hem die Grieken mede wraken. — 41. Een partie. — 42. Ghetoghen quamen in Hongherrien. — 43. Met kinde. — 44. Als. — 45. Ende daer bliven si. — 46. Ghehoert. — 47. IJ en half hondert. — 49. Keiser. — 50. Daer si jegen. — 51. Doen ruimden si Hongherrien. — 52. Met hare partien. — 55. Ende daer maecten si aldus. — 57. Die vrome was ende van machte. — 58. Gheslachte. — 60. Marcomerius. — 61. Marcomerius. — 63. Ende Ferramont wan Clodioene. — 65. Ende Clodyoen. — 67. Dat hi daut wan met ghewelt. — 68. Den Rijn ende de Scelt. — 69. Ende wan Camerike. — 70. Als noch Almagen behoert. — 71. Ende Merowijnc wan Hilderike. — 72. Ende Hilderijc. — 74. Die ierstweert. — 75 en 76 ontbreken in het HS. van Van Hulthem. — 77. Ende hi. — 78. Sente Remise. — 79. Diene selve doekte. — 80. Ghenant. — 82. De zes volgende versen ontbreken in meergemeld HS. — 89. Van den coninghe te samen. — 90. Die na desen coninc. — 92. Op die dochter gaen. — 93. Blitelt vinden wi bescreven. — 94. Te huwelec ghegheven. — 95. Uytvercoren. — 96. Anselberte van Rome gheboeren. — 97. Daer hi enen sone bi wau. — 98. Arnout biet die edel man. — 99. Ende die Arnout als. — 100. Wan die goede.

Die grave sat by sire gewelt
 In Vlaenderen neffens die Scelt.
 Sente Arnout die heileghe wise
 Wan den goeden Angise,
 Die sente Begghen nam te wive. 105
 Nu hoort wat ic u hier scrive,
 Dese Begge was sonder twivele
 Sinte Gheertruden suster van Nivele,
 Ende zy waren Puppijns dochtren beide,
 Die te Lande woende aen die heide, 110
 Ende was d'ierste hertoge in Brabant,
 Ende in Haspegauwe becant.
 Sijn vader hiet Karleman,
 Ende was d'ierste die gewan
 Heerscap op Haspegauwe,
 Ende hiet die prinche als ic scouwe.
 'T hertogedom bleef op Begghen
 Puppijns dochter, daer ic af segghe,
 Ende op haren man Angise.
 Dese wonnen enen sone van prise, 120
 Hiet Puppijn van Haerstale,
 Die yerst maecte die sale.
 Dese was die yerste dwanc
 Die Vriesen aen haren danck,
 Ende haren hertoghe sloech doot, 125
 Soe dat zy doer die noet
 Werden moesten kerstijn.
 Enen soen liet Puppijn,
 Karle Martele den stouten man,
 Die noyt en vacht hime verwan,
 Die al zijn leven fromeliken

Berechte dlant van Vrancrike,
 Ende machticher was in sinen jaren
 Dan die coninge selve waren.
 Karle Martele liet enen sone, 135
 Klein Puppijn hiet die gone
 Op wien die Vranche crone
 Gheluclicj quam ende scone,
 Bi den paus ende bi den heren,
 Die Puppyne willen eren, 140
 Om sine doeget ende daer toe mede
 Om sine grote vromechede.
 Die paus leider op sinen ban,
 Wie zy waren wijf of man,
 Die hem of sinen nacomelingen 145
 Die crone name oft onderghinge,
 Dat zy souden ter selver stonde
 Verwaten zijn van gods monde.
 Dus geluclicj ende dus scone
 Quam die hertoghe ter crone, 150
 In't carnacioen voirwaren
 VIIe ende vijftich jaren.
 Coninck Puppijn eenen sone liet;
 Die Karle die Grote hiet,
 Die allene hadde meer eren, 155
 Dan sine vorders alle die heren.
 Dit es hy allene besonder,
 Die wilen wrachte al 't wonder,
 Die keyser ende coninck was becant
 Ende here in al kersten lant. 160
 LXXII jair was hi out
 Doen hy gout der natueren scout,

Vers 101. Die grave sat met ghewelt. — 102. In Vlaenderen neffens der Scelt. — 103. Ende die sinte Arnoud die heileghe wise. — 104. Die wan die. — 106. Dat waer es dat ic beschrijven. — 107. Ende dese Begghe was sonder twivel. — 108. Sente Ghertruden suster van Nivel. — 109. Ende waren Puppijns dochteren beide. — 111. Ende d'ierste hertoghe becant. — 112. Op Haspengouwen ende in Brabant. — 116. Ende liet enen prinse. — 120. Dese wan. — 121. Puppijn hiet hi van Haerstale. — 122. Daer yerst. — 123. Hi was d'ierste die. — 124. Danc. — 126. Soe dat si doer den noet. — 127. Moesten werden kerstijn. — 128. Sone. — 129. Karle Martele die stoute man. — 130. Die noit. — 131. Ende die zijn leven fromelike. — 132. Vranckerike. — 135. Martele. — 136. Cleine Puppijn. — 137. Vranse crone. — 138. Fromelike quam. — 139. Bi den pausen. — 140. Die Puppyne wilden eren. — 141. Om sine doghet. — 142. Vromichede. — 143. Leider op den ban. — 144. Wie dat ware. — 145. Of sine nacomelinghe. — 146. Of. — 147. Dat si soude te dien stonde. — 148. Sijn. — 149. Gheluckelike. — 150. Quamen die Brabanders ter crone. — 151. In 't carnasioen voerwaer. — 152. Doen men screef VIIe ende 37 jaer. — 153. Cleine Puppijn ene sone liet. — 154. Die men grote Karle hiet. — 156. Dan zijn voorders daden alle die heren. — 157. Dit was hi die. — 158. Dat wonder. — 159. Die keiser ende coninc. — 160. Van al kerstenlant. — 161. Jacr. — 162. Doen hi gout der naturen scout.

Ende XLVI jair alte gader
 Droech hy crone na sinen vader,
 VIII° soreefmen ende XVI met
 Doen hy sterf, dus eest gheset,
 Ende leget in sine capelle t'Aken,
 Die hy daer selve dede maken.
 Groet Karle liet zijn rijcke
 Sinen sone Lodewijcke,
 Ende Lodewijc liet sinen sone voert,
 Die men Caluwen Karle noemen hoort.
 Endo desen liet sinen sone dan,
 Lodewijck die Lespere hiet die man,
 Die dlant hilt ene corte stonde,
 Ende hadde ene quade faconde.
 Enen sone die Lespere liet,
 Die simpel Karle hiet,
 Ende dese liet enen sone,
 Simpel Lodewijck hiet die gone.
 Dese was vader van sonen twee,
 Karle soe hiet die een,
 Eade waert hertoghe in Brabant.
 D'ander was Lotharijs genant,
 Ende bleef coninc in Vrancrijk,
 Ende liet I sone hiet Lodewijc,
 Die maer een jaer en was coninck
 Na datti crone ontfinc,
 Ende en heeft gheen kynt verworven.
 Nu es die crone verstorven
 Op Karlen sinen oem,
 Dies ic t'hant nam goem,
 Die hertoge in Brabant was.
 Karle bewant hem das

Datti bereidde sine vaert 195
 Metten Lotrikers te Vrancrijk waert,
 163 Te sinen verstorvenen goede.
 Hier jegen was op sine hoede
 Hughe Capet grave van Parijs,
 Die scale was ende wijs, 200
 Ende pijnden Karle te wederstaen,
 170 Ende selve die crone t'ontfane,
 Ende wederstont Karlen met stride
 By Louwen ten solven tide,
 Ende Hughe bleef ghescoffiert; 205
 Maer onlange heeft geviert,
 175 Hy bracht weder menogen degen,
 Ende heeft Karlen in Louwen belogen.
 Karle troc uut met geweld,
 Ende scoffierden echt opten velde, 210
 Soe dat hi cume ontvloe.
 180 Wat dede Hughe doe?
 Hort hier grote mordaet,
 Hi viseerde enen andren raet,
 Hy maecte vrienſcap metten bisscop, 215
 Die hem tsnachts dede die porten op
 185 Vander stadt van Louwen,
 Ende met deser ontrouwen
 Vinc hi Karle met liste
 Op zijn bedde eer hijt wiste, 220.
 Ende leiden t'Orliens gevaen,
 190 Ende daer na soe sterf hy saen.
 Ende Hughe bleef coninck met vreden,
 Dat zijn nacomelinge zijn noch hoden,
 Want grote Philips, God weet, 225
 Die te Mons in Puele street,

Vers 163. Ende XLVIII jaer t'enen gader. — 166. Doen hi steerf. — 167. Ende leghet. — 169. Grote Karle liet zijn rike. — 170. Lodewike. — 171. Voert. — 172. Die men Karle den Calen. — 173. Ende Karle de Cale liet. — 174. Lodewijc die Lespere hiet de man. — 175. Die dlant hiel. — 177. Lodewijc de Lespere sinen sone liet. — 178. Die men simpel. — 179. Simpel Karle liet sinen sone. — 180. Lodewijc hiet die gone. — 181. Die was vader. — 184. Ende daender. — 185. Vrankerike. — 186. Sinen sone Lodewike. — 187. Jaer was coninc. — 188. Na dat hi die. — 189. Hem en bleef gheen kint. — 192. Dies ic te hant. — 195. Dat hi bereide. — 196. Met sinen volke te Vrankerijk waert. 198. Daer jeghen. — 201. Ende peinsde Karle te wederstane. — 204. Bi. — 205. Ende Karle heesten ghescoffiert. — 207. Hine bracht. — 208. Ende heeft Karle. — 209. Ende Karle trac wt te velde. — 210. Ende scoffierde echte met ghewelde. — 211. Soe dat hi. — 212. Hoert van deghen Hughe doe. — 213. Nu hoort hier ene mordaet. — 214. Hi viseerde. — 215. Ende maecte. — 216. Die hem snachts die porten dede op. — 217. Van der stat. — 220. Op zijn bedde eer t'iemment wiste. — 221. Ende voerden te Orliens. — 222. Ende daer soe steerf hi saen. — 223. Ende hi bleef coninc. — 224 Dit sijn sine nacomelinge noch heden. — 225. Want die grote Philips. — 226. Monse peverse.

Ende die Vlamingen verwan,
Was recht die XII^{de} man
Na desen valschen Hugen,
Soe horic den boeken tughen.
Dus waert Brabantsche geslachte
Vander crone onterft met onrechte,
Doen zy croen hadden gedragen daer
Omtrent CC en XL jaer.

Dese ongevallige Karle liet
Een dochter die Geerborch hiet,
Die nemmeere en behielt na den vader
Dan Loven ende Bruessele beide gader,
Ende luttel dorpen daer toe;
Want die keiser gaf doe
Dlant van Lotrike henen
Enen Godevaerde van Ardenuen,
Die here in Lotrike es bleven.
Dat coste Lambrechtte zijn leven,
Gheerborgen man ende sine lieden,
Om datti Godevaerde woude verbieden
Thertogendom alsoe ic las,
Daer zijn wijf recht oir af was,
By Florines in enen stride,
Daer zy beide streden met nide.
Gheerborch die dus verlocs algader,
Vrancrijc, Lotrije, man, ende vader
Liet enen sone Heinric den rijcke ouden,
Die dat graefscap heeft behouden

Van Lovene ende van Bruessele mede, 255
Dus vinde wijt ter waerhede.
Heyndrick liet naer hem Lambrechtte,
230 Die de canesien stechte
Te Loven ende te Bruessele, om dat
Sine zielen soude zijn te bat. 260
Dese Lambrecht, daer men nu af telt,
Hadde een suster hiet Machtelt,
235 Was gravinne van den Bonen,
Twee heere kindren droeghen cronen,
Te Jherusalem tenden een, 265
Godevaert van Bulgioen was deen,
D'andre Bouden die goede man,
240 Die 't heileghe lant algader wan.
Aldus vindic 't geset,
Wat hulpt hier langhe opgelet, 270
Derre graven waren zesse
D'een na den andren seget die lesse,
245 Eer't op Godeverde metten Barde quam,
Die 't hertogedom weder an nam.
Want keyser Heinric verhieffen hoge, 275
Met vonnisse te hertoghe
Over Lotrijck, dat met allen
250 Sinen vorders was ontvallen,
Ende d'Aerdenoise t'haren verwite
Worden des heerscaps quite, 280
Int 't jaer ons here gebort
XIe ende XXX voort.

Vers 227. Ende die Vlanghere daer verwan. — 228. Dit was. — 230. Aldus hoeren wi die. — 231. Aldus bleef Brabants geslachte. — 232. Van der crone ontrecht t' onrechte. — 233. Doen si cronen hadden ghedragen daer. — 235. Die onghewalleghen. — 236. Geerborch. — 237. Die nemmeer bleef van den vader. — 238. Dan Lovene ende Brusele te gader. — 239. Ende een luttel dorpe. — 243. Die es here in Lothrike bleven. — 245. Gheerberghe. — 246. Om dat hi hem wille verbieden. — 247. Dlant van Lothrike als ic las. — 249. Florinjs. — 250. Daer si — 251. Gheerberghe die daer. — 252. Vrankerike ende Lothrike ende vader. — 253. Hadden enen sone Heinrec den ouden. — 255. Brusele. — 256. Dit es emmer die waerhede. — 257. Die Heinric wan Lambrechtte. — 260. Sijne zielen. — 261. Ende die Lambrecht daer men af telt. — 262. Hadde ene. — 263. Ende was gravinne van Boenen. — 264. Twee hare kinderen. — 266. Belioen hiet d'een. — 267. Ende die ander Bouden die stoute man. — 270. Wat holpe. — 271. Deser graven was sesse. — 272. D'een tenden anderen seit. — 274. Aneum. — 275. Want die keiser Heinric verhief. — 276. Met vonnissen weder den hertoghe. — 279. Maer die Ardnoyse te. — 281. *Staen de volgende versen.*

In 't carnasioen voerwaer,
Doen men acreef XIe. ende XXX jaer,
Die wan Godevaerde Godevaerde.
Ende die Godevaert wan den derden.
Die allen waren van groten werden.

Metten barde dese hertoge waert
Liet na hem een Godevaert,
Ende dese liet den derden Godevaert :
Die alle waren van groter werde.
Dese derde Godevaert die wan
Heyuricke den stouten man,
Die capitein was over mere
Van al dien kerstenen heere,
Ende Ludick wan die stat,
Te Colene sterf hy na dat,
Ende was te Loevene bracht met sere.

Enen sone liet dese here,
Die noyt en vant zijn gelijc
Dat was die ander Heyndrick,
Die Dalem wan, met sine macht,
Voer die stat van Coelene vacht,
Ende al dat lant dorran,
Ende die Stadinge wan,
Ende Radenrode slechte,
Ende zijn dinc alsoe berechte
Datten al die gene ontsagen,
Die zijns hoerden gewagen;
Te Vileer leeght hi in 't graf.

Daer soe bleef een sone af,
Die goedertieren Heynric,
Die d'edelste was waerlijc,
Van seden ende van maigen,
Die leefde in dien daigen,
Te Lovene leget hi ten Predicaren.

Na hem liet hi, in der waren,
Den vromen hertoge Jan,
Die dlant van Lymborch wan
Te Woerone in den groten strijt,

Soe dat men in der werelt wijt
Van hem te seggene wiste,
Want hi der eren noyt en miste.
Te Baren ter tafelen ronde
Sterft hi van eenre wonden, 320
Ende was brocht hier ave
Te Bruessele t'sinen grave,
290 Ten Minderbrudren soe leght hy,
Men screef doen geloves my
XIIe XC ende viere. 325
Enen sone liet dese fiere,
Dat was die ander Jan,
295 Die dlant van Wassembeghe wan,
Scone was hy ende sprekende wale,
Ende sterf ter Vuren in sine zale, 330
Ende wert te Bruessele met groter haven
In sinte Goedelen choer begraven.
300 Een kijnt liet hi hem naer,
Ende was out mer XII jaer
Doen zijn vader sterf die goeden man, 335
Ende es geheten die derde Jan,
Die in Brabant nu es here,
305 Ende hem ooc geset heeft ter ere
Tusschen Mase ende den Rijn
Daer zine palen gewijdt zijn, 340
Daer hy metten schoensten heere quam,
Dat men over Mase ye vernam.
310 Nu hebdi gehoort ende vernomen
Van beghinne dat hercomen
Van den hogen princhen van Brabant, 345
Alsoe als ic 't gescreven vant
In goeden vrayen boeken,
315 Die des willen geroeken,

Vers 287. Die derde. — 288. Heinrike. — 290. Van al den kersten here. — 292. Starf hi. — 293. Ende was hier neder bracht. — 294. Te Lovene soe leit die here. — 295. Die Heiuric wan Heiurike. — 296. Noit en vant mens sijns ghelike. — 297. Siere macht. — 299. Ende alle die lande doreran. — 301. Beide met stride ende met ghevechte. — 303. Datten alle. — 305. Te Vileer leit. — 306. Enen sone. — 308. Was sekerlijc. — 309. Beide van seden ende van maghen. — 310. Die doen leefde in dien daghen. — 311. Te Lovene leit. — 312. Na hem soe quam, te waren. — 313. Die edelen hertoghe Jan. — 314. Limborch. — 315. Woringhe. — 316. Men al die. — 318. Want hi noit der eren. — 319. Te Baren t'eener tafel ronden. — 320. Staerf. — 323. Ten Minderbroedere soe leit hi. — 324. Gheloves mi. — 326. Liet die fiere. — 329. Was hi. — 330. Ende starf ter Vuren in de sale. — 331. Ende was. — 333. Een kint liet hi daer naer. — 334. Dat en was out maer. — 335. Doe zijn vader starf die goede man. — 338. Ende heeft oec gheset ter ere. — 339. Tusschen de Mase. — 340. Ende zijn palen ghemeert zijn. — 341. Daer hi metten meesten here quam. — 344. Waer af zijn comen. — 345. Die edele prinssen. — 348. Willen roeken.

Datti huer geeste lese voir ende na
Ic raden datti ten boeken gae,
Dat ic maecte, en es niet lanc,
Daer vint hijt al sonder wanc
Tote op desen derden Janne,
Die nu yerst compt te manne.
Hi waert hertoghe in groter eren,
Doen men screef die jaer ons Heren
XIIIe ende XII mede.
Nu bidden wy alle ene bede,

	Dat hem God onne voirt ane	
350	In allen doegenden te volstane,	360
	Ende in allen poenten van eeren,	
	Die wel voeghen lants heren,	
	Soe dat hy ende dlant in eeren si,	
	Ende God gulde behoude daer bi.	
355	Dat wert gemaict in die port	365
	't Antwerpen na Gods gebort	
	XIII ^e ende XXII mede,	
	God geve ons allen sinen vrede.	

Vers 349. Dat hi sire jheeste volghet na. — 350. Ic rade dat hi ten boeken ga. — *De plaatsen van v. 351 tot v. 354 en van v. 358 tot 367 bevinden zich niet in het HS. van den heer Van Hulthem* — 368. God verlene ons sinen heileghen vrede.

REIS VAN SINTE BRANDAEN.

De reis van S. Brandaen, volgens de getuigenis van den heere WILLEMS (1), is een der oudste vlaemsche dichtstukken, welk tot ons zy gekomen, en zou tot de XIIe eeuw behooren.

De vlaemsche opstel dezer reis komt in twee handschriften voor; in het Comburger HS. te Stutgard berustende (2), en in het gene van wylen den heer Van Hulthem, naer 't welk wy die reis in het licht brengen (3).

Wy deelen er hier den korten inhoud van mede. Het begin, welk in gemeld HS. ontbreekt, is ontleend aen den platduitschen opstel, naer het vlaemsch gedicht vervaerdigd.

« S. Brandaen las in een boek zulke wonderlyke zaken,

Wu himmel unde erde in wage stat,

dat hy er niet aen geloven konde, en den boek verbrandde. Maer een engel, van God gezonden, daelde neder, gebod hem zijn land te verlaten, en zich op zee te begeven, op dat hy die wonderheden, welke hem ongelooflijk schenen,

(1) *Reinaert de Vos*. Gent, 1836. Inleiding, bl. XVIII.

(2) *Odina und Teutona*, von F. D. GRÄTER. Breslau. Bl. 267.

(3) De reis van S. Brandaen bestaet in byna al de talen van Europa. ACHILLE JUBINAL gaf, in 1836, een latijnschen tekst uit, gevolgd door twee oude fransche vertalingen, eene in proza en eene in verzen geschreven. Deze bundel voert ten tytel: *La légende latine de S. Brandaines, avec une traduction inédite en prose et en poésie romanes, publiée par Achille Jubinal*. Paris, 1836.

In 't duitsch bestaet er : I^o Een opstel in vers, uit het nevensgaende vlaemsch vertaeld, en door Paul Jacob Bruns uitgegeven in *Romantische und andere Gedichte in altplattdeutsche Sprache*. Berlin, 1798.

II. Eene duitsche vertaling in proza, naer het latijnsche schrift, door JOH. HARTLIEB, van 't jaer 1488, berust handschriftelijk in de stadsbibliotheek te Nuremberg. De oudduitsche proza in GABR. ROLLEWAGENS *4 Büch. wunderbart. Reisen*, Magdeb. 1603. 4. S. 153-99, is, als het in het opschrift aldaer gezegd wordt, uit den Sassischen Passionael, te Bazel, door ADAM PETRI 1517 gedrukt, overgenomen. (Zie *Literarischer Grundriss zur Geschichte der Deutschen Poesie*, durch F. H. Von der Hagen. Berlin, 1812, bl. 295.)

Verder bestaen er ook verhalen dezer reis in het oud iersch, in 't gallisch, in 't oud spaensch en in 't engelsch

met eigene oogen mocht aenschouwen, deze beschryven en zoo het vernielde boek, weder samenstellen (1). S. Brandaen voorziet zijn schip met levensmiddelen voor negen jaren, en, door zijn capellaen en eenige zyner monikken vergezeld, begeeft zich op zee. Na een jaer zwervens, zonder land of zand te zien, kwam hem eindelijk een hoog woud in het zicht. Zy landden aldaer, en gingen er een vuer aenstoken, toen men gewaer werd, dat dit eiland een visch was. S. Brandaen en zyne gezellen vluchtten scheepwaert, en nauwelijks waren zy aen boord gekomen dat de visch in zee dook, en hun schip een grooten schok toebrecht (2).

» Toen zy den visch ontvloden (*hier vangt het nevensgaende dichtstuk aen*, v. 328), zagen zy een zeegedrocht, half wijf, half visch, een meerminne gelijk, hen vervolgen; maer S. Brandaen verbad God, en het monster zonk machteloos neder.

» Zy voeren verder, en kwamen haest aen een eiland, waer omtrent zy geesten zagen op de zee vlotten. Het waren drossaerden en schinkers, die den armen niet mild waren geweest; zy klaegden zeer S. Brandaen :

Van couden hebben wi groten noet,
Van hitten sijn wi wel na doot,
Van dorste es ons wee,
Hoe na ons loept die zee!

» Door het gebed van S. Brandaen, werd hun een dronk geoorloofd.

V. 404. » Zy verlieten deze zee, en werden door een storm in de Leverzee gedreven, waer zy een masten woud uit de zee zagen ryzen. Ecne verholen

(1) Men leest in het oudduitsch gedicht *Lohengrin*, door J. GOERRES, te Heidelberg, 1813, uitgegeven, bl. 3 :

So hiez ich nimmer Wolferam,
Konde ich dine wilde wort niht machen sam.
Waz hilfe mich Sande Prandan danne der wise,
Der in der vinsternisse quam,
Und der daz buch von eines ohsen zungen nam.

En twee strofen verder :

Du hast Uranias genant,
Von dem Prandan helle und erde wart bekant,
Und allez daz der himel kan bedecken.
Ein engel braht dem wisen man
Daz buch, davon er manic hertzen swer gewan,
Do er gelas die schrift an einem ecken.
Er zich den engel und daz puch gar trugehafter mere,
Vor zornie warf erz an die glut,
Der engel sprach : siut daz din ungeloube tut,
Du must ez wider holn mit manige swere!

(2) De zelfde avonture treft men in de *Duizend en eenen Nacht*, B. LXXI, 70 en 71 Nacht aen, in het verhael van Sindbad-den-zeevaerder.

stemme riep S. Brandaen toe, dat hy oostwaert varen moest; dat daer een steen, de Magneetsteen, lag, welk al 't yzer daer naby komende, tot hem trok (1).

V. 429. » Hy dreef oostwaert, en zag een schoone, op eene rots verhevene, kerke.

Sente Brandaen ghinc op den berch,
Daer vant hi kerstenlije werce.

» Zeven monikken zag hy daer, wien spyse, uit het paradijs door eene duif en raef werd toegebracht.

V. 502. » Zy verlieten dezen, en, door een zuidwestenwind gedreven, vaerden zy noordoost in de *Wilde Zee*. Daer vonden zy midden in die zee eene steenrots, waarop een man reeds 99 jaren alleen zat,

Hy was ru als een bere,
Hine sach maer lucht ende mere.

» S. Brandaen vroeg hem wie hy was, en verstond uit hem, dat hy koning van Pamphilia en Capadocia was geweest, dat hy zyne zuster huwde, en by haer twee

(1) By de ouden werd algemeen geloofd, dat men de uiterste grenzen der wereld, daer waer noch lucht, noch zee bestond, de *Leverzee* deze aerde omsloot.

By STRABO (II, bl. 71) lezen wy : « Hunc (Pytheam) enim perhibere, totam quidem aream » Britanniae se non pergrasse, ambitum autem insulae majorem esse XL millibus tum de Tyule et istis » locis ita narrare, neque terram ibi porro esse, neque mare, neque aërem, sed quippiam ex his con- » cretum, pulmonis marini simile, in quo terra et mare sublimia pendeant, atque universa, hocque esse » quasi vinculum universi, neque pedibus accessum, neque navibus, ac formam pulmonis se ipsum » vidisse, cetera auditu percepta referre. »

De H. Gral, naer Indie overgevoerd wordende, ontmoet de zelfde wonderheden. « Was sonst den Gral, » zegt J. GOMMES (*Lohengrin* XXVIII), auf seinem Zug nach Indien, begegnet, der Magnetberg, das » Lebermeer, ist aus bekaunter Quelle, das letzte schon beim alten Pytheas aus Marsilien vorkommend, » und von ihm die Pulmo, eine chaotische Mischung aller Elemente, in die Nordsee versetzt. »

De H. L. VAN DEN BERCH, in het onlangs verschenen werk *over de Nederlandsche Volksromans*, deelt ons bl. 143, een belangrijk fragment mede, in een HS. van MAERLANTS gedichten voorkomende. De plaats, waer er van S. Brandaen en de Leverzee gesproken wordt, lasschen wy hier in : « Daer bi is ene » insula, daer worden d'eerste slanghen vonden. In dier insulen en zijn dan witte scape. Van dier wollen » werct men die alrebeste purpure. Daer bi is ene insula, die verzanc hier te voren met den lieden; dier » was meer dan tien lantscape. Daer zwemt die *Leverzee*. Daer bi is ene insula, daer in is hout, dat heit » Ebenus; dat en valt nemmermeer, noch dat en bernt nemmermeer. Daerin is oec ene borch die heet » Senada, daer in groeven hier te voren die filosofhen enen borne, die was LX scachte diepende was zo » listich ghegraven, dattie zonne sceen opten bodem ende al opten gront. In die *Wendelzee* is ene insula » ende heit Persida; dats emmer even groene ende wast alze 't suete paradijs. Daerin quamen ten enen- » male heilighe liede, dies ghesmakeden, om die mate van XV jaren. Daer en mach enghen mensche » metten lichame meer comen sidert dat God zente (Brandaen) dānen zende. Daer vliet een water, daer in » zijn ale XXXIII voete lanc. Die worme zijn zo sterke, dat si die elpendiere in 't water trecken te hem- » In dien zelve water zijn sneeke, die zijn zo grote ende zo lanc, dattie liede balsberghen van boren » scellen maken. »

zoonen won; hy-zelf den oudsten het leven benam, en een donderslag den jongsten doodde. Dan ging hy te schepe om den Paus zyne zonden te kennen te geven, maer een storm deed het schip te gronde gaen; al zyne gezellen verdronken, hy alleen ontsnapte, en klom op deze rots.

• Mach ic die ziele beherden, •
Sprac die ruwe here snel,
• Soe eest mi comen wel,
Wat node dat vleesch heeft,
Alsoe langhe als 't hier leeft. •

V. 608. « S. Brandaen voer verder in de Wilde Zee, en kwam aen eene vruchtbare streek, waer hy een *helleput* zag, en het gekerm der zielen hoorde. Hy vroeg *ten prince die daer ter hellen plach* wat dit wezen mocht; hem werd geantwoord, dat in dien afgrond de meenedige heeren, onrechtvaardige vrouwen, looze schepenen, verraderen enz., gezonken lagen.

V. 670. » S. Brandaen en zyne gezellen verlieten dezen stinkenden poel, dreven voort en kwamen in het *Donkerland*. Geen gras, maer goud bedekte den grond; veel edel gesteenten had God daer verborgen. Na drie dagen stilliggens verlieten zy, op een bootjen, het schip, en vaerden naer dit eiland. Zy volgden den loop eener rivier, en kwamen aen eene ryke zael: de wanden waren met goud bekleed, en de vloer met carbonkelsteen ingeleid, welke een schitterend licht uitschoten (1). Voor de zael stond eene fontein, waer uit balsem, olyf, honich en zeem vloeiden, en in vier verschillende aderen heenstroomden (2). Daer bloeide menige schoone plant; zeldzame gewassen bedekten het veld; cederboomen, platanen verhieven hoog hunne kruinen. Het hoogste van het dak was met pauws vederen bezet. Deze zael behaegde den monken zoo zeer, dat zy noode van daer keerden. Een hunner stooł er een kostelyken breidel; doch dit bekocht hy duer: een duivel verscheen, en sleepte hem ter hellen. De andere monikken ruimden straks de zael.

V. 768. » Spoedig rees er een schooner burcht hun in het zicht. De luchtstreek van dat land was altoos helder,

Daer en was rijm, no snee,
Daer en dede hem die wint niet wee,
Van reghen wert daer niet nat.

(1) Donkerland, zou dit het Nifelheim der Edda zijn?

(2) Volgens het beschrijf des paradijs in den Titulrel voorkomende, ontspringen daer, aen een hoogen berg ook vier stroomen. Gærres, die alles in Indie te rug vindt, zegt hier over: « Das sind unverkenbar die » 4 paradiesflusse der Indier, die von Swargaganga ausgehen, die im Himmel aus Wischuns Fuss auf- » quillt, wie in der Edda aus den Eitern der Urkuch. Jener Ydonus ist der Indus, der zweite der Oxus, » jener im Orient der Hoanbo, das wasser Tartarie der Ob oder Jenisey. »

» Een oud man met grauwen baerde , zat voor de deur. En binnen in den burcht zag men vele jongelingen, waerschynelyk *engelen*, heen en weêr zweven. In die poort stond er een dier geesten met een vierig zwaerd, waer mede hy rond zich een wyden kring maekte. Dit was de engel Cherubin, die niemand, zonder geleide, binnen laet komen. S. Michiel was de geleider der zielen ;

Hi nam enen bi den rocke,
Bi den haer ende bi den coppe,
Ende trocken in die borch dore.

» Doch S. Brandaen en zyne gezellen vertoefden er niet lang, maer keerden naer hun schip terug.

V. 816 » Toen zy het *Donkerland* begaven, zag een monik dat de grond al goud was, zy droegen er veel van in het schip, en versierden er sinds menig godshuis mede. Eensklaps rees er een groote stormwind op; 't waren duivelen die nederkwamen en den breideldief ten afgronde voerden;

Doennen greep die viant,
Metten breidel hine bant,
Ende sleepte sine bene,
Over stoc ende over stene.

» Maer S. Brandaen riep God aen, op dat hy hem zynen goeden monik zóude laten. Zy strekten zich allen kruiswijs, en God gebood aen de duivelen den monik weder te geven. De duivel nam den capellaen op zynen hals, bracht hem uit de heete hel, en wierp hem op het schip in de koorden. Daer lag de monik bleek met zwart gebrande huid. S. Brandaen zeide tot den breideldief :

» Haddi den breidel vermeden,
Ende met enen haellechter gereden,
Sone wert u crune met uwen baerde,
Ende u hals niet so haerde
Swart, noch oec besinghelt.
Nu hebdi ooc ghelinghet
Herde sere mine vaert. » —
» Mi es leet dat ghi noit gesmeet waert. »
Sprac die besinghelde cappelaen;
Doe loech Sente Brandaen.

V. 954. » Toen vocren zy voorby eene Sirene, en kwamen aen een' *brandenden burcht* (1). S. Brandaen gebood den stierman nader te varen; daer

(1) Is dit het *Muspelheim* der Edda? Dit vindt men aldaer (Die Edda, durch Fa. Rims, bl. 166) op de volgende wijs beschreven : « Doch war vorher sudlich eine Welt, die hiess Musspel. Sie ist hel » und heis, un so flammend und brennend, dass kein Fremder, der dort keine Wohnung hat, es aus- » halten kann. Surtur regiert darüber und setzt an der Grænze dieser Welt. Er hat ein flammendes Schwerdt » und bewacht das Land. »

vernamen zy duivels talc. De duivel beklagde dat hy hem den breideldief had doen wedergeven, en eischte hem terug. De monik lag in grooten angst, onder eene schipsbank, verdoken. Op S. Brandaens weigering kwam er een duivels heir, en vervolgde het schip in zee, hoe snel het voort zeilde, met gloeiende zweerden, en brandende schichten. Maer God zond engelen, die de duivels macht verjoeg, en S. Brandaens schip redde.

V. 1060. » Toen zag hy engelen scharen die schoone zielen ten hemel brachten in eene kerk met tien chooren, waer geen sterveling mocht komen.

V. 1082. » Na deze twee paradyzen bezocht te hebben, wenschte S. Brandaen weder naer zijn land te keeren; maer een vreeszelyke storm brak los. Hy zag vele visschen in de zee, onder andere *officieren*, wilde stieren niet ongelyk in het water gaen, en sprak tot zyne gezellen : « Dit is de *Leverzee*, waarvan ik vroeger zeer veel las; ik bewonder echter hoe al deze visschen hier kunnen gevoed worden, maer God is zoo machtig en rijk! » Hy gebood zijn stierman daer een oogenblik stil te blyven, op dat zijn kapellaen dit beschryven mochte.

V. 1146. » Verder in de zee zagen zy een godskind op een resch aerde zweven. S. Brandaen begeerde des zelfs straffen te korten, doch dit vermocht hy niet. Hy vroeg aen dit kind, waerom het zoo moest dryven : « Wy waren in een land geboren » zeide het « waer men God niet kende, en dat, om der lieden zonden, verdrunk. God zette een deel op die rots, daer Gods kracht die voedt; andere onzer broederen moeten op resschen zweven in deze zee. En dat ik alleen moet varen, dat kwam door myne zonden; toen de aerde scheurde, al dat land en menig burcht verzonk, Sodoma, Gomorra en Borgia. Keer, vervolgde het, noordwaert, daer zult gy een groot wonder zien. »

V. 1242. « Een wind hief aen en sloeg zijn schip,

In wel corter wile,
Over meneghe mile,

en daer zag hy een naekten man op een' heeten steen zitten :

Besiden was hi vervrozen.
Dore vleesch ende bene;
D'ander side op den stene,
Was hi heet dat hi verbran.
Na sine werke hi loen gewan,
Hem vlogen an I. dwalen,
Berrende hete stralen,
Vaste in allen siden toe,
Gheen bescherm en haddi doe
Anders dan die clene dwale.

Het was Judas, die, door S. Brandaens gebed, eene nacht met hem doorbracht, en gedurende die nacht der hellenpynen ontkwam.

V. 1501. » S. Brandaen voer weg, en zag een groenen en zwarten rook opslaen. Hy zag kermende vogelen in een brandenden berg vliegen,

Die el niet en songhen,
Dan wil wach! ende wee!

» Uit dien berg hieven zich vlammen,

Datter glinsteren uitvloghen,
Alsoe groet als eenen oven,
Ende colen als maste.

V. 1531. » Zy bleven daer niet lang, en vaerden in eenen dag, zoo verre dat zy in twee jaren niet keeren mochten. Zy kwamen op een der *bester eerden*, die ooit werd geschapen. Te midden stond eene berg, de *berg van Syoen*; toen zy den berg opgingen zagen zy,

Draken groet gruwelijke,
Ende lijntworme vreselijke,
Die worpen t'allen stonden,
Dat vier uten monden.
Die hoeden die porten (1).

S. Brandaen trok den burcht binnen; de muren waren van kristael, waer menigerhande vreemde dieren van metael in gegoten waren : leeuwen, panthers, eenhoornen, luipaerds, herten, hinden en vreezelyke draken. Te midden den berg vloot eene groote rivier, langs wier boorden (v. 1633),

Herten ende hinden
Vloten vor den winden.
Wilde swine vloen daer,
Die jaghere reet daer naer,
Met blasenden horne,
Dore bosche ende corne.
Daer speelden in den muro
Orssen met coverturen,
In eenen rine wide,
Daer soe hilden besiden
Ridderen of zi leveden
Banieren daer oec sweveden,

(1) Zie DU CANGE, *Glossar*, v. *Draco*.

Daertoe mochten si scouwen
Herde vele vrouwen,
Daer bliesen wechteren in der scaren;
Dies oncondich waren,
Waenden dat si leveden daer (1).

V. 1739. » Toen zy wegtrokken kwam hun het volk dat deze wereld be-
woonde, tegen; het waren *Walschranden* (2),

Si hadden hovede als swijn,
Hoe mochten si wonderliker zijn,
Mans hande, honts been,
Si scrouwen oec al in een,
Graens halse, mans buuc....

Het waren engelen geweest, die by Lucifers opstand zich onzydig hielden, en
by zijn val dus vervormd werden, om dat

Si hadden swinenen moet,
Dat dore vrese niet en doet,
Noch goet, no baraet.

Als S. Braendaen zich in den burcht bevond, waren zy over het woud met
60 groote heirbenden gevaren.

V. 1995. » S. Brandaen vlood van daer, en zag een man, niet grooter dan
een duim, bezig met de zee te meten; de heilige sprak hem toe :

Hen wert nemmermere ghedaen,
Al wouds al de wereld pinen,
Dat meten soude luttel schinen,
Tote an den Doemsdaghe (3).

V. 2058. » Den laetsten dag dat zy op zee waren, omsloeg een groote
visch hun schip, en zy vaerden viertien dagen in den kring welk hy maekte,
die visch hield den steert in den mond (4).

(1) Is dit het *Walhalla* der middeleeuwen?

(2) By GRIMM, in *D. Myth.*, bl. 270, wordt van *Walschräte* gewag gemaakt, en, als tot het geslacht der Elven behorende, voorgesteld : « An die behaarten, struppigen elbe oder bilwisse, *zegt hy*, reibt » sich zunächst ein geist, der in ahd. sprachdenkmalern *scrat* oder *scrato*, in gleichzeitigen lateinischen » *pilosus* genannt wird. Die gl. mons. 333 haben *scratun* (pilosus), gl. herrad. 200 *waltschräte* (satyrus) » numerlat. 10, 66 *scräte* (lares mali); ebenso mhd. » Ein wilder *waltschrät* Barl. 251, 11. Aw. 3, 226. » sie ist villiht ein *schrat*, ein geist von helle. » Albr. Titur, 1, 190. »

(3) Dit doet een eene bekende legende herinneren.

(4) In de Edda leest men van Jormungand, d. i. de Acred-slang : « Als die Gotter zu Loki gekommen » waren, warf er die schlange ins Meer, das alle Lander umgiebt. Sie ist so gros, dass sie mitten im Meer » um alle Lander liegt, und sich in den Schwanz beisst. »

V. 2090. » Zy kwamen van daer aen eene plaets, waer zy onder 't water alle slach van vreugdebedryven hoorden; zy lieten het anker zinken, welke zy niet meer lichten konden, en waren gedwongen de koord te doorsnyden. Dan vroeg S. Braendaen zijn kapellaen, *Noe* (1) geheten, of hy al het wonder, welk zy zagen, beschreven had, *Noe* sprak :

God danc, dit boec es volscreven ,

dan vaerden zy rechtstreeks naer hun land, en legden het boek op een outer van S. Maria neer. »

Zie daer den inhoud van dit gedicht. GOERRES denkt dat het op Bretoonsche Mythen rust, en oorspronkelijk, hunne overleveringen wegens de schepping, ondergang en wedergeboort der wereld vervatte : « Brandaen's Reise, zegt » hy, eine alte *Divina comædia*, wie auch die Indier eine solche haben, die » wie kaum zu zweifeln, zum Theil auf altbretonischen Mythen ruht, ist » gleichfalls jenes Quater, was oben Klingsor erzählt und sie war wahrscheinlich » in vier Bucher getheilt, die jene vier symbole (Ochse, Löwe, Ar und Mensch) » und Brandaen erzählte in ihr, was oben der dichter von Engeln und » verbrennen. »

Het vlaemsch dichtstuk is uit het latijnsch verhael, door JUBINAL in het licht gebracht, niet vertaald, en heeft met hetzelfde weinig overeenkomst.

(1) De Godsgezant der Bretonnen *Hu*, werd soms wel *Noe* genaemd. In MORZ's *Geschichte des Heidenthums*, II, bl. 499, lezen wy : « Davies Mythol. S. 114. Aneurin's Gododin, Song 15. bei Davies » das. S. 350. wo *Hu* auch *Noe* genannt wird, was nicht mehr zu bedeuten hat, als wenn im teutschen » Heldenbuch mytische Namen auf geschichtliche Menschen angewandt sind. » Het heidentdom der Bretonnen, in Wales behouden, werd noch in de XVe eeuw, het geloof des *Hu*, genaemd.

Reis van S. Brandaen.

.	Gheeste, den mensche ghelijc,	355
.	Die ronnen op'die zee.	
.	Heme gesciede dicke wec,	
Hoe dicke si Gode baden ghemene,	Si hadden coude ende hitte :	
Met goeden ghestaden moede,	« O wy! wat wonder es ditte! »	
Dore sine grote oetmoede,	325 Sprac sente Brandaen ;	360
Dat hi se gheleide iet saen,	« Dat dus can op die zee ghaen. »	
Daer si raste mochten ontfæen.	Doen seide die arme ghesellen :	
Doen si den visch ontronnen,	« Dus moeten wy emmer quellen,	
Ende goeden wint ghewonnen,	Ende euwelike leven ;	
Die daer sochten wonder,	330 Hadden wy om Gode ghegheven.	365
Saghen een vreselijc commer,	Den armen lieden dat water,	
Op dwater jeghen hem ghaen.	Onsen loen ware nu beter.	
Het wilde haer scip emmer vaen :	Wy waren drossaten ende scincken,	
« Wine dorven ons niet ontsien, »	Dies wy dat eten ende dat drincken,	
Sprac sente Brandaen mettien,	335 Dat onse here ons hieten gheven,	370
« Laten wy in Gods gheleide varen,	Doe wy hadden onse leven ,	
God sal ons van hem bewaren. »	Onthielden wy doe den armen,	
Half wijf, half visch waest soe ic kinne,	Nu en wilt ons God onser niet ontfermen.	
Het scheen ghelijc een merminne,	Van couden hebben wy groten noet,	
Omtrent scip het dicke liep;	340 Van hitten si wi wel na doot,	375
Sente Brandaen niet en sliep,	Van dorste es ons wec,	
Maer op sine blote knien,	Hoe na ons loept die zee.	
Bat hi Gode dat hi moest ontvlien ;	Dit segghen wy , te waren ,	
Sine moenke holpen hem te gader	Wine connen in C. jaren,	
Dat hi verbat Gode onsen vader,	345 Enen dropel niet ghewinnen;	380
Dat dat vreselike wonder	Helpt ons, vrient van minnen,	
Bi den scepe ghinghe onder,	Brandaen, lieve here,	
Dat sijt horden criten ende wallen,	Helpt ons, doer dine ere. »	
Dien langen dach met allen,	Sente Brandaen doen allene	
Ane des zees gronde.	350 Beghan Gode sere te vlene,	385
Doe voeren si langhe stonde,	Doe en woude God niet laten	
Ende quamen aen een eylant,	Hem en wert bi caritaten,	
Daer sente Brandaen vant	Een drincken gheorlovet,	
Ene pine wonderlijc	Ende dat si haer hovet	

- Ghenecten met hare hant;
Doen neghen si alte hant
Den heileghen Gods manne.
Doen keerde hi heme danne,
Met wenende oghen,
Ende screef dat Gods vertoghen.
Doen hiet sente Brandaen
Sijn scip wel ghedaen,
Van dier stad wenden,
Ende liet die armen in ellenden,
Die daer liepen op die zee,
Ende riepen : « O wy! o wach! o wee! »
Doen dat scip danen vloet,
Liet hi se in groter noet.
Doen voeren si, met goeden moede,
Op der zee vloede;
Doen hoerden si sere stoten
Meneghen wint groten,
Enen storm viel hem doe an,
Ende dreef haer scip van dan,
Nortwert in die leverzee,
Daer si alle hadden groot wee,
Ende wel na alle bleven doot,
Van hunger ende van breken groot.
Doen sach sente Brandaen
Menech scip daer staen,
Ende meneghen maest waghen,
Ende uter zee raghen.
Het dochte hem sine een wout,
Hoe dicke hem God sine doget gout,
Doen sprac hem ane ene stimme :
« Dat hi voer met sinne
Oestwert metten baren.
Hine mocht daerwert niet vorder varen,
Daer lach een steen in die zee,
Die dede meneghen man wee :
Soe wat ysere daer ane quame,
Dat hi al dat te heme name,
Dat moeste daer al bliven. »
Doen begonde een wint driven,
Van daer ten oestenwert;
.....
Doe sach op sente Brandaen,
Ene scone kerke staen,
Daer woenden moncken inne,
- 390 Die Gode met goeden sinne. 435
Hadden ghedient menech jaer;
Over nacht lach sine scip daer.
Op dien zelve stene,
Stond die kerke allene.
- 395 Sente Brandaen ghinc op dien berch, 440
Daer vont hi kerstenlijc werck,
Van dien Gods kinden.
Niet en condi ondervinden,
Wie se daer hadde bracht,
- 400 Hen ware die Gods cracht. 445
Haer leven was claer ende licht,
Selker monke hebben wy nicht,
Sie riepen alle, alsoe saen :
« Willecome! here Brandaen. »
- 405 Diere riker Gods degghen 430
En wasser mare sevene.
Hem quam doe hare spise,
Van den sconen paradise;
Te middaghe brocht se ghedregghen,
- 410 Ene duve ende ene raven, 455
Met broet ende met enen visch,
Op der goeder lieden disch,
Die visch was ghebraden.
Hoe sere si doe baden
- 415 Den goeden sente Brandaen, 460
Den Gods onderdaen,
Met hem te nemen spise.
Doen sprac die here van prise,
Herde sere wiselike :
- 420 « Mijn here es soe rike, 465
God van den paradise
Hadde mi mine spise,
Herde wel ghesonden hare,
Wijste hi dat ics werdich ware.
- 425 Hoe gherne ic sine ghenade doghe, 470
Dat es wel mire ghelove,
Hine wilde mi niet senden,
Mi armen knecht ellenden,
Doe u sine ghenade versach,
- 430 Ende dat IIIe broet ontweë brach, 475
Dat u sine bode heeft bracht;
Doe en hadde hi mijns niet ghedacht,
Met sijne goeder spise.
Nu seldi alle, als die wise,

In sinen name gaen eten,
Ende selt alle wel weten,
Dat ic sonder nijt laten;
God doet u sine caritaten,
Op desen droghen stene;
Ic hebbe van Gode te lene,
Meneghe scone brede hoeve,
Alles dies ic behoeve,
Hebbic in minen scepe wale.
Over mine ziele altemale,
Bidt Gode van hemelrike
Dat hi haer gheve sine rike. •
Dus badt hi ghenade Gode,
Doen quam die hemelsche bode,
Die brochtem sine spise
Van den sconen paradise;
Doen die here hadde gheten,
Doet ons die boec weten,
Dat doe die heileghe man
Ane die heren orlof nam;
Doe ghinc sente Brandaen
Te sinen scep weder saen.

Een suutwesten wint quam hem an,
Ende dreffen wech, ende sine man,
Verre nortoest op ende neder,
In die wilde zee recht neder.
Daer dogheden si menich wee,
Daer vonden si in die zee
Eene steenroke herde hoghe;
Sine conden se niet veroghen.
Op dien selven stene,
Sat een man allene.
Hi was ru, als een bere,
Hine sach maer lucht ende mere;
Dat was een clusenare.
Hoe hi daer comen ware,
Vraghedem sente Brandaen :
• Ic ben der moncken onderdaen, •
Seide die man, • gheloves mi,
Daer ghi dese weke wart bi,
Ic hebbe gheseten allene,
Op desen hoghen stene,
Een min dan C. jaer.
God heeft mi tote haer,
Dese pine ghegheven,

480 Bi sinen troeste moet ic leven, 525
Soe dat God wale weet,
Dat ic anders nie en ontbeet,
Sint dat ic hier quam,
Ende ic oec noit en vernam,
485 Levender liede niet mere, 530
Dan u, lieve here. •
Doen vraghedem sente Brandaen,
Hoe sijn leven wert ghedaen,
Eer hi daer comen ware.
490 Doen sprac die clusenare : 535
• Ic segt, here, waerlike,
Ic was een coninc rike,
Pamphilia hiet mijn een lant,
Capadocia was dat ander ghenant,
495 Daer namic een scoen wijf, 540
Dies doghet grote pine mijn lijf,
Dat was die suster mine,
Dies doghic wel grote pine.
Daer af haddic sonen twee,
500 Dies es mi dicke worden wee. 545
Doe d'outste te sinen scilde quam,
Sijn leven ic hem doe nam,
Om minen tornen moet.
D'ander bi enen spele stoet,
505 Daer nam hem een donderslach sijn lijf; 550
Oec doedde hi mijn scone wijf.
Doe al die sonden op mi lach,
Duchtic den Gods slach,
Ende ic dede die ghelike;
510 Ende liet al mijn rike, 555
Ende mijn goet, ende lant,
Ende ghinc ten scepe al te hant,
Ende woude alle mine sonden
Den paus varen orconden.
515 Doen quam een storm op die zee, 560
Die mi dede herde wee,
Ic wille u die waerheit tellen,
Daer bedorven mine ghesellen;
Doen clam ic hier allene,
520 Op desen hoghen stene, 565
Ende claghede mine mesdaet
Den ghenen die mi ghescepen haet.
Hier wachtic sine ghenaden,
Van mine groten mesdaden.

Ic segt u overwaer,
 Hier horic openbaer
 Alle daghelike,
 Den sanc van hemelrike. •
 Doen seide sento Brandaen :
 • Segt mi, lieve here, saen,
 Als u dat coude ane gaet,
 Hoe moghedi, alsoe naect,
 Van couden here ghenesen;
 Van lieden hebbic ghelesen,
 Die waren eensedelen,
 Ende dienden Gode den edelen,
 Ende alles ghemakes vergaten,
 Ende niet dan cruut en aten;
 Doch onthield si hem wole,
 Waest in bome of in hole,
 Waest in crude, waest in riede,
 Daer heme die gos liede,
 Dat coude nochtan verwerden :
 • Maghic die ziele beherden, •
 Sprac die ruwe here anel,
 • Soe oest mi comen wel,
 Wat node dat vleesch heeft;
 Alsoe langhe als 't hier leeft;
 Al sittic hier al naect,
 Als mi dat coude ane gaet,
 Slupic in een hol clene,
 Hier onder enen ghespletenen stene,
 Daer wacht ic dat ghestille.
 Eest alsoe Gods wille,
 Soe selen minen bene
 Op desen hoghen stene,
 Des doemsdaghes ontbeiden.
 God moet u gheleiden,
 In spreke nu nemmere,
 God, onse lieve here,
 Hi gheve ons euwelike
 Zijn soete hemelrike. •
 Sente Brandaen voer van daer
 Met sinen ghesellen vore waer,
 Op der wilder zee vloede,
 Worden si herde moede;
 Jeghen wint ende baren,
 En mochten si niet wel varen;
 Doe voeren si, metten winden,

870 Verre in groten ellenden, 618
 Ane ene vruchtelijker stat.
 Die boec orcont ons dat,
 Dat hi enen helleputte sach,
 Daer hoerdi roepen : o wy! o wach!
 875 Aen enen donckeren berch, vele zielen, 620
 Die daer herde sere mesvielen.
 Die berch bernt emmermeer,
 Daer es meneghe zielen seer,
 Daer en horde hi niet mee,
 880 Dan : o wy! o wach! o weel! 625
 Daer hoerde hi criselen tande,
 Ende soe daer vliegghen brande,
 In die wolke hoghe sere.
 Sente Brandaen sprac die here
 885 Ten prinsche die daer ter hellen plach : 630
 • Segt mi of wesen mach
 Wat es dese grote onminne,
 Die ic hier hore inne? •
 Doen seide die prinsce van dien here :
 890 • Hier es menech onrecht here. 635
 Dies moghedi mi ghetrouwen,
 Hier sijn ongherechte vrouwen,
 Meyeren ende lose scepenen,
 Dat maghic u wel rekenen,
 895 Ende alle die verraderen, 640
 Die ic mach ghegaderen
 In dese diepe afgronden,
 Ende die quaet peinsen t' allen stonden,
 Ende die dat je ghedochten,
 900 Dat si haer heren daer toe brochten, 645
 Dat si, om cleine miede,
 Mesvorden die arme liede.
 Daeromme soo moeten si hier
 Wesen in dit heete vier.
 905 Oec sijn hier ander zielen, 650
 Die in sonden bevielen,
 In hoverden, in ghiericheit
 Ende in alretieren quaetheit,
 Ende met quaden daden,
 910 Haren evenkersten hebben verladen, 655
 Dies niet en woude avestaen,
 Noch rechte boete ontfacen. •
 Doen riepen die arme ghesellen :
 • Brandaen, heer, wy swellen,

Helpt ons, Brandaen lieve here,
Dore uwes selves cre. »
Die duvel hieten wech varen,
Ende sprac : « Ic segt u, t'waren,
Ghine wert sine hulpen niet vro³,
Hine mach u helpen een stroe.
Ghi roepet al in onspoet,
Ghine hadt noit den moet,
Gods wille iet te doene,
Dies ben ic over hem dus coene. »

Een groet stanc viel hem an,
Haer scip kerden si van dan,
Ende quamen doe aen een eylant.
Daer ghinghen si sorghen in hant,
Herde doncker waest daer,
Daer en waest nieuwer claer;
Doch was die gront guldijn,
Daer dat gras soude zijn,
Daer waren vele edelre stene.
Omtrent den scepe allene,
Waest here sere doncker,
Meneghen groten carbonkel,
Hadde daer God gheborghen.
Daer laghen si in sorghen,
Drie nacht dat si daer laghen,
Dat si niet en saghen,
No mane, no sterre licht.
Dies en saghen si nicht,
No die sonne, no dien dach,
Dat scip daer stille lach.
Doen hiet sente Brandaen
Een boetken wel ghedaen,
Ute dien scepe trecken,
Waer in spronghen die recken,
Doe voeren si aen een eylant,
Daer die Gods wigant,
Liet zijn scip staen.
Eest als ic vernomen haen,
Daer ginghen si uut, te hant.
Doen si quamen op 't sant,
Waren si blide ende vroe,
Ende ghinghen met sente Brandaen doe,
Al een water op te dale,
Tote eenre der scoenster sale,
Die noit wert ghemacct.

760	Daer waren si wel gheraect, Die salo was buten guldijn, Dat dit sale soude zijn, Dat was al carbonkel. Neghene en was daer soe doncker,	705
665	Hine lichte als dat sonneschijn; Vore die zale spranc een borne fijn, Daer was soe vele goets in, Hen mochte niet beter zijn. Balseme, ende cyroep,	710
770	Was daer goeden coep; Olive, honich, ende zeem, Datne vloide niet in een, In vier aderen het vloet, Dat doctem wonder groet,	715
675	Om die selven borne. Daer was meneghe worme, Daer stonden borne scone, Al om al ene crone, Daer stont menich cedrus,	720
780	Ende menech plathanus, Specien stonden daer soe vele, Dat der ic u segghen wele, Haddic ghescreven alte male, Dat daer stont vore die sale,	725
685	Eer soude liden een jaer, Eer ic seide, voerwaer, Hoe meneghe wonderlijc dinc. Ay! hoe in twivele doen ghinc, Alle die moncken moet,	730
790	Dwoenen dochten daer soe goet, Dat si node keerden van daer, Scone paus vederen voerwaer, Was boven al dat dac; Daer was al dat ghemac,	735
695	Dat een keyser hebben soude, Of hi brulocht houden woude, Dien heren quam in haren syn, Dat si alle ghinghen daer in, Besiente die scone sale al.	740
700	Een moenc daer stal Enen breidel wel ghedaen, Dat becohti herde saen, Wel sere, sonder twivel, Daer stont bi een duvel,	745

Hi wijsdem met liste,
 Ic wane hijt niet en wiste,
 Waeromme dat hine hem boet,
 Dies wert sine pine groot;
 Hi riet hem dat hine name,
 Want hi heme wel betame
 Te ridene daer te lande.
 Dies ghewan hi grote scande,
 Hi roerden dat hi waghede,
 Hoe wel den monc dat behaghede,
 Dat hine claer sach schinen,
 Dies worden groet sine pinen;
 Doene de duvel ter hellen trac,
 Dede hi hem groet onghemac,
 Om dat hi hem dien breidel nam,
 Doen hi in die sale quam;
 Te hant rumeden si die sale,
 Ende ghinghen wech alte male.

Doen sach sente Brandaen
 Ene borch daer bi staen,
 Die was scoenre dan de stede,
 Daer de moenc de diefte dede.
 Doe saghen si danen vaste,
 Over meneghe grote raste,
 Dat lant alom altoes claer,
 Nacht ende dach, dats waer:
 Daer en was rijm, no snee,
 Daer en dede hem die wint niet wee,
 Van reghen wert daer niet nat;
 Een out man voer de porte sat,
 Hi was wel ghehaert,
 Al grau was hem sijn baert;
 Daer ter selver borch dore,
 Ghinghen jonghelinghe dore,
 Herde vele ende ghenoech.
 Niet en vertellet die boec,
 Doch seit hi openbare,
 Dat het ynghele waren.
 In die porte stont een jongheline,
 Hi maecte enen widen rinc,
 Met enen swerde vierijn;
 Dat mochte wel die ynghel sijn,
 Die men heet Cherubin.
 Hine laet daer niemen in,
 No stille, no openbaer,

780 Die andere en bringhene daer. 795
 Doen quam daer sente Michael,
 Hi moet ons gheleiden wel,
 Metten anderen jonghelinghen,
 Aldaer die moncke ghinghen,
 785 Nam hi enen bi den rocke, 800
 Bi den haer, ende bi den coppe,
 Ende tracken in die borch dore.
 Doe stont die ynghel daer vore,
 Met sinen swerde vierijn.
 760 «Hier moghen wy licht te langhe sijn,» 805
 Sprac sente Brandaen doe
 Sinen ghesellen, toe,
 «Hier hebben wy ghenomen
 Meer scaden dan vromen.
 765 Dese mure sijn soe hoghe, 810
 Niemen can se veroghen,
 No die lancheit verkiesen. —
 Hier en willic niet mere verliesen,»
 Sprac doe sente Brandaen,
 770 «Ic wille weder te scepe gaen.» 815
 Doen si te scepe quamen,
 Ende orlof doen namen
 Toten donckeren lande.
 Een moenc doe bekende,
 775 Dat die gront al gout was, 820
 Ay! hoe blide waren si das.
 Doen ghinghen si ute spele,
 Ende droegghens in den scepe vele,
 Elkerlijc in sine hande,
 780 Dat si sint, in haren lande, 825
 Vercierde menich godshuus.
 Doe horden si een groot gheruusch,
 Enen wint soe sere braken,
 Ende een weder alsoe craken,
 785 Ende een vier sos blicken daer, 830
 Dat die Gods recken hadden vaer,
 Ende vruchten des hemels valle.
 Die duvele quamen daer alle,
 Ende eischen met rechte groet
 790 Den breideldief dien goet. 835
 Om dat hi den breidel stal,
 Voerden sine in den afgront al;
 Daer moesti sere quellen,
 Met anderen sinen ghesellen.

Doennen greep die viant,
 Metten breidel hine bant,
 Ende sleepte sine bene,
 Over stoc, ende over stene,
 Voer sijns heren ansichte.
 Daer was een groet gheruchte,
 Alsoe vorden sine te hare scolē.
 Die sint mere hebben ghestolen,
 Willen 't over niet slaen;
 Hen mach alsoe niet gaen,
 Het en si dat sijs avestaen,
 Ende hare boete ontfæen;
 Anders selen si quellen,
 Metten duvelen in der hellen.
 Sente Brandaen hadde toren,
 Dat hi soe scandleec hadde verloren,
 Sinen monc goet.
 Met tranen hi claghen bestoet :
 • Waric, • seit hi, • een droghenere,
 God en hadde mi niet mere
 Ghegheven mere meswende,
 In desen donckeren ellende.
 Om dies God hevet ghehingt,
 Ende mine vaert ghelingt,
 In come van hier nemmermere,
 Ghine mi beteren mijn seer,
 Ende minen moenc ghecrighen weder.
 Eer willic vallen hier neder,
 Soeken ons heren oetmoet,
 Tote mi die duvel weder comen doot,
 Minen monc die hi wilt scenden,
 In desen donckeren ellenden. •
 Si weenden ende riepen Gode an,
 Onser Vrouwen, ende sente Jan.
 Doen ghehore se onse here,
 Dore siere liever moeder ere.
 Wel soe saghen si enen schijn,
 Als twee horne vierijn,
 Dat brende ende lichte daer inne.
 Daer wt sprac ene stemme :
 • Wat wilt mi, Brandaen,
 Dies en hebbic niet ghedaen;
 Die duvel voerden te siere scolē,
 Om dat hi hadde ghestolen,
 Waerom belghedi u op mi?

840 Onsculdich ben ic jeghen di; 885
 Ghi wit wel dat Adaem,
 Om enen appel dien hi nam,
 Was in de helle overwaer,
 Wel •V• dusedt jaer.
 845 Alsoe eest met hem vergaen, 890
 Met dieften es hi bevaen,
 Ende es der hellen ghegheven. • —
 • En scent niet, here, mijn leven, •
 Sprac die goede sente Brandaen,
 850 • Hevet mijn monc yet mesdaen, 895
 Dies wiltene wederbringhen,
 Ic wilne altoes verdringhen. •
 In cruuswijs si hem strecken,
 Met tranen si Gode wecken,
 855 Haer beden wilden si niet begheven, 900
 Altocs si daer ane bleven,
 Tote die aelmaechteghe God
 Den duvel dede dat ghebod :
 • Dat hi sente Brandaen eerde,
 860 Ende sinen monc wederkeerde. • 905
 Doen nam hine op sinen hals,
 Ende dedem vele onghevals,
 Den breidel moeste hi becopen,
 Ende quam sere ghelopen,
 865 Wt der heter hellen onwarde. 910
 Hi tornde hem vele harde,
 Dat hi den monc moeste draghen,
 Toten scepe op sinen craghen.
 Toen hine brochte op den borde,
 870 Ay! hoe lude sine kele scorede. 915
 • Wce di, • sprac sente Brandaen,
 • Wat hebdi mi leets ghedaen,
 Ghine laet mi niet behouden,
 Dies dat wy hebben soudē,
 875 Ghi mesdoet, dats waer. • 920
 Die monc dochte hem herde swaer,
 Ende die wech herde lanc,
 Daer hi die letanien sanc,
 Op sinen hals bene,
 880 Over stoc, ende over stene. 925
 Daer hi den monc draghen moeste,
 Stac hi an 't scip een joeste,
 Ende werpen in die corden
 Onsachte, dat sijt alle horden.

- Doen was hem sine varwe ontkert,
 Verwandelt, ende bleec,
 Dat sine cume ghecanden.
 Dat pec was hem gheranden,
 Ane haer, ende ane baerde.
 Die huut was hem haerde
 Swert, ende verrompen.
 Van stocken, ende van tronken,
 Haddi meneghen swaren stoet.
 Die duvel onder water doec
 Ende vloec, der goeder liede segghen.
 Sente Brandaen die Gods degghen
 Hi weende van groter lieve,
 Ende sprac den breideldieve :
 • Haddi den breidel vermeden,
 Ende met enen haellechter ghereden,
 Sone wert u crune met uwen baerde,
 Ende u hals niet soe haerde
 Swart, noch oec besingheld.
 Nu hebdi oec ghelinet
 Herde sere mine vaert. • —
 • Mi es leet dat ghi noit ghesmeet waert. •
 Sprac die besinghelde cappelaen ;
 Doe loech sente Brandaen.
 Doe dus sente Brandaen
 Weder sinen cappelaen
 Ghewan van der hellen,
 Dat maghic u tellen,
 Doen voer hi langhe wile,
 Ende leet meneghe mile.
 Doen horde herde saen,
 Die goede sente Brandaen,
 Een dier, heet Serenec;
 Die slaept doet den ghenen wee,
 Die dat horen of sien.
 Van siere blisscap moet ghesien
 Ter zee groet onghewedere.
 Doen viele sciene nedere
 Sente Brandaen, op sine knien,
 Ende bat Gode dat hi moeste ontvlien,
 Soe hi alder best can.
 Doe sliep die stierman,
 Hars selfs si vergaten,
 Dat sine wisten waer si saten.
 Elc monc daer ontsliet,
- 980 Dat scip sonder stierman liep,
 Tote ene borghe die bernde sere,
 Daer wt liep een swert here.
 Hi riep tote den stierman vele,
 Wt siere groter kele,
 985 Soe hi luudste mochte ;
 Hi wecke se wel ontsocchte,
 Ende hiet se daer na keren,
 Hi seide, dat hi leren,
 Den mester stierman woude,
 940 Waer hi henen soude.
 Doen hiet sente Brandaen,
 Sijn scep wel ghedaen,
 Tote dien berghe keren,
 Om dat hi hem soude leren.
 945 Doen si soe na quamen,
 Dat si sijn werc vernamen,
 Ende si verstonden duvels tale,
 Docht hem allen quaet te male.
 Doe sprac des duvels bode :
 950 • Dorstic wel, doer Gode,
 U scep, her Brandaen,
 Hadde quade vaert ghedaen.
 Ic wane dat ghijt becopen moet,
 Dat ghi ons soe lede doet.
 955 In can vore u niet ghehebben,
 God en wilt u niet ontsegghen,
 Om dat ghi soe vele leest altoes,
 Want u ghebet es sonder locs.
 Du soudes sane ghenieten,
 960 Laettijs u niet verdrieten,
 Dat u mijn vernoy es lief;
 Ghi naemt mi den breideldief,
 Die achter u sittet daer.
 Hi sweet van anxe, dat es waer,
 965 Van sorghen es hi ontdaen. •
 Doen sprac sente Brandaen :
 • Dat es sine boete,
 Dat hi hem wasschen moete. • —
 • Mine dunct niet soe goet,
 970 Dan men worpe in die vloet,
 Dat hi hem wel wasschen mach. •
 Die monc scameliken lach ;
 Met wel groter sorghen,
 Hadde hi hem gheborghen,
- 975
 980
 985
 990
 995
 1000
 1005
 1010
 1015

Onder een scipbauc.
 Die tijt doctem wel lanc,
 Ay! hoe loech de duvel das,
 Dat die monc ververt was.
 Doe hi sijn spot hadde ghedreven,
 Bat hi dat sijn hem wedergeven
 Wilden haren cappelaen,
 Hi souden herde scone dwaen,
 Hi stonke op hem te sere.
 Doe seide die milde here,
 Die goede sente Brandaen :
 • In gheve u niet minen cappelaen;
 Mi dunct, u grote tale
 Onnutte sijn alte male;
 Dijns spreken ben ic sat. »
 Den stierman hi doe bat,
 Dat hi voere op dat meere.
 Doe quam des sduvels here
 Uten berghe, ende dedem wee,
 Ende volghede hem op die zee;
 Ende droeghen in haer hande
 Grote gheloyende brande,
 Ende oec bernende scichte,
 Als of si wouden vichten.
 Si worpen, ende scoten,
 Op die in den scepe vloten,
 Met groten tornen moede.
 Doen quam God die goede,
 Hine liet se niet ontweghen.
 Ic wane van den hemel die reghen,
 Soe dicke noit en vloghen,
 Als die branders vielen van hoghen
 In dat scip, ende die scichte.
 Dus jagheden des duvels knechte,
 Dien heren danen si vloten.
 Die duvele worpen ende scoten
 Op die vluchtighe liede,
 Dien heren doe gheschiede,
 Dat si bi ghelucke waren
 Deser vresen ontfaren.
 Die here voer wech, met trouwen,
 God liet hem doe bescouwen
 Meneghe ynghelsce scare,
 Die boven hem quamen ghevaren,
 Die voerden in den trone,

1020 Meneghe ziele scone. 1065
 Si songhen dien Gods lof,
 Soe dat si verblijdden daer of;
 Dat dedem God te minnen,
 Dat hi hem liet bekinnen,
 1025 Wat die geeste wouden, 1070
 Ende waer si henen souden.
 Doe sach sente Brandaen,
 Ene scone kerke staen,
 Met 'X' sconen coren,
 1030 Die noit man te storen 1075
 Sonder God en mochte,
 Te segghen het en dochte,
 Neghene eertschen man.
 • Doen screef dit sente Brandan,
 1035 Al dat wonder dat hi sach, 1080
 Daer hi in den scepe lach.
 Doen ons heren Gods degghen,
 Te rechte hadde bescreven,
 Die twee paradise;
 1040 Doen woude die Gods wise 1085
 Die ghetrouwe dinare,
 Dat hi al quite ware,
 Van dien groten zeebaren,
 Ende hi te lande soude varen.
 1045 Doen bat die here goede, 1090
 Met bitterliken moede,
 Onsen eweliken troest,
 Dien dicke hadde verloest,
 Dat hine iet saen sande
 1050 Weder te sine lande. 1095
 Doen quam een anxtelijc wint
 Diene dreef, ende sijn kint
 Danen verre op die zee.
 Daer wert hem herde wee,
 1055 Die storm wert herde groet, 1100
 De zee borlede ende doet,
 Als hem verhief die wint.
 Doe saghen die Gods kint,
 Soe vele vissche in die zee,
 1060 Dat hem die sorghen dede wee, 1105
 Si saghen daer olficien,
 Ghelijc wilde stieren,
 Vele onder dat water gaen.
 Doe sprac sente Brandaen:

• Dit es die Lever Zee,
Daer ic wilen af cer,
Las menech tekijn.
Dies seldi ghelovich sijn.
Maer doch hebbic wonder,
Van dien gronde here onder,
Hoe hi se ghevoeden moghe,
Dat hem allen doghe;
Maer God es soe rike,
Dat hi heme daghelike,
Die spise wel ghegheven mach. •
Tote sine cappelaen hi sprach,
Dat hi sochte parkement,
Hinne Iette niet en twint,
Die waerheit hi scriven began.
Doen hiet hi den stierman,
Dat scip houden stille,
Om siere beden wille,
Dat si die waerheit ghescreven,
Van dien visschen diere dreven.

Doen dat scip begonde gaen,
Doen sprac sente Brandaen :

• Soete broedere mijn,
In Gode seldi ghelovich sijn,
Dore hem si wy wtghevaren.
Hi mach ons wel bewaren,
Ili es aelmachtich God,
Hi heeft aller dinghens ghebod.

Sente Marie die goede
Wese hier ons hoede,
Jeghen alle dat ons quaet si.

Des hulpe ons filius dei,
Ende al dat hemelsche here
Helpe ons hier op dit meere.

Amen segt allegader,
Ende bevelet den hemelschen vader. •

Doen quam een sachte wint,
Doen saghen si waer een Gods kint
Op de zee swevede,
Onsachte het levede,
Op enen resch eerden.
Wat soude sijns ghewerden,
Als die zee verwoedde?
Maer dat God sijns hoedde;
Van dien scepe vloet hi doe.

1110 Sente Brandaen sprac hem toe, 1155
Dat hi met hem sprake,
Die resche vlote doe met ghemake,
Doen wert ghehorsam saen.

Met trouwen sente Brandaen,
1115 Tote dien goeden man sprac : 1160
• Doghedi om Gode dit onghemac,
Op deser wilder zee?
Of doghedi dit grote wee,
Om uwe grote mesdaet?

1120 Soe mach uwes wesen raet. 1165
Ic ben abdt gheviet,
Ende metter scolen ghevriet;
Dat ic van Gode hebbe ontfæen,
Dat ic die in boeten staen ,

1125 Hare pine corten mach , 1170
Beide jare, ende dach;
Hebdi iets quaets ghedaen,
Om Gode willic u ontfæen. •
Doe sprac die eensedele :

1130 • Met mi wert u evele, 1175
Vergouden u cappelaen,
Die ghi verloret, hero Brandaen,
Vore den sconen paradise,
God hevet mi mine spise,

1135 Ende mine lijfnare, 1180
Een meer dan C. jaer,
Op dese zee ghegheven.
Sire ghenaden moet ic leven,
Ende wachten siere leere,

1140 Miere broedere es noch mere. 1185
God onse vader es soe soet
Dat ons sine ghenade voet
Metten hemelschen brode.
Helpt hi ons te node,

1145 Daer u monc wederquam, 1190
Dien u dien duvel nam,
In die zale rikelije,
Daer hi stal den breidel lovelije;
Ende die ruwe hi allene,

1150 Die sat op dien hoghen stene, 1195
Hi halp u ter stede,
Dat God om u dede,
Om dinen cappelaen. •
Doen seide sente Brandaen :

• Om die Gods ere ,
 Segt mi, noch mere
 Van dien heren hoe si leven,
 Of hoe si daer worden verdreven. • —
 • Si leven, • seit hi, • kerstenlike,
 Ende winnen dat Gods rike. •
 Doen sprac die here goede,
 Met enen eenboldeghen moeds :
 • Daer waren wi gheboren in,
 Die staet in enen lande,
 Daer men Gode niet en cande ;
 Om der lieder sonden,
 Sanc neder in afgronde
 Al dat grote lant,
 Ende al dat quande volc te hant.
 Si namen quaden, ende alsoe,
 Ende op den groten stene hoghe,
 Heeft een deel God gheset
 Onser broedere, als ghi wet,
 Daer voet se die Gods cracht.
 Die mi hier heeft bracht,
 Dats God, onse lieve here.
 Noch es onser broedere mere,
 Die des selfs lives leven,
 Ende op die rissche zweven,
 In deser zee gronden.
 Dat quam van minen sonden,
 Dat wi ghescheden waren,
 Dies moet ic allene varen,
 Doen dat lant al verdranc,
 Ende meneghe borg versanc;
 Sodoma ende Gomorra,
 Ende die grote stat Borga,
 Doen scoelde al dese eerde,
 Ende al dese groen sweerde,
 Van den armen eertrike.
 Dus houdickene vastelike,
 Te minen jonxten ende;
 God moet ons ghesenden,
 In hemelrike met eren.
 Nortwert seldi keren,
 Daer seldi sien groet wonder. •
 Een wint hief daer onder,
 Die se sonder orlof wech droech,
 Dat scip danen sloech,

1200 In wel corter wile, 1245
 Over meneghe mile.
 Doe quam van enen bedrusche,
 Van eens wijncs gheruusche,
 Dat dat scip soe verre spranc,
 1205 Meneghe dachvaert lanc, 1250
 Mettien starken wedere.
 Doe haelp hem God van daer wedere,
 Dat hi den scrivere gaf enen vloec,
 Ende hi mede den boec,
 1210 Verbernde in den viere. 1255
 Dat becohti nu wel diere,
 Daer sijn scip soe verre spranc,
 Mere dan dusent milen lanc,
 In groter ongheweldicheit.
 1215 Waer Gode sine vaert leit, 1260
 Sone mochte hijs niet sijn ghenesen,
 Doen voer hi van daer, soe wi lesen.
 Doen sac sente Brandaen,
 Enen naecten man staen,
 1220 Verre sitten allene, 1265
 Op enen heten stene.
 Hi doghede leet ende toren,
 Besiden was hi vervroren
 Dore vleesch, ende bene.
 1225 D'ander side op den stene, 1270
 Was hi soe heet dat hi verbran.
 Na sine wercke hi loen ghewan,
 Hem vlogen an 't dwalen,
 Berrende hete stralen,
 1230 Vaste in allen siden toe. 1275
 Gheen bescerm en haddi doe,
 Anders dan die clene dwale
 Die halp hem herde wale,
 Die sloech die hitte danen.
 1235 Hem quam met groten bonen, 1280
 Beide heet, ende oec cout,
 Sine pine was menichfout.
 Des sondaghes 's nachts stont hem soe,
 Dat hi was blide, ende vroe,
 1240 Hem dochte wel openbare, 1285
 Dat hi ter werscap ware.
 Des manendaghes vroe,
 Quam hem grote pine toe;
 Doe vorden in der hellen,

Die duvel met sinen ghesellen.
 Doe die here soe na quam,
 Dat hi sine pine vernam,
 Begonsti hem ontfermen.
 Doen vraghede hi den armen,
 Van wat volcke hi ware.
 Doen sprac die sondare :
 • Ic ben die arme Judas,
 Om dat ic onghetrouwe was,
 Ende ic vercocht, sonder noet,
 Die mi sciep ende gheboet.
 Dies hebbic sere ontgouden;
 Doe si mi berouwen souden,
 Die scoudelike sonde groet.
 Doen began hi mi oec,
 Die quade valsche duvel,
 Ende gaf mi den twivel,
 Ende riet dat ic mi verhinghe,
 Ende ic ghene boete ontfinghe.
 Alsoe nam ic die doot,
 Dies moet ic liden desen noet.
 Haddics ghehadt berouwe,
 God es soe goet ende ghetrouwe,
 Soe waert mi wel vergaen,
 God had mi ontfacen,
 Als hi den jode ontfinc,
 Daer hi an den cruce hinc,
 Die hem dat herte stac ontwee.
 Nochtan soe dehi mee,
 Hi ontfinc den scaecman,
 Om dat hi berouwe ghewan,
 Daer hi an den cruce hinc,
 Ende die bitter doot ontfinc.
 Alsoe hadde hi mi ghedaen,
 Waers mi berouwen saen;
 Mijs en wert nemmermere raet,
 Mi dunct dat mi wel staet,
 Overmorghen herde vroe,
 Sal mi gane die pine toe.
 Dan werdet mi al benomen,
 'T goet daer ic ben in comen.
 Om des sondaghes 's nachts ere,
 Doghic dese bliscap here.
 Stont mi dus in allen daghen,
 Sone woudic niet claghen.

1290 Doch saen eest niet herde goet, 1335
 Maer dat mi herde wee doet,
 Die grondelose bitter helle,
 Daer ic altoes in quelle;
 Ende die duvele doen mi groten noet,
 1295 O wi! here, waric doot; 1340
 Of mocht ic sterven,
 Sone soudic niet bederven,
 In dus meneghen arbeit.
 Mi sal altoes wesen leit,
 1300 Dat ic noyt gheboren wert; 1345
 Ic vare ene jamerlike vaert
 Van jamere, ende van leede,
 Dese grote anxten beede,
 Die vorste ende hitte,
 1305 Daer ic altoes in sitte, 1350
 Houdic al over nicht.
 Ter hellen en hebbic lucht, no licht,
 Daer eest doncker emmermeer,
 Daer es dat ewelike seer.
 1310 Ter armer tijt wert hi gheboren, 1355
 Die daer comt es verloren.
 Ene hitte comt mi daer,
 Eer ghi gheroeret een haer,
 Ware versmolten enen berch stalijs,
 1315 Diene worpen daer in. 1360
 Soudic hier langhe wesen,
 Mi dochte ic ware ghenesen.
 Herde wee doen mi die sorghen,
 Jeghen overmorghen,
 1320 Dan die pine die ic nu haen. • 1365
 Doe sprac sente Brandaen :
 • Darf iement voren u bidden yet. • —
 • Neent het ware al om niet, •
 Sprac Judaes die arme,
 1325 • Want ic Gods niet en ontfermde, 1370
 Alle hulpe hebbic verloren;
 Maer dese dwale hier te voren,
 Vore mijn ansicht naect,
 Mi dunct dat si mi rike maect,
 1330 Si holpe mi noch mere, 1375
 Maer ic nam se onsen here,
 Doe ic met hem ghinc,
 Het weert mi doch grote dinc,
 Van desen groten viere.

Ic mi berouwes schiere,
 Doen gavic weder om Gode,
 Enen sinen cranken bode,
 Die oit sint sine ghebade,
 Vore mi te Gode dede.
 Nu hulpt si mi doch hier,
 Weren dit sterke vier,
 Al en maeht niet soe vele sijn,
 Oft te rechte waer mijn,
 Doch soe hulpet mi, here,
 Herde wel ende sere,
 Jeghen desen heten brant,
 Dies ic gaf met mire hant,
 Dan mi holpe al die have,
 Ende men se na mi gave,
 Die nu in die werelt es,
 Dies moghedi sijn ghewes.
 Soe wel helpt dat goet,
 Dat die man selve doet,
 Ende dat hi selve gheeft,
 Die wile dat hi leeft.
 Want ghebet ende achterdade,
 Comen dicke te spade,
 Ende dat men oec na doet,
 Dat hevet cranken spoet
 Te hulpen, die selve niet en gheeft,
 Die wile dat hi leeft. •
 Doen hi dit hadde gheseit,
 Naecte hem groten arbeit.
 Des manendaghes metten daghe,
 Maecte Judas grote claghe,
 Doen naectem groet onghemac.
 Sere weendi ende sprac:
 • O wi! vele arm man,
 Dat ic noit ziel ghewan,
 Deser vaert die ic varen moete,
 Deser en wert nemmermere boete,
 Want ic verdient haen. •
 Doe hiet sente Brandaen,
 Sine heileghe brenghe vort,
 Op des sceeps bort,
 Of die duvele quamen,
 Ende dat heylechdom vernamen,
 Dat hi se soude vervaren.
 Hi sach ane sire ghebaren,

1380 Ende hevet wel vernomen, 1425
 Dat si saen selen comen.
 Die duvel quam met groten here,
 Hom dochte lucht, ende mere,
 Dat het al ware vierijn.
 1385 • Wi souden eer ghevaren sijn. • 1430
 Sprac die besinghelde cappelaen,
 Die met sorghen was bevaen.
 Doen vloen die quade geeste
 Van den scepe, ende maecten tempeeste,
 1390 Met pecke onghehire, 1435
 Ende met solferviere,
 Dat gheloide soe ende wiel,
 Daer 't op die zee viel,
 Berrede dwater als stroe.
 1395 Judase wilden se alsoe, 1440
 Voeren in der hellen,
 Daer sine souden quellen.
 Doe gheboet sente Brandaen,
 Dat si een wile wilden staen,
 1400 Ende Judase vermiden. 1445
 Gode bat hi dien tiden,
 Dat dien nacht moeste ghenesen
 Judaes, ende quite wesen,
 Dien tiden van dien fellen here;
 1405 Dies bat hi onsen here, 1450
 Wenende hi soe langhe bat,
 Dat hem God ghelovede dat.
 Die duvele lude screiden,
 Ende burrelden ende neyden,
 1410 Dat sire sonder moesten varen. 1455
 Met vele groter scaren,
 Varen si ter hellen,
 Doen dreigheden sine te quellen,
 Meer dan si doen souden,
 1415 Of sine niet hadden onthouden. 1460
 Dat selve dreighen dede hem wee,
 Daer hi vloet op die zee,
 Des smorghens wel vroe.
 Die duvele quamen alle doe
 1420 Te Judaes groten onghevalle, 1465
 Crauwelen brochten si alle,
 Die gheloyden ende sneden,
 Cume si dies ontbeden,
 Dat si se in hem sloeghen.

Scandelike sine droeghen,
Met allen metten stene.

Si quelden sine bene,
Doen sine opnamen,
Ende een luttel danen quamen,
Spraken si leelike doe
Sente Brandaen toe :

• Hier om selen wine pinen meer,
Dan hi was ghepijnt eer. •

Doen sprac sente Brandaen :

• Anders sal 't hem vergaen,
Hine sal niet meer ghepijnt sijn,
Om dies hi te nacht was met mi.
Hoe ghi mi moghet schelden,
Hine sals niet onthelden,
U scelden es mi ommare.
Ic ghebiede u, bi uwen sceppare,
Dat ghine quellet niet meer,
Dan ghine quellet eer,
Of ten anderen tiden hebt ghedaen. •

Aldus voerden sine saen,
Harde sere karmende,
Ende sijns niet ontfermende.

Doe hiet die here goede
Op die zeevloede,
Met sinen scepe volghen,
Na die arme ziel verbolghen,
Die duvele ontfordenne saen,
Doen sachi voer hem opslaen
Enen roec groen ende swert,
Dat mach wel sijn een pine hart.

Doen voeren die deghene
Mettien Gods zeghele,
Ende saghen kermende voghele varen,
In enen bernende berch, te waren,
Ende menegerhande tonghen,
Die el niet en songhen,
Dan wi! wach! ende wee!
Ende een grondelose zee,
Sloech daer besiden west anen,
Dat men horde danen,
Over meneghe mile.
Doen voeren si ene corte wile,
Ende saghen wt enen berghe slaen
Ene vlamme soc ghedaen,

1470 Datter ginsteren wt vloghen, 1515

Alsoe groot als enen oven,
Ende colen als maste,
Ende meneghe onraste,
Uten selven berghe ran.

1475 Een water selc en sach nie man; 1520

Het was swert, ende wiel,
Van der side daer 't wt viel;
Een water, ende een wint, te waren,
Die beide soe cout waren,

1480 Dat niet conders noit en wart. 1525

Si hadden ene sware vaert,
Die hitte was daer menichfout,
Van der side waest soe cout,
Dat die scorsse van den colden,

1485 Van den bome scolden. 1530

Doen hiet sente Brandaen,
Hem allen ten riemen vaen,
Moncke, ende scipman,
Alle vinghen si daer an,
Daer en letten si niet meer,
Daer si comen waren eer,
In enen daghe ghevaren,
Keerden si cume in 't jaren.

1490 Als doe dit scip ontran, 1540

Ende die moede scipman
Van die keitivigher scaren,
Doen quamen si ghevaren,
Op een der bester eerden,
Die noit mochte werden.

1500 Dat heeft men ghesien selden 1545

Daer wies ane den velden
Beide coren, ende wijn,
Ende alle die vrucht, die mochte sijn,
Sonder erien, ende graven,

1505 Daer was luttel noet van haven: 1550

Vische waren daer ghenoech,
Die daer dat water droech,
Ende vleesch wilt ende tam,
Die diere waren daer noit gram,

1510 In die jeghenode scone, 1555

Ende t'allen tiden groene,
Dats *multum bona terra*,
Ende es ghelegghen herde verre,
Van eertscen lieden goede,

En hadden doe die vloede ,
 Dat scip doe niet gheslaghen,
 Daer en const niemen ghedraghen.
 Doe daer sente Brandaen,
 Ende die heme waren onderdaen,
 Hare moetheit verloren,
 Doen saghen si daer voren
 Enen berch soe hoghe,
 Sine conden niet veroghen.
 Sine grote hoecheden,
 Hem dochte met waerheden,
 Dat die wolken daer op swevede.
 Negheen dinc die levede,
 En quame daer op sine vloghe.
 Maer t' enen hanghende woghe,
 Met sorghen sijt ane vinghen,
 Dat si daer op ginghen.
 Die berch was boven scoen,
 Ende hiet die berch van Syoen.
 Daer an sloech die zeevloet,
 Noit en was berch soe goet.
 Doen si den berch op souden gaen,
 Doen saghen si daer staen
 Draken groet gruwelijc,
 Ende lijntworme vreselijc,
 Die worpen t' allen stonden,
 Dat vier uten monden;
 Die hoeden die porten.
 Metten Gods worden,
 Gheboet hem sente Brandaen,
 Dat sise daer in lieten gaen,
 In die selve ure.
 Die boec seit dat die mure,
 Waren alle kerstalijs,
 Daer was menich claer steen in,
 Daer was ghegoten inne,
 Met meesterliken sinne,
 Van copere, ende van eere,
 Menegerhande diere;
 In dien rinc al omme,
 Somme rechte, somme cromme.
 Die se ierste ghinc besien,
 Mochte van vruchte vlien,
 Want si an den muer stonden daer,
 Of si alle leveden voerwaer.
 Daer stonden alle die dier,

1560 Die ic noit horde noemen hier:
 Leuwen, ende panthiere,
 Ende menegerhande diere,
 Eencorne ende lupaerde,
 Ende beesten van meneghen aerde, 1610
 1565 Herten, coninc ende hinden,
 Mocht men daer vele vinden,
 Men vant daer alle vormen
 Van vreseliken wormen.
 Midden in den berch vloet, 1615
 1570 Ene riviere herde groet,
 Die dat wilt dede om gaen,
 Dat niet en mochte stille staen.
 Dat saghen al openbaren,
 Die daer comen waren, 1620
 1575 Daer onderwilen spronghen,
 Ende riepen, ende songhen,
 Als of si wech wouden,
 Ende uten mure souden.
 Daer stont meneghe vorme, 1625
 1580 Daer waren selke worme,
 Half ru, ende half bloet,
 Noit sach men dies ghenoot.
 Noch stont daer onder,
 Ghetoghen menich wonder 1630
 1585 Van visschen meneghertiere,
 Vloten daer in die riviere;
 Herten, ende hinden
 Vloen daer vor den winden,
 Wilde swine vloen daer. 1635
 1590 Die jaghete reet daer naer,
 Met blasenden horne,
 Dore bosche ende corne,
 Ende menich wonder soe vele, 1640
 1595 Daer speelden in den mure,
 Orssen met coverturen,
 In enen rinc wide;
 Daer soe hilden besiden
 Ridderen of si leveden, 1645
 1600 Banieren daer oec sweveden,
 Daer toe mochten si scouwen
 Herde vele vrouwen,
 Daer bliesen wechteren in der scaren;
 Dies oncondich waren, 1650
 1605 Waenden dat si leveden daer.

Ic mach u segghen over waer
 In die goede borch eerlike,
 Was vele wonders herde rike,
 Daer lichten die tinnen,
 Buten ende binnen,
 Als die dachsterre,
 Die opriset verre.
 VIe torren stonden alle,
 Op dien muur om die sale.
 Si blicten ghelijc den viere,
 Niet en was daer diere
 Dan onghemac ende armoede.
 Meneghe culcte goede,
 Met sidenen sporwaren,
 Saghen si daer, te waren,
 Die daer hinghen overscone,
 Boven die bedden als in den trone,
 Dat daer an die zale was.
 Dat was algader sneewit glas,
 Ende ghedect met sindale,
 Daer dore bleec dat gout wale.
 In den hove scone,
 Stonden cedre-bome,
 Ende ander bome soe vele,
 Dat die sonne niet wele,
 Mocht schinen toter eerden.
 Noit en mocht daer nat werden,
 Dies namen si alle goem,
 Onder die cedereboem
 Was die acker herde scoen,
 Ende t' allen tiden groen,
 Daer hinc menich gout vat,
 Noit en was huus bat
 Bewaert van dieren dinghen.
 Daer mocht men horen singhen
 Die voegele in allen tiden,
 In die borch, ende daer besiden.
 Daer stont binnen een palas,
 Dat noch scoenre was,
 Ghesciert met goude, ende dieren stene,
 Gheset in elps bene,
 Die vloer saphier ende glas.
 Ic wane noit neghene en was
 Ghewracht, boven der eerden,
 Dat beter mochte werden,
 Of ghemaect enich bat,

Overwaer seggic u dat,
 Ghegoten waest van ere;
 Het en wert nemmermere 1700
 1655 Ghemaect soe goeden werc,
 No soe vaste, no soe staro,
 Als daer op dien dach,
 Sente Brandaen sach.
 Die monke saghen al besonder, 1705
 1660 Dat menich groet wonder.
 In die borch spronghen
 Drie watre, daer af songhen
 Moelne, al hadden si tonghen,
 Soe dat sijt al verclonghen, 1710
 1665 Beide berch, ende dal,
 Ende datter bi was over al.
 Die boec seit ons dat,
 Dat vloide in 't ghewat
 Vissche, die daer speelden, 1715
 1670 Van alrehande weelden.
 Doe sprac de besinghelde cappelaen :
 • Hets goet dat wi henen gaen,
 Eer wi hier scade ghewinnen,
 Mi dunct in minen sinnen, 1720
 1675 Hen es sonder meester niet
 Dit wonder dat ghi hier siet.
 Werden si onser in nine,
 Wine moghen niet ontrinnen
 Si doen ons selken arbeit, 1725
 1680 Dat ons die vaert wert leit,
 Ende ons dat lijf rouwet.
 Dit werc heeft ghebouwwet
 Een wonderleec diet,
 Hen keert heme ane Gode niet. 1730
 1685 Het hevet wonderliken sede,
 Het vaert ons lucht mede,
 Als die oec daden,
 Die ons hadden gheladen,
 Toten berghe die brande. • 1735
 1690 Doe bat die scipmanne
 Sente Brandaen ende die heren,
 Dat si te scepe wederkeren.
 Doen si te scepe waren ghegaen,
 Saghen si jeghen hem staen 1740
 1695 Een volc wonderlijc ghedaen,
 Dat seldi hier horen saen :
 Si hadden wolfs tande,

Ende hieten Walschrande,
Verbolghen waren sí, te waren,
Om dies si waren ontfaren.

Si hadden hovede als swijn,
Hoe mochten si wonderliker sijn.

Mans hande, honts been,
Si scrouwen oec al in een;
Craens halse, mans buuc,
Om die voete waren si runt,
Sidijn was al haer ghewant,
Boghen droeghen si in die hant,

Ende pile in ghesetten,
Gheslepen ende ghewettet.
Si hadde langhe baerde,
Ende rochelden haerde,
Als een wilt beere.

Hen rauwe herde zere,
Dat hem sente Brandaen,
Uter borch was ontgaen.
Doen sprac sente Brandaen :

« Latet scip sachte gaen,
Wt desen groten vliete,
Dat ons niet en schiete,
Dit eyselike commer.
Nu heeft mi groet wonder,
Of si Gode yet kinnen,
Ic wille hem vraghen beghinnen. »

Hi ghinc op dat bort staen,
Hi man se herde saen,
Bi Gode ende bi siere cracht,
Ende bi al dat hi heeft ghewracht,
Ende ye liet ghewerden,
In den hemel, ende in der eerden,
Dat sine met vreden lieten

Bi den lande vlieten,
Dat hi te hem spreken mochte.

Si leiden neder herde sochte
Die boghen uter hant,
Ende sweghen al te hant.

Doen sprac een daer onder :
« Brandaen, du heves menich wonder

Doervaren, ende menich lant.

Nu heeft u God hier ghesant,
Dien ghi ons voren nummes,
Hoe wel dat dune kunnes.

Wi kennen vele bat,

Daer hi in sinen trone sat, 1790
1745 Daer saghen wine alle
Voer Lucifers valle. »

Doen sprac sente Brandaen :
« Dit soudic wedersegghen saen,
Maer dat mi niet en bestaet, 1795

1750 Een wijs man ghescreven haet.
D'ingle dorsten noyt beghien,
Dat si Gode hadden ghesien,
In den ansichte sinen,
Du wilt di sotheiden pinen. 1800

1755 Ic segt u te voren,
Dune moghes mi niet verdoeren,
Met sulker niemare.
Dine worde sijn onware,
Ende sijn alle loghenlijc, 1805

1760 God es onghesienlijc,
Noyt en saghen oghe, dats waer,
God es soe wonderlijc claer,
Wat hevestu di toghetoghen?
U hebben sere bedroghen, 1810

1765 Dine lelike oghen swinijn,
Waer moghestu comen sijn,
Dattu saghes met dinen oghen,
Die d'ingle niet sien en moghen,
In vollen aensichte? 1815

1770 Waer saghestune te richte,
Doe hi in eertrike was sone,
Droech hi die hemelsche crone?
Hier was hi sone ende vader,
Nochtan was hi daer algader, 1820

1775 Vader, sone, ende heilich geest,
Enich here ende alre meest.
Du dunckes mi onbedacht,
Over al es sine macht,
Ende in die diepe afgronde, 1825

1780 Ter hellen men se vonde,
Wie dat soet rochte,
Dat hise daer sochte,
Dat wiltu di toctien,
Dattu dat heves ghesien. » 1830

1785 Doe sprac die wonderlijc geest :
« Dies du, Brandaen, niet en wits,
En wiltu niet ghetrouwen,
Noch sals u brouwen,
Ende scade winnen oec. 1835

Twi datstu bernen den boec,
 Daer dese waerheit in was?
 Hoe lede es u worden das!
 Bedi doen si wiselike,
 Ende leven salichlike,
 Die an Gods wort gheloven,
 Al en sien si niet met oghen.
 Ja, en scrivet niet Joannes,
 Hoe Thomaes, die Gods man es,
 'T gelove woude hebben te broken,
 Hi hadde oec ghesproken,
 Doe hem quam die mare,
 Dat God op verstanden ware.
 Hine wouts niet gheloven,
 Hine saghet met oghen,
 Dat God waer op verstanden,
 Hine hadde oec metten handen,
 Sine wonden bevaen.
 Daer na baerdem God saen,
 'T ierst dat hine anesach,
 Die Gods sone te hem sprac :
 • Thomas, ic wilt u tonen openbaer,
 Siet hier mine wonden claer,
 Thomaes, wiltu noch beghien,
 Want du mi heves ghesien,
 Ende mine wonden bevaen,
 Dat ic ben op verstaen? •
 Doen sprac die twivelere :
 • Wel ghelovic u, here,
 Dattu biste verresen nu. • —
 • Dies te saliger bistu, •
 Sprac die heileghe Keerst,
 • Dattu ghelovich worden bist.
 Dies oec gheloven zelen,
 Haer loen sal werden vele,
 Vele salegher sijn die,
 Die mi en saghen nie,
 Ende gheloven ane mi. —
 Brandaen bedincti
 Hoe vrient die heileghe Kerst,
 Den wel gheloveghen es? •

Noch sprac die swienenen mont :

• Brandaen, ic make di cont,
 Wi waren Gode soo na, in dien
 Dat wine mochten sien.
 Doen Lucifer dochte goet,

Dat hi metter spoet,
 Op den hemel wesen woude,
 Anders dan hi soude,
 Dan was ons leet, no lief nicht; 1885
 1840 Yngle waren wi soe licht,
 Dat wi Gode saghen daer,
 Dat seggie u vorewaer,
 Met dies Lucifers valle,
 Moesten wi vallen alle. 1890
 1845 Doen sprac God, te handen,
 Tote ons Walschranden,
 Wi hadden swinenen moet,
 Dat dore vrese niet en doet,
 Noch goet, no haraet, 1895
 1850 Het leit alsoe gherne in sijn quaet,
 Als in enen sconen hove.
 Wi waren alsoe verscoven,
 Als dat onvroede swijn,
 Dies moeten wi hen ghelijc sijn. 1900
 1855 Hoe mochten wi wonderliker sijn,
 Half si wi ru, ende hondijn,
 Dat verdienden wi daer mede,
 Dat wi dies honts sede,
 Te hemelrike beghinghen. 1905
 1860 Want van neghenen dinghen,
 Wroegt hi den vremden man,
 Na dien dat hine ghenoomen can.
 Hi staet hem swighende bi,
 Hoe vrient hi sinen mester si, 1910
 1865 Dat hi hem scade doet,
 Dies gaf hi ons dit lant goet,
 Te soenen, ende te mieden,
 Dies wi sine scade niet en rieden,
 Dies wi daer stonden stille, 1915
 1870 Hebben wi dus onsen wille,
 Verlaten es ons der hellen.
 Men sal ons niet tellen,
 Met Lucifers quaden ghesellen,
 Die de zielen sere quellen. 1920
 1875 Wi hopen ghenadelike,
 Op Gode van hemelrike. •
 Doe sprac sente Brandaen :
 • Wi waren in uwe borch ghegaen,
 Daer saghen wi meneghe rijcheit, 1925
 1880 Ende oec groete chierheit,
 Diere es daer vele ende ghenoech,

Die daer te gadere droech,
 Hi hadden herde wel bedacht.
 God heeft ons met siere cracht,
 Soe wel van daer gheleet,
 Soe ic alre beste beet,
 Dat wi daer niet en namen.
 Dies wi ons dorven scamen,
 Of in commere dorven comen,
 Wine hebben niet ghenomen,
 Dies weet God die waerheit;
 Waers yet, dat waer mi leit.
 En hadde God met siere cracht,
 Die ons hier hevet bracht,
 Die draken niet ghebonden,
 Si hadden ons verslonden,
 Daer wi ghinghen ter porten in.
 Nu wondert mi in minen sin,
 Waer ghi wert ghevaren,
 Doe wi daer in waren. •
 Doen sprac die Walschrant :
 • Wi waren in een ander lant,
 Over een wout ghevaren,
 Met LX groten scaren,
 Te trachen in dat lant;
 Ende menich groet serjant
 Hebben wi daer dore gheghaen.
 Wi waren wel na ghevaen,
 Si daden ons meneghen toren,
 Met spotte namen si ons coren.
 Dat seggen wi u, te waren,
 Daerom waren wi daer ghevaren,
 Ende hebben met hem ghevochten,
 Al daer wi se sochten,
 Hadden wi groet volc heere.
 Dat here was groet sere,
 Si hadden vele traetscen,
 Alle de weghe, ende alle die straten,
 Hadden si alle beleghet.
 Sine worden noit soe ontweghet,
 Noch in soe grammen moede,
 Sint dat God die goede
 Ghedoghede hem dien twivel,
 Dat si moesten metten duvel.
 Ic en seggu niet mere,
 Ghine wilt wederkeren,
 Tote onsen huushere,

Daer willen wi di eren. • —
 • Neen wi, wi selen varen, 1975
 1930 God moet ons bewaren, •
 Sprac sente Brandaen,
 • Ende Gode bevolen moetti gaen. •
 Doen hi orlof ghenam,
 Die boec seit dat hi quam, 1980
 1935 In den achtersten morghen,
 Ende in der meester sorghen,
 Die hem ye wederstoet,
 Sint hi voer in der zeevloet.
 Die wonderlike liede 1985
 1940 Riepen in haren bediede,
 Na sente Brandane,
 Den Gods onderdane,
 Ende boden hem scat, ende spise.
 Doe sprac die Gods wise : 1990
 1945 • Uwer spisen hebben wi goeden raet,
 Want het ons soe niet en staet,
 Dat wire yet moghen ontfanen. •
 Dat scip lieten si wtghaen,
 Ende lieten dat lant, 1995
 1950 Ende voeren op die zee te hant.
 Doen sach sente Brandaen
 Enen clenen man saen.
 Die boec seit ons dat,
 Dat hi vloet op een blat; 2000
 1955 Die man was cume
 Alsoe groet als enen dume,
 In die slinke hant sijn,
 Voerdi een cleen napkijn,
 Ende een greffie in die rechtere hant. 2005
 1960 Diene was niet herde lanc,
 Dat dedem herde wee;
 Hi stac die greffie in die zee,
 Ende droept in dat napkijn,
 Dat hi hadde in de hant sijn; 2010
 1965 Doen hijt vol hadde ghedaen,
 Goet hijt wt alsoe saen,
 Doe hijt dus mat, ende wt goet,
 Hort hier wonder groet,
 Doe vraghedem sente Brandaen, 2015
 1970 Twi dat wert ghedaen ?
 Hi seide : • Ic moete dese zee,
 Hets mi ghescepen emmermee,
 Of icse ghemeten mach,

- Tote an den doemsdach. •
 Doen sprac sente Brandaen :
 « Hen wert nemmermere ghedaen,
 Al wouds al de werelt pinen,
 Dat meten soude luttel schinen,
 Tote an den doemsdaghe. •
 Nu hort wat ic u saghe,
 Wat die clene man sprac,
 Dien hi op den blade sach :
 « Niet te meer dan ic ghemeten mach,
 Die zee tote an den doemsdach,
 Niet bat moghedi bescouwen
 Dat wonder al, in trouwen,
 Dat God liet ghewerden,
 In watre ende in der eerden,
 Die u noch verholen sijn.
 U gheestelike kindene fijn,
 Sine thuus sonder troest,
 God die u dicke heeft verloest,
 Bidt heme dore sine goede,
 Dat hi u altoes behoede,
 Die heyleghe yngel pleghe dijns,
 In mach hier niet langer sijn. •
 In dien achtersten daghe,
 Na den boec ic u saghe,
 Waren si in sorghen op die zee,
 Daer wert hem herde wee.
 Haer anxte wert daer groet,
 Daer brochtse in der noet
 Een visch die was niet vreesam,
 Doen hi jeghen hem quam,
 Hi wilde sijn scip slinden te male.
 Hem was sijn mont ende kele,
 Menegher ghelachten wijt,
 Noch seder, noch noyt sint,
 En was haren anxt soe groet,
 Drie daghe hi vorem vloet,
 Doen spien hi heme t'enen boghe,
 Hen si dat ons de boec loghe,
 Den steert stac hi in den monde,
 Soe hi diepste conde,
 Dat sijn waerlike dinc.
 XIII daghe voeren si in den rinc,
 Als die visch hem roerde,
 Die zee dat scip voerde,
 Als in die wolken soude,
- 2020 Ende echter weder woude
 Vallen, in die afgronde.
 Dus voeren si langhe stonde,
 Doe vielen si in die barke,
 Daer mede wilden si starke 2070
 Roien sere te lande.
 Die visch dede heme grote ande,
 Doe weende sere die scipman,
 Doen troestene sente Brandaen :
 « Heelden, u niet en versaghet, 2075
 Ghi wit wel dat ons God havet
 Dicke wonderlike gheheert,
 Als desen visch wechkeert,
 Soe sal werden dat weder stille ;
 Dan hebben wi onsen wille. • 2080
 Doen quam een weder scoen,
 Dat scip stont stille doen,
 No om seil, no om wint,
 En wout gaen niet een twint.]
 Vierde halve weke lachi ter stede, 2085
 Die hitte hem dicke wee dede,
 Doe quam enen groten wints stoet,
 Dat scip daer henen scoet,
 Si voeren vort al luttel bat.
 Doen quamen si tote eenre stat, 2090
 Daer was dat water soe claer,
 Dat si daer horden voerwaer,
 Clocken herde sere clincken,
 Ende oec papen singhen,
 Daer horden si peerde neien, 2095
 Ende vele voghele screien.
 Si horden honden met bellen,
 Ende horne oec scellen,
 Ende alte vrouwelike singhen,
 Dansen, ende springen, 2100
 Van mannen, ende wiven,
 Ic en cant 't niet al bescriven
 Dat si horden, al daer onder;
 Dat hadde hem groet wonder,
 Dat heme soe na was, 2105
 Ende si niet en saghen das.
 Die here worden te rade in een,
 Ende worpen een corde daer an enen steen,
 Hoe diepe dat water ware,
 Die stene was herde sware. 2110
 In herde corter stonden,

Ware si gheghane te gronde.
Haren anker scoten si daer naer,
Hen wert doe herde swaer,
Metten iersten valle.
Die anker wert met allen,
Ghevane ende ghebonden,
Daer hielden si langhe stonden,
Ende hadden groet wonder,
Wiene hilde daer onder.
Die mester scipman seide doe :
• Ic en weet niet wat ic doe,
Snedic die ankercorde ontwee,
Soe en moghen wi nemmermee
Ghewinnen den zeegront.
Helpt ons God nu terstont,
Dore uwer moeder ere,
Nu en moghen wi nemmermere,
Onser const ghenieten. •
Dat seil si nederlieten.
Doe vraghede sente Brandaen,
Enen sinen cappelaen,
Gheheten was hi Noë,
Of hi te scriven hadde niet mee,
Dies wonders dat hi hadde ghesien.
Noë sprac doe mettien :
• Ic hebs langhe begheven
God danc, dit boec es volscreven. •
Doe sprac sente Braendaen :
• Ic wille dat wi saen
Desen boec ophaven,
Ende vore sente Marien draghen,
Ende wi varen te hande
Weder tot onsen lande. •
Doe dit al was ghedaen,
Ghinghen si ten zeile saen,
Ende trockense an die maste,
Ende bonden se herde vaste.
Die ankercorde sneden si ontwee,
Ende voeren vrolijk op die zee,
Ende quamen alte hande
Ghesont in haren lande.
In die hant nam hi den boec goet,
Ende die moncke al metter spoet,
Ghinghen mettem scone serc,

In den monster vore onsen here.
Daer quamen heme jeghene,
Die goede Gods deghene,
2115 Beide broederen, ende papen,
Alsoe alsoe God hadde ghescapen, 2160
Ende ontvinghen die heren,
Met wel groter eren.
Doe quam een yngel van Gode,
2120 Ende seide sijns heren ghebode :
• Sijt willecome, Brandaen, 2165
U vaert hebdi voldoen,
Nu sijt in dit eertrike,
Alsoe langhe als u ghelike,
2125 Als ghi hier niet langher en wilt zijn,
Soe comt in hemelrike in sitten dijn. • 2170
Doen reeddi hem ghewesse,
Ende sanc ene scone messe.
Doen hi die messe volsanc,
2130 Doe en leet niet herde lanc,
Hi en versciet die here. 2175
God dedem groet ere,
Hi sende om sine ziele,
Den yngel sente Michiele.
2135 Doen groef men den lichame,
Daer maect men in sinen name. 2180
Ene scone kerke, te waren,
Met 'IX' sconen outaren,
Die betekenden die 'IX' jaer;
2140 Dat seit die boec voerwaer,
Dat hi was in ellendecheden. 2185
Nu claghet alle u sonden heden,
Ende bidt sente Brandane,
Dien Gods onderdane,
2145 Dat hi altoes ende heden,
Vore ons allen moete beden. 2190
Dies en moetti niet vergheten,
Want hi 't paradijs heeft beseten,
Dies ghehore heme Kerst onse here,
2150 Dore siere liever moeder ere.
Doe dit heeft ghescreven, 2195
Met Gode moetti ewelike leven,
In sijn scone hemelrike,
Ende alle die horen lesen ewelike.
2155

L Y S T

DER VEROUDERDE WOORDEN.

De eerste cyfer wijst de bladzyde, de tweede het vers, aen.

A.

Abreusen, abreuscen goude, *fijn gelouterd goud*, aurum obryzum. 49. 545.
 Acotoen, *kleed*. 16. 1347.
 Aer, *arend*. 23. 1898.
 Al, *geheel*. Al den nacht, *geheel den nacht*. 61. 102.
 Alabondinen, *edel gesteente*. 49. 565. In MARBODZI, *Dactyliotheca*:
 Est Asiae regio, quae nomen habet Alabandae,
 Fert Alabandinam cuius lux aemula Sardi.
 Ambachte, *ambten*. 4. 275.
 Amye, *vriendinne*. 26. 2178.
 An voor on, *zie onnen*.
 An, *ane*, aen.
 Ande, *schade*. 119. 2072.
 Anden, *schaden*. 13. 1086.
 Anhangel, *aenhoudend*. 67. 674.
 Armonien. 50. 697. *Zie* Sinphonien.
 Artsoen, *zadel*. Van het fr. *arçon*, eigenlijk de *boog van den zadel* (arcus).
 Ave, *af*. 32. 2727.

B.

Bander, *van de*. Bander side, *van der zyde*. 71. 1049.
 Beette, *v. t. van beeten*, *afklommen*, namenlijk van het paerd. 23. 1917.
 Behaghel, *dapper*. 24. 2013.
 Beherden, *behouden*. 103. 589.
 Beide, *uitstel*. 61. 153.
 Bem, *ic bem*, *ik ben*. 54. 210.
 Bendecheit, *behendigheid*. 50. 661.

Berbecane, barbacane, *voormuer eener stad of burcht, versperring*. 35. 3003.
 Besluten, in den zin van *beveiligen*. 24. 2042.
 Bet, *bat*, *beter*, *meer*.
 Bloet, *bloot*, dat velt nieweren was bloet, d. i. *dat veld was nergens onbedekt van lyken*. 48. 475.
 Blouwen (te), *geslagen*. 29. 2420.
 Bordene, *borde*, *burde*, *pak*, *last*. 6. 440.
 Bori, *weerschynelyk een eigennaem*. 48. 520.
 Bout, *stout*. 78. 353.
 Brand, *slagzwaard*. 32. 2684. Gheloyende brande, *gloeiende zwaarden*. 108. 1041.
 Breke, *gebrek*.
 Brende, *brande*. 106. 878.
 Broken (te) *gebroken*. 39. 3304.

C EN K.

Calcoen, *paerdenhoorn, hoef*. 31. 2649.
 Caluwe, *kale*, *kael*. 87. 172.
 Carbonclen, *edel gesteente*. In MARBODZI *Dactyliotheca*:
 Ardentes gemmas superat Carbunculus omnes.
 Carmen, *kermen*. 9. 700.
 Keitijf, *slecht, ondeugend*, van 't fr. *chetif*. 67. 635.
 Kerstaliyn, *kristaliyn*, van *kristal*. 114. 1593.
 Chore, *choron*, *muziek-instrument*. 50. 699.
 Cryghel, *aenhoudend*. 67. 675.
 Coene, *stout*.
 Cofie, *kuif*, *kuive*, *hoofddeksel*. 32. 2738.
 Condech, *bekend*. 82. 654.
 Conreiden, *bezorgen, oppassen* van 't fr. *conroyer*. 16. 1334.

Corien, curie, *lederen klee*d, van 't lat. *corium*.
18. 1539. 19. 1562.
Coverkief, *couvrechef*. 18. 1491.
Coverturen, van 't fr. *couverture*, *dekklee*d. 24. 2050.
Culcte, *kussen*, van 't lat. *culcita*. 115. 1664.
Cumelike, *cume*, *nauwelijks*, hd. *kaum*.

D.

Daggen, *scherpen* (paerden scherpen). 16. 1317.
Danen, *van waer*. 15. 1257.
Dar, dare, *daer*.
Dedut, *vermaek*. 70. 883.
Degen, held. 26. 2241.
Demsterheide, *duisterheid*. 65. 480.
Dicke, *dikwils*.
Diet, *volk*. 115. 1729.
Diet, *van 't werkwoord dien*, *dien*. 29. 2473.
Diere, *kostelijk*.
Dijn, *uwe*.
Dochten, v. t. van *dunken*. 49. 594.
Doe, *toen*, *dan*.
Doemsdaches, *oordeelsdag*. 103. 602.
Doghet, *doecht*, *deugd*. 28. 2386.
Doghen, *smart*. 76. 205. 81. 623.
Dor, dore, *doer*, *door*.
Doren, *zot*, *dwaes*, hd. *thor*. 77. 286.
Dorperhede, by KIL. dorperheid, *rusticitas*, *incivilitas*.
Dorren, darren, derren, *durven*.
Draghen, *last*. 73. 5.
Drincken, een drincken, *een dronk*. 100. 388.
Droghenere, *bedrieger*. 106. 858.
Dul, dul van gelate, by W. ACKERSDYK, *dof of bleek van gelaet*. 49. 621. Dul gepeins, *droevige bezwerende gedachten*. 50. 711.
Dwale, *waschdoek*, *dweil*. 110. 1273.

E.

Eeyste, *eischte*. 29. 2426.
Eensedelen, *hermijt*. hd. einsiedler. 103. 580. 109. 1174.
Eere, *metael*. 114. 1597.
El negheen, *anders niemand*. 23. 1975.
Elre, *elders*.
Endi, *Indie*. 38. 3197.
Enweg, eweg, *weg*. 65. 486.
Eusien, *engien*. 67. 668.
Erde, *aerde*.
Erheit, *gramschap*. 62. 187.
Erien, *heploegen*. 113. 1549.

Erre, erre worden, *vergrammen*. 28. 2336.
Erste, *ernst*. In erenste, *in ernst*. 62. 182.
Espeye, *degen*, in 't fr. *épée*. 31. 2386.

F.

Faillien, sonder faillien, *zonder missen*, van 't fr. *faillir*.
Fauceren, *van 't fr. faucher*, *maaien*; hier in den zin van *bezwijken*. 47. 421.
Fosseiden, *stadsgrachten*, in 't fr. *fossé*. 34. 2911.

G.

Gagates, *git*. 49. 579. In MARBODEI *Dactyliotheca*:
Nascitur in Lycia lapis et prope gemma Gagates.
Garlsoen, *knaep*. van 't fr. *garçon*. 23. 1969.
Ghedane, *gedaente*. 12. 1023.
Ghedochte, *gedachten*. 49. 585.
Ghedoechte, v. t. van *doogen*, *lyden*. 27. 2299.
Ghehelt, *geklonken*, van *hallen*, *klinken*.
Ghehu, *geschreeuw*, *gedruis*. 38. 3257.
Ghelachte, breedte eens roeiriems, *palnula remi*, in het oudhoongduitsch *laffe*.
Ghelike, *gelykenis*. 49. 592.
Geloven, *beloven*.
Ghelu, geluw, *geel*. 29. 2476.
Ghemeet, voor *gemet*, fr. *familiair*. 60. 32.
Gemoet, *aenval*. 23. 1905.
Gherach, *slag*, van *raken*.
Geraecte, *welsprekende*. 48. 491.
Gereiden, *zadelen*. 16. 1335.
Gherne, *geern*. 73. 11.
Ghescoffiert, *scoffieren*, *verslaen*, *vernielen*, van 't lat. *conficere*. 24. 2028.
Ghevriende, *vriendschap*. 60. 36.
Ghewat, *watering*, *water*, *wadplaats*. 115. 1714.
Gigen, *gyge*, een soort van luit, in 't fr. *gigue*. 50. 696.
Ghilen, sonder ghilen, *zonder bedrog*. 54. 148.
Ginsteren, *glinsteren*. 113. 1515.
Godevolen, *Gode bevolen*.
Godweet, *God weet het!* uitr.
Goem, *goom*, *zorge*. 19. 1547. 87. 193.
Gouden, *gelden*, *vergelden*. 22. 1968. 86. 162.
Grieken, *Griekenland*. 2. 141.
Grieve, *gerieve*, *gerief*.
Grilloene, *grijphoen*, *grijpvogel*, *gryps*. 35. 2958.
Guldijn, *gouden*.

H.

Haellechter, halfter, halster, leeren halsriem voor paerden. 107. 945.

Haelt, van *halen*, helen; wael haelt, *wel heelt*. 69. 799.

Hale, van *helen*, geheim, verhelings. 50. 715.

Halsberch, eigenlijk *een beleksel van den hals*, later *een gemalied harnas*. 24. 2042.

Hant, te hant, *terstond*.

Harc, *hier*. 101. 468.

Helen, *verzwynen*.

Hler, here, *heer*.

Herde, harde, *zeer*. Harde wel, *zeer wel*. 61. 96.

Herde, ter herden, *ter aerde*. 18. 1505.

Hertenvange, *hartzeer*. *Hartvang* thans nog ge-
zigd voor *doodelyke flauwte*. 50. 709.

Hevet, *heeft*. 85. 82.

Hoet, *hoofd*.

Hogen, in hogen, *met vreugde*. Verhogen thans
verheugen.

Horneke, hornec, hornic, *hoek*. 49. 574.

Hoverde, *hovaerdigheid*. 21. 1750.

Hovesch, *hoofsch*, *beleeft*.

Hoet, hoet, *hoofd*. 55. 242.

Houde, *gunst*. 23. 1940.

Hus, huse, *huis*.

I. J.

Jaspre, *jaspis*. 49. 577.

Je, jet, *ooit*. 61. 150. 73. 22.

Jeghenode, *land*, *plaats*, van 't hd. *gegend*. 113.
1555.

Jemen, yemen, *iemand*.

Jeste, van 't lat. *gesta*. Hier voor *verhael van hel-
dendaden*. 37. 3139.

Inde, *einde*.

Inghele, engelen. 105. 787.

Joesteerden, *josterden*, doorgaens *joesteren* in 't fr.
jouter. 25. 2108.

Joye, *blijdschap*. 27. 2265.

L.

Lacen; helacen, *helas*! 71. 1016.

Lachter, *laster*.

Latoene, 47. 576. In de *Aenmerkingen* van W. C. Ac-
KERSTYCK leest men : « *Latoene* is wat men anders
electrum noemde; kostbaer gerekend, als het dus
in de mijn gevonden werd. 'T geen wy thans *la-
toen* noemen is met zink gemengd of vervalscht
koper; maer 't *electrum* behoorde onder de edele
metalen, en men maakte daer bekens van, om dat
het (zoo men meende) 't vergif ontdekte. Doch

hier schijnt het met den *barnsteen* verward te
worden, en deze gemeend te zijn. »

Leet, v. t. *van lyden*, *gaen*, waarvan wy ook *gela-
den*, *ver-* of *voorleden* en *overleden* zeggen. *Die
dach leet*, d. i. ging voorby. 47. 429.

Leka, *leken* (laici). 73. 15.

Lespere, lispere, *stamelaer*. 87. 174.

Liebaerden, liebaert, *leeuw*. 50. 639.

Licion, muzijk-instrument. 50. 698.

Lien, liden, *lyden*, *belyden*. 63. 302.

Lyoen, *leeuw*. 30. 2578.

Liselike, *zachtjes*.

List, *kunst*. By de ouden in een goeden zin geno-
men. 49. 587.

Litsen, *gelederen*. 1. 56.

Lijfsnare, *levensmiddelen*. 109. 1180. By KIL. lijf-
neere, lijfneeringhe. *victus*, *alimentum*.

Lijntworne, een slach van drake, *slinge*. 114.
1584. Over de eerste beteekenis des woords lezen
wy by MOEX (*Gesch. der T. Heldens. bl. 35*) :
« *Lint* heisst altfränkisch der Basilisk (*Nyerup
symp.*); Drache und König stehen hier in enger
Beziehung. *Lintwurm* ist in so fern eine Tautolo-
gie. *Wurm* hatte schon bei den Alten doppelte Be-
deutung, das bewiesen die Mannsnamen *Wurm-
hari* (ein Franke) v. 774. (*Neug. cod. I, 58*) und
Wuramheri, v. 788. (*das. I, 93*), die nicht von
Regenwurm, sondern vom Drachen herrühren,
denn die Thiernamen der Alten sind nicht von so
kleinlichen Gegenstanden entlehnt, sondern von
grösseren Thieren, wie Rahe, Wolf, Ar, Bär,
Eber, Elch, Grief, Schwan, Ur und dergelijke. »

Loes, die spiegel was niet loes, d. i. *niet valsch*,
bedriegelijk. 49. 604. Sonder loes, *zonder loos-
heid*, *oprecht*. 61. 76.

Luchter, luchter side, *linker zyde*. 16. 1350.

M.

Mar, *maer*.

Maerscalcken, *beslaen*. 3. 161. De wortelen des
woords zijn : *maer*, *paerl* en *schalk*, *dienaer*.

Mallic andren, *malkander*. 65. 507.

Manicle, yzeren handschoen of handbedeksel. 20.
1705.

Mee, *meer*.

Meeren, *meerderen*.

Meyen, *verlustigen*. 4. 310.

Men, *min*. 1. 25.

Mendren, *minderen*. 7. 532.

Mer, *mere*, *meer*.
Merde, *meiren*, *marren*, *toeven*. 6. 500.
Mere, *zee*. 3. 170. 89. 289.
Merre, *vertoeven*, *beiden*. 32. 2722.
Mesnieten, *derven*, *niet genieten*. 60. 62.
Mesniden, *maisnieden*, van 't fr. *maissonade*, huisgezin. 24. 2068.
Messinc, *messing*, *mesthoop*. 76. 253.
Mesval, *misval*, *ongeluk*. 25. 2143.
Mesvorden, *misleiden*. 103. 647.
Meswanen, *mistrouten*. 66. 530.
Meswende, *tegenspoed*, *onheil*. 106. 860.
Micke, *micken*, *acht geven*, *gewaer worden*. 81. 581.
Miede, *gift*, *belooning*. 103. 646.
Mire, *miere*, *myne*. 13. 1102.
Moleyn, *samentreffing*, in 't fr. *mêlée*. 22. 1863.
Mordaet, *moorddaet*, *moord*. 87. 213.
Moude, (*molde*), voor *stof*, *aerde*. Eer mense brachte onder moude. d. i. *eer men ze ter aerde bracht*. 48. 478.

N.

Nalicks, *nauwelijk*, *byna*.
Napkijn, *kleine nap*. *Nap*, *kroes*, *beker*. 118. 2004.
Negheen, *geen*. 76. 179.
Neien, *hunkeren*, *hinnire*. 119. 2095.
Nemet, *hi nemet*, *hy neemt*. 31. 2612.
Nie, *niet*.
Niegherincx, *nievers*, *nergens*. 61. 134.
Niemare, *nieuwmare*. 19. 1606.
Niemen, *nieman*, *niemand*.
Nicht, *niet*. 101. 447.
Nijtspele, *gevecht*. 22. 1881.
No, *noch*.
Node, *ongeern*; *ode*, *geern*.
Nuwe, *nieuwe*.

O.

Ochte, *ofte*, *of*.
Officiate. 50. 678. In de *Aenmerk. van W. C. Ackersdyk*, leest men: «Hiermede wordt waarschijnlijk de Hematites bedoeld, dus genaemd, om dat men verplicht was hem in de apotheken te houden, wegens zijn veelvuldig gebruik in allerlei bloedingen. 'T is een bruine roodgeaderde steen, die eertijds van grooten prijs was.»
Officieren, *waterkamelen*, *waterolifanten*, *zeemonsters*. 108. 1106.
Ommate, *onrecht*. 5. 408.

Ouberne, *ontberen*, hier in den zin van *laten*, *nalaten*. 25. 2157.
Ongesonde, *ongezondheid*.
Ongevoech, *onbeleefdheid*. 5. 406.
Onhout, *ongunstig*, *nadeelig*, 27. 2289. 28. 2337.
Onikel, *onijx*. 49. 578.
Onmare, *trotsch*, *geweldig*. 23. 1979.
Onnen, *anuen*, *jonnen*.
Ouscout, *onschuld*.
Onspoet, *tegenspoed*. 25. 2143.
Ontecken, *niet en der ontecken*, *niet en dief ontecken*. 64. 401.
Ohiet, *onthiet*, *verbod*. 68. 782.
Onthier en, *tot dat*.
Ontscampen, *ontsnappen*. 74. 82.
Ontwee, *in twee*.
Onvroe, *bedroefd*.
Ors, *ros*, *paerd*.
Over, *voor*, *over spot*, *over gartsoen*. 14. 1169. 23. 1969.
Overdadich, *onmatig*. 60. 46.

P.

Palestene, *palenstene*, eigenlijk *palensteel*, tegenwoordig *barensteel*, in 't fr. *lambel*.
Parlement, *gesprek*. 50. 643.
Peise, in *peise*, *in vrede*. 64. 371.
Pennewaerde, *pennicwaert*, by *Kil. penningwaerde*, *mercx*. 11. 910. 13. 1077.
Perssen, *porssen*, *gedrang*. 12. 967.
Pijnt, *zich pynen om iets*, *sterk naer iets trachten*. 3. 1940.
Plaine, *dat plaine velt*, *dat vlakke veld*. 23. 2641.
Plane; van 't lat. *planus*.
Pleien, 50. 697. *Pleie* is de *rote* der Franschen. Van *pleie* (om dit in 't voorbygaen op te merken) is misschien het werkwoord *pleyen* (op de plei spelen) afgeleid, dat by *Melis Stoke* voorkomt X. B. v. 372 en over welks verklaring de geleerde *Huydecoper* in twyfel stond (*W. Ack.*).
Poien, *ten poien staen*. 83. 734. By *Kil. puye*, *puyde*, *podium*, *suggestus lapideus*.
Pongerden, *streden*, van *pongieren*, *pugnare*.
Pongise, *pongijs*, *strijd*. 20. 1649. Van *pugna* of *pungere*, waarvan ook *ponjaerd*.
Ponioene, *pinioene*, *wimpel boven aen de lans vast*. 26. 2177.
Porren, *aenzetten*, *voorwaerts dryven*. 7. 550. By *Kil. conferre vires*.

Prasiuen, *edel gesteente*. 49. 564. In MARBODI,
Dactyliotheca, leest men :

Conspicuus Prassius gemmis solet annumerari.

Priden, proeien, engelsch *pride*. 79. 434.

Prieel, *grasplein*. in 't fr. *préau*. 3. 185.

Priemtijt, *prima aurora*. 3. 189.

Q.

Quareele, *pijl*. In 't fr. *quareau*. 17. 1378.

Quiten, *kwyten*, *voldoen*. 75. 118.

R.

Raste, *ruste*, *rust*. 74. 48.

Recken, *krijgshelden*. 20. 1661.

Resch, by KIL. *rusch*, *cespes*, *gleba*. 109. 1150.

Ries, *loshoofd*, *waeghals*. 29. 2495.

Rosside, van ros, ors, *paerd*, eigenlijk *strijdpaerd*,
in 't fr. *dextrier*. 23. 1913.

Ruerden, *ruerden let*, *roerden lid*. 19. 1553.

Rumeden, *ruimden*. 85. 51.

S.

Saen, *seffens*, *haest*.

Saghe, *vertelsel*. 67. 695.

Saghen, *zeggen*. Eng. *say*. 32. 2713.

Sale, *burcht*.

Salterien, *souterie*, *psalterium*, eene cither met
tien snaren. 50. 696.

Samite, *sammet*, *fluweel*.

Sardijn, *roode steen*, van Sardis genaemd. 26. 2184.

Sake, *schaekspel*. 11. 896.

Scampelde, *glyden*, *neerschieten*. 19. 1561.

Sciëre, *schier*, *schielijk*.

Scip, *scep*, *schip*.

Scoffelture, van 't fr. *déconfiture*, vernieling. 25.
2085.

Scout, *schuld*.

Scueren, *scheuren*.

Seerech, *treurig*, by KIL. *exulceratus*, *laesus*, *dolens*.

Seder, *sedert*.

Seger, *eigennaem*. In 't lat. *Sigerus*, in 't fr. *Sohier*.
47. 442.

Selc, *zulk*.

Selscutte, by KIL. *self-schot*, *arcus automatus* :
sponde et ultro jaciens.

Sem! 62. 219. WILLEMS in zyne *Verh. over de oude*
vloeken (Nederd. letteroefeningen. Gent, 1834.
bl. 225), zegt : « In lateren tyd versmolt de eed
zoo *help mi God tot semmi god of semmeni God*,

wanneer by namelyk in de dagelyksche gesprekken
tot een vloek werd; en zie daer de vermoedelyke
oorsprong van het door de geheele duitsche natie
gebruikelijke *semmeni!* of *jemeni!* schoon Grimm
dit laatste van het slavoonsche *jojmene* (wee my!)
wil afgeleid hebben (D. Grammatik, III. s. 297),
en men misschien een eene verkorting van *Jes'*
M'rie zou kunnen denken. » Zie ook C. DIERICK,
Mém. sur la ville de Gand. t. II. p. 23

Semel, *zacht*. 83. 726.

Sent, *sints*.

Ser, *sere*, *zeer*.

Seriant, *sariant*, *serjant*, van 't ital. *serviente*,
dienstman, *kryger*. 24. 2008.

Sindale, *zyde stoffe*. 16. 1371. In 't lat. *sindalium*,
ital. *zendalo*, *zendado*, fr. *sindon*, eng. *cindal*,
hd. *zendal*, *zindelaffet*.

Singlatoene, (*mouwe van*) *evershuid*, van het fr.
cingla, *sangler*. 31. 2671.

Symphonien. 50. 696. *Simphonien*, *armonien* zijn
verschillende bysoorten van de harp (W. ACK.).

Zie JON. GENSON (opp. III, 627).

Sitten, *pijlkoker*. 120. 2170.

Sleet, v. t. van *slyten*, *trekken*. 29. 2475.

Soene, *soendinc*, *vrede*. 10. 810. 846.

Som, *sommige*.

Sop, *top*.

Sorcourse, *secours*. 17. 1395.

Specien, *welriekende kruiden*, *specery*. 104. 726.

Sporware, *sperwer* (geborduurde). 115. 1665.

Spranc, v. t. van *springen*, *sprong*. 50. 628.

Stalinen, *stalinen hoet*, *stalen hoed*. 30. 2572.

Stalijn, *stalen*. 111. 1359.

Stamphans, *staphands*, *seffens*. 19. 1623.

Stat, *stede*, *plaats*. 60. 64.

Steenroke, *steenrots*. 102. 508.

Stic, *stuc*, *wyle tijds*.

Stoc. 106. 843. Is dit alhier in den zin van *brugstok*,
brug, of *stokbeeld*, *statua*, gebruikt. In het laatste
geval zou dit vers :

Over stoc, ende over stene,

wel kunnen beteekenen : *over 't houten afgods-*
beeld en steenen offertafel. *Stene*, *steen* duidt
soms een *offerblok* aan.

Sunhees, *waerschyndijk* *simbres*, *timbres*. *Timbr-*
is een soort van trom of tambouret. 50. 698.

Surcoers, *secours*. 7. 596.

Surcoet, *overtkleed*, *kleed*, in 't engl. *coat*. 12. 943.

Surgien, *chirurgien*. 48. 520.

Swinijn, dine oghen swinijn, *uwe zwijns oogen*.
116. 1811.

Swijch, *twijg*, *tak*. 6. 450.

T.

Tart, *terde* of *trede*, *trad*, v. t. van het oude werkw.
terden, nu *treden*. 25. 2121.

Telt, *stap van een paerd*. 17. 1383.

Telt, tellen, vertellen, *verhalen*. 88. 261.

Tinten, *tenten*, 35. 2971.

Tympanon, soort van trom of tambouret. 50. 698.

Toghel, *teugel*. 35. 2979.

Tortylsen, *tortisen*. 54. 147.

Trege, *traeg*. 74. 95.

Triusoene, trentsoene, in 't fr. *tranchons* (truncus),
stukken en splinters van spietsen. 26. 2239.

Trone, *hemel*. 50. 703. Die IX trone, *de negen
hemelkringen*.

Trouwen, *in trouwe*! 74. 99.

Tumde, van *tumen*, stampen, geraes maken. Het
frequentativum is *tuimelen*. 50. 628.

Twi, *tewi*, *waerom*.

Twint, niet en twint, *niet een hair, niet een siertje*.

U.

Uut, *ute*, *uit*.

Uuttien, *uittrekken*. 34. 2905.

V.

Vale, *vael*, bruinachtig rood. 28. 2369. Ook wel
valuw, eng. *fallow*, hd. *fahl*, ital. *falbo*, fr. *fauve*.

Vare, *vaer*, *vrees*.

Vedele, *viool*.

Vee, *veele*, *haet*. 13. 1072.

Veictaelie, ventalie, vitalie, *vizier van den helm*.
31. 2625. 48. 453.

Vel, *viel*, v. t. van *vallen*, 32. 2777.

Verbout, *verstout*, bout, *stout*. 3. 221.

Verde, gang, vaert, *zi toghen achter hare verde*,
zy trokken achter uit. 33. 2789.

Vererde, *vergramde*. 6. 499.

Vererret, vererren, *vergrammen*, *droef of toornig
worden*. 50. 684.

Verjogeden, *verjeugdigen*. 50. 682.

Vernoy, *verdriet*. 5. 412.

Veroghen, *overzien*. 114. 1568.

Verranesse, *verradenis*. 50. 644.

Verste, *uitstel*. 75. 130.

Vertrecken, *verhalen*, *vertellen*. 64. 418.

Verwandelt, *verandert*, *verwisselt*. 10. 789.

Vierijn, *vierig*. 105. 790.

Viseert, *beraemt*, *besluit*. 3. 209.

Vlene, *bidden*. 100. 385.

Vlite, *vlijt*.

Volcwich, *veldslag*. 47. 438.

Vollec, alsoe vollec, *alzo haest*. 74. 56.

Vonden, *gevonden*. 3. 1056.

Vorden, *voerden*, *leidden*. 106. 846.

Vorders, *voorouders*. 86. 156.

Vrye, op goede vrye, *op goede minne*. 26. 2179.

Vro, *vrolijk*. 49. 594.

Vrocht, *vrucht*. 80. 521.

Vroet, *wijs*, *kundig*. 6. 466.

Vrome, om hare vrome, *om haer nut*. 2. 80.

Vrouden, *vreugden*. 66. 553.

Vruchte, *vreesde*, hd. *furcht*.

W.

Waerderebbe, *garderobe*. (KIL.) 69. 859.

Wale, *wel*.

Wan, *won*, v. t. van *winnen*. 85. 65.

Wandelen, *veranderlyken*. 82. 670.

Wanen, *waervan*. 62. 162.

Wanhaghet, *wanhaegt*, *mishaegt*. 63. 331.

Wechtere, *wachten*. 11. 920.

Wedde, *ondertrouw*, *trouwbelofte*; by KIL. *sponsio*.
6. 489. Ook borge, *fidejussor*. 14. 1205.

Weder, *weder man of kint, noch man noch kind*.
54. 164. 65. 483.

Wedersake, *vyand*, *tegenstrever*. 38. 3220.

Wege, dat hy was enwege, *dat hy was eweg*, ver-
wand met 't eng. *away*.

Wel, *wil*, van *willen*.

Werret, *bedroeft*. 75. 164.

Wert, te Hectore wert, *te Hectore waert*. 13. 1047.

Wes, *wat*. 62. 172.

Wet, *wete*, *weet* van 't werkw. *weten*.

Wie, *wie lange, hoe lang*. 74. 53.

Wigant, fr. *gigant*, reus, held. 104. 695.

Wighe, *wijch*, *strijd*. 20. 1681.

Wimpel, *sluier*. 49. 616.

Woerd, *woert*, *woord*. 29. 2489.

Woeste, *ledig*. Sijn ghereide maken woeste, *zijn ghe-
reide* (zadel) *ledig maken, ontruimen*. 26. 223.

Wole, *wel*. 103. 584.

Wormen, alhier in den zin van gedochten. 114.
1614. Zie *lintworm*.

ZAMENTREKKINGEN.

— 936 —

A.

Alset, *als het*.
Alsoet, *alzoet het*.

B.

Belghedi, *belg gy u*. 106. 884.
Bestu, *wie bestu? wie zyt gy?* 54. 209.
Brochtem, *bracht hem*. 102. 494.

C.

Condi, *kon hy*. 101. 443.

D.

Dans, *dat en was*. 32. 2752.
Darne, *daer en*. 13. 1044.
Datten, *dat hem*.
Datter, *dat daer*. 17. 1398.
Datti, *dat hy*.
Ders. In ders. *Ik en derve des*. 6. 435.
Derfen, *mendurve hem*. 23. 1969.
Dedem, *dede hem, deed hem*. 106. 907.
Dehi, *deed hy*. 111. 1318.
Diene, *die hem*. 12. 1025.
Doedijs, *doet hy des*. 64. 343.
Dune, *gy hem*. 37. 3292.

E.

Eest, *es het, is het*. 29. 2492.
Entie, *ende die*. 15. 1270.
Essijt, *is zy het*. 64. 341.

G.

Gaeft, *gaf het*. 29. 2430.
Gheraecline, *geraekte hy hem*. 18. 1498.
Glijs, *gy des*. 62. 171.
Ghijt, *gy het*. 29. 2456.

H.

Hadden, *hadde hem*. 22. 1839.

Hare en tare, *hier en daer*. 24. 2045.
Hebbic, *hebbe ik, heb ik*. 14. 1149.
Heecten, *heeft hem*. 19. 1566.

Hen, *het en*.

Hets, *het is*.

Hetten, *het hem*. 61. 96.

Hine, *hy hem*. 23. 1981.

Hiere, *hy daer*. 71. 969.

Horic, *hore ik, hoor ik*. 88. 230.

I. J.

In, *ik en*. 13. 1070.

In weet, *ik en weet*. 23. 1931.

L.

Lachi, *lach hy*. 119. 2085.

Latic, *late ik, laet ik*. 85. 91.

Leider, *leide er*. 86. 143.

M.

Manic, *mane ic, maen ik*. 31. 2593.

Menes, *men des*. 25. 2100.

Metten, *met den*.

Mettien, *met een*. 30. 2504. Mettien worde, *met die woorden*. 30. 2548.

Mochti, *mocht hy*. 13. 1043.

N.

Nammen, *nam hem*. 29. 2482.

Nemmee, *niet meer*. 74. 32.

O.

Opten, *op den*.

Ontedesi, *ontdeed zy. Ontdoen, losmaken, openen*.
61. 90.

Ontfordenne, *ontvoerden hem*. 113. 1497.

P.

Prisic, *prysé ik*. 12. 1010.

S.

Sachi, *sach hi*. 113. 1498.
Saelt, *sal het*. 31. 2614.
Saghestune, *zag gy hem*. 116. 1816.
Selde, *seldi, zult gy*. 28. 2333. 101. 479.
Scaemdix, *scaemde ic des*. 15. 1265.
Slaene, *slaen hem*. 30. 2535.
Stacken, *stak hem*. 22. 1824.
Sieghet, *ziet het*. 29. 2491.
Sine, *zy en*. 17. 1385.
Sine, *zy hem*. 29. 2447.
Sittic, *sittle ic, zit ik*. 103. 594.
Sloegdi, *sloeg gy*. 13. 1098.

T.

Teere, *ter eener*. 61. 123.
Tien, *tén dien*. 65. 455.

V.

Varic, *vare ic, vaer ik*. 31. 2613.
Vindic, *vinde ik, vind ik*. 13. 1115.
Vondijs, *vond hy des*. 62. 235.
Vraghedem, *vraegde hem*. 102. 532.

W.

Waerdi, *waert gy*. 28. 2345.
Waest, *was het*. 47. 2280.
Warender, *waren er*. 13. 1035.
Waric, *ware ic, waer ik*. 28. 2361.
Warpsi, *wierp zy*. 29. 2485.
Wasser, *was er*. 101. 451.
Werpen, *wierp hem*. 106. 928.
Wetic, *wete ic, weet ik*. 28. 2340.
Wildy, *wilt gy*.
Wijt, *wie het*. 25. 2092.
Woudene, *woude hem*.

